437 6

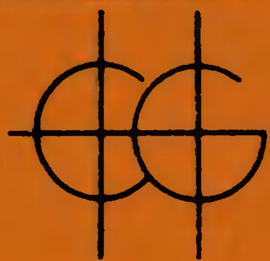

Tadeusz Nowak

Şi de vei fi crai, şi de vei fi călău

Tadeusz Nowak (n. 1930) scriitor polonez contemporan, ocupă un loc distinct printre poeţii şi prozatorii generaţiei sale.
Şi de vei fi crai, şi de vei fi călău, se prezintă ca o operă cu frecvente şi ample incursiuni in straturile folclorice ale culturii naţionale poloneze, cu o viziune metaforică asupra realităţii dar şi cu multiple implicaţii in problematica lumii contemporane.

GLOBUS

EDITURA UNIVERS

Lei 13,50

TADEUSZ NOWAK

Şi de vei fi crai, şi de vei fi călău

1987

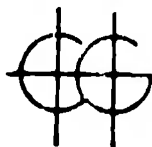
TADEUSZ NOWAK

Şi de vei fi crai, şi de vei fi călău

Colecţia GLOBUS / Editura Univers

GLOBUS

Tadeusz Nowak

Și de vei fi crai, și de vei fi călău

Traducere, prefață și note de ION PETRICĂ

EDITURA UNIVERS
București
1987

TADEUSZ NOWAK — UN RAPSOD AL SATULUI POLONEZ

Tadeusz Nowak (n. 11 XI 1930, la Sikorzyce, lîngă Tarnów) ocupă un loc distinct nu numai printre poeții și prozatorii generației sale.

Primele două volume de versuri, *Învăț să vorbesc (Uczę się mówić,* 1953) și *Comparații (Porównania,* 1954), publicate la Cracovia în timpul studiilor la Facultatea de Filologie a Universității Jagiellone (1949—1954), indicau prezența manifestă a poetului în rîndul tinerilor entuziaști, gata să-și apropie palmele „de sufletele sărăcimii" ori să devină „ortac cu furtuna", să învețe să vorbească „cu glasul gîfîit al minelor", să cînte cu „vocea înaltă a mistriei" și să are „ogorul greu al poeziei / cu plugul țărănesc de oțel".

Volumul al treilea, *Prorocii pleacă (Prorocy już odchodzą,* 1956), expune o imaginație aparte, o tonalitate reflexivă ce mărturisește legătura indestructibilă a poetului cu glia în care „mai stăruie urma tălpilor" sale, dar și conștiința propriei identități artistice :

Cuțitul mi l-am ascuțit
Ținîndu-mi murgii nopții-n frîu.
Eu ajutoare n-am primit
Decît foșnitul lanului de grîu.

(*** CUȚITUL MI L-AM ASCUȚIT)

În sfîrșit, al patrulea volum, *Cer de vicleiem (Jasełkowe niebiosa,* 1957), consacră un poet profund

original[1], despre care se spune că nu ar avea predecesori în literatura polonă cu tematică țărănească[2].

Un proces de conștiință, rezultat din confruntarea cu gesturile teatrale și convenționalitatea perioadei precedente, cînd „alchimiștii“ l-au „pustiit“ și au „pătruns perfid“ în el, se soldează cu întoarcerea poetului în universul mitic al copilăriei și adolescenței :

Ceea ce trebuia să se întîmple s-a-ntîmplat.
În frac moțăie un țăran hîtru,
Gata să-ncalece deșelatelea,
Bubuind cu călcîile goale în coastele calului.

(CÎNTEC DESPRE ÎNTOARCERE)

Următoarele volume de versuri : *Cercurile oarbe ale imaginației (Ślepe koła wyobraźni*, 1958), *Psalmi pentru folosul casei (Psalmy na użytek domowy*, 1959), *Colindele unui misit (Kolędy stręczyciela*, 1962), *Sămînță de iarbă (Ziarenko trawy*, 1964), *În zori (W jutrzni*, 1966), *Psalmi (Psalmy*, 1971), *Mai alb decît zăpada (Bielsze nad śnieg*, 1973) etc, amplifică datele consemnate anterior pînă la realizarea acelui echilibru care-i permite să abordeze universul rural din perspectiva intelectualului pentru care satul, deși rămîne principala sursă de inspirație, nu este unica formă de manifestare a vieții contemporane materiale și spirituale.

---

1 Cf. K. Wyka, *Rzecz wyobraźni*, Varșovia, 1959, p. 265 și urm.

2 Cf. Stefan Lichański în *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. II, Varșovia, 1985, p. 43.

Intrebîndu-l în toamna anului 1986 care este relația între poezia și proza lui, Tadeusz Nowak mi-a răspuns: „În poezie sînt eu, în proză e satul". În prima parte a afirmației este implicat creatorul cu tot complexul lui de trăiri, experiențe, reminiscențe, cultură și influențe etc., cu alte cuvinte acel țăran hîtru moțăind în frac, gata să exploreze deopotrivă universul rural ca și pe cel citadin, să pătrundă zonele simțirii sau imaginației, ca și pe cele ale trăirilor obiective. Și totuși, Tadeusz Nowak nu este un simplu intermediar între universul poetic și cititor, ci un creator de valori estetice. Metafora tinde să organizeze materialul poetic dirijîndu-l spre alegorie, unde asimilarea realității este posibilă numai în cadrul acțiunii imaginative interioare:

Totul e-n mine închipuit :
filozofia oțetului și filozofia fierii.
Dorm lîngă mine ca lîngă o piatră
care visează ape împodobite cu pene.
N-am trăit cu mine, nu voi trăi cu mine.
Am trăit și voi trăi împotriva mea.

(AUTOPORTRET CORDIAL)

Intoarcerea din peregrinajul citadin în lumea copilăriei, a liniștii, a odihnei și securității, avînd în centrul ei casa părintească, cufundată în „amintirea odihnei prenatale", cum o numește Jan Brudnicki [1] după Gaston Bachelard, simbolizată de „dra-

---

1 J.Z. Brudnicki, *Tadeusz Nowak*, Varșovia, 1978, p. 21.

gostea maternă", de mama, rămîne doar o întoarcere în imaginație, în vis, în care totul, lumea animală și cea vegetală, casa, livada, cîmpul, eleșteul, pădurea, fiecare amănunt, poate trăi aievea, antropomorfizat în conștiința creatorului.

Într-un interviu, Tadeusz Nowak explica el însuși această întoarcere: „... în omul care a plecat din sat la oraș, și știe că nu se mai poate întoarce din el, stăruie convingerea că această casă confortabilă din oraș nu este și nu poate fi casa părintească, cu mireasma ei, cu ferestrele deschise spre livadă, cu pragul pe care se șade. *Și toată viața va duce dorul acestor lucruri*" [1].

Abandonarea acestui spațiu organizat pe orizontal, în care omul își are locul lui solid, trainic și privește totul de la el în sus, oferind lucrurilor dimensiunile dintre pămînt și cer, este dramatic resimțită în orașul edificat pe vertical, unde zadarnic încearcă să tragă în jurul său „un cerc alb și să trăiască", fiindcă de la orice fereastră se deschide o prăpastie.

Jan Brudnicki scrie că „Aventura lui Nowak a început în clipa în care și-a conștientizat faptul că apartenența la clasa țărănească (sic), educația primită la țară nu-l pun în situația unei persoane lipsite de cultură, ci fac din el o personalitate cu o altă cultură" [2]. Din această perspectivă, relația eroului liric din poezia lui Tadeusz Nowak cu lumea înconjurătoare capătă cu totul alte dimensiuni. El nu mai suferă de complexul originii sale, care să-i impună reacții nihiliste față de mediul citadin, can-

---

1 *Ibidem*, p. 24—25.
2 *Ibidem*, p. 37.

tonîndu-l, totodată, într-un spațiu patriarhal, idilic, ferit de eroziunea timpului și civilizației.

Sentimentul prometeic este rezultatul firesc al înțelegerii noilor raporturi sociale și al misiunii primei generații de intelectuali de origine țărănească:

Eu, urmașul neamului de cîini,
Primit-am vin și putere-n mîini,
Poporul meu să nu mai cate
Vaduri de jale inundate.

(OASPETELE NEAMULUI MEU)

Întoarcerea în Itaca din *Psalm despre întoarcere* semnifică perpetuarea legăturilor originare, refuzul înstrăinării, salvarea memoriei omului-peregrin prin spațiu și timp. Mijloacele utilizate sînt însă diferite de cele cunoscute din literatura cu tematică țărănească. Cel mai apropiat este de literatura anonimă a secolului al XVII-lea, de tradiția folclorică și mai cu seamă de tradițiile poeziei magice [1], care devin izvoare ale creației sale, dar nu modele înrobitoare. În aceste tradiții caută Nowak valorile naționale și universale ale literaturii și limbii polone. „Șansa limbii, spunea Tadeusz Nowak, stă în legarea ei de tradiția plebeiană, de Kochanowski, de Kolberg, de *Jabłoneczka* lui Przyboś, stă în epurarea limbii literare de ceea ce s-a petrecut în ea de-a lungul veacurilor cu contribuția multor limbi străine. Limba plebeiană este o limbă conservatoare și eu o folosesc, dar nu pe aceea care s-a oprit în dezvoltarea ei, ci recurg la cuvintele care s-au păstrat în ea veacuri de-a

---

1 *Ibidem*, p. 49.

rîndul. Aceasta e o încercare de a construi cuvîntul metaforic, cuvîntul imaginativ, de a scoate de sub ruine lucrurile care au rezistat, care sînt destinate vorbirii concrete". [1]

Astfel poetul se simte „strîns legat / cu funiile soarelui / de copacul sănătos / al imaginației populare" și aude „trosnetul crengii / cînd ramura cîntă / și sub tălpi bat / clopotele cărunte ale văilor". Tadeusz Nowak este conștient însă de primejdia pe care o reprezintă pentru un poet cu aspirații de scriitor național recurgerea la metaforele prea des uzitate de poezia populară și atunci se trezește în el „vătaful imaginației sălbatice", de o surprinzătoare prospețime, care „înhamă norii", strînge „vinul în butoaiele lacurilor" și pune noaptea să umble „în papuci biblici", ori să i se aducă în coș „o stea împotmolită în mîl și nisip".

Aspirația lui Tadeusz Nowak este de a transforma „metafora cotidiană" într-o „imagine cu valori intelectuale". Complexitatea problemelor pe care și le punea poetul și pe care intenționa să le comunice, într-o vreme cînd poemul digresiv pare a se fi perimat, a determinat asamblarea versurilor, cu aspecte abia semnalate, în ample construcții poematice. Se vede însă că nici această modalitate nu l-a satisfăcut, de vreme ce va mărturisi : „Mi se părea că nu m-am exprimat în întregime în legătură cu anumite probleme pe care le aducea timpul nostru. Printre altele era problema atitudinii față de ceea ce se cheamă tradiție culturală, familie, tată, mamă.

---

1 St. Burkot, *Proza powojenna. 1945—1980*, Varșovia, p. 290—291.

Mă vedeam în poezie pînă în clipa în care nu apăreau probleme pur ideatice, politice. În poezie nu reușeam să mă descurc deloc cu ele. De aici încercarea de scriere în proză, în care sînt înregistrate răspunsurile la întrebările : de unde vine acest tip de imaginație, acest gen de emoții, unde este izvorul din care trebuie să te inspiri.“ [1]

Este evident că trecerea lui Tadeusz Nowak spre proză nu reprezintă continuarea poeziei, menținerea registrului cunoscut, ci completarea, îmbogățirea creației de pînă acum cu noi valențe programatice și artistice.

Primul volum de povestiri, *Dezmeticiri (Przebudzenia,* 1962), confirmă cea de a doua parte a afirmației scriitorului privind relația dintre poezia și proza sa. De data asta, suportul structurilor evenimențiale nu mai este modelat de coordonatele intelectualiste ale creatorului, ci de sensibilitatea și modul de gîndire și de receptare a lumii înconjurătoare proprii țăranului. De cele mai multe ori Tadeusz Nowak își plasează evenimentele în perioada copilăriei sau adolescenței naratorului, a cărui imaginație augmentează trăirile, antropomorfizează lucrurile și viețățile creînd o lume fascinantă, dominată de mistere, ritualuri, motive arhetipale.

Proza lui Tadeusz Nowak pare să spună că acest univers există sau a existat cu adevărat, mai bogat, mai plin de imaginație și de semnificații decît au fost capabile să ni-l înfățișeze descrierile obiectivate sau subiective tradiționale.

---

1 *Ibidem*, p. 288.

În această poetică se mențin: *Balada seminției străine (Obcoplemienna ballada,* 1963), *Un fel de nuntă mai mare (Takie większe wesele,* 1966), *Și de vei fi crai, și de vei fi călău (A jak królem, a jak katem będziesz,* 1968), ca și proza scurtă.

Narațiunea celor trei opere se succede între limitele temporale fixate de cele două războaie mondiale, lăsînd să se întrevadă, ca și în poezie, preferința scriitorului pentru construcții metaforice coerente. Romanele care au urmat, *Diavolii (Diabły,* 1971), *Cei doisprezece (Dwunastu,* 1974) și *Prorocul (Prorok,* 1977), confirmă în întregime această opinie, ele constituindu-se într-o trilogie în care derularea evenimentelor este ușor detectabilă, mai ales că Tadeusz Nowak apelează la mijloace de maximă obiectivare.

Memoriile primăriței Jadwiga din *Diavolii,* interpolate de organistul satului și stilizate de un alt consătean, sînt menite să sugereze, într-o modalitate de factură populară, mentalitatea unei colectivități sătești convulsionate de conflicte specifice proceselor istorice postbelice.

A doua parte a trilogiei *(Cei doisprezece)* are și ea forma unui jurnal ținut de unul dintre cei doisprezece tineri trimiși de obște la oraș pentru a învăța, pregătind astfel procesul de modernizare a satului polonez. Această cronică a grupului de „apostoli“, dar și a generației scriitorului, etalează, cu vibrația poetică specifică autorului, momente ale emancipării satului, de la patosul revoluționar de pe șantierele tineretului pînă la descoperirea marxismului, de la tentativa de eradicare a tradiției pînă

la așezarea valorilor culturii populare alături de marile realizări ale spiritualității moderne.[1]

Viziunea integratoare din primele două părți ale trilogiei este tulburată în *Prorocul* de Jędruś, un tînăr care, abandonînd satul, eșuează într-o existență mic-burgheză. Pentru el emanciparea se reduce la viața comodă pe care i-o asigură statutul de întreținut al unei zarzavagioaice bogate, la cordialitatea camarazilor de cafenea sau la însușirea unor manifestări comportamentale grotești.

Este evident că Tadeusz Nowak introduce în romanul său un stereotip al orașului, în esență așa cum a fost el fragmentar conturat de literatura poporanistă. În Polonia, ca și în alte țări în care burghezia și implicit proletariatul s-au dezvoltat tîrziu, literatura nu a oferit o imagine unitară a orașului-metropolă, un model cultural închegat, așa cum s-a întîmplat în cazul satului. De altfel chiar dacă ar fi existat o asemenea imagine, și Reymont a schițat în *Pămîntul făgăduinței* posibilitățile epice ale orașului capitalist, ea tot nu mai putea reprezenta un model de modernizare a satului în condițiile postbelice.

Contactul țăranului cu orașul în cadrul stereotipului dominat de mercantilism și carierism devine astfel o problemă etică. În adîncul conștiinței sale Jędruś este de fapt în dezacord cu viața pe care o duce, dar nu are forța morală de a se smulge din ea. În această direcție și mai departe a mers Edward Redliński, autorul romanului *Avansul*. În finalul unei opere cu puternice rezonanțe grotești,

---

1 Vezi Stan Velea, *Ipostaze europene ale romanului contemporan. Romanul polonez*, București, 1984, p. 132.

Maciej Grzyb, adept al modernizării satului, se întreabă: „O doamne, eu mă prefac ori nu? /.../ Ce sînt eu de fapt, un om simplu sau un intelectual /.../ Hai, spuneți, ajutor, că m-am țicnit de tot".[1]

Spre deosebire de Edward Redliński, care privește urbanizarea cu ironie, pentru că ea vizează zonele superficiale ale colectivității și violentează bunul simț, Julian Kawalec, mai ales în romanul *Dansul eretului*, și Wiesław Myśliwski în *Palatul*, *Livada goală* sau *Piatră peste piatră*, fac din contactul țăranului cu mediul și cu complexul cultural citadin o dramă a dezrădăcinării, a pierderii legăturilor vitale cu morala tradițională a satului.

Tadeusz Nowak a optat pentru a treia cale. Dacă satul nu mai poate rămîne în afara procesului de modernizare, și nici nu trebuie să rămînă, problema care se pune e aceea a modelului cultural care abia urmează a fi creat. Cultura populară, parte integrantă a culturii naționale, păstrează reprezentările unor structuri sociale anacronice și este sistematic erodată de mass-media, care elimină oralitatea, elementul cel mai activ în procesul de șlefuire a valorilor spiritualității satului. Cum însă nici cultura cărturărească[2] nu poate fi unicul model, fie și pentru că periodic ea a trebuit să se alimenteze de la izvoarele celei dintîi, soluția ar fi o fuziune între valorile culturii populare și a celei cărturărești, bazată pe valorificarea gîndirii, a imaginației metaforice, element modelator și permanent creator în cultura populară. Din acest punct de vedere, proza lui Tadeusz

---

1 E. Redliński, *Awans*, Varșovia, 1973, p. 153.

2 În lipsa unui alt termen, acesta ni se pare cel mai adecvat pentru cultura sistematic elaborată.

Nowak și mai ales romanul *Și de vei fi crai, și de vei fi călău* pare să ofere o concepție coerentă.

Satul lui Tadeusz Nowak respectă, în general, topografia cunoscută. În vatra satului locul principal îl deține biserica, deși ea nu mai reprezintă instituția care asigură unitatea spirituală a colectivității, ca în literatura tradiționalistă, ci este, mai degrabă, locul de întîlnire a tinerilor. De la biserică Piotr și Jasiek pornesc să fure găini, tot aici Piotr visează să se arate fetelor în trăsura sa vișinie, iar Moise în haine și pantofi noi. Fastul bisericesc se dispersează și el în viziunile erotice ale tînărului în perioada de inițiere.

Mărginit de rîu, de pădure, satul continuă să fie o lume cu normele și tradițiile ei, dar Tadeusz Nowak destramă izolaționismul tradițional. De dincolo de rîu vine Jasiek, hoțul de găini, de perne și de cai, prietenul lui Piotr. Tot de acolo vine Stach, rivalul, prietenul și camaradul de arme al naratorului. De peste pădure vine orchestra evreiască, îmbrăcată în caftane, cu intrumentele sub braț, coborînd, parcă, de pe alte tărîmuri. Dincolo de hotarele naturale ale satului există colectivități cu alte norme și alte tradiții, care stîrnesc curiozitatea naratorului.

Istoria lui Piotr, ca și a prietenilor săi : Jasiek, Stach, Moise, este istoria maturizării, a inițierii lor în tainele vieții, a conturării personalității în funcție de normele mediului sătesc. Cînd personajul vine în conflict cu aceste norme, el este îndepărtat de colectivitate, ca Franek din *Un fel de nuntă mai mare*, ca Jasiek din *Și de vei fi crai, și de vei fi călău*, sau ca Jagna lui Reymont și Ion al lui Rebreanu.

Biologic, naratorul lui Tadeusz Nowak se plasează în perioada cuprinsă între copilărie și căsătorie, social — în perioada de trecere de la jocul de-a războiul la participarea efectivă la război, istoric — în timpul celui de-al doilea război mondial și în perioada imediat premergătoare lui. Integrat perfect colectivității, el este exponentul ei, reprezintă conștiința și gradul ei de civilizație. Un narator omniscient ar fi impus viziunea subiectivă a scriitorului asupra realității, în timp ce „naratorul naiv" omogenizează sistemele de gîndire a personajelor după modelul culturii populare și al psihologiei țăranului, sporind verosimilitatea narațiunii. În acest cadru, țăranul își „învață" viața încă din copilărie, o repetă ca pe un ritual. Tadeusz Nowak reia și el aceste structuri arhaice în diferite opere.

Jocul copiilor care țintesc în capul de lup desenat cu creta /*Balada seminției străine*/ trimite la un model arhetipal prezent în practicile magice ale omului primitiv, dar și în misterele anuale desfășurate în antichitate: „El ne-a furat mînjii, oile, ne-a dus copiii în pădure. Părinții noștri au dat de el în pădure și l-au omorît cu sulițe de plop tremurător. Acum noi îl omorîm în fiecare an". [1]

Jocul de-a războiul, imitație a rivalității oamenilor mari, este și el un ritual de inițiere. O tabără trage cu nuiele de răchită, cealaltă cu bețe de liliac sălbatic. Bătaia cu pietre și cu pumnii este interzisă. [2]

---

1 T. Nowak, *Obcoplemienna ballada. Opowiadania*, Varșovia, 1977, p. 46.
2 *Ibidem*, p. 169.

Altundeva copiii trag în sticle. Fiecare trage în sticla altuia, „că doar nu poate trage în el însuși“.[1]

În romanul *Și de vei fi crai, și de vei fi călău* duelul între flăcăi capătă o motivație specifică: rivalitatea pentru fata îndrăgită. Cînd Piotr și Stach țintesc în trunchiul de plop tremurător, țintesc de fapt unul în celălalt, ucigîndu-și, conform ritualului, rivalul. Ritualul evidențiază însă și trăsături nebănuite. Participanții își arată „fețe“ sau „măști“ necunoscute. Piotr poartă o față pe care sînt întipărite „imaginile copilăriei“, alta de fățarnic, de habotnic și de hoț, o a treia de flăcău care „umblă după fete“. Cînd urmele gloanțelor conturează o altă „față“ pe trunchiul plopului tremurător, reînviind o străveche credință, după care acolo a fost închisă moartea, Piotr își descoperă chipul de potențial ucigaș, iar dispariția lui Stach în război nu face decît să-i confirme sentimentul vinovăției.

Naratorul romanului *Și de vei fi crai, și de vei fi călău* nu aparține generației lui Tadeusz Nowak, ci celei a lui Tadeusz Różewicz, poetul care la începutul războiului avea optsprezece ani și a lăsat cea mai cutremurătoare mărturie a trecerii prin apocalips, dar a încetățenit și sentimentul culpabilității.

Natura omului este ambivalentă: bună și rea. Omul este altruist și egoist, capabil de mari iubiri, dar și de cruzimi. În condițiile războiului, calea de la omorul magic pînă la cel real poate fi străbătută pe nesimțite, așa cum se întîmplă cu Piotr, care devine executorul condamnărilor la moarte pronunțate de partizani împotriva delatorilor și hitleriștilor. El, cel

---

1 T. Nowak, *Takie większe wesele*, Cracovia, 1973, p. 94.

dispus să renunțe la Hela în favoarea lui Stach și la Marysia în favoarea lui Moise, ucide în numele victimelor reale și a celor potențiale. Drama lui Piotr este drama generației care a cunoscut moartea înainte de a fi cunoscut viața.

În acest punct experiența tînărului țăran este comună cu a întregului tineret polonez și chiar dacă narațiunea nu relevă mari momente din desfășurarea celui de-al doilea război mondial, autorul certifică țărănimii participarea activă și conștientă la crearea istoriei și ieșirea ei din izolaționismul pe care i-l rezervase literatura tradițională.

Imperativul răzbunării morții lui Stach, apoi și a lui Moise, este proiectat pe fundalul unor eresuri cu largă răspîndire. Autorul se simte tentat să contureze și de astă-dată un ritual al purificării, pentru ca în cele din urmă acțiunea să devină un act colectiv : EL Stach, EL Moise, EL vicarul, EL locotenentul...

Deși colectivitatea preia asupra ei vinovăția uciderii dușmanilor, Piotr nu se simte despovărat, fiindcă în gîndirea magică cel care a ucis o dată rămîne stigmatizat, ca de altfel tot ce atinge el. De aceea Piotr nu îndrăznește să-și ia în brațe propriul copil. Eliberarea de obsesia vinovăției, care trece și asupra urmașilor, nu se poate realiza decît tot în sfera concepției magice. Cînd însă bunicul Jakub (bunicul este întotdeauna depozitarul tradiției) trece stiletul, instrumentul morții, peste mîinile lui Piotr, peste trupul copilului și îl cufundă în apa în care a fost scăldat noul născut, deci nevinovat, destinînd stiletul unor îndeletniciri pașnice, forța magică a omorului este anihilată.

Ar fi greşit însă, aşa cum observa Stanislaw Piętak, un alt mare scriitor al satului, dacă cineva ar socoti că Tadeusz Nowak „s-a împotmolit în gîndirea primitivă ţărănească, în lumea vegetării ţărăneşti. (...) Autorul *Dezmeticirilor* este deasupra materiei pe care o modelează ; el parcă priveşte monstruozităţile şi superstiţiile din viaţa ţăranului printr-o lupă, se joacă cu ele sau le admiră, dar o face întotdeauna numai pentru a crea din ele imagini artistice obiective şi expresive". [1]

Că Tadeusz Nowak este preocupat de expresia artistică a manifestărilor arhaice şi nu de funcţionalitatea lor socială, este neîndoielnic. În universul imagistic propus de scriitor, orice eveniment concret poate fi convertit în mit pe baza unor asociaţii mai apropiate sau mai îndepărtate, cu condiţia să se păstreze aparenţele verosimilităţii conferite de modelele arhetipale.

O întîmplare banală petrecută în copilărie, cînd autorul a văzut o căsuţă sărăcăcioasă împrejmuită cu panglici colorate, întinse de o bătrînă pentru a se feri de duhurile rele, care, zicea ea, îi luau laptele vacii, capătă în roman dimensiuni fabuloase. De astă-dată, un cătun întreg se condamnă la izolare. Înconjurîndu-se tot cu panglici colorate, localnicii practică obiceiuri necunoscute în altă parte şi refuză contactul cu lumea exterioară. Un bătrîn cocoşat este înmormîntat într-un coşciug care-i păstrează formele trupului, pentru că mortul „a fost schilod, a avut o viaţă schiloadă şi moarte tot schiloadă". Prin ur-

---

1 St. Piętak, *Odkrywca (Descoperitorul)*, Apud St. Burkot, *op. cit.*, p. 289.

mare nu se cuvenea să fie înmormîntat altfel. Deosebirile sînt atît de mari, încît un tînăr din cătun exclamă: „Tată, ei nu înțeleg chiar de le-ai vorbi trei zile și trei nopți. Ei sînt de dincolo, de pe Vistula, de la rîu. Acolo, la ei, după moarte, negrul e alb, pătratul — rotund, iar strîmbul — drept. Așa că în zadar te miri de ei".

Pe aceleași principii, apropierea orchestrei evreiești de satul naratorului trezește asociații cu miturile izraelite: „Și Abraham Judka de pe izlaz era Abraham din Iudeea, iar caftanul lui căptușit cu mătase neagră se înfoia în vînt din porunca divină. Și în urma lui nu mergeau cei trei fii, ci numai acel contrabasist, Isaac cel iubit. (...) Cînd închideam însă ochii, vedeam cum alunecă paloșul pe deasupra lor."

Mitul sacrificării este întregit de imaginea apocaliptică a ghetoului de la Tarnów, a cărui asociere cu nunta din Cana Galileea face uz de efectele oximoronului: „Și au mîncat toți pîine, dar ea nu se mai sfîrșea. Iar cînd s-au săturat și bătrînul meu, și mama, și surorile și frații mei, am mai adunat din iarbă și de pe mesele de pin peste zece coșuri cu resturi de pîine. Și am fărîmițat pîinea aceea și am împrăștiat-o pe lîngă ziduri, ca s-o mănînce păsările. Fiindcă atîta vreme cît am fost între ziduri n-am văzut nici o pasăre pe acolo. Nici animale n-am văzut. Caprele, pisicile și cîinii, ba chiar și șobolanii au fost omorîți și mîncați. Cînd a văzut bătrînul atîta pîine, munți de pîine care nu se mai sfîrșea, a spus că aceasta-i ultima lui zi, fiindcă e convins că acesta-i Pămîntul Făgăduinței. Și a văzut toate acestea scormonind cu bățul în gunoi, iar noi, ca să nu-l

dezamăgim, am văzut și noi pîinea aceea albă și Pămîntul Făgăduinței".

Într-un astfel de univers totul se ridică la rang de simbol. Casa, locul de pornire și de întoarcere, este simbolul liniștii și securității, lunca — spațiul de descătușare a energiilor, livada, locul de inițiere a tinerilor, reflectă vitalitatea naturii în permanent proces de înnoire, apa, element primar cu valențe purificatoare, este obîrșia tuturor lucrurilor. În acest spațiu, Tadeusz Nowak construiește cu grijă un adevărat cult al vegetației. Pentru el nu există noțiunea de „pom", de „copac", de „plantă", ci numai de măr, păr, prun, de fag, pin, plop, mesteacăn etc. Cel mai bogat în semnificații este mărul. Fructul lui adăpostește un întreg univers semantic. Din motivul biblic, folclorul polonez a construit o tradiție viguroasă. Un măr oferit unei fete echivalează cu o declarație de dragoste, o mlădiță de măr împodobită la nuntă este simbolul fertilității.[1] Specific însă creației lui Tadeusz Nowak este polisemantismul și atunci mărul auriu, mărul crăiesc, simbolizează căldura, puterea, binele, în timp ce mărul roșu — stihiile, pasiunile, moartea.

Este lesne de înțeles, așadar, de ce a devenit mărul principalul element constructiv al romanului *Și de vei fi crai, și de vei fi călău.*

Dimensiunile filozofice ale simbolului mărului, ca și ale altor simboluri din roman, situează maturizarea naratorului între cele două antinomii existențiale, între viață și moarte. Spațiu imens și totuși atît de repede străbătut de narator, chiar dacă a trebuit

---

1 St. Burkot, *op. cit.*, p. 301—302.

să hotărască asupra vieții sau morții altora, fie și în apărarea unui individ sau a unei colectivități. Dramatismul unei astfel de hotărîri este suficient de puternic pentru a structura el singur romanul, cu toate acestea, latura cea mai interesantă a operei lui Tadeusz Nowak o reprezintă, așa cum am observat, viziunea scriitorului asupra întregii existențe a țăranului, investigația în zonele frecventate de psihanaliza culturii.

Tadeusz Nowak nu este adeptul teoriei rousseauiste a „întoarcerii la natură". El este convins că satul „nu poate fi salvat" și de aceea nu privește cu nostalgie spre satul patriarhal sau cu teamă spre viitorul lui. Este mai degrabă îngrijorat de viitorul culturii în societatea modernă, care favorizează imaginea în dauna cuvîntului, limitînd posibilitățile de comunicare. În efortul pentru îmbogățirea imagisticii, limba literară a abandonat și ea cultul cuvîntului, al încărcăturii lui semantice, devenind astfel, cu fiecare secol, tot mai săracă. După scriitorul polonez, soluția pentru revitalizarea limbii literare și a culturii în societatea modernă rezidă în valorificarea vocabularului, a cuvîntului-metaforă, păstrat în cultura populară.

Din acest punct de vedere, romanul *Și de vei fi crai, și de vei fi călău* se prezintă ca o operă cu frecvente și ample incursiuni în straturile folclorice ale culturii naționale poloneze, cu o viziune metaforică asupra realității, dar și cu implicații în problematica lumii contemporane.

ION PETRICĂ

1

Cîntam de cîţiva ani în corul bisericii. Ce-i drept, printre corişti eram un flăcău cam trecut, dar asta nu mira pe nimeni, fiindcă aveam o voce răsunătoare şi curată ca sunetul oţelului călit în argilă albă. De altfel, chiar de-aş fi vrut să părăsesc corul, tot nu m-ar fi lăsat organistul. După părerea lui, eu eram singurul om din toată parohia care ştia cum se cuvine cîntecele puse în gura lui Cristos răstignit pe cruce, a îngerului vestitor şi a pastorului care, coborînd de pe dealurile iudee, a zărit primul steaua de la Bethleem.

Poate că aşa şi era. Eu socoteam însă că meritul era, în primul rînd, al noii biserici de piatră, clădită pe locul unei vechi bisericuţe de lemn, şi al orgii oferite de enoriaşii polonezi din America, fiindcă pînă şi o voce obişnuită, tocmai bună de întors vitele pe imaşul boieresc, dacă era susţinută cu pricepere de organist, se auzea asemenea clopotului cel mic din turlă pînă în cel mai îndepărtat colţişor al bisericii.

Dacă se întîmpla însă ca într-o zi de sărbătoare să mă aşez după-amiaza pe malul rîului şi să cînt, atunci ieşeau oamenii din toate casele de pe malul celălalt. Ieşeau în primul rînd

fetele și femeile. Coborau încet spre malul apei, furișîndu-se prin livezi și prin răchită, ca să nu mă-ntrerupă. Cînd ajungeau la rîu, se așezau în iarbă cu genunchii adunați sub bărbie și ascultau mîncînd prune și mere văratice. Cînd mă opream din cîntat, nu strigau, nu mă rugau să le mai cînt, ci aruncau în apă mere verzi și frunze veștede de buruiană cu miros de trup cuibărit în somn.

Nu îndrăzneam să mă împotrivesc și cîntam pînă cînd coborau pe malul rîului flăcăii și gospodarii din satul vecin. Atunci, împingîndu-mi căciulița pe ceafă și ridicîndu-mă din iarbă, dispăream în lăstărișul din apropiere. De acolo, din lăstăriș, le mai aruncam, urlînd cît mă țineau puterile, o strigătură din acelea rușinoase, născocită cîndva cu iscusință pe seama flăcăilor din satul de pe cealaltă parte a apei, și apoi plecam acasă. Trebuia să închei cu strigătura aceea rușinoasă, fiindcă de la o vreme flăcăii, dar și gospodarii din satul nostru rîdeau de mine poreclindu-mă „muzicuța" celor de peste rîu.

Ce-i drept, nici pe atunci nu mă prea interesa porecla pe care mi-o pune satul, fiindcă nu era om fără poreclă, dar cea cu „muzicuța" mă cam ustura. Pînă una-alta, cîtă vreme nu meritam ceva mai de soi, preferam să mi se zică „pișcăciosul", porecla tatălui meu de pe cînd era flăcău. Bineînțeles, nici această poreclă nu-mi era pe plac, așa că mă feream cît puteam să mă leg de fete, ca nu cumva să

moștenesc, împreună cu averea, și porecla părintească.

În secret față de toți, față de tata și față de mama, ba chiar și față de mine însumi, eu mă poreclisem „Vicleanul“. Suna frumos. Mai ales cînd după treieriș stăteam întins în fîn, așteptînd să vină seara și să-mi iau zloții pe sacul de grîu cărat pe furiș la prăvălia lui Kałma. Eram însă sigur că satul nu mă va porecli așa, fiindcă nimeni nu știa și nici nu avea de unde să știe că mi-ar putea da o asemenea poreclă. Iar să-mi născocesc eu singur porecla nu se cuvenea. Asta se chema să pui ochii pe un despuiat în cizme și în pălărie împopoțonată cu pene de păun.

Se știa că pînă să mă potrivesc eu cu cineva la vorbă, trebuia să beau multă votcă cu el și să fumez și mai mult tutun. Dar ca mine erau mulți în sat și nimeni nu se mira. Lumea observase că pe la nunți, pe la petreceri, înainte de a invita o fată la joc, o cercetam îndelung, începînd cu cizmulițele strînse cu șireturi pînă la jumătatea pulpelor și sfîrșind cu pieptarul împodobit cu șiraguri de mărgele. Iar dacă fata, înfățișarea și îmbrăcămintea ei îmi erau pe plac, tot mai întrebam pe cineva mai luminat decît mine din ce familie e și ce zestre s-ar putea căpăta pe ea. Dar nici asta nu mira pe nimeni. Știau că sînt singur la părinți și din neam de oameni cu stare, așa că trebuia să mă respect. De altfel, toți flăcăii din sat, cu excepția argaților de la conac și a celor fără minte, făceau la fel ca mine.

Așa că nu mă puteam aștepta de la nimeni din sat să-mi dăruiască într-o bună zi porecla păstrată în mine cu atîta taină. Cum spuneam, nici eu nu-mi ziceam așa decît în rarele clipe de visare, deși știam că mi se potrivește ca un șiș îndesat în tureacul cizmei. Bineînțeles, mi se întîmpla ca ducîndu-mă să mă culc în șură, învăluit de căldura și de toropeala paielor din ea și afundîndu-mă cu totul în fînul cărat în iunie, să-mi spun în șoaptă : — Vicleanul, Vicleanul, Vicleanul. Dar atît de încet încît să nu sperii nici jderul aciuat în șură, care pîndea păsări de după căprior.

Atunci, încîntat de poreclă, ca un nun de rolul lui la cununie, închideam ochii și tot auzind deasupra mea și în mine jderul stînd la pîndă, simțeam cum pătrunde somnul în trupul meu, începînd de la buricele degetelor împletite sub ceafă și pînă în degetul cel mai mic al piciorului stîng. Și odată cu somnul își face apariția în mine Jasiek, camaradul meu din cor. Imediat după Jasiek intră în șură, apoi în fîn iar din fîn în mine, tot corul bisericii. Și începe să cînte încet un colind. Mereu unul și același colind. Iar eu, în cămașă albă, cu gulerul răsfrînt peste surtucul negru, în cizme de box, ies în fața corului, mă urc pe o ladă rămasă de la lumînări și avînd dinainte toată biserica, plină de basmale femeiești, de capete bărbătești descoperite, unse cu seu, încep partea solistică, cu o voce înaltă ce amintește de oțelul călit în argilă albă. Apoi aud

cum mi se alătură vocea de bas a lui Jasiek : Vicleanul, Vicleanul, Vicleanul.

Și nu mă supăr pe Jasiek că-mi cîntă porecla în fața întregului cor. Într-un fel, în afară de mine, și poate mai mult decît mine, numai Jasiek are dreptul să mă poreclească așa. De fapt, dacă n-ar fi fost el, mie nu mi-ar fi trecut vreodată prin minte că aș putea purta o asemenea poreclă. Tocmai el, acum doi ani, chiar înainte de Crăciun, după ce am coborît din cor și, trecînd printre casele scufundate în întuneric, am ajuns la rîul înghețat tun, m-a întrebat dacă n-am poftă de o supă de găină. Și pentru că mergeam pe rîul înghețat, unde vîntul suflă întotdeauna mai tare, ca printr-o mînecă largă, smulsă de la un cojoc, am simțit ca niciodată pînă atunci mirosul acela de supă de găină.

Nu ne-am dus să mîncăm supă de găină la el acasă. La el, ca și la mine, ca în tot satul de altfel, găinile nu se mîncau. Găinile făceau ouă. Pe ouă se cumpăra sare, gaz și chibrituri. Cînd se adunau mai multe găini și nu dădea prin ele vreo molimă, vulpea, dihorul ori nevăstuica, iar gospodina se nimerea să fie strîngătoare și răbdătoare, și căra ouăle de la un tîrg la altul, punînd ban lîngă ban, atunci, după cîțiva ani buni, se mai putea cumpăra o vacă, al doilea cal, o vînturătoare, ba chiar o jumătate de iugăr de pămînt. Unui astfel de ogor i se spunea „căutat cu degetul“, iar proprietarului — „gospodar de la tîrtița găi-

nii". Așa că ne-am dus să mîncăm supă la bătrînii lui Jasiek.

Cînd am trecut rîul și am ieșit din răchita acoperită pînă peste cap de nămeți, mi-am dat seama că n-o să găsim supă de găină nici la părinții lui Jasiek, nici la crîșma ovreiului și nici în altă parte în sat. Atunci am înțeles că supa de găină mai era încă în pene, în orbul găinilor și în cotcodăcitul cotețului de la conac. Luminîndu-ne drumul cu lanterna, ne îndreptam chiar spre cotețul boieresc. Cînd am ajuns lîngă coteț, iar mirosul de găinaț și de pene de pasăre se amestecă cu boarea zăpezii, Jasiek rămase acolo, iar eu am mers înainte, pînă la grajdurile boierești. Și ca să trezesc cîinii aciuați în cuștile așternute cu fîn și să-i atrag cît mai departe de cotețul găinilor, alergam de-a lungul gardului tîrșîind un băț peste uluci.

Conform înțelegerii, Jasiek mă aștepta în apropierea casei văduvei. Zăpada scrîșnea sub tălpile noastre, așa că ne-am apropiat cu băgare de seamă de ferăstruica luminată, ce abia se mai zărea din omăt. Jasiek bătu cu degetul în geamul acoperit cu promoroacă. În odaie se mișcă o umbră asemenea unei aripi uriașe. Zăvorul de lemn sări, ușa se deschise și niște brațe albe îl cuprinseră pe Jasiek. Cînd am intrat în casă, Jasiek scoase de sub scurtă o găină neagră cu gîtul răsucit și i-o întinse văduvei. Văduva bătu întîi din palme, apoi iar îl îmbrățișă și îl sărută pe Jasiek, și numai după

aceea aprinse focul în cuptor și se apucă să jumulească găina. În vreme ce pasărea tăiată în bucăți sălta în oala pusă la fiert, noi îi țineam isonul cîntînd cele mai îndrăgite colinde. Noaptea tîrziu, am mîncat supă cu pîine, iar după miezul nopții — carne. Oasele, adunate grămadă, creasta roșie și penele le-a îngropat văduva sub pragul de la cămară, ca să ne aducă noroc.

Din noaptea aceea, aproape doi ani la rînd, săptămînă de săptămînă, am mîncat cu Jasiek și cu văduva carne de găină. De fapt nu numai de găină. Se mai nimerea și cîte o gîscă, o rață, iar de sărbătorile mai mari — cîte un curcan. După vreo lună, cînd m-am privit în oglindă, am observat că-mi dispăruseră cutele de pe obraz, iar ridurile ce mi se vedeau înainte sub ochi s-au netezit ca pana de pasăre, ca laptele acru pus la răcoare. Mai tîrziu, cînd tocam paie ori cînd mă aplecam să iau un braț de fîn sau să ridic un coș cu cartofi, mi se descoseau mînecile de la cămăși, iar pantalonii îmi plesneau în fund de parcă i-ar fi tăiat cineva cu cuțitul. Și niciodată pînă atunci n-am fost atît de vesel. Fluieram cînd mergeam prin odaie, cînd spărgeam lemne, cînd periam caii pînă începeau să lucească. Dimineața, în zorii zilei, îmi plăcea să alerg aproape gol, numai în cămașă și în pantaloni, pînă în livada tînără și să scutur în joacă zăpada din coroana merilor. Și cîntînd în cor, am observat că vocea mea, înaltă și curată, se năștea

în mine cu mai multă bucurie decît un izvor în nisipul scînteietor.

Dacă amintesc de găina aceea boierească și dacă descriu totul atît de amănunțit, o fac pentru că după atîția ani mi se pare că ea a fost pentru mine și șoimul și vulturul meu. Poate mai mult decît au fost pentru nobilii și pentru prinții pe care-i știu din lecturi, din povestiri și din basmele acelea minunate — șoimii cenușii și vulturii de luptă. Fiindcă de la găina aceea a început viața mea tăinuită față de ceilalți, ba chiar și față de mine însumi.

Din acest motiv eu și Jasiek semănam puțin cu niște copaci. Chipurile toți știau cum înverzim, ce păsări își fac cuiburi în coroanele noastre și ce animale vin să se scarpine de trunchiurile noastre, dar nimeni nu reușise să pătrundă nici pentru o clipă în noi, să cerceteze cu băgare de seamă locul din jurul nostru. De fapt nu eram tot timpul anului așa. Nici eu și cu atît mai puțin Jasiek, tot singur la părinți, dar dintr-o familie mai bogată, nu aveam timp de așa ceva. Ne întîlneam abia toamna tîrziu, cînd se porneau ninsorile, iar gerul îngheța rîul, întîi acolo unde era apa mai mică, apoi și în bulboanele verzui, iar acasă, în afară de tocat paie și de țesălat caii, nu mai era nimic de făcut.

De la găini și de la alte păsări domestice, pe care Jasiek reușea să le ia de pe stinghii și să le vîre în sac ca pe niște mere coapte, încît nici una n-a apucat să cotcodăcească, am trecut la porne. De altfel, timpul era cît se

poate de potrivit. În vremea asta, cînd zăpada trecea de genunchi, iar gerul ferecа rîul, încît îl puteai trece și cu căruța încărcată pînă în vîrful leucilor, în toate satele începea curățatul penelor. Cu ocazia asta, în casele mai bogate se făcea dans, se coceau plăcinte cu multă brînză de vaci și se scotea din butii carne marinată, varză acră și prune uscate.

Mă duceam și eu cu Jasiek la dans, luînd cu noi rom sau lichior, și aruncam cu pumnii bănuți de aramă în contrabasul țiganului sau al evreului. Cu acest prilej băgam de seamă cîte perne și cîte pilote fuseseră umplute. Cînd se sfîrșea curățatul penelor, iar satul se cufunda într-un somn tot mai adînc, ne însemnam pe cîte o bucată de hîrtie casele care se chivernisiseră cu cele mai multe perne și pilote. Încins pînă la streșini cu șire de paie și cu frunzele adunate toamna sub gardurile de nuiele, tot satul scotea pernele și pilotele în cerdac sau în grădină, de teamă ca nu cumva, ținute toată iarna în lăzi și lipsite de aer, să se opărească și să mucegăiască. În amurg, cînd treceai prin sat, în grădini, pe prăjinile curățate de zăpadă, pe scîndurile de salcîm ale cerdacurilor, zăreai pilotele ce se aeriseau în învelișurile lor roșii asemenea unor aripi uriașe de foc.

După ce alegeam o gospodărie ticsită cu perne, eu intram cu vreun motiv oarecare în casă și țineam gazdele de vorbă pînă ce Jasiek lua pilota de pe prăjina din grădină sau din cerdac, o înghesuia într-un sac și o tulea pe

după acareturi peste rîu, drept la văduvă. Penele și dosurile spălate și apretate le vindea văduva la oraș. Banii îi împărțeam în trei părți egale. Ne ajungeau de rom și de rachiu, de dulciuri de la Kalma și să-i cumpărăm văduvei căciulițe de miel și cercei de aur.

Chiar în pragul Paștelui, după ce iarna se sfîrșise, iar luncile înverzeau și copacii se acopereau cu aurul frunzelor crude, m-am dus cu Jasiek la cor în pantofi noi de lac și în costume cenușii și ușoare. Cînd săream pe lada în care fuseseră lumînările, ca să cînt cîntecul de postul mare, un cîntec sufocant de atîta cenușă, de atîta venin și tămîie, pus în gura celui răstignit, auzeam cum scîrțîie pantofii mei și ai lui Jasiek, cum îmi strînge umerii stofa cenușie. Și îmi plăcea să mă uit la văduva aceea cu broboadă nouă pe umeri, cu șiraguri de mărgean adevărat și cu basmaua înnodată la ceafă, cum stătea în fața altarului scăldat în violet. Și aproape că o auzeam cum se roagă și îmi închipuiam în ochii ei, pe care nu-i vedeam, corul înalt, zidit în piatră, și pe Jasiek sprijinit cu cotul de orgă. Apoi, închizînd ochii, o simțeam pe văduvă, îngenuncheată la picioarele celui răstignit, cum își petrece brațele pe după gîtul lui Jasiek, îi răstoarnă capul pe spate și îl sărută pe gura mirosind a tutun. Și văzînd toate astea, cîntam cu și mai multă bucurie cîntecul acela de postul mare, plin de răni lăsate de cuie, de suferințe și de sulițe.

Am avut o vară fericită ca și cîntecul de postul mare. Niciodată pînă atunci nu m-am dus cu mai multă plăcere la cosit de fîn și la seceriș. Intrînd cu coasa în iarba țintuită cu stropi de rouă și în secara zvîntată de boarea dimineții, tremuram de nerăbdare așteptînd să se cearnă în mușchii mei nisipul cenușiu al oboselii. Îmi plăcea să ies la lucru în cămașă sau în maieu și să-mi privesc pe furiș mușchii catifelați de soare, cum joacă strînși în chingi, cum mi se scurge pe pîntecele tare ca piatra un șiroi de sudoare înfiripat auriu în păr. Iar cînd mă duceam la rîu, alegeam cel mai înalt loc de pe mal și, gol-goluț, mă desprindeam de pămîntul bătătorit ori de cîte o piatră scoasă din rîu și săream în apa care curgea undeva spre orizontul aprins de apusul soarelui. Mă cufundam pînă la fund în bulboana cea mai adîncă, străduindu-mă să ating nisipul mîlos, apoi țîșneam la suprafață și șfichiuind cu brațele coama verde a apei, treceam înot pe partea cealaltă. Acolo, iar alegeam cel mai ridicat loc și săream în bulboană. Și o țineam așa pînă nu mai puteam respira, pînă se ivea prima stea pe cerul serii de iulie.

Întorcîndu-mă acasă, mă strecuram prin grădini încărcate de merii și de perii încovoiați în această vreme sub belșugul fructelor zemoase. Și în nici o grădină nu treceam nepăsător pe lîngă vreun măr, pe lîngă vreun păr sau prun. Îi apucam cu amîndouă mîinile de tulpini și-i scuturam, și-mi făcea plăcere să stau în furtuna aceea de iulie plină de miez

dulce, de frunze, de amurg în care plutea spuza pufului scuturat din pomi. Ce-i drept, n-aveam nevoie de atîtea fructe, îmi ajungeau cîte puteam lua în sîn și în buzunare, dar mă bucura forța adunată în mine, care făcea ca pînă și un măr zdravăn să tremure în mîinile mele ca o nuielușă de mesteacăn.

Și așteptam pînă cînd merele ce cădeau pe pămînt trezeau cîinii adormiți prin șure, iar lătratul lor smulgea oamenii din somnul încărcat de trudă. Atunci, aplecîndu-mă pe sub pomii scunzi, alergam aproape de-a bușilea în cîmp și furișîndu-mă prin crînguri, mă întorceam acasă. Ușor, ca să nu scîrțîie portița de la șură și să-mi trezească părinții care dormeau în casă, mă strecuram în fîn. Mă dezbrăcam deșertînd fructele din sîn și din buzunare la căpătîiul culcușului meu. Cum în șură zăpușeala era mai mare decît afară, din cauza fînului și a secarei adunate aici, mă culcam pe pilotă gol-goluț. Mușcînd din fructe, ascultam cum se liniștesc încetul cu încetul cîinii treziți de mine, cum ronțăie caii ovăz în grajdul din apropiere, în timp ce din fîn se ridică și se înstăpînește somnul moleșitor. Iar eu mă lăsam în voia lui, șoptindu-mi încet : Vicleanul, Vicleanul.

În vremea asta mă vedeam rar cu Jasiek. Corul avea să se adune abia spre toamnă, iar duminica nu ne puteam întîlni fiindcă eu încă de mic copil mergeam la prima slujbă, iar el — la ultima. Se întîmpla în cîte o după-amiază de duminică să ne nimerim amîndoi la rîu.

Atunci, ținînd într-o mînă lucrurile legate cu cureaua, înotam pînă la el și-l găseam șezînd pe malul înalt. Uneori era și văduva cu el. În trei, mîncînd mere sau plăcintă cu prune, făcută de văduvă, vorbeam despre iarna ce se apropia. După cîteva întîlniri de felul acesta, ne-am hotărît să ne lăsăm de perne și să ne apucăm de cai și de porci. De cealaltă parte a rîului, caii erau ca niște balerine. Veneau acolo geambași din tot ținutul, evrei, țigani, și țocăind admirativ din buze, ofereau prețuri mari țăranilor care și așa nu-și mai vedeau lungul nasului. Am stabilit că în iarna asta e de-ajuns să trecem peste Vistula cîțiva cai, ca să ne putem îmbrăca așa cum se cuvine, să avem bani de rachiu și de rom, și de aruncat în contrabasurile muzicanților la toate nunțile cîte vor fi.

Așa că, tot cărînd de pe cîmp restul de ovăz și de mei, de cartofi și de sfeclă, și semănînd secara și grîul, mă uitam cu nerăbdare spre pădurea ce devenea tot mai violetă. Din pădurea aceea, din violetul ei veneau întotdeauna prima zăpadă și primul ger. Cînd mi-am sfîrșit treburile, iar drumurile, brăzdate de mii de șleauri, răsunau, încătușate de ger, sub roțile ferecate ale căruțelor, m-am dus cu Jasiek în orășelul din apropiere. Am cumpărat de la un evreu, pe care îl cunoșteam și care ținea o prăvălioară cu tot felul de fiare vechi, două pistoale și două șișuri. N-am uitat nici de otravă pentru cîini. Ne-am luat și cîte o scurtă veche dar îmblănită și două perechi

de cizme cu cîteva numere mai mari. Cu asemenea cizme, poliția putea să ne caute ani în șir.

Încărcați cu toate aceste lucruri, ne-am întîlnit la văduvă. Aici, după ce-am pus pe masă cîte o jumătate de litru și o bucată zdravănă de cîrnat, am cercetat pe îndelete pistoalele cumpărate. Stăteau în palmă ca turnate, aproape că nici nu se vedeau. Punînd pistoalele deoparte, am închinat și ne-am urat noroc în iarna ce se apropia. Cu acest prilej, Jasiek a compus și un cîntec despre hoții de cai, pe care copilandrii din satul nostru îl cîntă pînă în ziua de astăzi. Trecuse bine de miezul nopții cînd am plecat de la văduvă. Pe drum ne-am înțeles să ne mai întîlnim cînd o îngheța rîul.

De-atunci, mă duceam aproape în fiecare zi la rîu și mă uitam la plaurii de zăpadă, la început mai rari apoi tot mai deși, care începuseră să coboare pe firul apei. Cînd zăpada aceea făinoasă a început să prindă pojghiță și să se prefacă în gheață, iar gheața să acopere rîul, începînd de la mal și de la apa mai mică, am scos pistolul de după căprior, l-am curățat și l-am uns. După cîteva zile rîul a înghețat. Cînd am călcat pe gheața încă străvezie și groasă de numai vreo doi țoli, căci se vedeau sub ea nisipul alb și peștii părăsind în grabă apa mică, auzeam cum răsună bocancii mei țintuiți pînă departe, în adîncul bulboanelor necuprinse încă de gheață.

Am hotărît să mai aștept o săptămînă. În ziua stabilită, spre seară, le-am spus părinți-

lor că mă duc în satul vecin la clacă de curățat pene, am scos pistolul de după căprior și am plecat la văduvă. Tocmai făcea de mîncare. M-a lăsat să-i păzesc eu cratițele, iar ea a dat fuga după Jasiek. S-au întors veseli, ținîndu-se de mijloc și încercînd să intre amîndoi pe ușa îngustă. Văzînd că nu reușesc, Jasiek o luă pe văduvă în brațe, străbătu cu ea în fugă odaia și o aruncă pe femeia aceea mărunțică în patul așternut cu perne. Cum văduva îl ținea însă strîns de după gît, căzură amîndoi între pernele înalte. Văduva începu să țipe și să dea din picioarele ei încălțate în cizmulițe strînse cu șireturi pînă la jumătatea pulpelor. După ce reuși în cele din urmă s-o liniștească, îmbrățișînd-o și sărutînd-o, Jasiek sări jos din pat, se apropie de mine și lovindu-mă cu palma în spinare, îmi spuse :

— Salut, hoț de cai, ce ești !

— Salut, Jasiek, geambaș de iepe !

Și trăgîndu-l cu toată puterea de mînă, l-am răsturnat. El însă reuși să se agațe de umărul meu. Ne-am rostogolit pe dușumeaua curată, frecată pînă la albeață cu nisip. Fiecare dintre noi încerca să-l tragă mai aproape pe celălalt, apoi să-l răstoarne și să-l țintuiască pe dușumeaua de pin. Eram însă la fel de puternici și nu era chip ca unul dintre noi să-l răzbească pe celălalt. Cînd ne-am așezat pe podea, chicotind și respirînd din greu, cina ne și aștepta pe masă. În timp ce mîncam și ne cinsteam cu votca scoasă de văduvă din

cămară, ne-am spus că primul cal o să-l luăm tot la conac. Ne făcuserăm noi socotelile că dacă am avut acolo noroc la găini, o să avem și la cai. De fapt Jasiek ochise încă din vară o tretină neagră, înșeuată abia în vara aceea. Știa exact în ce colț stă, ce năravuri are și ce-i place mai mult. Așa stînd lucrurile, am stabilit că a doua zi mergem după tretină. Văduva avea să cumpere un kilogram de cîrnați și să-i frece bine cu otravă, o jumătate de kilogram de zahăr pentru iapă, iar spre seară să-l atragă în cîrciumă, chipurile din întîmplare, pe argatul de la grajduri.

A doua zi, îmbrăcați în cojoace vechi, încălțați în cizmele acelea uriașe, cu pistoalele în buzunarele pantalonilor, am pornit spre conac. Cînd s-a potolit orice mișcare în curte și s-au stins toate luminile în conac, Jasiek a trecut prin gardul viu încărcat de zăpadă, trimițîndu-mă pe mine cu cîrnații otrăviți la cîinii adormiți prin șure și prin cuștile acoperite cu gunoi de grajd. Trebuia să merg cît mai ușor și să fluier. Dacă fluieratul meu nu scotea cîinii din bîrlogurile lor, atunci el avea să intre în grajd. Dacă însă cîinii se trezeau, trebuia să fac pe bețivul, să cînt cît mă ține gura și să arunc cîinilor cîte o bucată de cîrnat otrăvit.

Mergeam cu pas măsurat, fluierînd colindul meu preferat. Așteptam să se trezească cîinii. Gerul aspru care ținuse toată ziua și se înăsprise odată cu căderea nopții înstelate se făcea simțit ciupindu-mă ca un gîscan întărîtat.

Nu-l luam însă în seamă știind că pe un asemenea ger nici un cîine nu scoate capul din bîrlogul lui de fîn. Cînd am dat ocol conacului, am auzit trei fluierături ascuțite. Am sărit în sus de bucurie și am început să alerg în partea aceea.

Sub malul înalt, spălat de rîu, adăpostit de bătaia vîntului, stătea Jasiek ținînd din scurt tretina neagră. O hrănea cu bucăți de zahăr rece, pe care le scotea din buzunarul cojocului. Am adus îndată o pătură și o funie, pe care le ascunsesem mai devreme între răchite. Din pătură am făcut un fel de șa, pe care am strîns-o bine cu funia. Apoi Jasiek a încălecat și ieșind în mijlocul rîului, unde gheața era măturată și de cel din urmă firicel de zăpadă, a pornit spre Vistula. Acolo îl aștepta un negustor cu care ne înțeleseserăm încă de cu toamna. Am rămas vreme îndelungată în mijlocul rîului privind în urma lui Jasiek, cum se depărta sub cerul înstelat. Cînd a dispărut după malul îndoit ca un genunchi în timpul somnului, am plecat și eu în fugă spre casă.

Spre sfîrșitul iernii aveam în contul nostru șapte dintre cei mai frumoși cai din satul meu și al lui Jasiek. Cel mai greu ne-a fost cu tretina de la conac. Cu restul cailor ne-a mers ușor. Eu, ca și iarna trecută cu pernele, intram în cîte o casă aleasă dinainte, în timp ce Jasiek scotea calul din grajd, apoi îl încăleca și-l trecea Vistula. Cînd s-a aflat însă că prin împrejurimi, ca și în cazul pernelor, bîn-

tuiau cîteva bande de hoți de cai, ne-am lăsat de furat. De cîteva zile ne întîlneam în cea mai aleasă cîrciumă, chiar peste drum de postul de poliție și, gustînd din rachiu, ne uitam la polițiști cum duceau la arest argați din sat și de la conac cu cătușele la mîini. Nici unuia dintre păgubași nu-i trecuse prin minte să arate cu degetul spre feciorii țăranilor înstăriți.

De altfel, banii, împărțiți tot în trei părți egale, îi cheltuiam cu chibzuială, aproape zgîrcindu-ne la al treilea păhărel. Voiam să iernăm în liniște, ca niște bursuci, și abia la vară să ne cumpărăm și noi cîte ceva. Așa că pînă una alta, cîntam în cor, iar seara ne duceam la cîrciumă ori în cîte o casă în care se adunau oamenii să mai bată cîte o carte, să mai schimbe o vorbă. Ce-i drept, pe la sfîrșitul lui martie am mai cărat la văduvă un godac de vreo sută de kile din satul nostru, pe care l-am îmbătat cu votcă și l-am înjunghiat în răchitiș, dar, deocamdată, pînă în iarna următoare, n-am mai călcat nici un grajd și nici o cocină.

Apoi mai știam de la Jasiek că după postul mare avea de gînd să se însoare. Ba chiar într-o duminică m-a și rugat să-i fiu cavaler de onoare, și m-a întrebat dacă nu i-aș putea împrumuta ceva bani. Voia să se îmbrace cît mai frumos, să-și cumpere hamuri noi pentru cai și o brișcă vopsită în verde. Hotărîrea de a se căsători o ținea însă în taină. Ar fi vrut s-o ia pe văduvă, dar știa că părinții lui mai

degrabă s-ar tîrî în genunchi pînă la Roma, decît să-și dea încuviințarea. Așa că își pusese în gînd să-l plătească pe preot ca să facă amîndouă strigările odată și în felul acesta, chiar dacă îi punea pe jeratic, să lase părinților cît mai puțin timp de chibzuit.

Mă pregăteam de nunta lui Jasiek hrănind caii cu ovăz și cu fîn dulce, lustruind cu cenușă părțile metalice din hamuri. Mi-am cumpărat și hățuri noi din piele albă și l-am tocmit ca vizitiu pe cel mai chipeș argat din sat. Cînd totul era pregătit, cînd rănile lăsate de iarnă și de Paște începuseră să se vindece, iar din amvonul bisericii se auzeau tot mai des numele tinerelor perechi, în vreme ce eu grăpam un ogor în margine de mărăciniș se răspîndi și vestea că Jasiek s-a împușcat.

Am desprins caii de la grapă și am pornit în galop spre bac. Avînd în față rîul plin de vînătăi după sloiurile de gheață scurse, malul ros de apă pînă la nisipul curat și văzînd capul lui Jasiek sprijinit pe genunchii văduvei, m-am întors acasă. Nu îndrăzneam să mă duc la părinții lui Jasiek, pentru că nu mai fusesem niciodată la ei. În drum spre casă, m-am abătut pe la cîrciumă. Am băut cîteva păhărele de rachiu, unul după altul. Toată lumea nu vorbea decît de Jasiek. Se zicea că luîndu-i toată agoniseala, văduva ar fi fugit noaptea trecută la oraș cu argatul acela de la conac, pe care îl atrăsese în cîrciumă cînd am furat noi tretina cea neagră. Cînd a aflat Jasiek ce s-a întîmplat, a luat toate cîrciumile la rînd și întorcîndu-se

spre dimineață acasă și-a tras un glonte în cap chiar în pragul casei.

Alții ziceau ceva despre o slujnică tinerică ce lucra la ei în casă. Cică ar fi așteptat un copil de la Jasiek, dar aflînd de căsătoria lui cu văduva, l-ar fi amenințat că se duce la post și spune tot. Jasiek a vrut s-o îmbuneze, dar cînd a văzut că nu se mulțumește nici cu o jumătate de iugăr de pămînt, o vacă și cinci sutare, s-ar fi hotărît să-i facă seama. Ea însă, presimțind că Jasiek vrea să-i facă seama, a fugit la taică-său, care locuia într-un cătun din pădure. Beat, Jasiek s-a dus la ei. Acolo a băut votcă cu tatăl fetei, iar ei îi săruta mîinile și genunchii îi săruta, numai să iasă cu el pînă în livadă sau pînă în lunca din apropiere. Dar ea știa că dacă iese cu el pînă în livadă sau pînă în lunca din apropiere n-o să mai vadă lumina soarelui. Așa că își ruga tatăl, sărutîndu-i mîinile, plîngînd și îngînînd psalmi, s-o apere, iar cînd a văzut că tatăl ei nu vroia s-o apere și o tot împingea să iasă cu Jasiek afară, a fugit în pod și s-a ascuns în fîn. Atunci Jasiek și tatăl fetei s-au dus și au început să înfigă furcile în fîn. Cum n-au găsit-o, au coborît din pod, au băut și votca ce mai rămăsese și s-au despărțit. Iar cînd a ieșit în livadă, Jasiek ar fi scos pistolul și și-ar fi tras un glonte în cap.

Alții mai ziceau că Jasiek i-ar fi omorît pe negustorii aceia, pe care de cîțiva ani încoace îi tot găseau prin răchitele de pe malul rîului, în nisipul spălat de apă, pe fundul iazurilor și

al rîului. Iar banii jefuiţi îi împărţea cu fata şi cu văduva.

După toate cîte le-am auzit despre Jasiek, nu-mi prea venea să mă mai duc la părinţii lui şi nici la înmormîntare. Stăteam în casă sau intram în grajd şi şopteam cailor la ureche: Vicleanul, Vicleanul, Vicleanul.

Iar noaptea, cînd mă strecuram în fîn şi mă cufundam tot mai adînc în somn, îl vedeam deasupra mea pe Jasiek galopînd pe cal printre perne roşii. În faţa lui, pe mijlocul cerului, în şiraguri de mărgele, în pieptar înflorat, în fustă cracoviană şi cizmuliţe strînse pînă sus în şireturi, galopa văduva pe tretina cea neagră. Şi mai încolo, alerga desculţă, cu cosiţele despletite, acoperindu-şi cu braţele cînd pîntecele, cînd capul — slujnica cea tînără. Jasiek o ajungea pe văduvă, o lua cu o mînă de pe tretina cea neagră, o aşeza în faţa lui şi galopau împreună pe urmele fetei. Apoi scotea pistolul din buzunar. Trăgea, armá şi iar trăgea. Fata se împiedica şi cădea pe cer, pe drumul cu colbul pînă la glezne, în răchita roşie plină de mîţişori. Din răchita crudă, din cerul împuns de corn şi străpuns de suliţe după postul mare, se ridica atunci un ţipăt şi se făcea lumină. Pe fată, pe pîntecele ei ascuţit cădeau fulgi de pasăre şi pernele acelea roşii, ferind-o de Jasiek. Iar cînd fata ieşea de sub perne şi Jasiek întorcea calul, din răchite, din rîu, din gropile săpate în nisip ieşeau negustorii şi cîrciumarii ucişi şi aruncîndu-i lui Jasiek ştreangul în jurul gîtului, îl trăgeau jos de pe cal, îl legau în

mijlocul drumului cu colbul pînă la glezne și așa legat îl băgau într-un sac de piele, apoi duceau sacul pe malul apei și legînd de el un bolovan de piatră de var, îl azvîrleau în bulboana verzuie. Pe cer sărea apa albită de var. Atunci mă trezeam șoptind : Vicleanul, Vicleanul, cît ești de viclean.

Și mîngîind pilota roșie mă cufundam iar în somn și auzeam deasupra mea și în mine jderul pîndind păsări. Iar dincolo de jder îl vedeam pe Jasiek cu o găină neagră sub braț, șoptind : Vicleanule, Vicleanule, ți-am făcut-o.

2

Am așteptat cîțiva ani moartea tatei. De fapt am așteptat-o împreună. Și el o aștepta. Ba o și vedea. De cîteva ori pe an. Cel mai adesea iarna, cînd era mai puțin de lucru, iar în fața casei, începînd din grădină, se lumina pînă departe, la pădurea ce devenea violetă în acest anotimp. De obicei o vedea spre seară, cînd stătea la fereastră. Și întotdeauna cînd mînca pîine cu slănină, tăindu-le cu briceagul în bucăți mărunte. Fiecare îmbucătură o mestecă îndelung, privind spre păduricea de sălcii. Dacă-i cădea briceagul din mînă, știam că imediat o să strige să pun zăvorul la ușa de stejar. El nu se apropia niciodată de ea. Stătea nemișcat la fereastră, cu gura căscată, cu mîna dreaptă sub jiletcă. Îi dădeam apă într-o cană

de tinichea. O bea cu înghițituri mici. După fiecare înghițitură chipul i se destindea, de parcă ar fi fost făcut din mii de noduri, și, încetul cu încetul, începea să semene cu chipul meu, cu pielea netedă și proaspătă.

Atunci își scotea mîna dreaptă de sub jiletcă și arătînd spre sălciș, îmi zicea să mă uit bine la vălătucii de fum ce se ridicau din capetele tunse ale sălciilor. Eu unul n-am văzut niciodată fum, dar dădeam din cap, în semn că văd, ca să nu-l înfurii. Cînd i s-a întîmplat să vadă prima dată așa ceva, iar eu i-am reproșat că spune aiureli, s-a învinețit tot, iar chipul lui semăna cu chipul unui Cristos de lemn, biciuit și legat de stîlpul de granit din piață. Și cu chipul acela abia a mai putut striga să pun și proțapul de frasin la ușa închisă cu zăvorul.

De fapt, de cînd și-a zburat Jasiek creierii, iar trupul lui a fost îngropat în afara cimitirului sfințit, chiar în apropierea gropii pentru cîini și pentru alte animale, eram gata să văd și eu odată cu tata, care se sufoca tot timpul, fumul ridicîndu-se din sălcii. Mai ales că se apropia iarna și venea vremea cînd mă întîlneam cu Jasiek și plănuiam împreună acasă, la cor, la cîrciumă, ori la cîte o clacă de curățat pene cum să folosim mai bine talentul cu care ne-am născut. Și cum de cîțiva ani nu mai avusesem alți prieteni în afară de Jasiek, mă gîndeam la el în fiecare zi, îl vedeam în șură, în grajd la botul calului, în livadă, în coroanele pomilor încărcați de promoroacă, ascuns în

adîncul fîntînii și, în cele din urmă, în acest fum invizibil ce se ridica din sălciș.

Mi se întîmpla să ies noaptea din cîrciumă, de la vreo clacă unde fusese și joc, ori de la vreun vecin și strecurîndu-mă printre garduri, sărind peste împrejmuirile de răchită, simțind mirosul înțepător al bălegarului de cal, căldura ce venea din grajdurile cu ușile întredeschise, să stau și să aștept în livada din apropiere, cu mîna pe pistolul ce-mi umfla buzunarul. Abia cînd gerul îmi pișca obrajii, iar zăpada mi se strecura după guler, porneam cu pași rari spre casă. Dar nici așa nu eram sigur dacă în clipa aceea Jasiek nu scoate vreun murg cu stea albă în frunte dintr-un grajd cu ușa întredeschisă, nu cară vreun porc îmbătat cu rachiu, nu smulge vreo pilotă de pe prăjină sau vreo găină adormită din coteț. Mă uitam în urmă, împiedicîndu-mă de brazdele înghețate și căzînd în zăpada troienită.

Mă trăgea ceva spre grajdurile acelea întredeschise, pline de revărsarea ovăzului, de șoaptele trifoiului alb și roșu, ale otăvii, de goana șobolanilor, a șoarecilor și a iepurilor. Singur însă nu mă încumetam să intru acolo, să iau găina de pe stinghie, să scot, fie și numai pînă în livadă, așa din ambiție, măcar o nenorocită de gloabă. Știam că dacă voi face așa ceva, atunci Jasiek, care mă urmărea peste tot, va pleca, pentru totdeauna, dincolo de rîu, împreună cu văduva și cu slujnica cea tînără, și va rămîne în peticul acela de nisip al cîinilor.

Mă temeam că dacă întind mîna după vreo găină, dacă pun mîna pe dîrlogii vreunui cal, încalc teritoriul lui Jasiek, iar dacă îl încalc o dată, atunci cu siguranță că într-o zi am să scot pistolul, să-l duc la tîmplă și să apăs pe trăgaci. Preferam să trec pe lîngă grajdurile întredeschise, să aștept pe lîngă șoproane și prin livezile despletite, să simt cum mi se prelinge de-a lungul șirei spinării un firicel de teamă amestecată cu o tainică voluptate.

De aceea am și vrut să plec de-acasă măcar vreo cîteva zile. Știam că în pădurea baronului, la numai cîțiva kilometri de noi, aveau nevoie de tăietori de lemne. Mai puteam să mă înțeleg dimineața cu Kałma și să-i car marfă de la orășelul din apropiere. Nu se cădea însă să mă apuc de asemenea treburi. Și astfel, cît era ziua de mare, băteam crîngurile din împrejurimi punînd capcane pentru iepuri și potîrnichi. Uneori mă duceam la rîul înghețat și scoteam cu mîna goală dihori din vizuinile lor întunecate, săpate în malul clisos, sau, tăind copci în gheață, prindeam pește la momeală. Peștii aruncați pe mal înghețau imediat, amintindu-mi cu ochii lor deschiși de corul bisericii cu bufnița așezată pe orgă.

Chiar înainte de Ajun am plecat în pădure după lemne. Știu bine că era luni, fiindcă duminică, înainte de slujba de dimineață, m-am întîlnit cu pădurarul în fața bisericii și m-am înțeles să-mi dea o jumătate de stînjen de lemn de fag. La îndemnul bătrînului, am plecat la pădure înainte de slujba din zori. Cînd am ieșit

din sat, numai copacii acoperiți de chiciură se albeau mărginind drumul pierdut sub zăpadă. Gonind caii încălziți în grajd și acoperiți de promoroacă după numai cîteva poștate, aproape că-l vedeam pe tata cum se răsucește în pat și se gîndește la mine. Tata nu-mi spusese nimic, dar voia să mă întorc din pădure înainte de a răsări luceafărul de seară. În orice caz așa se putea înțelege după felul în care îi umblau mîinile bătrîne pe pilota în carouri, după cum i se mișca beregata, înghițind tot mai repede bucățica de măr al lui Adam.

Cum aveam însă doi cai bine hrăniți cu ovăz și cu trifoi, scoțîndu-i din grajd, zîmbeam amintindu-mi de neliniștea bătrînului. Știam că avînd asemenea cai la oiște, o să mă întorc acasă la prînz. Într-adevăr, îndemnați din bici, simțind cu tot trupul lor gerul ce se întețea înainte de ivirea zorilor, caii mergeau la trap vioi. Și la înapoiere, trăgînd căruța încărcată pînă în vîrful leucilor cu lemn de fag și care se afunda în hîrtoapele acoperite cu zăpadă, mergeau încet, aproape în genunchi, dar mergeau.

Ud leoarcă sub cojocul lung pînă la genunchi și încins cu curea de piele, acoperit tot de acele pinilor, scuturate odată cu zăpada, de crengi rupte de capetele și de hamurile cailor, am ieșit în lunca de la poalele pădurii. Cum lunca ținea pînă în izlazul nostru și era presărată cu pîlcuri de arini și de răchite, o bucată bună de drum m-au însoțit, sărind din tufar în tufar, stoluri de gaițe guralive. Abia cînd lunca s-a

luminat, lăsînd în urmă pîlcurile de arini și de răchite, încît, ferindu-mi cu dosul palmei ochii de strălucirea zăpezii, am putut zări satul nostru ce se înnegrea în depărtare, gaițele s-au întors în pădure. Caii, speriați de gălăgia gaițelor, de parcă din clipă în clipă trebuia să le apară în fața oiștii o dihanie duhnind a mosc, s-au liniștit și au încetat să mai gonească. M-am așezat comod în căruță, adunînd sub mine fînul rămas de la cai, și dînd drumul hățurilor, fluieram, ascultînd șuieratul zăpezii înghețate printre spițele roților.

Ghinionul a vrut ca în mijlocul luncii, în vreme ce caii își ascultau jocul ritmic al splinei și, închizînd cu voluptate ochii, mergeau orbește spre casă, unde îi aștepta ovăzul și apa încălzită cu un pumn de sare în ea, s-a rupt ceva la căruță. Caii, speriați, au sărit în lături. Căruța s-a lăsat în zăpadă. Am coborît în nămeți. Cercetînd căruța, mi-am dat seama că-i plesnise inima. A trebuit să descarc tot lemnul, bucată cu bucată. Pînă am terminat și am întărit inima cu o prăjină legată cu frînghie, deasupra luncii se lăsase amurgul. Acum, încetișor, ținînd în hățuri caii ce trăgeau spre iesle, abia înaintam. Căruța, întărită cu prăjina, mergea într-o rînă, împungînd cerul cu oiștea.

Înainte de a ajunge acasă, cerul, aproape verde din cauza gerului ce se înăsprea, strălucea de multe, multe lumini. Cînd am tras în fața casei, poarta era larg deschisă. Așa se

deschide o poartă ca să intre pe ea nuntașii, carul încărcat cu grîu, sau arhanghelul, inorogul, feriga de sînziene. Dar în poarta aceea larg deschisă nu era tata. Mi-am zis că o fi ațipit șezînd la fereastră și privind spre sălciș.

Am intrat în curte și, oprind caii, am vrut să sar din căruță, cînd am observat că fereastra la care stătea tata, ca și cea care dădea spre grădină erau și ele larg deschise.

Am mai aruncat o privire în urmă, pentru că intrînd în curte mi s-a părut că din sălciile retezate ieșea fum. Acum însă se vedea limpede că pe sub sălcii se învinețise de fum. Asta m-a mirat mai mult decît ferestrele deschise, fiindcă deasupra sălciilor cerul scînteia gata să primească luceafărul de seară și văpăile apusului. Iarna însă, cînd distanțele se scurtează, iar timpul se lungește neasemuit de mult, totul e cu putință. Chiar și sălcișul acela învăluit în fum, de parcă ar fi zburat prin el un stol de șoimi cenușii, mi se părea o pădurice obișnuită, care prevestea poate cerul cernînd neaua, steaua de la Bethleem, buhaiul, pe vreun înțelept, ori pe prostul satului. Și am încetat să mă mai gîndesc la asta. De altfel, caii asudați, de parcă ar fi fost îmbăiați în lapte covăsit, smulseră căruța trăgînd-o între pomii tineri. Dincolo de livadă îi atrăgea grajdul cu mirosul lui insistent de căldură a paielor încinse și de ovăz.

Am coborît din căruță și strunind caii în hățurile legate de leucă, am alergat în casă. Ușa era închisă. Am tras cu amîndouă mîinile de zăvor. Scîndurile bine păsuite au scîrțîit.

Am tras încă o dată și încă o dată. Ușa s-a mai slăbit din balamale, dar a rămas tot nemișcată. Am bătut în ea cu pumnii, cu bocancii potcoviți. Nimeni și nimic nu s-a mișcat în casă. N-am strigat, deși aveam poftă s-o fac, de teamă să nu sperii caii nărăvași. Și mai aveam un motiv. De cînd scotoceam cu Jasiek cotețele și grajdurile, m-am dezobișnuit să mai strig. Nu voiam nici să intru pe fereastră, ca să nu pierd caii din ochi, așa că am alergat în grajd, crezînd că o găsesc acolo pe mama la mulsul de seară. Dar și în grajd era pustiu și întuneric. Se auzea numai foșnetul uscat al păstăilor rumegate de vite. Felinarul, cu feștila coborîtă pînă cînd flacăra dădea o lumină violetă, atîrna într-un cui de grapă bătut în grindă.

M-am apropiat de casă încet, fiindcă simțeam cum se cerne în mine tot mai repede negura, un nisip auriu, apoi iar negura. Mă mai gîndeam că tata și mama s-au dus prin vecini. Aproape întotdeauna, mai ales iarna, cînd mama cocea pîine, după ce o scotea din cuptor și o așeza pe paie, le plăcea să treacă cu cîte o lipie pe la vecini. Lăsau ferestrele deschise, fiindcă din cuptorul crăpat ieșea un fum de umplea toată odaia și bucătăria. Or, tocmai astăzi mama se pregătea să facă pîine. Amintindu-mi acest amănunt, m-am apropiat cu mai multă îndrăzneală de fereastră. Am mai aruncat o privire spre caii ce stăteau la marginea grădinii. Țineau capetele ridicate. Era limpede că rodeau crenguțele merilor tineri acoperiți de nea. Le zăngă-

neau zăbalele între dinți și se auzea trosnetul lemnului ronțăit.

Fără să mai stau mult pe gînduri, am intrat pe fereastră în odaie. În odaia de dormit, aerisită după fiecare copt de pîine, cu ușile larg deschise, chiar și iarna, înainte de fiecare culcare. Ferestrele încăperii dădeau spre grădină. Vara, odaia era plină de mireasma merelor în pîrg. Mireasma aceea stăruia, ca fumul, cît era toamna de lungă. Chiar și acum, iarna, se simțea în odaie livada abia despovărată de rod. Îmi plăcea încăperea aceea. De două ori mai mare decît cea în care stăteam de obicei, îmi amintea de lăcașul unei bisericuțe părăginite, ridicată din bîrne, cu un înger sau un sfînt dintr-un lemn sfredelit de carii, ori de adîncul codrului la sînziene. La mireasma livezii se adăuga odorul cojoacelor presărate cu naftalină ori cu frunză de pelin. Apoi, prin ușa scofîlcită a cămării se prefira aroma amară a grînelor din lăzi, a prunelor uscate din butii și presate cu bolovani, a legăturilor de ierburi atîrnate de tavan.

Am pătruns în mirosul acela ce se strecura din cămară și furișîndu-mă pe urmele lui, am ajuns la ușă. Am deschis-o încet, fiindcă mi se părea că dacă aș apăsa mai puternic pe zăvor, s-ar desface în mîinile mele. Am intrat în tindă în vîrful picioarelor. Am adulmecat adînc, ca un cîine hăituit. N-am simțit aroma de pîine caldă, dar în tindă plutea, ca de obicei, mirosul de varză fiartă, de rîntaș făcut cu untură rîn-

cedă și de plită încinsă ce se răcea treptat. Încurajat de intimitatea de-aici, am apăsat cu îndrăzneală pe ivărul ușii ce ducea la bucătărie. În întunericul amestecat cu lumina cerului crepuscular, nu vedeam prea bine. Tata însă nu era la masă. Se vede că așa cum mi-am închipuit, s-a dus cu mama în vecini. Uitîndu-mă după o cană, ca să beau niște lapte acru, am început să îngîn o melodie. Atunci mi-am mai aruncat o dată privirile spre peretele dinspre miazănoapte, acolo unde stătea patul bătrînilor mei.

Pe patul cu căpătîiul de stejar, pe care erau sculptați doi cocoși bătăioși, tatăl meu stătea întins cu capul pe pernele înalte și cu mîinile încrucișate pe piept. Mi se părea că peste chipul lui, abia atins de lumina crepusculară, aluneca un fum cenușiu. M-am uitat spre fereastră. Sălcișul era curat, de parcă cineva l-ar fi măturat cu o aripă de gîscă de tot putregaiul împrăștiat de bufnițe, de vălătucii din păr de animale, de sămînța ierbii, de zăpadă și de chiciură. Sub sălcii, ca în noaptea de ajun, se zărea văpaia ațîțată de cerul verde, de putregaiul alb și de iasca neagră. Chipul tatei era liniștit, asemenea varului stins și lutului alb, din care soarele arsese pînă și rădăcinile de pir. M-am retras spre ușă în vîrful picioarelor. De acolo am intrat în tindă, apoi în odaia de dormit. Și așa, cu ochii la pat, fără să închid nici o ușă, m-am trezit lîngă fereastra deschisă ce dădea spre grădină. Și, sprijinindu-mă cu

mîna de marginea ei, am sărit sub pomii încărcați de zăpadă.

N-am luat-o spre vecini, deși eram sigur că mama e la ei. Caii erau mai aproape. M-am apropiat de ei și i-am mîngîiat pe bot. Le-am scos zăbalele din gură și rupînd crengușe mărunte de măr, le înfigeam cailor între dinți. Le șopteam rugăciuni, frînturi de psalmi și de colinde, și ascultam cum gîlgîie în pîntecele lor apa băută de cu zori.

Nu știu cît am zăbovit lîngă cai. Trebuie să se fi scurs o bună bucată de vreme, pentru că a doua zi am observat că trei altoi de meri, pe care îi adusesem cu doi ani în urmă din livada boierului, erau roși pînă aproape de crengile din vîrf. Mama m-a găsit lîngă cai, tocmai cînd rupeam acele crenguțe. Venise împreună cu vecinul. A încercat să spună ceva, ar fi vrut, se pare, să bocească, dar nu reușea. Se smiorcăia doar.

Lăsîndu-ne lîngă cai, vecinul a intrat în grajd, a luat felinarul din cui, i-a ridicat flacăra și mergînd înaintea noastră, ne-a condus în casă. Ne-am apropiat toți trei de patul pe care zăcea tata. Eu mă lăsam de pe un picior pe altul. Am vrut să-i așez părul ciufulit pe tîmpla stîngă. Am întins mîna. Abia atunci am observat că țin în mînă o crenguță ruptă din măr. Crenguța avea la un capăt o bobiță de clei. Chiar în locul unde a fost rupt fructul astă-toamnă. Am așezat crenguța pe mîinile încrucișate ale bătrînului meu.

3

Tata a fost primul mort pe care l-am văzut în viața mea. Ce-i drept mai fusesem eu la cîteva înmormîntări, văzusem morți purtați prin sat în lăzi vopsite, duși în căruțe așternute cu paie, dar niciodată n-am putut și nici n-am vrut să fac vreo legătură între morții din lăzile acelea încropite în grabă și oamenii cu care stătusem cîndva de vorbă la marginea pădurii, pe care îi întîlnisem în lanurile de porumb ce le lumina mîinile așezate pe știuleți, cu care scăldasem caii în rîul cufundat în amurg, despicînd cu trupurile goale apa aurită de nisip și străpunsă de săgeată tătărască. Preferam să nu închid ochii, pentru ca morții să nu-mi apară în memorie, să nu iasă din mine, din plantele, animalele, copacii și din apa mea, în care și lîngă care mi-a fost dat să-i văd în carne și oase.

Vreo cîteva luni după moartea tatei n-am îndrăznit să închid ochii, cînd mă gîndeam cum ședea la fereastră și mînca pîine cu slănină, cum se ducea în bocancii lui scîlciați să dea ovăz cailor ori cum pleca dimineața în zori cu coasa pe umăr să cosească fînul bătut cu stropi de rouă. Așa că, spre deosebire de mama, eu nu țipam în toiul nopții ori prin ungherele întunecoase, nu săream din pat ca să aprind lumînarea ori lampa cu gaz. Nici un loc din casă, din bătătură, din livadă, din cîmp, prin care a trecut tata, în care a bătut vreun cui, a pus vreo scîndură, de care și-a scărpinat spinarea,

nu-mi aducea aminte de bătrînul pe care-l păstram în memorie.

Mai des decît tata, chiar și atunci cînd ţineam ochii deschiși, mi se arăta Jasiek. Mi se arăta în căciulă de miel, în cojoc încins cu curea, ţinînd aproape tretina neagră care își înălţa capul ei gingaș pînă aproape de stele. Dar de îndată ce Jasiek îmi făcea cu căciula o plecăciune pînă la pămînt și mă chema să încalec, îl zăream pe tata călare pe tretină, în uniformă austriacă, în cizme cu pinteni și cu sabia la cingătoare. Cînd mă apropiam de cal, ca să ating picioarele tatei, tata trăgea sabia, îl despica pe Jasiek, așa cum stătea el aplecat pînă la pămînt, și, înfigînd pintenii în coastele tretinei negre, pornea în galop spre sălciile primăvăratice.

Rareori aveam însă asemenea vedenii. Și eram mulţumit că reușeam să opresc în mine și în jurul meu vîrtejul acelor imagini cu tata în mijlocul lor. Într-un fel îl închideam în mine și nu-l lăsam să iasă în locurile și spre lucrurile în care și cu care trăise. Putea să mi se arate numai în prezenţa lui Jasiek, iar reţinerea în relaţiile mele cu răpostaul meu părinte, cu viaţa lui, vizibilă în continuare în fiecare tinichea de pe hamuri, în peticul de pe bocanc, în ciocan, în fiecare mănunchi de paie de pe acoperiș, nu mă împiedica să-mi gospodăresc cu grijă avutul.

Ce-i drept, oamenii băgaseră de seamă o anumită moleșeală, cum ziceau ei, în cinstirea memoriei părintelui decedat, dar văzînd cît mă zbăteam în jurul gospodăriei pe care mi-o lă-

sase moștenire, renunțară la bănuieli și la bîrfe. De altfel, nimeni nu avea dreptul să mă suspecteze de răceală sau de insensibilitate filială. În satul meu rareori se vedea un bărbat plîngînd la înmormîntare. Doar dacă vreunul bea ceva mai zdravăn înainte de pomană ori își aducea aminte de vreo nedreptate ce i se făcuse în testament. Cum eu însă trăisem în bună înțelegere cu bătrînul meu, iar el nici nu apucase să lase vreun testament, nu exista nici un motiv să mă bănuiască cineva de lipsa sentimentelor filiale, a respectului față de memoria tatălui meu.

Mai cu seamă că gospodăream cum se cuvine averea pe care mi-o lăsase tata. Cu mai multă pricepere, mai bine decît el. Dacă pe vremea tatei, căruia îi plăcea să se amestece în toate, n-aveam în casă nici acei cîțiva zloți cu care să-i cumpere mamei și mie încălțăminte de sărbătoare, acum aveam amîndoi cîte două perechi de ghete de șevro. Apoi, în locul broboadei vechi și lustruite, cu ciucurii smulși, i-am luat mamei una nouă de mătase. Ani de zile i-a tot zis tatei, dar el o expedia cu un semn al miinii, ori nici n-o lua în seamă, socotind vorbele ei niște aiureli muierești. Ce-i drept, eu încă nu puneam în oala de lut îngropată sub pragul cămării monezi de argint de cinci și de zece zloți, așa cum făcea tata, dar aveam în mine acea convingere iscusit calculată că după vreun an, cînd eu și mama vom fi cît de cît îmbrăcați și ne vom lua hamuri noi pentru cai, o să arunc și în oala de sub prag mai mult

decît tata. De altfel, eu mai aveam destui bani puși deoparte din cele două ierni de hoție, cu toate că-i împrumutasem lui Jasiek o sumă frumușică pentru nunta aceea nefericită.

Apoi, mai visam și o brișcă ușoară, vopsită în vișiniu. Una la fel, doar că era cu roți de cauciuc și cu capotă de piele, sau cum i se spunea la noi, cu „baldachin“, aveau la conacul din apropiere. Pe mine m-ar fi mulțumit și cea mai obișnuită brișcă pe roți cu obezi din lemn de fag, ferecată de fierarul satului nostru, și cu coș împletit din nuiele roșii. Duminica și în celelalte zile de sărbătoare aș fi dus-o pe mama la biserică. Bătrîna, biata de ea, se văicărea tot mai des. Cu varice la picioare, cu tălpile stîlcite de țepii miriștilor, trebuia să se scoale tot mai devreme pentru liturghia de dimineață, că la rugi nici vorbă să mai ajungă.

Mă gîndeam la toate astea șezînd pe pragul casei, pragul acesta mîncat de atîtea ploi și ros de picioarele a două generații. Era o zi de iulie încărcată de amurg și de șoaptele cîmpului, venite de dincolo de grădini. De fapt nu era încă amurg, ci ceva între un rîu luminos ce străbătea cerul și lunca de iunie ce aluneca tot mai repede spre baltă. Brișca o și comandasem la fierar. Pe la sfîrșitul lui martie reușisem să vînd porcii unui măcelar din apropiere, iar grîul, mai ales cel dintre grădini, se anunța cum nu mai fusese de multă vreme. Nici lanul de lîngă pădure nu arăta rău. Am fost acolo ieri după-amiază. Am trecut de-a lungul hatului, speriind prepelițele și nevăs-

tuicile. Am intrat de cîteva ori și în mijlocul lanului. Grîul îmi ajungea pînă la bărbie. Spicul era îndesat. Cînd îl atingeam în trecere, se îndoia, apoi, rămas liber, se legăna scurt în bătaia vîntului scoțînd un sunet metalic. Și acum, cînd mă uit la mîinile mele, la pîntecele meu de sub cămașa descheiată, mi se pare că pielea mea tot mai păstrează lumina grîului de atunci. De mult nu mai fusese asemenea recoltă pe pămîntul acela. Cu siguranță că o să pot vinde vreo sută de banițe. Mi-ar ajunge ca să acopăr costul trăsurii comandate.

Ce-i drept, mama socotea că brișca e o cheltuială prea mare și de prisos, dar eu simțeam cum se bucură numai la gîndul că ar putea să se arate la biserică într-o brișcă vopsită. Apoi mai știam că vrea să mă însoare. Astăiarnă chemase la clacă, la curățat de pene, pe cele mai arătoase fete din capul satului în care stăteam noi. Și cum la clacă, oftînd, ștergîndu-și ochii în basma și pomenindu-l pe tata, vorbea mai tot timpul cu fata vecinului nostru și cu cea a primarului, îmbiindu-le cu prune uscate, aducîndu-le din cămară cele mai frumoase mere, eram convins că pe una dintre ele o vrea de noră. Cînd eram singuri, mereu aducea vorba de însurătoare. N-o făcea așa de-a dreptul. Cînd gătea de prînz, dar mai ales cînd făcea pîine, tot mai des se văita că o dor șalele, că nu mai prididește cu gospodăria.

Eu mă prefăceam că nu-i aud văicărelile, dar cînd lucrurile începură să se repete aproape la fiecare masă de prînz, o prindeam

de umeri, o învîrteam în jurul meu și privind-o în ochi, îi spuneam :

— Ce tot spui, mamă ?! De-ar avea fetele astea mîini atît de frumoase ca dumneata, distincție și prospețime...

Mama zîmbea și zicea că-s bezmetic, dar după o asemenea discuție, cel puțin cîteva zile nu mai aducea vorba de însurătoare. Pînă nu făcea iar pîine. Văzînd cu cum stau lucrurile, am început să mănînc mai puțină pîine, mulțumindu-mă cu cartofi, cu arpacaș și cu mazăre.

De la o vreme însă începusem și eu să mă gîndesc la cele două fete. Îmi plăcea mai mult fata vecinului. Înaltă, subțire, dar nu slabă, ci bine legată, cu capul dat pe spate, de parcă tot cerul era al ei, părea un altoi de măr înfășurat strîns în noaptea de ajun ca să dea rod bogat. Îmi plăcea să o privesc cînd trecea pe sub sălcii sau prin livadă. Atunci trebuia să-și plece capul, ca să nu agațe vreo crenguță, iar basmaua țeapănă i se ridica dezvelindu-i grumazul. De cîte ori mă uitam la locul acela al trupului ei dezvelit între basma și rochie, îmi venea să alerg după ea și s-o sărut pe buze. Cînd trecea pe sub sălcii, ori cînd intra în livadă, ținea buzele ușor întredeschise, de parcă avea de gînd să prindă între dinți o crenguță, s-o rupă și s-o mestece pînă se preface în pastă fierbinte. Cel mai mult îmi plăceau însă mîinile ei. Aveau niște încheieturi gingaș meșteșugite, degete lungi, tocmai potrivite să culeagă afine, alune sau mere. Ore-ntregi aș fi privit la mîinile ei cînd secera

meiul. Mîna ei cuprindea de două ori mai multe fire decît mîna mamei.

Cînd adormeam însă, nu reușeam să-mi înfirip imaginea ei sub pleoape și cu atît mai puțin să-mi închipui capul ei dat pe spate și mîinile alungite gata să cuprindă în căușul lor o bisericuță de arțar. În schimb, pe nesimțite și parcă în ciuda ei, se înfiripa în mine fata primarului. Aproape că auzeam și foșnetul fînului pe care călca venind spre mine. Întindeam mîinile ca s-o prind de cosiță și s-o trag mai aproape. Ea însă, aruncîndu-și cosița pe spinare, se și apropia de mine. O vedeam din cap pînă-n picioare pentru că era mai scundă, dar nu mai firavă decît fata vecinului.

Era fără basma pe cap, purta o bluză vișinie cu mînecile scurte de i se vedeau brațele pînă la subsuori, o fustă înflorată, care-i ajungea pînă la jumătatea pulpelor. Iar eu aproape că mă trezeam și mă mutam ușor la marginea așternutului, ca să-i fac loc lîngă mine. Abia mai tîrziu, cînd mîngîiam fînul în somn, mă trezeam de-a binelea. Atunci, încet, chibzuind, mă convingeam singur că în afară de mine și de jderul care pîndea păsări, nu mai e nimeni în șură. Rușinat, reveneam la locul meu și deschideam ochii. Dar fata primarului nu dispărea. O vedeam în mine, în lăstărișul în care, pe vremea copilăriei mele, prindeam păsări în laț, în rîul în care săream gol de pe malul înalt și ros de viituri, în lunca pe care stăteam întins lîngă vițelușul ce-mi sugea degetul.

Cu atît mai mult îmi plăcea s-o privesc ziua. Cînd trecea pe lîngă casa noastră îndreptîndu-se cu coşuleţul de ouă spre prăvălie, ori cînd străbătea izlazul cu secera pe umăr şi se ducea la seceriş. Şi nu ştiu dacă plăcerea asta se datora faptului că o vedeam şi în somn, ori că era mai bogată decît fata vecinului. Poate că era şi una şi alta, fiindcă în somn o vedeam tot mai des stînd în faţa unui lan de cîteva iugăre, cu grîu dat în pîrgă, chiar lîngă ogorul nostru de la marginea pădurii. Lîngă grîul încărcat de foşnet şi de lumină mi se părea şi mai frumoasă. Gropiţele din obrajii ei dolofani biruiau forţa adunată în mine şi-mi dezlegau limba îndărătnică. Tot mai des mă surprindeam îngînînd cîntece de leagăn, pe care le mai ţineam minte din copilărie, ori smulgînd petalele florilor. Iar cînd mă duceam la cîrciumă, la cîmp ori la biserică, îmi spuneam că dacă într-o sută de paşi zăresc o pietricică albă, atunci cu siguranţă am s-o văd şi pe ea după-amiază. Şi tot mai des o însoţeam pe fata aceea dolofană în amurgul saturat de mireasma rîului.

Ziua însă, cînd eram treaz şi stăteam pe prag, ori cînd plecam la cîmp, mă gîndeam mai des la fata vecinului. Îmi plăcea s-o văd, fără să închid ochii, fără să caut pietre albe, cum se mişcă prin odaia noastră, cum mută oalele pe plită, cum intră în livada împovărată de rod, cum ţine între genunchi şiştarul în care ţîşneşte laptele de seară.

Niciodată însă n-am îndrăznit să opresc pe vreuna dintre ele. N-am stat cu ele de vorbă

mai mult decît se cuvenea. Nu pentru că n-aş fi vrut, ci pentru că discuţia noastră nu se lega. Eram mult mai în vîrstă decît ele. Ce-i drept nu chiar într-atît încît să bată la ochi, dar, oricum, pîinea pentru noi avea gust diferit şi altfel ne prindeam în joc. Ele, la fel, chiar dacă presimţeau că la cununie tot cu unul ca mine vor merge, alegeau tovărăşia celor de vîrsta lor. Stăteau cu ei ceasuri în şir, fără sfială, în drum, pe izlaz, la pîrleazurile care duceau în cîmp sau în luncă. Fericite, chicotind, de parcă toate împrejurimile erau aşternute cu iarba dragostei, se duceau cu ei la nedei şi la serbările cîmpeneşti din mai. Presimţeau ele că dacă stau de vorbă cu un flăcău mai în vîrstă şi pe deasupra rămas să-şi gospodărească singur moştenirea, tot satul n-o să vorbească decît de nunta ce se apropie.

În schimb, pe mine, cu toate că în faţa mamei mă prefăceam că nu-mi ard călcîiele după însurătoare, tot mai des mă ducea gîndul la căldura muierească. Spre nenorocul meu, pentru mine soarele de primăvară răsărise de două ori : în fata vecinului şi în cea a primarului. Mie mi-ar fi plăcut să umblu între aceşti doi sori, să-i trag de plete, să le sărut buzele şi să le cînt colindul despre viţelul ce suge degetul pruncului.

Atunci mi se arăta şi Jasiek cu căciula pe-o ureche, în surtucul lui negru şi cu gulerul cămăşii de mătase răsfrînt, mergînd la braţ cu văduva şi cu slujnica cea tînără. Îmi zîmbea, arătîndu-şi dinţii cioplişi în piatră albă şi mă

întreba cînd îl fac cavaler de onoare, fiindcă el și arvunise cea mai bună orchestră evreiască de peste pădure. În asemenea clipe, văzîndu-l pe Jasiek cu tîmpla găurită, pe Jasiek îmbrăcat de nuntă, alergam cît mai repede în șopron și spărgeam butuci de fag pînă mi se tăia respirația.

Apoi, eu n-o cunoșteam prea bine nici pe fata primarului, nici pe cea a vecinului. Ce-i drept, locuiam chiar lîngă ei, cînd locuiești însă atît de aproape, vezi nodul din scîndură, spărtura din gard, șopronul înclinat, dar nu cuprinzi cu privirea întreaga ogradă. În orice caz, voiam să mai aștept cu însurătoarea. Acum, cînd îmi pusesem în gînd s-o aduc pe una dintre cele două fete în casa mea, puteam să le urmăresc din nou, pe neobservate și dintr-un alt unghi : al gospodinei, al soției, al mamei. Și cu toate că acum mă atrăgeau mai mult ca înainte, m-am hotărît să nu fiu prea deschis cu ele, ca să nu le sperii. Dacă ar fi simțit că dintr-o anumită duminecă încoace am început să le privesc mai des și cu mai multă plăcere cînd ies de la biserică, cînd joacă ori cînd muncesc la cîmp, ar fi început să-i ocolească pe toți cei care le purtau peste tot, numai să nu mă îndepărteze pe mine.

Nu puteam răbda însă nici o zi fără să mă așez pe trunchiul de salcîm trîntit lîngă poartă, și asta tocmai în vremea la care fetele se întorceau de pe cîmp sau se duceau la prăvălie. Mă așezam, chipurile, la o țigară, dar dacă vreuna dintre fete ieșea pe portiță ceva mai

devreme decît mă așteptam eu și mă găsea scoțînd punga cu tutun, pentru nimic în lume nu mai puteam răsuci țigara, fiindcă mereu îmi plesnea foița între degete.

După un timp, mi-am dat seama că fetele simțiseră de ce tot ies eu la poartă și stau pe trunchiul de salcîm. Acum parcă se îmbrăcau mai îngrijit. Ieșeau de fiecare dată încălțate în cizmulițe de sărbătoare strînse cu șireturi pînă la jumătatea pulpelor. Pe cap aveau cele mai bune băsmăluțe înnodate la spate în așa fel, încît să li se vadă pieptenul prins în părul strîns cu grijă și împletit în cosițe. Nici la fîntînă nu le mai vedeam desculțe ori în fuste descheiate. Cînd se apropiau de casa mea, se străduiau să pășească ușor, de parcă dansau. Atunci, deși poteca trecea prin mijlocul izlazului, auzeam foșnetul rochiilor și al jupelor scrobite.

Ca să feresc fetele de ispită, dar mai cu seamă să mă feresc pe mine, fiindcă atunci cînd treceau prin izlaz, mă ridicam fără să vreau și, sprijinindu-mă cu spatele de uluci, le urmăream pînă departe printre golurile dintre sălcii, m-am mutat mai aproape de casă. Aici, ascuns în grădina cu nalbe și bujori, n-aveau cum să mă vadă. Eu însă puteam să le văd cum străbăteau izlazul tot atît de bine ca și de la poartă.

Presimțind totuși că le urmăresc pe ascuns, cînd se apropiau de casa mea, fetele ridicau piciorul ușor și-l așezau pe pămînt cu vîrful întins. Mă făceau să rîd, pentru că așa cum

treceau ele prin fața casei mele se pășea numai la serbări, cînd se juca *oberek*-ul [1]. Nu-i mai puțin adevărat că-mi făcea plăcere să le văd cum se gătesc cu gîndul la mine.

Cu atît mai mult îmi plăcea să mă gîndesc la brișca lucrată și ferecată de fierarul satului. Acum, trecînd aproape zilnic printre grădinile cu fasole urcătoare și cu porumb, mă abăteam și pe la fierărie. Adunasem de prin pod toate trunchiurile de arțar, de stejar și de salcîm, pe care tata le lăsase să se usuce ani în șir, ca să facă din ele leuci, loitre și butuci de roți. Mă uitam cum sub cuțitoaia, sub dalta și rindeaua fierarului, lemnul uscat pînă în inima lui, pînă la cea din urmă suflare a sevei, prinde culoarea mierii, a feliei de dovleac, a mărului roșu. Dacă pe spițele ori pe obezile geluite apărea pe neașteptate vreun nod, atunci luam în mînă bucățile din viitoarea mea brișcă și-i ceream fierarului să le potrivească în așa fel încît să formeze desene numai în vis văzute, ce dădeau o frumusețe misterioasă întregii roți. M-am îngrijit și de fierul cu care avea să-mi ferece brișca, să fie vîrtos, dar să aibă și suplețea plantei. Într-un asemenea fier dens, aproape creț, călit în apă, în argilă albă și roșie se poate grava mult mai adînc și mai clar o tulpină de plantă, o ferigă dințată, o pană de șoim ori doi cocoși ce se bat în zorii zilei. Apoi, modelele acelea

---

1 Oberek — dans popular polonez (n. t.).

delicate nu le acoperea miniul și lacul, și nici rugina nu se prindea de ele.

Bineînțeles că grija mea pentru fiecare amănunt legat de brișcă a atras atenția fierarului. A început să mă descoase cu cine am de gînd să mă însor, dacă am trimis pețitori și cînd facem strigările. Ca să nu mă mai sîcîie, a trebuit să pun pe nicovală o sticlă de rachiu, iar lîngă ea o bucată bună de cîrnat pentru gustare.

Într-adevăr, deși nu recunoșteam nici față de mine însumi, eu nu pregăteam brișca cu gîndul la mama, ci ca să iau ochii fetelor, care treceau tot mai des prin fața casei mele, mi se arătau în somn și pe fundul rîului, atunci cînd, după o zi întreagă de muncă la cîmp, mă scăldam cufundîndu-mă pînă la nisipul și la mîlul din apă. Și cu toate că roțile trăsurii mele erau încă neferecate, iar răchita coșului se legăna roșiatică pe malul rîului, eu mă și vedeam străbătînd izlazul în goana cailor. Tinichelele hamurilor erau curățate cu cenușă, lemnul — lustruit, iar pielea unsă cu grăsime. Caii, țesălați și periați de străluceau ca niște taleri, fiindcă amîndoi erau murgi, trebuia să-i țin din toate puterile în hățurile scurte. Asta îi făcea însă și mai arătoși. Mergeau cu capetele ridicate pînă la ramurile sălciilor, cu urechile ciulite. Din pîntecele lor arcuite se auzea jocul splinei.

Undeva pe la mijlocul izlazului, fetele mergeau ținîndu-se de braț. Eu șfichiuiam caii cu

biciul de trestie. Cînd ajungeam în dreptul lor, strîngeam și mai mult hățurile și mă aplecam pe spate gata-gata să mă răstorn în coșul trăsurii. Fornăind și arînd izlazul cu copitele de zburau bucățile de pămînt și de iarbă pe deasupra capetelor, caii se opreau brusc jucîndu-și picioarele în ritm de dans. Fetele țipau și săreau în lături. Atunci, eu, aplecîndu-mă peste marginea trăsurii, cu pălăria ridicată deasupra capului, strigam fetele pe nume, invitîndu-le în brișcă. Chicotind și codindu-se, se urcau totuși în spate. Le ajutam și eu dîndu-le mîna. Se așezau pe bancheta de piele, luînd-o între ele pe mama înfofolită în broboadă.

Iar eu, ca din întîmplare, plesneam din bici. Caii, speriați, porneau la trap. Fetele, lipite de mama, țipau de frică. Le mai linișteam întorcîndu-mă spre ele și aruncîndu-le în poale bomboane învelite în hîrtie, cumpărate din vreme.

Eu însă îmi urmăream planul meu. Chipurile de atîta bucurie ziceam tot felul de strigături de nuntă și plesneam tot mai tare și mai des din bici, îndemnînd caii, care și așa alergau în galop. Izlazul, ca un uriaș carusel verde, se rostogolea înaintea noastră. Iar eu goneam pe izlazul acela spre zorii ce abia mai pîlpîiau dincolo de turla bisericii. Voiam, pînă nu se stinge văpaia zorilor roșii ca răchita, să ajung și să întrec în galop trăsura boierului trasă de doi cai suri.

4

M-am întors de la seceriș, de lîngă pădure, după-amiază tîrziu. Am adăpat vitele, am aruncat cailor un braț de trifoi proaspăt și cum nu voiam să mă duc la rîu, am turnat cîteva găleți cu apă de fîntînă în jgheabul de lemn din care se adăpau caii de cum se desprimăvăra și pînă toamna tîrziu. M-am dezbrăcat în pielea goală și în apa aceea rece de fîntînă am spălat de pe mine tot praful și strălucirea secerișului.

Curat, mirosind a săpun de rufe, îmbrăcat în cămașă proaspăt călcată, cu gulerul răsfrînt, stăteam, trăgînd din țigară, pe pragul de stejar mîncat de ploi. Departe în fața mea, dincolo de Vistula, dincolo de dealurile aurii peste care se cernea amurgul, se zărea o moară de vînt de mărimea unui țînțar. Acolo, tot ținutul își măcina grîul pentru cozonaci din făină albă. Fără moara aceea nimeni nu-și putea închipui vreo nuntă. Așa că văzînd în zare moara de vînt, prevestitoare de nunți și de serbări, și privind în mine, le vedeam și mai clar pe cele două fete.

Uitîndu-mă însă mai îndelung spre dealurile acelea, și pînă dincolo de moară, unde ducea Jasiek caii furați de noi, mi se părea că îl și văd trecînd călare pe tretina cea neagră. Era îmbrăcat de nuntă. Calul avea în coamă un mănunchi de pene de păun. În fața lui Jasiek călăreau văduva și slujnica. Înaintea lor, pe un nor ce semăna cu balaurul din biblie

străpuns de lance, mergea bătrînul nostru preot tot încercînd să-și desfășoare stola ca să lege cu ea mîinile lui Jasiek, ale văduvei și ale slujnicei.

Cînd am început să mă uit tot mai des la dealurile acelea, privind de fapt în mine însumi, a trebuit să închei o înțelegere cu propria-mi persoană. Dacă mă prindeam dus pe gînduri, îmi refuzam micul dejun, prînzul, o țigară sau, seara, cufundarea în rîul încălzit o zi întreagă la soare. Și imediat mă apucam de cîte o treabă oarecare, dar care mă lecuia de visare.

Așa s-a întîmplat și acum. De îndată ce am observat că în locul dealurilor învăluite în amurg văd în mine, pe fundalul lor auriu, care le făcea și mai frumoase, pe cele două fete, am sărit ca opărit de pe prag. Mi-am adus aminte că trebuia să-i mai duc fierarului un trunchi de salcîm. Am luat lemnul sub braț, ca pe o lumînare uriașă, și am pornit pe cărarea ce tăia o parte a izlazului ca să se abată apoi spre grădinile rînduite într-un cerc încărunțit, închis din toate părțile de acoperișuri de paie. Trecînd printre lanurile de porumb, de fasole urcătoare și de ovăz alburiu, smulgeam mănunchiuri întregi de spice. În vreme ce aruncam al nu știu cîtelea pumn de ovăz în văzduhul tot mai cenușiu, am zărit-o pe fata primarului venind spre mine.

— Fir-ar să fie, mi-am zis cu voce tare. Fir-ar să fie, am început s-o iau razna. Mă uit pe dealuri — îl văd pe Jasiek îmbrăcat

de nuntă, iar în urma lui pe văduvă și pe slujnică. Mă uit spre pădure — văd fetele, privesc în mine — iar văd fetele. Cînd mă afund în fînul adormit, umblu cu mîinile prin el căutînd fetele. Oriunde mă duc, pretutindeni, înaintea mea, în urma mea, în mine, prin mine trec numai muieri și iar muieri. Și acum la fel. Abia am ieșit din casă și iată că vine spre mine fata asta măruntică a primarului, pe care o vedeam în somn, mirosind a fîn, a afine zdrobite, a iarbă și a vis. Și mai purta în ea mireasma tuturor fetelor cu care mă scăldam în rîu și pe care le trăgeam de cosițe, le ciupeam de buci, le sărutam pe gură și pe grumazul dezgolit de păr, înainte de a mă fi hotărît să mă însor cu una dintre cele două vecine.

Cristoase Dumnezeule, niciodată nu mi-am dorit ceva atît de mult, nici chiar o cană cu apă, nici mărul din visările copilăriei, murgul după care tînjeam de cînd eram de-o șchioapă, o cufundare în rîu pînă la peștele acela fermecat despre care se spune că ne hrănește pe toți, nici măcar brișca vișinie împodobită cu păuni, cum o doream pe fata asta care venea acum spre mine. Pesemne o doream atît de mult fiindcă mi se arăta și în somn, și cînd priveam dealurile, și acum, pe cărarea asta, cînd mă duc la fierar cu ultima bucată de salcîm, uscată ca o așchie, care avea să-mi împodobească brișca cu două păsări ale paradisului încrustate în lemn.

Și-mi dădeam seama că o doresc pe fata primarului, pe fata aceea din vis, din rugă, din

bisericuță, pe fata aceea din litanie, pentru că nu mai smulgeam spicele de ovăz, iar palmele mele începuseră să-mi asude chiar în locul în care Cristos purta urme de cuie și parcă aveam gîtul străpuns de cuțit ori zdrobit de piatră, și simțeam durere-n pîntece. Și ca întotdeauna în astfel de clipe, nu-l mai vedeam nici pe Jasiek, n-o mai vedeam nici pe văduvă, nici pe slujnică galopînd pe cai, mîncînd vișine, bătîndu-se cu mei, cu semințe și cu mac.

Fir-ar să fie, niciodată nu mi s-a arătat așa ca acum pe cărarea asta ce străbate grădinile cu porumb, cu fasole urcătoare, cu ovăz, cu dovleci rostogolindu-se pe cîmp și cu răzoare de tutun. Și o vedeam mai clar ca oricînd, cu toate că deasupra capului meu văzduhul roia de scîntei înșelătoare, fiindcă la vreo sută de metri în spatele fetei se întuneca grădina bunicului ei. Apoi, între noi, pe partea dreaptă a cărării, era un eleșteu, sau mai degrabă o baltă stătută, rămasă după revărsarea apelor. Balta nu era adîncă, dar fundul ei mîlos se vedea întunecat de parcă ar fi fost podit cu dale de stejar. Soarele, ce se lăsa spre partea stîngă a grădinilor și aproape că dispăruse în trifoiul alb și roșu și în lucernă, se răsfrîngea în mîlul din apă, luminînd-o pe fata primarului, care venea spre mine strălucind ca o tufă de răchită tînără.

Cîțiva băieți din casele vecine scăldau caii în eleșteu. Vreo doi sau trei de aceeași vîrstă, despuiați în pielea goală, săreau de pe malul

înalt în apa aproape neagră. Cei care scăldau caii, ca și cei care săreau de pe mal țipau cît îi țineau puterile. Apa, împroșcată de trupurile lor întunecate ca argila arsă, despicată pînă la prund de caii ce încercau să azvîrle din copite, stropea porumbul din jurul eleșteului și fasolea urcătoare, sfîrîind pe cerul ce se stingea încet în amurg.

Lumina aceea răsfrîntă de fundul mîlos al rîului, băieții ce scăldau caii în apă, țipetele lor amestecate cu nechezatul cailor, cu sfîrîitul zilei ce se sfîrșea îmi conveneau de minune. Puteam să mă apropii de fata primarului fără să mă vadă. Puteam să merg încet sau să iuțesc pasul. Ba, dacă aș fi vrut, puteam să mă așez în porumb sau în ovăz, s-o aștept și să întind mîna cînd trece pe lîngă mine, s-o prind de picior, de gleznă și s-o trag în ovăz sau în porumb.

Eu însă mergeam tot mai repede spre fata aceea cu privirile ațintite la băieții care se scăldau în eleșteu. Observasem eu mai de mult, pe cînd eram încă un țînc, că înainte de a sta cu un flăcău în fîn, pe malul rîului, în pădure, în carul cu fîn, fetelor le place să se uite la puștanii despuiați. Unele dintre ele stăteau ceasuri întregi în răchitiș, tremurînd împreună cu răchita, pînă la cea din urmă frunză, și privind la niște copilandri de cîțiva ani, tuciurii de atîta soare, goi, de parcă abia părăsiseră scalda din ajunul Paștelui, care sar de pe malul înalt ori de pe salcia aplecată în rîul urzit cu luminile serii. Iar cînd erau

prinse uitîndu-se așa, în afară de cîteva frunze de răchită, de o teamă tulbure, în adîncul privirilor lor puteai zări și un prunc legănat să adoarmă.

Îmi închipuiam că și în ochii fetei primarului am să zăresc un prunc abia venit pe lume, adormit în livadă sau la umbra unui arin și sugîndu-și degețelul. Eram curios să aflu cu cine seamănă. Cînd am ajuns la cîțiva pași de ea, am observat că în coșul de răchită ducea mere. Atunci am uitat de ochii ei și mi-am dorit merele acelea. O clipă mai devreme, iuțind pasul, am vrut să trec pe lîngă ea de teama durerilor de burtă și ale celor din gîtul străpuns de sete.

Apropiindu-mă de fată și simțindu-i trupul fierbinte, m-am împiedicat, ca din întîmplare, pe potecă. I-am atins cotul cu mîna stîngă și am închis ochii. Vedeam în mine toate livezile și pășunile din toate primăverile, prin care goneau mînjii și tăurașii abia născuți și scăpați din grajduri. Am și zîmbit închipuindu-mi cum plesnesc ulucile, cum sar așchiile din scînduri și scoarța merilor sub loviturile cornițelor abia ivite și ale copitelor ce abia se întăreau. Fata țipă și căzu spulberîndu-mi închipuirile primăvăratice. Merele din coș se risipiră. Pe cărare, în ovăz, în porumb. Unele se rostogoliră pînă în eleșteu. De atîtea mere, frunzele porumbului și paiele ovăzului se înroșiseră asemenea unei creste de cocoș. Iar eu, aplecîndu-mă asupra fetei și ținînd-o de

coate, o trăgeam spre mine ca s-o privesc de aproape în ochi. Pînă să mai țipe o dată și să se smulgă din mîinile mele, am reușit să văd în ochii ei un crîmpei de cer încețoșat, pe care abia se înfiripa o stea, și s-o sărut pe gît.

Cu roșeața merelor și a acestei neașteptate întîmplări în obraji, adunam amîndoi merele împrăștiate. Punîndu-le în coș, ne atingeam întîmplător mîinile, coatele. La început ne ascundeam, ca opăriți, mîinile la spate, dar după cîteva atingeri ne-am prins degetele, încercînd să ne tragem unul spre celălalt. Degetele ei, obișnuite cu seceratul ierbii, cu pieptănatul inului și al cînepei, cu jumulitul penelor, aveau tăria unei curele bine uscate. Degetele mele trosneau în mîinile ei, mai să-mi sară din încheieturi. Cu toată durerea însă, reușeam de fiecare dată s-o trag spre mine și s-o sărut, unde se nimerea : pe gură, pe obraz, pe grumazul ce se dezvelea de sub cosiță.

A fost însă de-ajuns să mă uit o clipă în spate să văd dacă nu vine cineva, că fata primarului mă și împinse cu toată forța ei în ovăz. Pînă să mă adun eu de pe jos și să mă ridic în coate, ea mă și încălecase, trăgîndu-mă de păr și lovindu-mă cu pumnii. Mă feream și eu cum puteam. Rîzînd și dînd din picioare, țipam că mi-a făcut nasul și buzele zob. Cum fata înceta să mă lovească, eu încercam, dintr-o singură mișcare a trupului, să scap de sub ea. Ea, ce-i drept, se clătina, dar picioarele ei, dezgolite pînă sus încît la vederea lor mi se

usca gîtlejul și mă apuca o durere și mai cumplită în pîntece — încolăcite strîns și arcuit, ca mica și cuarțul, îmi strîngeau coastele de mi se tăia respirația. Cînd am încercat să-mi strecor mîna între picioarele ei, m-a strîns și mai tare. Am văzut negru în fața ochilor de durere. Numai după ce i-am promis, jurîndu-mă pe merele risipite, că n-am să-i fac nimic, a slăbit strînsoarea genunchilor și, chicotind, a început să mă gîdile cu un fir de iarbă pe buzele uscate. În vremea asta spunea că nu i se mai întîmplase niciodată, nici chiar noaptea, cînd ți se poate întîmpla orice, să călărească pe deșelate un cal atît de îmblînzit.

M-am îmbujorat de rușine. I-am șoptit că vine cineva. Fata primarului tresări și slăbi strînsoarea genunchilor. M-am ridicat în genunchi și apucînd-o cu amîndouă mîinile de gît, m-am rostogolit cu ea în ovăz. Am tras-o spre mine, apoi mi-am petrecut mîinile la spatele ei. Împletindu-mi degetele pînă mi-au albit, am strîns-o cu toată puterea. Ea încerca să se apere apucîndu-mă cu dinții de ureche. Dar cînd i-am strîns coapsele între genunchii mei a rămas nemișcată. Acum ea scîncea de durere. Slăbind treptat strînsoarea brațelor și a genunchilor, am încercat s-o potolesc.

Stătea sub mine ascuzîndu-și capul între umeri. Plimbîndu-mi degetele pe obrajii ei, pe gîtul dezgolit, îi sărutam coatele și umerii. Neîncrezătoare, a început să se apere cu și mai multă furie. Cînd am sărutat-o pe gură și i-am mușcat buza, s-a încordat și a început

să se smiorcăie. O mîngîiam pe obraji, pe cap, pe gîtul îngroșat de efort, pe umerii cutremurați de plîns. Plîngea tot mai tare. Pentru întîia oară i-am spus pe nume, șoptit, cît puteam mai șoptit. Și tot pentru întîia oară am încercat să îngîn un cîntec de leagăn, să mă închin unui pămîntean, numai s-o liniștesc. Nimic nu ajuta. Plîngea tot mai tare.

Atunci m-am îndepărtat de ea, acoperindu-i picioarele cu rochița mototolită. Am luat de jos două mere și, aruncîndu-i cosița pe spate, i-am dat ei unul. Nu mai plîngea. S-a ridicat în capul oaselor. A luat mărul cu mîna stîngă, cu cea dreaptă a smuls un mănuchi de ovăz și mi l-a aruncat în ochi. Pînă să-mi șterg eu fața și să scuip boabele, ea se și ridicase în picioare. Am încercat să mă apropii, dar ea se ducea tot mai departe în ovăz. Am alergat-o prin ovăz și prin porumb. Mereu îmi scăpa. În alergarea aceea, am călcat o bună bucată din tarlalele cu ovăz și cu porumb. Mi s-a făcut milă de cîmpul călcat în picioare. M-am oprit.

— De ce ți-e frică, nebuno ? Doar nu te mănînc. Eu nu mănînc pitici. Nici nu știu cum se mănîncă. Mi-e sete. Mi s-a uscat gîtlejul. Ai putea să-mi dai un măr.

— Ia-ți singur. E plin de mere pe jos.

— Dar eu vreau unul ales de tine. Unul pentru împăcare. Și pentru încă ceva.

— Și pentru încă ce ?

— Dacă-mi dai, îți spun.

Privindu-mă în ochi, s-a aplecat după măr. Mergînd cu pași mărunți, ducea mărul în palma întinsă. Acum era chiar lîngă mine. Peste chipul ei întors aluneca lumina ovăzului ce se albea și a porumbului ce devenea tot mai auriu. Am luat mărul din mîna ei. L-am șters de puf şi l-am azvîrlit cu toate puterile mele în sus. Am închis ochii și am întins mîna. Mărul a căzut pleoscăind în palma mea. Am sărit în sus de bucurie și mi-am înfipt dinții în el. Fata primarului privea și zîmbea rușinată. Nu știam însă dacă zîmbește pentru că mănînc cu atîta lăcomie mărul, astîmpărîndu-mi setea, sau pentru că am sărit în sus de bucurie, ca un cocoș cam bătrîior scăpat după o săptămînă din coteț.

— Ai grijă să nu te îneci. A fost odată unul care s-a înecat cu o bucată de măr și nici pînă acum nu l-a putut înghiți. Să nu te îneci, Piotrek. Cine o să mai cînte în cor? Și cine o să-mi mai spună pentru ce ai vrut mărul ăsta.

— Dacă ții neapărat să știi, îți spun. Pentru rai. De ce te uiți așa? Îți spun că pentru rai. Și asta cu tine, fetițo. Habar n-ai cît mi-am dorit raiul ăsta cu tine. Și nu cel împărțit de Adam și Eva pe din două, ci un rai întreg. Și dacă s-o putea, și cu o căsuță, și cu un cuc în codrii de stejar.

Fata primarului vru să spună ceva, dar eu am și tras-o de coate spre mine și am sărutat-o pe gură, pe gîtul dat pe spate. Ea încerca să se apere, înfigîndu-mi cotul în pîntece. Dar

cînd am strîns-o mai bine, și-a petrecut brațele în jurul gîtului meu și s-a lipit cu tot trupul de mine. Îmbrățișați, aproape uniți unul cu altul, ne legănam lăsîndu-ne cînd pe un picior, cînd pe celălalt, cînd pe vîrful degetelor, cînd pe călcîie. O mîngîiam pe capul descoperit ce semăna cu un dovleac cu codițe, pe obrajii ce abia se mai zăreau în amurg, pe gîtul neted, lipsit de venele acelea îngroșate.

Mîinile mele au coborît spre sînii ei, iar ea se cutremură, de parcă cineva nevăzut alungase de lîngă noi un stol de păsări, nevăzut și el. Dar nu s-a îndepărtat de mine. Începu să spună ceva în grabă. Nu înțelegeam nici un cuvînt din ce spunea. Parcă îngîna un psalm numai de ea știut, sau spunea o rugăciune de dimineață. Iar dacă spunea ceva, atunci acel ceva semăna cu Tatăl Nostru sau cu o litanie. În orice caz mi se părea că trebuie să fie ceva bisericesc, fiindcă și mie îmi venea să mă rog.

Și îmi venea să cad cu adevărat în genunchi și să mulțumesc acelei forțe ascunse care curge prin toate plantele și prin toate apele, că mi-a scos în cale această fată și că m-am înțeles cu ea și în vorbă și în faptă. Și că nu am fost ca un animal care a dat de afine ori de o prisacă în pădure.

Și mîinile mele umblau pe trupul ei cu temeinicie. Și era în ele înțelepciunea tuturor strămoșilor mei care domesticiseră sălbăticiuni și grîul sălbatic, și focul sălbatic, și pe cel mai sălbatic dintre toate — fierul. Și pentru că

aveam ochii închiși, pot spune că mîinile mele pentru întîia oară vedeau și pentru întîia oară auzeau. Și prin mîinile mele vedea și auzea trupul meu, auzea mai limpede și mai clar decît dacă aș fi făcut-o cu ajutorul urechilor. Și prin mîinile mele știam că nu am voie să sperii ființele abia îmblînzite. Iar mîinile mele îndepărtară de restul trupului meu pe fata care șoptea întruna acel psalm sau acea rugă. Și trupul meu s-a întunecat pe dinăuntru de ură împotriva mîinilor mele. L-am potolit însă cu aceleași mîini care văzuseră și auziseră pentru întîia oară. Și pentru întîia oară mîinile mele au fost mai înțelepte decît tot restul din mine.

Stăteam unul în fața celuilalt, fără să ne privim. Am prins-o de încheieturile mîinilor. Zvîcneau în ele izvoare ascunse. Dincolo de fata din fața mea, dincolo de dealurile aurite zvîcnea asfințitul soarelui. Dacă n-ar fi fost acel asfințit, ar fi fost aproape întuneric. Am lăsat mîinile fetei și am prins-o, cît puteam mai delicat, de bărbie. I-am ridicat fața spre cer. Era în ea o liniște ca după rugăciune. În ochii ei n-am zărit nici un prunc mergînd de-a bușilea. Am zîmbit. Abia atunci chipul ei a început să se însuflețească. Se întorceau în el plantele și animalele văzute în fiecare zi, dealurile aurii și pădurea înnegurată, cu balaurul străpuns deasupra ei, drumeagul din izlaz, bătătorit de trăsurile cu nuntași, și nodul din scîndură cu picătura de rășină în mijlocul lui.

— Acum știi pentru ce mi-ai dat mărul?
— Sigur că știu. Ți-a fost sete. Încă n-am văzut un om atît de însetat. Dar și fără mărul acela ai fi băut pe săturate.
— Ce spui, fetițo?
— Ah, Piotr, cît ești tu de prost. Sigur că ai fi băut. Raiul acela al tău? Crezi că ți-a căzut odată cu mărul azvîrlit în sus? Puteai să arunci tu săptămîni în șir toate merele din toate grădinile din împrejurimi. Dacă n-aș fi vrut eu, nu m-ai fi atins nici cu un deget.
Spunînd asta, începu să danseze în fața mea. Dansa tot mai repede în ovăzul călcat, în porumbul culcat. Cosița despletită nu mai sălta, ci dansa împreună cu ea. Iar ea dansa și striga cuvinte răzlețe, rîdea și bătea din palme. Și totul alcătuia un fel de orație de nuntă, un psalm de nuntă:
— Rai, verde rai. Scărița duce în rai. Piotrek stă lîngă scăriță. Piotrek vrea să ajungă în rai. Piotrek vrea să bea. Și acolo e apă vie, și acolo sînt mere vii. Rai, verde rai. Scărița duce în rai. Piotrek urcă pe scăriță. Piotrek pășește în rai. Piotrek bea în rai. Din rai, pe scăriță, pe apusul soarelui, pe izlaz se rostogolește un măr auriu.
M-am prins și eu în dansul acela. Băteam pasul în urma ei. Cosița ei despletită mă șfichiuia peste cap, peste ochi, peste gură. Voiam s-o prind în dinți. Și tocmai cînd o urmăream, m-am împiedicat de coș. Erau în el o mulțime de mere. L-am ridicat de jos și, ca să-i fac în necaz fetei ce dansa fără încetare dar și mî-

nat de fericirea care mă cuprinsese, luam mere roșii din coș și le aruncam în eleșteul din apropiere.

Merele cădeau printre băieții ce se scăldau. Unele nimereau crupele cailor și se spărgeau. De la merele acelea apa devenea meroasă. Și caii negri și cei șargi deveneau meroși. Caii loviți de mere se speriau și nechezînd de se auzea în toate grădinile, și azvîrlind din copite, fugeau din apă. Agățați de coamele și de cozile cailor săreau pe mal și băieții. În lumina asfințitului, trupurile lor goale erau de un auriu întunecat. Băieții se chemau țipînd. Cîțiva dintre ei intrară în porumb să spioneze. M-am ascuns în ovăzul necălcat, trăgînd-o după mine și pe fata care nu înceta să danseze. Mai înainte observasem însă că de atîtea mere roșii, apa eleșteului se făcea purpurie. Adunîndu-și cămășile și pantalonii de prin porumb, băieții trăgeau caii lîngă salcia aceea înclinată, de pe care săreau în spinarea lor.

Cînd tropotul cailor se pierdu în valea acoperită de papură, de coada calului și de podbal, care se întindea dincolo de eleșteu, ne ridicarăm și noi. Acum, în eleșteu, în afara merelor roșii, se vedea și luceafărul de seară. Voiam să-i sparg lumina fumegîndă și iar am început să arunc cu mere în eleșteu. Și cu toate că ocheam bine și aveam o mînă obișnuită să arunce cu pietre în pisicile de pe garduri, în cîinii ce rătăceau pe cîmp și în păsările ce se cuibăreau în sălcii, nu puteam în nici un chip să nimeresc luceafărul. Pe de altă

parte, fata, speriată că i se risipesc merele, trăgea să-mi smulgă coșul și mă încurca. Se vede însă că i-a plăcut și ei aruncatul cu mere în eleșteul cu fundul de stejar negru, fiindcă a încetat să mai tragă de coș. Văzînd că eu tot nu nimeream steaua, a început să arunce și ea, adunînd mere de pe jos. Apa era acum aproape purpurie. Și cum pe cer se aprindeau tot mai multe lumini, merele se vedeau și mai bine în eleșteu. Unele dintre ele, atît de coapte încît, dacă le mișcai, sunau semințele în ele, plesneau la atingerea apei tari, metalice. Eleșteul arăta așa de parcă toți crapii din el fuseseră străpunși de cîrlige.

În coș mai rămăsese un măr. Unul auriu. Pesemne căzuse acolo în vreme ce fata se strecurase cu coșul plin pe sub merii scunzi. Îl cîntăream în palmă, ștergîndu-i cu grijă puful. Dacă lăsam puful, iar mi-ar fi alunecat din mînă și n-aș fi nimerit luceafărul. Iar eu voiam să-l nimeresc. Mi-am pus în gînd că dacă se stinge lumina aceea mare din apă, atunci îi propun fetei să ne scăldăm împreună. De aceea am cîntărit îndelung și cu grijă mărul în palmă. Și luînd țelul cu mîna stîngă, m-am lăsat pe spate pentru ca aruncarea să prindă zborul și forța cuvenită. Dar cînd să-mi îndrept trupul, fata îmi prinse brațul și îmi smulse mărul din mînă.

— Dă-mi-l mie, Piotr. Arunc eu. Nu-ți fie teamă, am să nimeresc. Ăsta-i măr de aur, iar cu mărul de aur se cuvine să arunce craiul.

Iar dacă nu-i nici un crai, atunci un episcop. Și pentru că aici nu-i nici crai și nici episcop, mărul de aur este al meu. Și arunc eu cu el.

Înainte de a reuși să spun ceva, mărul și zbura pe deasupra apei negre, iar noi îi însoțeam zborul cu țipete. Și mărul cădea chiar în mijlocul stelei. Steaua se legănă în apă ca o lampă cu gaz atîrnată sub streașină. Și mai înainte ca steaua să rămînă iar nemișcată, ciupindu-mă dureros de braț, fata reuși să-mi șoptească de ce ținuse să arunce ea cu mărul acela auriu.

— Ah, Piotr, Piotr. Ce frică mi-a fost. Cînd am început să aruncăm cu merele acelea roșii în eleșteu, iar el se făcea tot mai purpuriu, mi s-a părut că un călău și-a spălat spada în apă și cazacii și-au clătit în ea săbiile după luptă. Și cum am zărit mărul acela auriu, m-am gîndit la mărul crăiesc. Un măr crăiesc, un sceptru de aur aruncat în apă, cufundat în ea, îi tămăduiește rănile, îi vindecă arterele smulse, îi potolește puterea aceea tainică, făcînd-o cît o flăcăruie. Așa cum sarea presărată firicel cu firicel pe limba noului născut îi dezleagă întîiul plîns după rai. Și m-am mai gîndit atunci cînd ți-am luat mărul, că dacă nimeresc cu el în stea, iar steaua se va legăna și va mătura apa din eleșteu ca un mănunchi din fire de mei, alungînd din ea umbra călăului și umbrele cazacilor, atunci ne vom scălda în ea. Și pentru că am nimerit, te rog, Piotr, vino să ne scăldăm.

Și m-a tras de mînă. Iar ea și alerga prin ovăz spre eleșteu. Am pornit după ea. Voiam s-o ajung, s-o îmbrățișez și s-o sărut că a adus vorba de scăldat. Fiindcă eu, chiar de-aș fi nimerit cu mărul în luceafăr, nu știu dacă aș fi avut curajul să-i zic să intrăm în eleșteu. Cred că m-aș fi bîlbîit încercînd să scot cu vîrful bocancului cuvintele din pămînt.

Iar eu nu o puteam ajunge. Alerga pe malul acela mîlos, cu brațele întinse, cu părul despletit, cu capul dat pe spate. Și tocmai cînd eram gata s-o prind de cosița despletită, ea intră în porumbiștea ce cobora pînă în marginea eleșteului. Am vrut să alerg după ea, dar m-am împiedicat și am căzut. Pămîntul, uscat ca frunza de tutun, mirosea a fier stins pe nicovală. Cocenii de porumb miroseau și ei a nichel scos din foc. Stînd întins pe pămînt, o auzeam bine pe fata ce fugea de mine, deslușeam trosnetul cocenilor frînți și căderea știuleților. Și auzeam fata oprindu-se, așezîndu-se pe pămînt și respirînd adînc, cu gura lipită de coceni.

— Hei, Piotr. Răspunde, Piotr. Eu tot te aud. Răsufli ca un cîine hăituit. Nu fi prost. Nu mă mai alerga. Doar n-o să mă dezbrac de față cu tine. Și nici n-o să ne scăldăm împreună. Tu du-te și dezbracă-te lîngă grădina bunicului. Acolo e apa adîncă. Eu rămîn aici lîngă porumbiște. Bine, Piotr ? Hai, răspunde, mototolule. Doar nu ți-ai închipuit că am să mă arăt goală.

— Păi sigur că nu. Te-am alergat și eu așa, de bucurie. Iar mi s-a făcut sete. Mi-e sete cînd sînt cu tine, fată. Acum mă duc lîngă grădină. Poți să ieși fără teamă. Nu-ți fie frică, n-am să mă ascund.

Fluierînd, am ocolit eleșteul. Din livadă venea, ca un șuvoi imens, aroma suculentă de mere crăiești și de renete aurii. În șuvoiul acela mai deslușeam miros de grajd deschis de cu seară, de șură plină cu snopi, de cățea în călduri și de trup bătrîn moleșit de somn. Cînd am început să-mi scot cămașa, a ieșit din porumb și fata primarului. Văzînd că mă dezbrac, s-a așezat pe pămînt, și-a desfăcut repede șireturile ciuboțelelor și și-a scos rochia peste cap. A rămas în cămașă. Imediat însă o aruncă de pe ea și, goală pușcă, alergă cu pas mărunt spre apă. Am rămas uluit, fiindcă eu credeam că se va scălda în cămașă, ca toate fetele din sat.

Și nu prea îndrăzneam să intru în apa aceea neagră și plină acum de goliciune de fată. Stăteam în apă pînă la glezne, trecîndu-mi greutatea trupului de pe un picior pe altul. Apa, încălzită de soare, mirosea a var stins, a oțel călit în nămol și în iarbă înrourată, și a sare încinsă pe plită. M-am aplecat de cîteva ori spre apă, dar n-aveam curajul să mă cufund în ea pînă la gît. Abia cînd a început să mă doară iar pîntecele și să-mi simt gîtul străpuns de atîta privit la fata care intra în apă, la apa despuiată și ea de trupul fetei, am în-

chis ochii și întinzînd brațele m-am aruncat în eleșteu.

Îmi pusesem în gînd să înot pe sub apă pînă la fată și s-o prind de genunchi. Și înotînd pe sub apă, țineam ochii deschiși. Fundul eleșteului era însă prea noroios ca să văd ceva în afara luminilor de pe cer. Cînd am ajuns pînă la cea mai mare dintre ele, eram convins că e luceafărul de seară. În vreme ce mă pregăteam să sar în apă, am observat că fata tocmai se apropia de el. Nu era însă în apropierea acelei lumini mari, iar eu stătusem prea mult sub apă. Începusem să mă sufoc. Am reușit totuși să înot pînă în mijlocul acelei lumini și să țîșnesc la suprafață. Am auzit un pleoscăit de apă însoțit de țipăt de fată.

— Doamne, ce m-ai speriat. Întîi am crezut că te-ai înecat, că te-a tras la fund nămolul ăsta negru. Cum l-a tras, acum doi ani, pe mînzul bunicului. Iar cînd ai țîșnit din lumină, am crezut că ți-a răpit trupul vreun animal sălbatic, vreun balaur, vreo salamandră înaripată și că zboară cu tine în cer.

Cufundată pînă la bărbie în apă, fata primarului era la vreo zece pași de mine. Își ținea cu mîinile părul despletit. În mîna dreaptă, sau mai bine zis între două degete, ținea un măr din care mușcase. Încet, înaintînd pas cu pas pe fundul nămolos, ca să nu se sperie, mă apropiam de ea. Înaintam prin apa aceea plină de goliciunea ei, spre mărul mușcat din mîna ei, spre cele două mere vii scufundate în apă. La început mă rugă să nu mă apropii, să-i dau

pace. Iar cînd am ajuns aproape de ea, a început să fugă, apărîndu-se de mine cu apa pe care o împrăştia cu mîinile.

Am ajuns-o din cîţiva paşi. Am întors-o cu faţa spre mine şi ţinînd-o de coate am apropiat-o centimetru cu centimetru. Trebuia să-i înfrîng împotrivirea cum se frînge cerbicea căprioarei sau a viţelului sacrificat la nuntă. Apa, aproape caldă, se răcea treptat de la trupul ei. Cînd a ajuns lîngă mine, mi s-a părut că simt un viscol trecînd pe sub pielea ei. Totul a durat însă foarte puţin. După viscolul acela, în trupul ei s-a dezlănţuit tropotul de copite al unui mînz răsfăţat de primăvară.

Doamne sfinte, ce m-am chinuit eu cu mînzul acela pînă l-am îmblînzit. Dar am izbutit. Acum mînzul stătea lîngă mine muşcînd din mărul cules din eleşteu. Şi ne-am scăldat încă multă vreme în apa aceea purificată de mărul de aur. Ne cufundam pînă la fundul nămolos, străduindu-ne să dăm cu tălpile de vreo pietricică cît de mică şi s-o scoatem la suprafaţă. Iar cînd nu reuşeam, înotam unul lîngă altul, încercînd să apucăm cu dinţii vreun măr, fără ajutorul mîinilor. Apoi, toate s-au amestecat. Nu mai ştiam dacă sîntem în apă sau într-un rîu de mere, în care am intrat din greşeală şi acum ne poartă spre grădinile raiului. Ne atingeam cu mîinile, ne loveam cu genunchii, ne nimeream cu capetele în apa aceea, printre merele acelea. Trupurile noastre aveau şi ele gustul varului stins, al oţelului călit, al sării încinse pe plită, gustul me-

relor prefăcute în sceptru împărătesc. Și fără să ne mai sfiim, ne spălam spatele unul altuia. După ce am ieșit din apă, n-am avut în ce să ne ștergem. Așa că am alergat pe mal pînă cînd a căzut de pe trupurile noastre goale, ca de pe penele păsărilor, și ultima picătură de apă. Uscați și încălziți de alergare, ne îmbrăcam încet, ajutîndu-ne unul pe altul. Căutînd prin ovăz, am găsit coșul și trunchiul de salcîm. I-am întins fetei mîna, ridicînd-o de jos. Ea însă, amintindu-și deodată de coșul gol, se opri și începu să mă certe ca să ne întoarcem în grădina bunicului și să culegem alte mere. Avea nevoie de mere, fiindcă poimîine, adică duminică, era serbare, iar ea promisese fetelor să facă plăcintă cu mere.

Așa că ne-am întors în grădină și mergînd aproape de-a bușilea, fiindcă unii meri erau pitici, am dat peste renetele aurii. Creșteau chiar lîngă casă, întinzîndu-se deasupra acoperișului. Se părea că în loc de paie, casa era acoperită cu crengi înfrunzite. Ne-am uitat să vedem dacă bunicii dorm. Pesemne era tîrziu, fiindcă singura fereastră care dădea spre grădină era întunecată. Și în odaia de oaspeți lumina era stinsă.

Încolăcindu-mi brațele și picioarele în jurul mărului, mă cățăram în pom ca un animal de pădure. Cînd am ajuns între crengile mărului, m-am aplecat pînă aproape de pămînt, apoi am tras-o și pe fata primarului în măr.

Acum, în doi, ea pe o cracă, eu pe alta, stăteam întinși pe acoperiș ca urșii văzuți pe

la nedei. Fata primarului zicea că pe acoperiș sînt cele mai coapte mere. Zemoase, pline de lumină, zornăind de sîmburi, erau însă reci ca apa de izvor. Din asemenea mere se fac plăcintele la nunți.

De pe crengile afundate sub greutatea noastră în acoperișul putred, se scuturau merele. Rostogolindu-se pe mănunchiurile de paie, merele alungaseră în căderea lor, ca niște nevăstuici ori ca niște jderi, vrăbiile și liliecii aciuați sub streașină. Acum tot roiul acela de vrăbii și de lilieci se rotea în jurul nostru, vrăbiile orbite de întuneric, iar liliecii de lumina nopții de august, ce atîrna deasupra grădinii ca o sabie scoasă pe jumătate din teacă.

Abia cînd am coborît din pom pe acoperiș, iar crengile s-au ridicat cu un cot deasupra paielor și merele au încetat să se mai scuture, păsările au revenit la cuiburile lor, și toată casa se cufundă iar în somn. Numai pomii întinși deasupra casei, din care ne-am umplut sînul cu mere, nu-și mai recăpătară somnul. Restul grădinii dormea adînc, sforăind aproape.

Cum lăsasem coșul sub pom, culegeam merele în sîn. Eu suportam mai ușor această operație, fiindcă de mic copil umblam și furam mere prin grădinile altora, așa că pielea mea încinsă era obișnuită cu aceste ghiulele de zinc sau de aramă. Fata însă, ascunzînd merele în sînul rochiei legate cu o nuia ruptă din măr, sîsîia de parcă o ataca și o ciupea un cîrd de gîște.

Cu sînii plini cu mere, ne-am întins unul lîngă celălalt pe acoperișul de paie, ca să ne mai odihnim puțin. Am încercat să ne sărutăm, dar ne încurcau cocoașele de mere. Ne-am lăsat păgubași și am rămas întinși, privind cerul de august, tot mai luminat de nenumărate stele. Şi se pare că ne simțeam mai bine pe acoperișul mirosind a mere, a pene de pasăre, sub crengile prin care se zărea cerul, decît în eleșteu, cu toate că nu ne sărutam și nici nu încercam să înfrîngem sălbăticiunile din noi, ca să ne apropiem goi unul de altul. Asta nu înseamnă că ținînd minte cu tot trupul eleșteul plin de goliciune, ne nedreptățeam în vreun fel. Dimpotrivă, ne întindeam voluptos de ne trosneau merele în sîn, iar din acoperiș cădeau paiele răscoapte, smulse de tocurile încălțărilor noastre.

Stam întinși pe acoperișul de paie, cu tocurile bine înfipte în el, cu mîinile sub ceafă, ridicîndu-ne din cînd în cînd ca să apucăm cu dinții cîte un măr și să mușcăm din el. Din noi se scurgea în acoperiș lumina și umbra din timpul zilei, și oboseala din timpul zilei, și oboseala din trînta de pe cărare, și oboseala aceea minunată din apă, care tot îmi mai mirosea a var stins, a oțel călit, a sare și animal încins.

Purificați de acoperișul ce se înfoia somnolent, încercam să ațipim și noi odată cu el. Dar cum se întîmplă de obicei înainte de a adormi, se vede că am pierdut clipa de cufundare în somnul acoperișului de paie. Așa că

ne-am pornit să ne povestim felurite întîmplări din copilărie, prin urmare, într-un fel, tot din vis. Atunci, despletindu-și mîinile de sub ceafă, fata primarului se ridică într-un cot și aplecîndu-se deasupra mea, întrebă :

— Ai vrea să fii crai ?

— Dar de ce întrebi, Hela ?

— Pentru că atunci eu aș fi crăiasa ta. Și am avea o livadă cu meri mai mare decît satul nostru, decît toate conacele din împrejurimi. Iar dacă livada noastră s-ar auri de atîtea mere, aș intra cu tine în livadă și aș culege cu amîndouă mîinile. Și în fiecare zi, în amurg, am merge pe malul eleșteului cu sînii, cu buzunarele și cu coșurile de răchită pline cu mere. Și am arunca cu ele în apă pînă ni s-ar tăia răsuflarea și ar începe să ne doară brațele. Să se aurească tot eleșteul de mere. Apoi ne-am scălda în apa aceea pînă s-ar naște din ea copilul nostru. Fiindcă uitîndu-mă la băieții ce se îmbăiau și scăldau caii, m-am gîndit că toate își au începutul și obîrșia în apă. Și așa m-am bucurat că nouă nu ni s-a întîmplat așa ceva nici pe cărare, nici în porumb, ci tocmai în eleșteu.

— Vezi, Hela, ce noroc am avut ? E adevărat că întîmplător, dar am fost totuși o pereche crăiască. Numai că într-o apă cu un singur măr de aur. Dar dacă vrei, mîine sau poimîine, pot să-ți umplu ochi toată balta cu mere aurii. Pentru ca măcar o dată în viață să fii în apa asta aurită, curățată de umbre

și de vedenii, fată-prințesă, mamă-crăiască. Și mamă, mamă, Hela.

— Or poate că tu, Piotr, vrei să fii călău. Și călăul e crai. Ba chiar mai mare decît craiul, fiindcă e stăpînul morții. De ce ai tresărit așa? Dacă tu ai fi călău, eu aș fi nevasta călăului. Și m-aș îmbăia într-o apă cu fundul așternut cu postav roșu. Și ți-aș curăța spada cu nisip, și am avea co...

I-am acoperit gura cu palma. A încercat să mi-o îndepărteze, dar cînd îmi pun eu ceva în gînd, mîna mea e mai grea decît fonta. Bolborosea ceva sub palma mea, sufocîndu-se aproape. Mai bine îi zdrobeam buzele, decît să aud ce s-ar naște din apa aceea a călăului, din călău și nevasta lui. Atunci, pentru întîia oară după atîtea zile, iar Jasiek mi s-a arătat. L-am văzut printre crengi mergînd pe cer, cu picioarele îndoite de băutură, trăgînd din pistol în cîrciumarii și negustorii ce treceau pe jos sau în trăsuri, încărcați cu bagaje. Apoi, pe cerul aproape luminos, ce semăna cu nisipul de pe malul rîului sau cu un miel abia fătat, trăgea morții de picioare, îi lega cu curele și cu sîrmă, și-i arunca în apa plină de mere aurii și roșii.

Am scăpat de vedenia aceea abia cînd Hela a încetat să mai bolborosească sub palma mea. Capul ei bălai rămăsese nemișcat și, afundîndu-se în acoperiș sub greutatea mîinii mele, se întunecase. M-am speriat că am înăbușit-o. Mi-am luat mîna de pe fața ei. Oftă, trăgînd aer cum trage un fumător din lulea. Apoi își

întinse brațele, se ridică în coate și aplecîndu-se spre mine începu să-mi alunge spaima de pe față, întîi cu degetul cel mic, apoi și cu celelalte degete. Cînd mîna ei rămase nemișcată pe fața mea, am deschis ochii și am văzut că fata primarului adormise. Am desprins-o încet din somnul acela ostășesc și ca să nu simtă merele, am culcat-o pe partea dreaptă, chiar lîngă mine. Cuprinzînd-o cu brațul, auzeam cum se liniștește și adoarme totul în grădină. Aproape că adormisem și eu pe acoperișul acela cu mireasmă de mere și cufundat într-un somn ușor, ca foșnetul șoarecelui.

5

Ne-am trezit cînd se crăpa de ziuă. Și cu toate că eram lipiți unul de altul, tremuram de frig. Smulgîndu-ne din somn, din moartea aceea nevinovată, am coborît în livada adormită. Iarba, înspicată cu trifoi, neatinsă de coasă, de dinții caprelor sau ai iepurilor, era încărcată de rouă și înțesată aproape pînă la glezne cu merele căzute de-a lungul nopții. Voiam să ieșim cît mai repede din livadă, să intrăm în cîmpul aurit de porumb și de resturile de ovăz, ca să nu întîlnim pe nimeni din sat și să ajungem acasă înainte de a se trezi ai noștri.

Nu semănam noi cu niște sfinți, nici cu unii care se întorc de la vreun praznic și cu atît

mai puţin cu nişte hoţi, cu toate că la fiecare pas ni se legănau în sîn merele culese astănoapte. În sînul Helei, în afară de mere, se mai legănau însă două vietăţi. Se vedeau bine, deşi cele două vietăţi nu erau cu mult mai mari decît merele culese în livadă.

De fapt, nu teama că întîlnim pe cineva prin grădini şi că dăm ochii cu părinţii noştri ieşiţi cu treburi în bătătură ne alungase în zori de pe acoperişul adormit, ci cele două vietăţi din sînul Helei. Cînd ne-am trezit tremurînd de frig, i-am zărit din nou în ochii ei pe băieţii ce se scăldau în amurg, şi imediat mi s-a arătat un copil jucîndu-se în nisip. Şi aveam gîtlejul străpuns de cuţit, şi mă durea iar pîntecele. Atunci am coborît cît mai repede de pe acoperiş şi am intrat în cîmpul ce se întindea voluptuos în zori după somnul de august.

Dacă aş fi dormit pe acoperişul acela cu vreunul de seama mea, aş fi putut ieşi din somnul de paie al acoperişului şi la amiază. Nimeni nu s-ar fi mirat. Şi cum să te miri că un om trudit s-a prăbuşit în somn şi a dormit ca un bursuc. Chiar dacă ne-ar fi găsit cineva pe acoperiş, tot n-ar fi aruncat în noi cu mere ca să ne alunge somnul. Doar dacă acel cineva n-ar fi văzut niciodată şi n-ar fi ştiut ce se întîmplă dacă doi flăcăi, furaţi de somn şi treziţi aşa dintr-o dată, îşi dau drumul să alunece pe fund de pe un acoperiş plin de mere şi de păsări.

Doi oameni care se trezesc, după o noapte, din somnul de paie al acoperişului, pot fi

luați drept niște sfinți rătăciți prin grădini, niște hoinari ce se întorc de la vreun praznic ori niște autoflagelanți dornici să-și cîștige veșnicia. Sau cel mult niște hoți care au avut și ei o dată noroc, după multe luni serbede, și de bucurie au băut o litră mai mult, iar ca să se trezească au scos din fîntînă o oală cu smîntînă, după care au poftit și niște mere.

Din cauza celor două vietăți ce se legănau în sînul Helei puțin mai altfel decît merele culese de noi, oamenii întîlniți pe cîmp ar fi putut să se gîndească la una și la alta, ba și la altceva. Și de ce să nu se gîndească la una și la alta, ba și la altceva, de vreme ce eu, uitîndu-mă la acele vietăți ce săltau nărăvașe și avînd forma lor în memoria mîinilor, a buzelor și a întregului meu cap, m-am gîndit la una și la alta, ba și la altceva, cu toate că știam cum se face și una și alta, și cum se face și altceva. Poate că tocmai de aceea, fiindcă știam cum se face și una și alta, și cum se face și altceva, nu voiam ca oamenii pe care i-am fi întîlnit, fără să fi gustat una și alta, să treacă pe lîngă noi de parcă ar fi gustat și una și alta, și încă altceva.

Așa că pentru orice eventualitate, luînd-o înaintea oamenilor, voiam să ajungem cît mai repede în grădini, în țarcul acela de ovăz, de porumb, de fasole urcătoare, de trifoi alb și roșu al lunii august. Și atunci, în grădini, ca să nu fie nedreptățiți oamenii care vor trece după noi, privind la vietățile acelea ce se legănau în sînul Helei, m-am mai gîndit o dată

și pentru ei la una și la alta, ba și la altceva. Și luînd gîndul despre una și despre alta, și încă despre altceva numai asupra mea, limpezeam pentru oamenii care aveau să treacă după noi prin grădini, zorile lui august de neliniști zadarnice, de curiozitatea aceea atît de chinuitoare, mai ales cînd omul merge la cosit.

Și vrînd să limpezesc și pentru mine zorile ce dădeau în spic dincolo de rîu, m-am mai gîndit la una și la alta, și încă la altceva, dar n-am mai scos nici un cuvînt, n-am mai întins mîna ca să ajut cele două vietăți ce se legănau în sîn. Se vede că și Hela se gîndea la una și la alta, și la încă altceva, fiindcă n-a întins mîna după mîna mea, care umbla alături de ea, nu m-a tras de păr, nu mi-a întors capul spre zori, ca să mă sărute și să-mi crîmpoțească buzele. Ba chiar în vreme ce ne strecuram prin luminișul dintre livadă, ovăz și porumb spre grădinile pline de deșteptări și-a ridicat cu amîndouă mîinile merele adunate în sîn. Atunci, cele două vietăți ce umblau printre mere s-au strecurat între renetele negre și aurii, și s-au liniștit între ele. Și cît am mers noi prin grădini, nu le-am mai văzut zbătîndu-se.

Nici pe balta pe lîngă care treceam nu se mai legăna vreun măr. Se vede că în timpul nopții reușiseră să ajungă la mal. Apa era curată de parcă ar fi fost măturată cu o pană de gîscă. Și nici vorbă să fi spălat cineva în ea spada de călău și săbiile căzăcești. Dimpotrivă, mie mi se părea că apa era tocmai bună

de spălat în ea un voal de mireasă, o șapcă cracoviană cu pene de păun ori mirtul abia rupt din glastră.

Așa că, fără să fi întîlnit pe cineva, am trecut liniștiți de toate grădinile în spatele cărora se zăreau verzui acoperișurile caselor noastre, conturate de lumina zorilor. Oprindu-ne sub sălcii și ținîndu-ne cu mîinile merele din sîn, am încercat să ne sărutăm. Dar merele, asemenea unor cocoașe, deveniseră o piedică de netrecut. Am rîs de această piedică, ce amintea, ce-i drept, de o cocoașă, dar numai pe dinafară, fiindcă pe dinăuntru era plină de rai și de nuntă.

Ținînd mîinile pe merele adunate în sînul Helei, simțeam că în fiecare dintre ele se aciuaseră cîte două vietăți. Și îmi venea să scot cele două vietăți și să le sărut în lumina zorilor. M-am rușinat însă, amintindu-mi de ieșirile mele în zorii zilei din somn, din șură, din fînul de iunie, cînd la picioarele mele se gudurau cîinii și se alintau pisicile ude de ploaie și de rouă. Se gudurau și se alintau mirosind a iarbă strivită, a somn alungat, a pasăre ucisă și mîncată pînă la cel din urmă tril. Iar eu le mîngîiam capetele, iertîndu-le pasărea, hîrciogul și iepurele ucis, certîndu-le pentru nenumăratele lor năzdrăvănii, pînă cînd animalele care săreau să-mi atingă mîinile, nu se culcau și nu adormeau istovite la picioarele mele.

Nu se cădea să scot în zorii zilei cele două vietăți ascunse între renetele aurii și cenușii

adunate în sînul Helei, şi să le ţin în palme, mîngîindu-le cum mîngîi capetele unor animale care te ascultă orbeşte. Aşa că mi-am luat mîinile de pe sînul Helei şi abia atunci, cînd le-am tras lîngă mine, lîngă şoldurile mele, mi-a trecut durerea din gît şi din pîntece. Şi i-am putut spune Helei fără să mă mai chinui în zadar, să-mi înghit cotorul mărului din gîtlej, fără să mai scormonesc cu vîrful ghetei muşuroiul de furnici, că ne întîlnim la serbare.

Şi cînd am avut mîinile lîngă mine şi i-am putut spune că ne întîlnim la serbare, Hela şi-a luat mîinile de pe sînul meu şi a zîmbit. Şi aşa, cu mîinile lipite de şolduri, ne îndepărtam unul de celălalt, mergînd pe izlazul înţesat cu sălcii, în spatele cărora se zăreau verzui acoperişurile caselor noastre conturate de pana dură a zorilor. Şi îndepărtîndu-ne, ne vedeam tot timpul în iazul golit de trupurile noastre, pentru că încă nu ne dezmeticiserăm cu totul din somnul acela de pe acoperiş şi, întorcînd capetele, priveam mereu în urmă. De altfel, ne şi vedeam la serbarea care avea să înceapă a doua zi şi era de acum în noi.

6

Muzicanţii tocmiţi pentru serbare veneau de dincolo de pădure, din tîrguşorul de lemn. Era o familie de evrei, care umbla de generaţii

întregi de la o nuntă la alta, de la o serbare la alta și se întorcea dincolo de pădure, în tîrgușorul de lemn, o dată pe săptămînă, la sabat. Ca să nu se supere, căci așa era și în înțelegere, pentru muzicanții evrei se fierbea cîte o găină sau o gîscă cușer, într-o oală special curățată cu nisip. Pentru orice eventualitate, primașul, părintele familiei de muzicanți, căra în spinare un săculeț din pînză de in. În sacul acela avea întotdeauna cîteva cepe, cîteva căpățîni de usturoi, o azimă dulce, o pîine împletită și o bucată de friptură de capră.

Orchestra aceea evreiască parcă venea de pe alte tărîmuri să cînte pe la nunți și pe la serbări. Ce-i drept, cînd te uitai la ei cum ieșeau din pădure, din lunca învecinată, se vedea că sînt din tîrgușorul de lemn, plin de behăitul caprelor, de grohăitul purceilor ce se bălăceau în noroi, de penele găinilor si gîștelor tăiate, de piei de iepure, dar parcă simțeai legănîndu-se în ei alți copaci și altă iarbă fremăta în chemarea prepelițelor, în zborul păsărilor pe cer, în alfabetul intestinelor de animale, adunate în lighean, și în peștele ce izbește cu coada în nisipul mării.

Abia cînd începeau să cînte deveneau și ei, pe nesimțite, nuntași ca toți ceilalți. Dar ei purtau caftane și tichii, iar mîinile lor împreunate pentru alte rugăciuni și obișnuite cu alte munci, nu cu aratul pămîntului, cu semănatul grîului, cu primirea în genunchi a animalelor proaspăt născute ori cu sacrificarea și jupuirea lor, nu se potriveau în nici un chip

cu mîinile nuntașilor. Abia cînd se aplecau asupra instrumentelor, adică asupra satului aciuat în cîmp, în codru, în blana de miel, în cîrciumă, ca să scoată din ele un cîntec de nuntă, ajungeau la înțelegere cu toată lumea. Iar ei știau să scoată din instrumente cîntecul, așa cum bine ar fi să poată scoate toți livada de sub nămeți, dantela din sculul de in sau un sticlete auriu din lemnul de salcîm.

Și în dimineața aceea de duminică am zărit întîi caftanele umflate de vînt și contrabasul purtat pe umeri, și vioara îndesată sub braț. Veneau prin lunci dinspre pădure. Urcau unul cîte unul spre izlazul ce se întindea mai sus decît lunca. Mergeau pe marginea aceea deluroasă a luncii și parcă pășeau pe cerul luminat de zorii dimineții, fiindcă lunca dispăruse brusc, iar izlazul, cu iarba lui ce alerga fir cu fir pînă sub sălcii, încă nu-i întîmpinase. Știam că atunci cînd vor ajunge la pîrleazul din gardul ce desparte izlazul de lanul cu grîu, vor lăsa jos contrabasul și vor scoate de sub braț vioara și clarinetul. Apoi vor începe să cînte. Iar eu asta și așteptam. Mă gîndeam că în clipa aceea începe intrarea mea în serbare. De altfel, mă sculasem anume mai devreme ca să nu pierd cumva începutul cîntecului din izlaz și din dimineața aceea de august.

Apoi, înțelegîndu-mă cu Hela să ne întîlnim la serbare și privind toată ziua de ieri spre casa ei, am văzut-o în cizmulițe roșii, strînse pînă sus în șireturi, în fustă largă și în pieptar înflorat. Toate astea îmi aduceau mereu

aminte de serbare, așa că pînă și în șură, în grajd, în casă și pe cîmp încercam, cînd nu era nimeni prin apropiere, tot felul de strigături, de bătăi cu care să mă fălesc la serbare, în vreme ce aveam să arunc în contrabas cîte un zlot, cîte doi zloți.

Dar chiar dacă nu m-aş fi vorbit cu Hela să ne întîlnim la serbare, tot m-aș fi sculat înainte de a se fi crăpat de ziuă, ca să-i văd pe muzicanți cînd ies din pădure și din luncă. Și altădată, cînd veneau muzicanții evrei să cînte în satul nostru, mă sculam în zori şi-i urmăream cu atenție cum se apropiau de împrejurimile noastre. Și nu mă sculam așa devreme pentru că i-aș fi confundat cumva pe muzicanții noștri cu cei care cîntaseră cîndva în Cana Galileea, ci mai degrabă pentru că nu puteam înțelege de ce atunci cînd vin pe marginea deluroasă a izlazului şi ajung la împrejmuirile satului nostru cufundat în pene de gîscă, în păr de animal, în noroi şi în somn moleșitor, lasă contrabasul jos, își scot vioara și clarinetul de sub braț și încep să cînte. Poate și pentru că atunci cînd eram un țînc de vreo cîțiva ani, nerăbdător să aflu cînd o să se nască mînzul pe care mi-l făgăduise tata, m-am trezit în zori și ieșind în pragul casei, l-am văzut pentru întîia oară pe acest părinte-primaș, care venea la serbarea noastră și cînta pe atunci la contrabas. În vremea aceea primaș era părintele părintelui de astăzi și el era cel care căra atunci săculețul de in cu hrană cușer.

A doua oară am văzut orchestra evreiască într-o iarnă. Dar n-am văzut-o venind pe izlazul deluros, acoperit de zăpadă, cu urme de iepuri, de jderi, de vulpi și de ciori, fiindcă iarna la vremea asta e întuneric și nici un copil nu se lasă coborît de pe cuptor. Nici eu nu m-am lăsat scos de sub cojoc. Am văzut orchestra mai tîrziu, în timpul zilei, cînd pleca de sub sălcii într-o sanie mare, toată pictată cu cocoși arțăgoși.

Ningea, iar de pe caii împodobiți cu panglici, cu clopoței și cu cetină curgea pe zăpadă sudoarea înspumată. Muzicanții stăteau în sania aceea mare, pictată cu cocoși arțăgoși, trăgînd din arcușuri. Mișcînd din arcușurile de păr, se mișcau și ei, cu toată ființa lor, pentru ca să rămînă în picioare și să nu scape melodia. Pînă și zăpada, care cădea tot mai tare, se străduia să acopere muzica aceea zămislită din arcuș de păr și din lemn cizelat.

Atunci m-am gîndit că le-au dat special niște cai atît de nărăvasi, ca să-i ducă în goană și să piardă melodia. Și se vede că nu m-am gîndit eu aiurea, fiindcă în cele din urmă caii au reușit să scape de orchestra din sanie și alergau singuri pe izlaz, trăgînd după ei sania răsturnată, împodobită cu cocoși ce se ciondăneau. Muzicanții ce stătuseră pînă atunci în sanie, ținîndu-se cu amîndouă mîinile și cu tot trupul lor de melodie, zăceau azvîrliți pe izlazul acoperit de zăpadă și încătușat de gheață.

Lîngă orchestră și puțin cam peste ea, zăceau vioara și clarinetul. În schimb părintele

de astăzi, care venise cu orchestra la serbare, zăcea în contrabasul spart. Dar mai înainte de a ajunge eu lîngă orchestra evreiască ce zăcea pe izlazul înzăpezit, orchestra se și ridicase iar cu ajutorul ei se ridicaseră și vioara și clarinetul. Numai părintele de astăzi, contrabasistul de atunci, nu se putea ridica și nu se putea ridica pe piciorul lui de lemn de sub el nici contrabasul spart. Întîi trebuia scos muzicantul din contrabas. Dar în poziția aceea culcată era destul de greu. Pînă la urmă l-au ridicat cu contrabas cu tot, l-au pus în picioare pe izlazul înghețat și doi oameni l-au ținut de brațe, iar alți doi au scos de pe el contrabasul spart. Cînd au reușit să pună de o parte muzicantul, iar de alta contrabasul, l-am auzit pe flăcăul de atunci și pe părintele de astăzi spunîndu-le nuntașilor adunați în jurul lui :

— Ah, oameni, oameni buni, voi nici nu știți cum îmi vine să rîd. Uitați-vă, oameni, voi, oameni buni, ce mi-a făcut creatura asta. Atîția ani am gîdilat-o pe burtă, am mîngîiat-o pe gît, i-am umblat cu mîna de-a lungul spinării, iar ea abia astăzi, pe izlazul ăsta de faianță, pe chestia asta de gheață, a bîzîit așa cum se cuvine.

Atunci, după tot ce-a spus flăcăul de pe vremuri despre contrabasul spart și după cum au rîs oamenii și a rîs orchestra aceea evreiască, am îndrăgit și eu familia de muzicanți din tîrgușorul de lemn. Am îndrăgit-o și mai mult, cînd contrabasul făcut țăndări a fost lipit la loc și a putut umbla iar pe la nunți și pe la

serbări și reușea s-o rupă la fugă de la nunți și serbări, prin cîte o fereastră deschisă cu cotul, cu spinarea străpunsă de cîte un cuțit, cu pîntecele rănit.

Și n-am mai scăpat niciodată orchestra aceea evreiască, de cînd flăcăul de atunci și părintele de astăzi s-a însurat în tîrgușorul de lemn și au început să-i curgă droaie copiii, iar el cînta tot mai des la vioară, înlocuindu-l pe tatăl său. Dar încă nu părăsise cu totul contrabasul acela lipit. Așa se face că într-o primăvară, cînd bătrînul, tatăl lui, abia ieșit din iarnă, a fost scos din perne și a venit șontîcăind la noi la o nuntă, iar el, proaspătul însurățel de atunci, a trebuit să cînte la contrabas.

Dar contrabasul acela, care cînta întotdeauna bine, suna altfel ca de obicei. Lucrurile s-au lămurit abia către prînz, cînd tînărul de atunci a ieșit în livada împrimăvărată, a pus contrabasul cu burta pe masă și au început să sară din el o mulțime de pui ieșiți din găoace. Nevasta lui, care-l rugase în zadar să-i facă un coteț de paie, și-l făcuse singură din contrabas. Atunci proaspătul însurățel, părintele de azi al familiei de muzicanți, s-a rușinat peste măsură. S-a descurcat totuși zicînd că de cîțiva ani buni contrabasul acela mare tot voia să nască și el și iată că, în cele din urmă, a născut niște viori mici. Și dacă nașterea s-a produs, a scăpat și el de o grijă, așa că lasă fiului contrabasul, iar el trece la vioara întîi.

Îmi aduc aminte de orchestra aceea evreiască din tîrgușorul de lemn de peste pădure,

care venea în zori pe dîmbul acela de izlaz în lumina de la Bethleem, ce abia se prefira de după hambarele pline cu grîu, de după șoproanele pline cu butoaie hodorogite, cu roți de căruță și butuci de pin. Și nici nu mai trebuie să mă uit la orchestra evreiască ce vine pe dîmbul de izlaz, ca s-o văd mergînd pe cer, fiindcă de atîtea ori am văzut-o trecînd pe acolo, încît mi-a rămas în minte și mi-a rămas în vis trecerea aceea pe cer, croită anume pentru orchestra evreiască.

Dar abia acum, după atîția ani, mi-am dat seama că și orchestra evreiască știa că oamenii care străteau în pragurile caselor, în livezi, pe marginea izlazului, vedeau trecerea ei pe cer. Iar ea nu știa dacă oamenii care stăteau în cerdacuri, în livezi, nu-i iau în nume de rău trecerea pe cer. Fiindcă nu era cerul ei, ci al satului ce abia se trezea din somn. Cerul ei rămăsese acolo, în tîrgușorul de lemn de peste pădure, ba și mai departe, și mai departe...

Se vede însă că orchestra evreiască nu putea să nu treacă pe cerul aprins de zori. De aceea și începea să cînte înainte de a ajunge sub sălcii, unde se simțea miros de serbare, iar prin nu știu ce livadă puteai să-ți pierzi și mințile de mireasma nunții ce se pregătea. Se știe însă că dintotdeauna orchestra care cîntă are dreptul să treacă pe cerul aprins de zori, fiindcă ea nu merge încălțată în ghete și nici desculță nu merge, ci merge așa cum trebuie să meargă, împodobită toată cu viori și contrabasuri. Pe de altă parte, cîntecul acela din timpul tre-

cerii întîmplătoare sau intenţionate pe cer putea fi socotit un fel de arvună oferită satului, stăpînul de drept al cerului.

Ori poate că nici nu era vorba de mers pe cer. Fiindcă de cînd e lumea lume, nimeni din satul nostru n-a încercat să meargă pe el. Nici măcar cei care la sărbătorile mai mari purtau baldachinul deasupra preotului şi umblau în ghete de şevro, în surtuc de postav şi în cămaşă albă, nici flăcăii aceia care atunci cînd pleoau la armată îşi spălau îndelung picioarele în leşie. Şi nici cei cărora li se scrîntise mintea de încercau pe la praznice să se urce în turla bisericii, apoi să facă acel singur pas, singur ca degetul de la inimă, care despărţea biserica zidită în piatră de cerul împodobit cu vulturii legiunilor şi cu sfinţi înaripaţi.

Poate că acel părinte, care îşi conducea orchestra formată din trei fii : cel de la vioara a doua, clarinetistul şi contrabasistul, acel Abraham Judka, se preschimba pe izlazul acela în părintele Abraham. Şi Abraham Judka de pe izlaz era Abraham din Iudeea, iar caftanul lui căptuşit cu mătase neagră se înfoia în vînt la porunca divină. Şi în urma lui nu mergeau cei trei fii, ci numai acel contrabasist, Isaac cel iubit. Şi cu toate că Isaac cel iubit nu căra în spinare nici o legătură de uscături, ci numai contrabasul acela lat, care, într-o iarnă mai fusese o dată un braţ de lemne, aşa încît putea în orice clipă să se prefacă într-o legătură de surcele.

Și așa mergeau părintele Abraham și fiul lui, Isaac, pe dîmbul izlazului. Mergeau și cîntau fără întrerupere. Iar lumina zorilor străbătea printre degetele lor, prin părul lor creț, mai greu, dar tot străbătea, prin vioara subțire și prin contrabasul încleiat. Și-i vedeam mergînd pe dîmbul izlazului, adică pe cer: mergeau și cînd închideam ochii. Cînd închideam însă ochii, vedeam cum alunecă paloșul pe deasupra lor.

Și cobora părintele Abraham cu fiul lui, Isaac, de pe dîmbul izlazului, de pe cerul satului acoperit de păr de animal, de pene de gîscă, de trompete și fluiere, spre izlazul ce aluneca repede sub sălcii, unde se zărea albă scena de scînduri încropită pentru dans. Dar cu toate că ei și coborîseră de pe dîmbul izlazului, de pe cerul dimineții, brodat cu vulturi, cu aripi de îngeri, tot nu reușiseră să scape de Dumnezeul ce-i striga din văpaia zorilor, de moartea aciuată în paloșul ce aluneca pe cer, în rîul ce curgea, în cîmpia ce se întindea abia trezindu-se din somn. Și nu reușiseră să scape nici de moartea aceea veche ce se foia în legătura de surcele sau în contrabasul care în orice clipă putea fi prefăcut în țăndări.

Mergeau pe izlaz spre sălciile ce fumegau în zorii dimineții. Iar în sălcii, ca și în paloș, în legătura de surcele sau în contrabasul prefăcut în țăndări, se aciuase, de asemenea, moartea. Acolo o zărise și tatăl meu. De acolo a venit la el.

7

Nu era nevoie să mă scol așa devreme. Acum, cînd orchestra a ajuns sub sălcii și s-a oprit din cîntat, îndreptîndu-se spre o șură la care trăgea de ani de zile și care era întotdeauna deschisă pentru ea, am simțit mirosul fînului înțesat cu mere. Puteam sta întins în fîn pînă la prima bătaie a clopotelor. Îngînîndu-și rugăciunile de dimineață, mama ar fi dat de mîncare vitelor și cailor. De altfel avea ea grijă să dorm duminica mai mult.

Eu însă aveam chef să ascult orchestra evreiască ce venise la serbare, fiindcă n-o mai auzisem de multă vreme. De la moartea tatei și de la moartea lui Jasiek, n-am mai fost la nici o nuntă.

Abia duminica asta aveam de gînd să-mi fac de cap. Apoi, sculîndu-mă mai devreme decît de obicei, voiam să văd casa Helei, cînd e încă închisă cu zăvorul și cufundată în somn. Cînd am văzut însă casa ei și imediat după aceea orchestra evreiască trecînd prin luncă, mi-am adus aminte de căsuța din grădina bunicului. Mi se părea că în acoperișul ei trebuie să fi rămas o adîncitură caldă lăsată de trupurile noastre adormite. Eu însă nu puteam zări nici măcar livada. Zăceau toate în dimineața încețoșată de roua ce se evapora.

Pe urmă n-am mai avut timp să mă uit spre grădini, pentru că orchestra evreiască se întorcea pe izlaz și se pregătea să cînte. De altfel și orchestra venise prea devreme. Pe-

semne încurcase serbarea de după-amiază cu vreo nuntă de dimineață, ori, cîntînd în vreun sat de la poalele pădurii, venise drept la noi. Mai mult ca sigur că așa s-a întîmplat, fiindcă se zice că în satul nostru, care se întinde de-a lungul rîului și-i străbătut de curenți de aer, se doarme cel mai bine. E de ajuns să pui capul pe un snop de grîu, fără să mai vorbim de fîn, și îndată te învăluie un somn greu ca piatra albă. Se vede că știind toate astea, muzicanții n-au vrut să se culce în sătucul din pădure, ci au venit la noi, să doarmă pe săturate.

Cum nu aveam nimic de făcut, am intrat în livadă, desculț, cu pantalonii trași pe trupul gol. Am început să culeg din altoii care rodeau al doilea an merele cele mai sănătoase, fără nici o vătămătură. Le-am pus într-un coș așternut cu paie, apoi le-am dus în șură și le-am răsturnat în fînul înfoiat. Îmi făcusem eu planul că spre toamnă o să mă însor cu Hela și atunci o să fie tare plăcut să stăm întinși în fîn, să luăm cîte un măr și să-l mîncăm. M-am mai gîndit și pe cine o să invităm la nuntă. Asta însemna că aveam de măcinat vreo cîteva banițe de grîu pentru cozonaci, de tăiat un porc îngrășat și un vițel de un an, fără să mai pun la socoteală găinile, rațele și gîștele pe care aveau să le aducă nuntașii. Voiam să vină tot satul la nunta mea. S-ar dansa la Căminul Popular. Acolo, în club, puteau să danseze cîteva zeci de perechi deodată. Și ar cînta orchestra evreiască.

Punînd la cale toate astea, m-am așezat în iarba umedă din livadă, strîngîndu-mi genunchii sub bărbie. Am aprins o țigară și fluierînd după cîinele care umbla pe undeva prin apropiere, am început să-i vorbesc despre Hela. În ochii lui umbriți de bătrînețe zăream un măr ascuns între trei frunze, iar lîngă măr — trei copii, doi băieți și o fetiță. Mi se pare că mai voiam să-i vorbesc și despre nepoțeii care se întorceau împreună cu noi de la praznic, într-o brișcă vopsită, și suflau în trompete și în cocoși de lut ars, dar cîinele, văzînd o coțofană zburînd pe deasupra grădinii, se pornise lătrînd după umbra ei.

Din grădină am ajuns în grajd. Țesălînd și periind caii, le-am șoptit și lor la ureche toate cîte le aflase puțin mai 'nainte cîinele. Apoi, ușor, ca să n-o trezesc pe mama, frîntă de oboseală, am intrat în vîrful picioarelor în odaie și luînd oglinda din perete, am dus-o în grădină. Am așezat-o chiar pe buza fîntînii și am început să-mi rad barba lăsată în voia ei cîteva zile. În oglindă se vedea aproape tot izlazul de sub sălcii și din capătul satului. Privind toate astea, mi-am dat seama că pe partea dreaptă a obrazului am casa primarului, iar pe cea stîngă — acoperișul casei vecinului, lăsat la mijloc, ca spinarea unei gloabe după nu știu cîte fătări.

Atunci, pentru întîia oară după cîteva zile, m-am gîndit la fata vecinului. Aproape că o și vedeam trecînd pe sub sălcii, cu capul ridicat, cu buzele întredeschise, gata să prindă o cren-

guță între dinți. Am închis ochii vrînd s-o văd pe Hela cum intră în eleșteu. Bărbierindu-mă așa dus pe gînduri, m-am tăiat cu briciul și am țipat, deschizînd ochii. M-am spălat cu apă rece ca gheața, ca să opresc sîngele. Săpunindu-mi fața a doua oară, am luat iar briciul. Dar capul meu intră din nou între cele două case. Atunci am încercat să mut oglinda în alt loc, pe marginea fîntînii. În zadar. Eu tot între cele două case eram. Apoi, luînd oglinda de pe marginea fîntînii, am intrat cu ea în grădină. Am atîrnat-o de creanga unui măr de cîțiva ani. Ce-i drept, în grădină era mai întuneric, abia mă mai vedeam printre frunze, mere roșii și în norul de dimineață ce se lăsa în coroana altoiului, dar preferam să mă bărbieresc pe nevăzute, decît să închid iar ochii și să zăresc cele două case cu fete cufundate în somn. Iar dacă le vedeam în somn, ghemuite, cu genunchii adunați sub bărbie, n-aș fi știut care dintre ele îmi place mai mult și cu care să mă însor.

Cum era însă devreme și păsările trezite din somn abia începuseră să ciugulească din măduva albă a zilei, am turnat în jgheab vreo zece, douăzeci de găleți de apă și dezbrăcîndu-mă în pielea goală, m-am îmbăiat. În vreme ce spălam de pe mine praful și părul de cal, somnul și visarea, mă gîndeam la serbarea care mă aștepta. Văzîndu-mă la dans, stînd lîngă contrabas ori sub sălcii, ca să mă răcoresc, am intrat în casă să mă îmbrac. Am scos din șifonier costumul gri, cumpărat anul trecut, și cămașa cu gulerul răsfrînt. Observasem eu că

ori de cîte ori sînt îmbrăcat în costumul gri și în cămașa asta, toate fetele se uită după mine. Așa că m-am hotărît să mă duc la serbare îmbrăcat în acest costum. Gătit, cu părul ud după baie, am intrat în grădină ca să mă pieptăn și să mă privesc în oglinda atîrnată de creanga mărului.

Fața mea, mereu uimită — de pe care se vede că nu dispăruseră încă imaginile copilăriei, cînd vacile ce pășteau pe izlaz luau soarele în coarne și-l aruncau departe, peste pădure, gîștele ciuguleau din rîu norul înverzit, ciocănitoarea trezea în fiecare dimineață mărul bătrîn și veșnic adormit — ascundea a doua și a treia față.

Despre prima știam aproape totul, cu excepția acelei uluiri în fața Cristosului ciuruit de pe troiță, căruia un moșneag din vecini îi tot cîrpea spatele cu bucăți de scîndură, și a coțofanei fostului paroh, care striga la oamenii din cătun ce-și pășteau vitele pe lunca parohiei : hoții, hoții ! Și cea de-a doua față, care se suprapunea puțin celei dintîi, îmi era cunoscută. Așa-mi imaginam eu de multă vreme chipul unui om care în prezența altora sărută picioarele rănite, cîntă psalmi bisericești, oblojește labele zdrobite ale cîinilor, face păsărilor cuib, dar neputînd să se hrănească și să se îmbrace ca lumea, le ia oamenilor pilotele de pe prăjini, găinile din coteț și scoate din grajdul vecinului cel mai arătos cal. În nici un chip nu puteam însă înțelege cum a apărut cea de-a

treia față, vizibilă cîte puțin și în prima, și în a doua.

Abia mult mai tîrziu, cînd cea de a treia față a fost umbrită de altele, am înțeles că omul are o asemenea față atunci cînd umblă după fete, cînd se duce cu ele în luncă, ori cînd intră cu ele în apa de august, plină de mere, și, înfrîngînd cerbicia animalului nărăvaș din ele, zărește în ochii lor un prunc mergînd de-a bușilea prin grădină. Privind cele trei fețe care se întrepătrundeau, nu prea știam pe care s-o recunosc ca fiind a mea, pe care s-o folosesc în zilele obișnuite și pe care — în cele de sărbătoare.

Țin minte că mă gîndeam la asta cînd mergeam cu mama la biserică, mă gîndeam în biserică, ba chiar și atunci cînd mă pregăteam să merg la serbare. Am ajuns la serbare ceva mai tîrziu decît îmi propusesem. Orchestra cînta demult. Pe scena pardosită cu scînduri negeluite, împodobită cu crengi de brad și cu panglici de hîrtie, se dansa *oberek*. Stăteam sub sălcii, în spatele gospodarilor mai în vîrstă și a mamelor cu copii în brațe. Fiind însă înalt, puteam să văd fără nici o greutate, pe deasupra oamenilor, perechile prinse în dans.

Sub sălcii, la umbră, erau cîteva biciclete, ba chiar și vreo trei trăsuri. Se vede că aflînd de orchestra evreiască, flăcăii din satele vecine veniseră în număr mare la serbarea noastră. Privind cu atenție perechile care dansau, am zărit și cîțiva băieți de peste apă, din satul lui Jasiek. Ca de obicei, aveau buzunarele umflate

cu boxuri și cu ciocane. Se vedea cînd dansau. Hainele lor descheiate, nu se mai înfoiau în timpul dansului, ci atîrnau lipite de șolduri. Mă temeam că spre seară serbarea se va sfîrși cu bătaie. Am dus mîna la buzunar controlînd dacă revolverul e la locul lui.

Deodată, printre dansatori zării o cosiță cunoscută. Ridicîndu-mă pe vîrfuri, am recunoscut-o pe Hela. Am simțit o durere în capul pieptului. Parcă aveam nisip în genunchi. Am intrat mai adînc sub sălcii. Nu era nici o îndoială, Hela dansa cu un flăcău de peste rîu. Ținînd mîna în buzunar, strîngeam tot mai puternic revolverul. Abia cînd am simțit sudoarea curgînd pe metal, am scos mîna din buzunar și mi-am aprins o țigară. Durerea din capul pieptului începuse să mă lase. Acum puteam să mă mișc lăsîndu-mă de pe un picior pe altul.

Urmărind perechile de dansatori și cosița ce se despletea în vîrtejul dansului, nici n-am simțit că cineva stă în spatele meu și respiră ușor. Am privit în urmă. Sub sălcii, ținîndu-se de o creangă aplecată, stătea fata vecinului, cu un fir de iarbă între dinți. I-am zîmbit. Mi-a făcut semn cu capul. Uitînd de Hela, care dansa, m-am apropiat de fată.

— Hai, Marysia, să dansăm.

Și luînd-o de braț, mi-am făcut loc spre scenă. Orchestra tocmai se oprise. Dansatorii coborau de pe scenă sub sălcii. În drum, ne-am întîlnit față-n față cu Hela, care trecea la braț cu flăcăul de peste rîu. Am văzut că Hela vrea

să-și tragă mîna de sub brațul lui și să se apropie de noi. Noi eram însă pe scenă și ne îndreptam spre muzicanți. Am dat mîna cu clarinetistul. Ne cunoșteam de cîțiva ani, de la recrutare. Am observat că în timp ce vorbea cu mine tot trăgea cu ochiul la Marysia. În cele din urmă, pierzîndu-și răbdarea, m-a întrebat :

— A ta e ? A-ntîia. Pe cînd nunta ? Faceți-o cît mai repede și vin să vă cînt. Ah, cum o să-ți mai cînt eu, Piotr. Cum n-am cîntat nimănui. Apoi, apucînd-o pe Marysia de bărbie și ridicîndu-i fața spre soare, repetă : E frumoasă, Piotr. De cînd e sabatul sabat și duminica duminică, n-am mai văzut alta ca ea. Unde ai găsit-o ?

— Asta n-o să-ți spun, frățioare, fiindcă te-ai duce și tu acolo. Și ai cînta toată noaptea, pînă a-i face-o să iasă în prag și să vină după tine oftînd, ca după un sfînt, ca după un vrăjitor. Iar eu m-am chinuit mult cu ea. Habar n-ai tu cît m-am chinuit. Am purtat-o în brațe cînd era mică. Am învățat-o să meargă. Am tras-o de urechi ca să-mi crească. Iar dacă mi-a crescut, vreau să dansez cu ea. Ne cînți ceva, Moise ?

— Cum să nu. Sigur că vă cînt, Piotr. Dacă să cînți și tu.

M-am apropiat de contrabasul sprijinit de salcie. Am bătut cu degetele în spinarea lui. Muzicanții s-au ridicat de pe banca încropită din două scînduri rînduite pe țăruși înfipți în pămînt. Am scos o monedă de cinci zloți și am

aruncat-o în contrabas. Muzicanții așteptau. Le-am cerut să cînte un ștaier[1]. După prima notă am prins melodia începută de vioară și de clarinet și m-am pus pe cîntat. Cîntam despre două mîndre ce-mi aduceau apă. Îmi spălau picioarele și genunchii, și obrazul ars de soarele dimineții. Apoi mă ștergeau cu pletele lor. Mă întindeau pe pat și mă gîdilau cu pene, numai să le zîmbesc.

Cîntînd, vedeam cum oamenii care stătuseră pînă atunci sub sălcii se apropiau de scenă. Urcînd pe scenă, flăcăii, care rămăseseră mai aproape de muzică, nu se grăbeau să danseze. Cîntînd, m-am apropiat de Marysia și plecîndu-mă în fața ei, adînc, cu șapca pînă la scînduri, am invitat-o la dans. Dansam numai noi doi. Privind în ochii ei, vedeam tot mai mulți oameni. În spatele lor, pe cerul uriaș al izlazului se roteau sălciile. Iar eu căutam pe sub sălcii, printre chipurile oamenilor ce-mi alergau prin fața ochilor, un cap cu cosiță aurie. Nu știu cum se făcea, dar dansînd cu Marysia și privind în ochii ei, dansam în același timp și cu Hela. Și m-am mai dus o dată la orchestră ca să cînt și pentru ea.

După ștaier, muzicanții au cîntat o polcă[2]. Abia atunci a intrat și tineretul în joc. Eu însă nu aveam nici o clipă de răgaz. Mereu mă trăgea cineva spre contrabas și, plătind, mă silea să cînt. De atîta dansat, de atîta cîntat și de

---

1 *Ștaier* (germ.) — dans asemănător valsului.
2 *Polcă* — dans național ceh.

atîta căldură, care, ce-i drept, se mai domolise, dar tot mai plutea deasupra sălciilor, cămaşa mea se făcuse leoarcă de sudoare. Şi Marysia, îndreptîndu-şi părul ce-i cădea pe ochi, îşi ştergea faţa cu batista. Aşa că atunci cînd orchestra s-a oprit, lăsînd la o parte instrumentele, am coborît şi noi sub sălcii. Stînd sub sălcii şi vorbind despre muzică, nici n-am simţit că s-a apropiat cineva de noi. Ne-am uitat abia cînd între noi a apărut o mînă cu un măr roşu. În spatele nostru stătea Hela cu flăcăul de peste rîu.

— Ia un măr. Îl meriţi. Pentru cîntat.

Am luat mărul din mîna Helei şi despicîndu-l în două, l-am împărţit cu Marysia. Muşcînd din jumătatea mea de măr, mă uitam la Hela şi la flăcăul de peste rîu. Semănau. Am zîmbit, amintindu-mi de părinţii mei, cînd erau tineri. Şi ei semănau atunci unul cu altul. Iar la bătrîneţe îi puteai lua drept gemeni. Dar în afară de această asemănare, pe chipul Helei se mai desluşea încă amurgul de alaltăieri şi apa cu mere, şi acoperişul de sub merii bunicului, şi întoarcerea prin grădinile scăldate în zori. Iar eu nu eram sigur dacă primisem mărul acela roşu numai pentru cîntat. Amintindu-mi de cele două fete din vis, care treceau pe rînd prin izlaz, i-am dat Helei restul din jumătatea mea de măr. M-a mîngîiat pe faţă, potrivindu-mi părul căzut pe frunte. Apoi, lipindu-se de flăcăul de peste rîu, m-a întrebat :

— Dansezi cu mine, Piotr ?

— Încă nu cîntă, Hela. Cînd o să cînte, o să dansez. Acum însă vă invit să bem malaga.[1]

Apucînd-o pe Hela de cot, flăcăul o trase după el. Eu mergeam în urma lor, ținînd-o pe Marysia de mijloc. Privindu-l pe flăcău, am observat că poala dreaptă a hainei lui e mai umflată și mai lungă. Mă întrebam dacă are în buzunar un revolver sau numai un ciocan. Luîndu-mi mîna de pe șoldul Marysiei, mi-am pipăit buzunarul. Am simțit răcoarea oțelului nichelat.

Printre crengile sălciilor îmi apărea mereu în fața ochilor ceafa arsă de soare a flăcăului de peste rîu. Pesemne că atunci cînd căra grîul de pe cîmp, flăcăului îi plăcea să stea întins în căruță. După bronzul de pe ceafă, fără să mai vorbim de mersul lui greoi de rață, se vedea că trebuie să fi fost multe căruțe cu grîu. M-am mai uitat o dată la chica lui deasă, aproape albă, și simțeam cum mă mănîncă palma. De o asemenea chică se apucă cel mai bine. Se ridică pînă la stele, ca să se vadă, și se lovește între ochi.

La bufetul înjghebat din cîteva scînduri, era înghesuială. Se adunase la băutură aproape tot tineretul. Flăcăul ceru o sticlă de malaga și turnă în căni de porțelan. Le-am băut pe nerăsuflate. Apoi am dat și eu o sticlă. Sorbeam vinul stînd sub sălcii. Avea gust de cuțit scos din lut și de somn îndepărtat, pierdut în copilărie. Cînd am ajuns la a patra sticlă, a început să cînte și muzica. Hela mi-a pus mîna pe

---

1 *Malaga* — vin spaniol, tare și aromat.

umăr. M-am uitat în ochii ei. Semăna cu fata aceea de șaisprezece ani de prin părțile noastre, care alergase prin pădurea plină de aluni, urmărită de un cazac cu sabia trasă. Pădurea era tot mai deasă, iar cazacul tot mai aproape. Tăind nuielile de alun, cazacul îi retezase cosița. Nimerind o tufă de mesteacăn, îi crestase pielea. Iar în poieniță o lovise peste spinare, o lovise peste spinare, o lovise peste spinare. Cosița retezată căzuse pe mușchi, căzuse pe afine. De pe sabie căzuse coajă albă de mesteacăn și o picătură de sevă, și de negură, și de moarte. De atunci, din acel război, fata aceea zace în biserică, în raclă de sticlă, neatinsă de vreme. În ochii ei deschiși, au rămas pădurea și cazacul cu sabia trasă.

Am prins-o pe Hela de umeri. Trupul ei fierbinte tot mai mirosea a somn pe acoperiș. Mirosea a malaga. A oțel și a sabie. A mesteacăn și a cazac, și a flăcău de peste rîu. Văzînd și simțind toate astea, îmi venea să-l croiesc cu pumnul între ochi pe flăcăul de peste rîu, care stătea în fața mea sorbindu-și vinul, pe cazacul ce alerga prin pădure cu sabia trasă. Dar cînd am vrut să-l lovesc, flăcăul s-a întors ca să așeze cana pe scîndură. I-am zărit ceafa aproape neagră. Și tot atunci am zărit și căruțele cu grîul sfîrîind încins de căldură. Și pe flăcău întins peste snopi, fluierînd printre dinți, ascultînd hurducăitul căruței pe drumeagul din cîmp, apropiindu-se de livada boierească și rupînd mere din crengile ce alunecau peste snopii de grîu. Deodată, în locul flăcăului l-am văzut pe

Jasiek scoțînd tretina cea neagră din grajdul boieresc. Tretina era împodobită cu panglici și înșeuată. Jasiek, în surtuc negru, cu cravată, cu panglică albă și frunză de mirt în piept. Lîngă el stătea văduva, iar în spatele ei slujnica cea tînără cu voal pe cap.

Am tras-o pe Hela de mînă și am prins tactul muzicii din fugă. Dansînd, simțeam cum încearcă să se ridice în Hela mînzul acela primăvăratic. Cum sare apoi pe cele patru picioare și pornește la trap prin livada înflorită, iar din livadă o ia la galop spre trifoiul cu floarea albă. Atunci am simțit mișcîndu-se cele două mere mari, cele două vietăți. Mîinile mele au coborît pe cosiță, pe ceafă, pe spinarea fetei. Cele două vietăți respirau în mine. Și nu mă mai durea pîntecele, și nu mai aveam gîtul străpuns de săgeată. Înaintam în dansul tot mai rapid ca într-o apă încălzită toată ziua la soare. Numai în gură aveam gust de oțel, gust de sabie căzăcească.

Alături de noi, flăcăul de peste rîu dansa cu Marysia. Trăgea cu ochiul la noi. I-am zîmbit. Lui, cazacului, lui Jasiek. Flăcăul s-a oprit lîngă contrabas, a plătit și a început să cînte. Mi-a făcut semn cu mîna. Cînd s-a terminat cîntarea lui, m-am oprit și eu lîngă contrabas, am plătit și am cîntat. Și așa de cîteva ori la rînd. Înfierbîntați, leoarcă de sudoare, am coborît de pe scenă sub sălcii, unde începuse să amurgească. De sub sălcii, unde se învîrteau tot mai mulți amețiți de băutură, iar ne-a tras cineva la bufet. De aci am plecat într-o casă

din apropiere și am mai băut o jumătate de litru. Cînd am urcat din nou pe scenă, se făcuse aproape întuneric. E drept că scena era luminată de două lămpi cu gaz, dar sălciile și izlazul, cu toate că cerul ce se întindea deasupra lor era, în prag de septembrie, curățat de furtunile lui august, iar stelele se vedeau mari cît un cap de cîine, erau cufundate în negură.

Acum dansam cu Marysia. Era mult mai înaltă decît Hela. Dacă Hela îmi ajungea pînă la umăr, cînd dansam cu Marysia, fața ei îmi era aproape la înălțimea buzelor. Iar mie îmi venea să-i ridic capul spre cer, să-i văd buzele cărnoase, să rup o crenguță de salcie și să i-o dau fetei. Și cînd ar începe s-o zdrobească între dinți iar seva verde i s-ar prelinge pe bărbie, s-o sărut pe gură, ca să simt gustul amar al lemnului de salcie, al sfîrșitului de zi, al afinelor negre retezate de sabia căzăcească.

Dar în vreme ce dansa cu mine, Marysia dansa pe lîngă mine, pe lîngă afine, pe lîngă sărut. Mîna mea, lipită de spinarea ei, nu voia să se ridice, nu voia să-mi dea ascultare și să alunece pe gîtul ei, pe grumazul ei. Iar cînd mă apropiam de contrabas, cînd plăteam și începeam să cînt, limba mea nu voia să se dezlege și să cînte Maryś, Marysia, Marysieńka dragă. De altfel, mi-era și frică de limba asta. Mi se părea că în locul meu ar putea cînta flăcăul de peste rîu, cazacul ce alerga cu sabia trasă prin pădurea de mesteceni.

Am dansat pînă aproape de ziuă. Cînd am coborît de pe scenă, pe sub sălcii, cu roua pînă

la glezne, izlazul încărunţise în lumina zorilor. Cum eram printre ultimii care părăseau scena, am condus orchestra evreiască pînă la şura din apropiere. Am mai stat puţin în faţa uşii întredeschise, cîntîndu-le muzicanţilor ce se cocoţau pe grămezile de fîn. Cînd vioara şi contrabasul, culcate în fîn, au tăcut şi au încetat şoaptele fînului răscolit, le-am propus fetelor să-l conducem pe flăcău pînă la rîu. Ce-i drept, băiatul s-a împotrivit, zicînd că el cunoaşte rîul pe de rost şi nimereşte vadul cu ochii închişi, dar cînd l-a luat Hela de braţ, s-a lăsat condus.

Ne-am scos ghetele şi ne-am suflecat pantalonii pînă la genunchi, fiindcă grădinile erau pline de rouă. Mergeam unul după altul pe cărarea îngustă, bătătorită ca piatra de tălpile atîtor generaţii. Cărarea, croită pe un lut feruginos, se răcise după arşiţa din timpul zilei, iar acum frigea mai rău decît gheaţa. Ca să ne mai încălzim, a trebuit să alergăm. Cînd ne apropiam de eleşteu, Hela, care mersese în faţa flăcăului, a rămas în urmă. S-a lipit de mine. Şi văzînd că ceilalţi nu privesc înapoi, m-a tras de păr şi m-a sărutat pe gură. Apoi, cîntînd, a trecut iar înaintea flăcăului de peste rîu.

În timp ce coboram de pe dig, din rîul ce se vedea ca un guşter de mică se ridicau zorii. Am început să alergăm tot mai repede spre rîul acela, spre guşterul acela, spre zorii aceia, croindu-ne drum cu coatele prin lăstărişul înalt. Crengile ne loveau peste faţă. Ne aple-

cam capetele ca să ne ferim. Și tocmai în lăstărișul acela, numai bun pentru a arunca în el adepți ai autoflagelării, m-am împiedicat de Marysia. Am cuprins-o de mijloc. Ea a întors capul. Ținea între dinți o crenguță. Din colțul gurii i se prelingea seva verde. Am sărutat-o pe gura aceea cu crenguță, cu picătura de sevă verde. Mi-am rănit buza în crenguță. Gustul sîngelui se amestecase cu cel de salcie zdrobită. Văzînd-o pe Marysia cît era de speriată, cu capul răsturnat pe spate, cu obrazul boit în verde, mi se părea că țin în brațe o tufă de răchită și-i caut orbește buzele tari.

Totul a durat însă puțin, fiindcă Hela și flăcăul, care alergau în fața noastră, ne și chemau. Strigînd : hop ! hop ! — alergam spre ei prin răchita ce ne biciuia trupurile. Ei stăteau pe malul rîului. Flăcăul mai jos, chiar lîngă apă, Hela — pe un dîmb cu iarba îngălbenită, care-i ajungea pînă la brîu. Flăcăul alegea din apă cele mai potrivite pietre și încerca să arunce pînă pe malul celălalt. Nu reușea însă cu nici un chip. Pietrele cădeau în apă. Ținîndu-mă de ierburi, am coborît lîngă el. Am ales și eu cîteva pietre și am început să arunc. Auzeam cum cad în lăstărișul de pe malul celălalt al rîului.

— Ai mînă iute și dibace. Ai nimeri și pasărea în zbor. Dar de ne-am întrece la masă, nu m-ai învinge.

— Vrei să încercăm ?

— De ce nu ?

Am urcat pe dîmb. Am călcat iarba înaltă, apoi ne-am întins pe ea și ne-am prins strîns de mîini. Sub apăsarea mîinii mele îi tremura cotul, îi trosneau încheieturile și mîna lui începu să se plece spre pămînt. Mă uitam la el pe sub sprîncene. Părul pieptănat pe spate îi căzuse pe frunte. Ochii i se măriseră. Barba îi tremura de efort. Începu să geamă. Umezindu-și buzele cu vîrful limbii, pe care îl plimba dintr-un colț în altul al gurii, se străduia să-și ajute brațul ce cobora tot mai mult. Cînd capul lui colțuros începu să se legene tot mai repede pe gîtul înțepenit de efort, iar piciorul stîng să se ridice și să coboare, să se ridice și să coboare, scormonind iarba din nisip, n-am mai rezistat și am izbucnit în rîs. Semăna cu cîinele nostru, care, prin luna iunie, cînd eram în luncă, vrînd să-și astîmpere setea, își vîrîse capul în ulciorul cu cafea și nu-l mai putuse scoate de acolo. Alerga cu ulciorul prin luncă și lătra în el.

Flăcăul se folosi de acel moment și își îndreptă brațul. Acum, adunîndu-și forțele, îmi apleca el mie brațul spre pămînt. „O, tu, neam de tătar", mi-am zis, „îți arăt eu ție". Și încordîndu-mi mușchi după mușchi, mi-am îndreptat brațul. Ca să-l aplec și să-l țintuiesc în iarbă, nu mai aveam însă putere. Acum eu gemeam, îmi mișcam capul pe gîtul țeapăn și scormoneam iarba. În zadar căutam în mine furia aceea pe care am simțit-o cînd l-am văzut pe flăcău dansînd cu Hela. Mîinile noastre

au rămas neclintite. Fetele, mai cu seamă Hela, însoțiseră întrecerea noastră cu vorba și cu rîsul, dar coborîseră acum pe malul apei. Deodată, am auzit-o pe una dintre ele strigînd :

— O, doamne, ce pește ! Cît barca de mare.

Ne-am ridicat și am alergat spre ele ca niște bezmetici. Firește, nu era nici un pește. De altfel, chiar dacă ar fi apărut, în sfîrșit, peștele acela despre care se zice că ar trăi în rîul nostru și care ne-ar putea hrăni pe toți, tot nu l-am fi putut vedea. În vreme ce noi ne luptam, rîul, care pînă atunci semănase cu un gușter de mică, se schimbase și părea acum un pește uriaș străpuns de furci. Zorile reușiseră să treacă peste lăstărișul de trei ani și să-și arunce sulițele chiar în mijlocul apei. Flăcăul însă tot nu se da bătut. Stînd pe malul rîului, în așa fel încît vîrfurile ghetelor lui se vedeau pe fundul alb al apei, scoase revolverul din buzunar și aruncîndu-l dintr-o mînă în alta, spuse :

— Dacă tot ești tu un viteaz atît de iute și de tare, hai să ne întrecem cu „jucăriile" astea. Văd că și tu ai una. Ți-e buzunarul umflat.

— Și în ce-ai vrea să ținteșți ?

— Chiar și în plopul tremurător de acolo.

— Dacă pierzi, dai o votcă la nunta mea.

— Încă nu se știe cine cui o să dea. Începem ?

— S-a făcut. Începem.

Ne-am apropiat de plopul alb ce creștea chiar pe malul rîului. Nu se mișca în el nici

o frunzuliță. Pentru întîia oară vedeam un asemenea plop. Îndepărtîndu-ne de copac, am măsurat zece pași. Ne-am înțeles că fiecare avem dreptul la șapte gloanțe. Ca oaspete, flăcăul a început primul. A nimerit. O așchie albă căzu în apă. Se mișcară frunzele de pe crengile de jos.

Am nimerit și eu. De sub coajă se ivi un strop de sevă, care ajunse repede de mărimea unei pupile. Lumina roșie a zorilor tresări o clipă în pupila aceea, apoi se întunecă. Cînd flăcăul trase și nimeri a doua oară plopul cu pupila ce creștea mereu, foșniră frunzele din vîrf. Din trunchi ne priveau niște ochi tot mai mari. Acum trăgeam tot mai repede. Cînd am terminat gloanțele iar în răchitiș s-au stins ecourile împușcăturilor și fumul s-a risipit deasupra apei, din copacul rănit ne privea o față clar conturată de urmele gloanțelor.

Prima care a țipat și a rupt-o la fugă a fost Hela. Apoi Marysia. Am alergat după ele strigîndu-le. Le-am ajuns abia în lăstăriș. Cu greu am reușit să le aducem înapoi pe malul rîului. Pentru nimic în lume nu voiau să se apropie însă de copac. Am coborît numai noi doi. Într-adevăr, de la cîțiva pași se părea că de sub scoarța aproape albă, din inima trunchiului se desprinde un chip. Mi-au venit în minte toate poveștile despre vrăjitoarele care sălășluiesc în lemnul de plop. Ne-am dus aproape de tot. Am numărat urmele lăsate de gloanțe. Erau patrusprezece. Am scos de pe fundul rîului doi pumni de nămol cenușiu. Am lipit

toate rănile de pe chipul ce se desprindea tot mai clar din miezul lemnului. Cînd am acoperit cu nămol și ultima rană, copacul oftă și se liniști pînă la cea din urmă frunză. I-am întins flăcăului mîna și bătîndu-l pe spinare, i-am spus :

— Ești bun ochitor. De-ai fi așa și la război.

— Și tu ești bun. Cît despre război, cred că o să ne întîlnim acolo. Lumea zice că o să înceapă curînd.

— Da, așa zic oamenii. Îl văd și pe cer. În lumina zorilor și în păsări. Și în rîu îl văd. Umblă cu carabina în spinare în plină zi. Trage cu ochiul lui de pește la recruți. Se vede că noi am dat peste el în copacul ăsta.

— Poate că am dat. Cine știe ce zace în copac. Plopul tremurător e ca muierea, ca o vrăjitoare, trăncănește tot ce-i vine la gură.

Ne-am apropiat de fete. Ne-au întrebat amîndouă aproape în același timp :

— Și care-i mai bun dintre voi ?

— Pluta, am răspuns eu. Cumătra voastră cea albă. Pluta.

Fluierînd și mergînd unul după altul, fiindcă malul era abrupt, mîncat de ape, iar cărarea abia începuse să se bătătorească, am ajuns la vad. Suflecîndu-ne pantalonii pînă mai sus de genunchi, am intrat în apă. Ce-i drept, flăcăul spunea că se descurcă și singur, dar eu îl și mirosisem că nu știe să înoate, așa că, pentru orice eventualitate, preferam să mă duc cu el. Cînd am ajuns pe o limbă de nisip, bătătorită de cei care se întorseseră înaintea

noastră de la serbare, şi care se întindea pînă la răchitişul de pe celălalt mal, ne-am spălat pe faţă luînd apă cu pumnii din rîu. Apa care se scurgea printre degetele noastre avea culoarea sevei roşii ce se prelingea din miezul plopului. Apoi, chiar acolo unde bătea lumina, mirosea a peşte stricat, buruieni de apă, a scoici azvîrlite pe mal şi a putregai.

— Vii la nunta mea? l-am întrebat pe flăcău, răvăşindu-i părul căzut pe frunte.

— Vin. Dar cred că tu o să vii la a mea şi mai devreme. O să-mi cînţi la nuntă, Piotr. Îmi eşti tare drag cînd cînţi. Dar şi cînd nu cînţi îmi eşti drag.

— Atunci mai treci pe la noi.

— Crezi că n-am să trec?

— Ba cred, Stach. Sînt sigur că ai să treci. Am citit asta în tine.

— O, n-am ştiut că ai ochi atît de buni.

Am zîmbit şi, arătînd spre fetele de pe mal, i-am răspuns:

— Ori poate răi, frăţioare.

Şi răsucindu-mă pe călcîie, am intrat în apa care abia îmi ajungea pînă la glezne. Cînd am urcat pe malul înalt şi m-am oprit lîngă Hela şi lîngă Marysia, flăcăul intra în răchitiş. S-a mai uitat o dată în urmă, ridicînd deasupra capului mîinile împreunate. Apoi, şuierînd de cîteva ori din degete, a dispărut în lăstăriş.

Am luat fetele la braţ şi, lipindu-mă de ele, am intrat în răchită. Am speriat un cîrd de fazani care ciuguleau în poieniţă. Fetele, speriate şi ele, s-au lipit şi mai mult de mine.

M-am folosit de acest prilej sărutîndu-le, pe rînd, pe gură. Cît a ținut lăstărișul am mers frecîndu-ne șoldurile unul de altul. Pînă la urmă n-am mai rezistat și mîna mea s-a strecurat în sînul Helei. Țineam în mînă mărul acela mare, vietatea aceea. Dar cum și mîna stîngă se obișnuise cu mărul, cu vietatea aceea, cu toate că o struneam cît puteam și o potoleam, a ajuns și ea în sînul Marysiei. La început, fata s-a îndepărtat, dar cînd am avut în palmă para aceea vie și întoarsă, s-a lipit și mai strîns de mine.

Iar noi dinadins mergeam tot mai încet prin lăstărișul acela de trei ani. Și mergînd prin lăstăriș am uitat și nu-mi puteam în nici un chip aduce aminte ce fructe îmi plac mai mult. Merele sau perele. Cred că nu-mi aminteam fiindcă nu eram obișnuit să cîntăresc în palmă nici merele, nici perele. Eu le culegeam din pom și-mi înfingeam setos dinții în ele, ca să-mi astîmpăr cît mai repede setea. Iar dintre aceste două fructe vii, eu nu cunoșteam decît mărul. Știam ce gust are și cum se strecoară printre merele rupte din pom. Prin urmare, cunoscînd mărul, cu atît mai grijuliu eram față de para aceea vie.

Mergînd fără să schimbăm o vorbă, am urcat pe dig. De aici vedeam tot satul cufundat în somn, dar cu cocoșii pe garduri întîmpinînd zorile zgomotoase. Speriați de cocoșii aceia și de zori, ne-am îndepărtat unul de altul și am început toți trei să vorbim de-a valma despre rîu, despre Stach, despre chipul

acela ce se desprinsese atît de clar din trunchiul plopului alb.

Și tot vorbind, am ajuns la grădini. Hela voia să ne ducă la mere în livada bunicului ei. Se luminase însă de-a binelea și îmi era teamă că o să trezim întîi cîinii, apoi o să-i smulgem și pe bunici din moțăiala lor bătrînească. Am făgăduit fetelor că de îndată ce vom ajunge la mine acasă, vor putea să-și culeagă mere cîte le poftește inima. Renunțînd la merele din livada bunicilor, alergam ușor prin grădinile inundate de rouă. Fetele înainte, eu după ele. Le scăpărau tălpile. Pe spate, împreună cu cosițele, le săltau cizmulițele legate cu șireturi.

Așa, desculți, mergeau oamenii la biserică atunci cînd ploua. Abia în fața bisericii se spălau pe picioare în cîte o băltoacă și se încălțau. De altfel, grădinile acestea, desculțe și despuiate și ele după seceriș, semănau puțin cu o biserică. Mai cu seamă că dincolo de Vistula începuseră să se aurească dealurile îndepărtate străjuite de moara aceea de vînt, iar în biserica parohială se auzea bătaia clopotului. Apoi, chiar deasupra capetelor noastre se auzi ciocîrlia. Străbătea înălțimile ca o săgeată scăpată din arc, însăilînd în tării o zi însorită.

Am ajuns la mine acasă însoțiți de cîntecul ciocîrliei. Aplecînd crengile altoiurilor, fetele culegeau mere. Le ajutam și eu întinzîndu-mă după crengile de sus cu mere mai frumoase. Împărțeam merele în mod egal între cele două

fete. După ce și-au umplut sînii cu mere, ne-am dus în șură. Ne-am așezat pe o grindă, lăsînd ușa întredeschisă. Mîncînd mere, bîrfeam tinerii de la serbare.

Cînd a trecut pe sub sălcii prima căruță ce se ducea la pădure după lemne, fetele s-au ridicat să plece acasă. Eu voiam să le mai țin, ba chiar să le trag în fîn, să stea întinse lîngă mine, să ne bucurăm împreună, să mîncăm pe săturate mere stătute în fîn. Ele însă ziceau că trebuie să plece, fiindcă cei de acasă și așa sînt destul de neliniștiți. Am ieșit în grădină. Într-adevăr, la Hela și la Marysia acasă, ușa de la tindă era întredeschisă. Așa că, fără să le mai rețin, m-am despărțit de ele, vorbindu-ne să ne întîlnim în prima duminică la rîu. În vreme ce ele se depărtau pe izlaz, pe sub sălcii, eu stăteam în poartă. Am stat acolo pînă cînd s-au închis ușile de la tindă în urma lor.

M-am dus să mă spăl în jgheabul de lîngă fîntînă. Turnînd apă în jgheab și rotindu-mi privirea prin grădină, am observat că oglinda tot mai atîrna în coroana mărului. Aveam chef să mă uit în ea, să văd cum arăt după serbare, după atîta băutură și după plimbarea de dimineață pe malul rîului. Mă apropiam de oglindă în vîrful degetelor, de parcă mi-ar fi fost frică să nu alung ceva din mine. După cîțiva pași am și zărit în oglindă livada adormită, dincolo de livadă cîmpul, iar dincolo de cîmp cîteva case.

Am închis ochii și am făcut pe nevăzute cei cîțiva pași care mă mai despărțeau

de oglindă. Cînd m-am proptit cu mîinile întinse în trunchiul mărului, m-am lăsat pe călcîie. Dar am rămas încă multă vreme cu ochii închiși în fața oglinzii. I-am deschis abia cînd am auzit cîinele venind în goană din lanul cu porumb și gudurîndu-se cu capul lui ud la picioarele mele desculțe. Am făcut un pas înapoi, fiindcă aproape că atingeam oglinda cu fața. Din apropiere, fața mea semăna puțin cu chipul de pe trunchiul plutei.

M-am recunoscut abia de la cîțiva pași, cînd merele și-au reluat formele rotunde și fiecare frunză a prins contururi luminoase. Eram însă altul decît cel de dimineață. De parcă undeva departe, aș zice dincolo de orizont, aș fi văzut în chipul meu pe amîndouă fetele și pe flăcăul de peste rîu, iar în urma lor pe Jasiek stînd pe dealurile aurite. Le-am zîmbit tuturor, dar de fapt mi-am zîmbit mie, trecîndu-mi degetele prin părul ciufulit.

Și cum îmi vuia capul după malaga băută și după cele cîteva păhărele de votcă, mi-am pus mîinile în șolduri și m-am pornit în pași legănați printre merii ce se vedeau în oglindă. Și deodată mi-a venit să dansez de față cu toți cei care mă priveau de pe chipul meu. La început ușor, apoi tot mai repede și mai zgomotos, izbeam pămîntul cu tălpile desculțe. Cîinele care hoinărise prin grădină alerga lătrînd în jurul meu. Livada ce se vedea în oglindă, coroana ei încărcată cu mere, o bucată de cîmp și cele cîteva case de peste cîmp loveau pămîntul împreună cu mine.

Și atîta mi-a plăcut, încît am început să dansez de-a binelea, șuierînd înspăimîntător din degete, aruncînd din cînd în cînd bani într-un contrabas nevăzut, învîrtind deasupra capului o nuia nevăzută, mergînd în pas legănat și cîntînd. Se vede că eram tare amețit de vreme ce dansînd, mă vedeam cînd cu Hela, cînd cu Marysia, apoi cu văduva și cu slujnica lui Jasiek.

Și tocmai cînd dansam eu așa, a apărut și orchestra evreiască, venind pe după acareturi. Înainte de a-i vedea eu, ei au și început să cînte. Iar eu fără să-i văd și crezînd că mai sînt la serbare, dansam în ritmul muzicii lor. M-am oprit abia cînd Moise s-a apropiat de mine și mi-a țipat din clarinet chiar lîngă ureche.

— Piotr, văd că pentru tine încă nu s-a terminat serbarea.

— Cum să se termine? Doar cîntați.

— Dar cu cine dansezi! Cu Marysia?

— Cum să-ți spun eu ție? Cu ea, și nu cu ea. Cu toate cîte puțin.

I-am arătat oglinda. Moise, mai scund decît mine, s-a ridicat în vîrful picioarelor și s-a uitat în oglindă.

— N-ai să reușești. O să cazi lat, dacă vrei să dansezi cu toate. Prea multe-s în oglinda asta. Și livada, și cîmpul dincolo de livadă, și casele peste cîmp, dealurile aurite, iar dincolo de dealurile aurite altceva și altceva. Mai bine rămîi cu Marysia. Rămîi cu ea, Piotr. Fă nuntă. O să-ți cîntăm, măi băiete. O să-ți cîntăm pe cinste.

Stăteam înaintea lor desculț, cu pantalonii suflecați pînă la genunchi, cu cămașa descheiată. Și-l vedeam pe acest Abraham Judka, iar în spatele lui pe părintele Abraham, însoțit de primul născut, ducînd o legătură de uscături și strîngînd sabia sub braț. Pe deasupra lor zbura livada ce prinsese deodată aripi și un arhanghel, asemănător livezii înaripate, cîntînd din trompetă.

— Dacă tu ții atît de mult, atunci rămîn cu ea, Moise. Rămîn cu Marysia.

— Ei, atunci dansează cu ea. Privește în oglindă și dansează, dar numai cu ea. Iar noi îți cîntăm.

Și iar am dansat în fața oglinzii pline de livada ce se rotea, de mere verzi, galbene și roșii. Dar în afară de Marysia, mai vedeam în grădină, în meri, chipul Helei, al flăcăului de peste rîu, al lui Jasiek și al văduvei lui, și al tinerei slujnice care-și ținea cu amîndouă mîinile pîntecele țuguiat. Închideam ochii dar vedeam același lucru. Băteam pămîntul tot mai înfocat, pînă au început să mă doară gleznele, șuieram din degete, dar în nici un chip nu puteam să-i alung. Erau tot timpul lîngă mine. Erau în mine. Deodată, orchestra a întrerupt muzica. M-am oprit și eu.

— Ei, cum e, Piotr ? Ai dansat cu Marysia ? Și numai cu Marysia ? Spune, drăguțule.

— Îți spun la nuntă, Moise.

— Cum vrei tu. Eu aștept. Acum, du-te și te culcă. Ești verde ca un măr.

Luîndu-și contrabasul în spinare, vioara sub braț și rupîndu-și cîte un măr pentru drum, muzicanții au pornit spre pîlcul de sălcii. Deasupra lor zbura arhanghelul. M-am apropiat de măr și am luat oglinda din cracă. Am pus-o cu fața la pămînt. Apoi, căltinîndu-mă de atîta malagă și de atîta dans, văzînd mereu arhanghelul zburător, dar acum în mine, am intrat în fîn. Am adormit împreună cu arhanghelul ce zbura prin mine. Simțeam că respiră în mine. Din cauza respirației lui, oglinda se aburea. Eu însă continuam să văd totul în oglindă. Și toți dansau în această oglindă.

8

Dimineața, cum se lumină de ziuă, șeful de post își făcu apariția pe bicicletă, cu pistolul la brîu și cu carabina la spinare. Îmi aducea ordinul de mobilizare. De mobilizare aflasem mai devreme de la învățător, singurul om din împrejurimi care-și făcuse anul trecut un aparat de radio cu galene. Cînd a intrat în curte comandantul împingînd bicicleta de șa, tocmai stăteam lîngă fîntînă și turnam apă în jgheabul de lemn, ca să adăp caii. Rupînd un măr ce atîrna deasupra fîntînii și privindu-l în lumină, spuse :

— Ce străveziu e. Se vede fiecare sîmbure. Ciudat. Și în voi se vede totul. Pînă și cel mai mic sîmbure. Apoi, privindu-mă atent,

adăugă: Și tu ești transparent. Ca mărul ăsta. Ca apa. Semeni cu un struț. Struțul, frățioare, e o pasăre. La o adică, își ascunde capul în nisip. Tu te-ai ascunde în fîn. Vă cunosc eu pe voi ăștia învățați cu căldura. Rydz[1] nu vă place. Tînjiți după Witos[2]. Witos însă cară hîrdăul. Și o să-l care încă multă vreme. La atîta îl duce capul.

Și mușcînd din măr, se urcă pe bicicletă. Cînd ieșea pe portiță, cîinele sări la el. Lătrînd și sărind, încerca să apuce pantalonul jandarmului. În schimb, șeful țintind cu vîrful cizmei botul cîinelui, voia să scape de el. Fără să se mai uite la cărarea ce ducea spre sălcii, nimeri într-o groapă mai mare, își pierdu echilibrul și se întinse cît era de lung. Cîinele atîta aștepta. Îl apucă de picior... Polițistul țipă. De sub pantalon, mai sus de genunchi, i se vedeau indispensabilii. Am fluierat la cîinele care se pregătea să sară la el a doua oară. Polițistul se aduna cu greu. Conducînd bicicleta și șchiopătînd, se întoarse în curte. Scoase carabina de la spinare.

---

1 *Rydz-Smigly Edward* (1886—1941), mareșal al Poloniei, colaborator apropiat al lui Józef Piłsudski. După moartea lui Piłsudski, conducător al grupării fascizante sanatiste, comandant suprem al forțelor armate.

2 *Witos Wincenty* (1874—1945), politician polonez, fruntaș al Partidului Țărănist Polonez de dreapta. Unul dintre conducătorii mișcării antisanatiste de centru-stînga. Între 1933—1939 a trăit în emigrație.

— Pleacă de lîngă cîine !

— Ce vină are cîinele ? Uite și eroul. Se luptă cu cîinii. Vino și dumneata acolo, unde mă duc eu. Acolo o să fie mulți cîini. Poți să tragi cît poftești.

— Atunci o să plătești amendă, țopîrlane.

— Bine. La întoarcere. Acum însă lasă cîinele în pace. L-a mirosit pe unul de-ai lui și a mușcat.

— Ți-aș da eu ție. Ai noroc că te duci pe front, putoare.

Și polițistul se urcă pe bicicletă și porni spre sălcii. De acolo, spre sat. Abia cînd dispăru în dosul caselor, am observat cîinele adunat ghemotoc, cu capul ridicat spre cer, zăcînd la picioarele mele desculțe. În ochii lui bătrîni, acoperiți pe jumătate de albeață, se zărea coroana celui mai apropiat măr, a aceluia cu mere aproape străvezii. Am vrut să mă apropii de el, să rup un măr și să-l privesc în lumină, ca să mă conving dacă se văd semințele. Dar orbit de soarele care apăru de după colțul casei, șiroind încă de apă, am zărit în coroana mărului chipul acela alb cu ochii și cu gura însemnate de gloanțe, care ni se arătase de sub coaja plopului tremurător. Îl duceau în mîini, purtîndu-l între ei și zîmbind, Moise și flăcăul de peste rîu. Am mișcat întîi piciorul stîng, apoi pe cel drept, dar, ridicîndu-se pe picioarele din față, cîinele îmi apropia și mai mult chipul acela. L-am lovit cu piciorul în burtă. Cîinele fugi în șură, schelălăind.

Abia acum mi-am dat seama că rămăsesem cu hîrtia în mînă. Am început s-o citesc. Nu exista nici o îndoială. Eram eu, Piotruś cel înfășurat în broboadă, dus la bunici prin grădinile troienite, cel ce încăleca primăvara în grădină călutul vopsit în roșu, se cățăra în toți copacii din împrejurimi după ouă de stăncuță, dormeam în grajd lîngă mînzul abia fătat. Piotruś, Piotr cel care cînta în cor despre Cristos străpuns de suliță, cel care stătea la pîndă atunci cînd Jasiek lua găinile de pe prăjini, cel care sorbea supa fierbinte, căra bucăți uscate de lemn la fierar, stătea întins pe acoperiș lîngă Hela și se întorcea acum cîteva zile, cu Marysia și cu Hela, de la rîu. De data asta eram fruntașul Piotr și alergam cu carabina în mînă pe cîmpul neted ce se întindea dincolo de orășelul nostru. Armam carabina și trăgeam. Alergam și trăgeam. În fața mea era o pădure. Pe peretele pădurii ce se apropia ieșeau mereu alte chipuri albe din trunchiul plopului tremurător. Iar chipurile acelea din plop deschideau gura și strigau :

— Ai noroc că te duci pe front. Ai noroc. Ai noroc. Ai...

M-am apropiat de jgheabul cu apă, cu capul și cu ochii încărcați de păduricea primăvăratică, plină de frunze galbene și de chipuri de plută. Mi-am cufundat capul în apa rece, pînă am atins cu buzele fundul de pin al jgheabului. Apa bolborosea. Întîi s-a risipit păduricea, apoi au pierit și chipurile. Am rămas totuși cu capul în apă, cît mi-am putut ține respirația. Cînd

am scos capul din apă, m-a orbit soarele lui august, strălucitor ca grîul și ca meiul, alunecînd încet spre cîmpul cu cartofi ce fumega cenușiu.

Sărind de pe un picior pe altul, fiindcă aproape că nu mai auzeam, și alergînd cu pași mărunți prin livadă, ca să se scurgă apa de pe mine, am zărit pe cușca cîinelui două bucăți de salcîm uscat, pregătite să le duc fierarului să-mi facă din ele răscruci pentru brișcă. De aici, din livadă, semănau cu două lumînări mari din ceară. De altfel, oriunde aş fi privit, peste tot vedeam cîte ceva dintr-o înmormîntare, dintr-o încăierare la nuntă, topoare şi cuțite. Pînă și livada, care înainte de a veni polițistul semăna cu o uriașă ciocănitoare verde, ținută cu amîndouă mîinile de aripi, era acum străpunsă de baionetă și de cuțit. Ah, tu Piotr, ah, tu Piotruś, tu răsfățatul meu divin, te-ai moleșit de tot. Dacă o s-o mai ții așa, în curînd o să vezi în grădină și o raclă de tînăr, însăilată din patru scînduri, vopsită în alb, cu mirt și cu voal pe capac, purtată pe patru roți. Și o să te vezi şi pe tine în racla aceea. Cu mîinile încrucișate pe piept, cu capela pe mîini și cu sabia la cingătoare.

Şi tot vorbind de unul singur, am intrat în grajd. Am periat caii. I-am scos în curte, la fîntînă. Au băut toată apa rece ca gheața din jgheabul de pin. Au băut-o cu tot cu chipurile acelea de plută spălate de pe ochii mei, cu pădurea aceea primăvăratică de dincolo de orăşelul nostru.

Cînd am intrat în odaie, eram aproape vesel. Fluierînd și frîngînd cu genunchiul uscăturile de răchită, am aprins focul în sobă. Încet, umblînd în vîrful picioarelor, ca să n-o trezesc pe mama, care tot mai dormea, am intrat în cămară și am scos de sub lada cu grîu pe cel mai mare iepure care mi-a căzut sub mînă. Nici n-a crîcnit, cînd l-am lovit cu muchia palmei sub urechi. Cînd a intrat mama în bucătărie, îngînîndu-și rugăciunile de dimineață și împletindu-și părul cărunt, iepurele, tăiat în bucăți, sălta în oală.

— Da' ce faci tu, fiule ? Ai tăiat un iepure ? Doar nu-i duminică.

— Cum să nu fie, mamă. E duminică, duminică. Mai mult decît duminică. E sărbătoare. Și încă ce sărbătoare. Mai mare decît Crăciunul. Ai dormit cam mult, mamă. Ai dormit toate sărbătorile. Nici nu știi tu ce sărbătoare mare e astăzi.

— Văd că iar te-a apucat, Piotrek. Săptămîna trecută, așa din senin, ai tăiat o găină, astăzi un iepure. Găina mai oua, și încă mai bine decît altele. Te-ai boierit.

— De bucurie, mamă. A dat norocul peste mine. A venit în livadă, cînd se crăpa de ziuă. Un noroc tare ca un ducat, ca un măr crăiesc. Mă trimit pe front. Îmi dau căluț și sabie îmi dau. Mă urcă pe deal. Or să cînte din trompetă. Or să cînte din trompetă și or să bată tobe. Iar eu o să mă ridic ușor în scări și o să trag sabia. O să dau pinteni calului și o să

fac semnul crucii cu sabia, apoi o să mă arunc cu larmă, ca un șoim cenușiu, asupra dușmanului.

— Doamne ferește, Piotrek, ce tot spui? Întîi vorbiși de sărbătoare, acum de război. Mă doare capul de atîta vorbărie.

Smiorcăindu-se și ștergîndu-și ochii înlăcrimați cu părul încă neîmpletit, mama se așeză pe un scăunel. M-am apropiat de ea și apucînd-o de umeri, am ridicat-o de pe scăunel. Și-a înălțat privirile. În ochii ei aproape primăvăratici, ușor umbriți de bătrînețe, m-am văzut pe mine. I-am prins între palmele mele fața rotundă, aproape copilărească, uimită parcă de primul vis, de primul fruct, de prima pasăre văzută. Abia cînd a început să clipească iar chipul meu din ochii ei a fost lovit de prima și de a zecea lacrimă, încît nu se mai zăreau în ei nici Piotruś, nici Piotr, ci numai fruntașul Piotr, abia atunci i-am spus de război.

Lipiți unul de altul, ținîndu-ne de mijloc, stăteam la fereastră, pe lavița de pin, pe care, ani de zile, pînă la moarte, stătuse tata privind izlazul. I-am împletit cosița presărată cu cenușă căruntă și i-am lăsat-o cu băgare de seamă pe spate. Ochii mamei erau acum uscați. Am luat mîna de pe umărul ei, m-am dus la dulap și am scos castronul smălțuit al familiei. Am turnat supă. Din cămară am adus și o sticlă de votcă. Am băut sorbind supa aproape fierbinte.

De aproape un an, la fiecare masă, lingura tatei stătea lîngă castron. Mama a luat lingura,

a șters-o în șorț și mi-a dat-o la drum. Apoi, ridicîndu-se de pe laviță și trecînd în tindă, s-a urcat pe scară în pod. De acolo a coborît cufărașul de stejar, învelit în tablă, al tatei. Pe fundul cufărașului a așezat două cămăși, briciul, o curea lată de ascuțit briciul, un ștergar și o bucată de săpun de casă. Cu pîinea, cu o bucată de slănină, una de brînză uscată și niște mere s-a umplut cufărașul.

După ce am apăsat cufărașul cu genunchiul și l-am închis cu lacătul, mama a pus apă la fiert într-o oală de tuci. A scos albia de lemn din cămară. Cînd a dat apa în clocot, m-a dezbrăcat pînă la brîu. Am vrut să mă spăl și să mă frec singur. Nu m-a lăsat. M-a săpunit pe cap, pe față și pe spinare. Și frecîndu-mă fără milă, mi-a cufundat aproape cu forța capul în albie. Împroșcam apa și țipam ca un copil. Cînd a socotit ea că sînt îndeajuns de curat, m-a șters bine într-un cearșaf de cînepă. Apoi, mi-a scos medalionul de la gît și i-a pus o ață de in. Nu mă lăsa să mă ating de nimic. Ea mi-a pus cămașa, cravata, vesta și haina. După aceea mi-a spălat picioarele. Și rupînd o cămașă veche de flanelă, mi-a făcut două obiele mari. Cînd mi-a înfășurat picioarele în ele, cu greu au mai intrat în bocancii de piele. Am vrut să-mi leg șireturile. Mi-a dat peste mîini. Stînd în genunchi în fața mea, trecea curelușa de piele prin fiecare gaură a tureacului și strîngea bocancul. S-a ridicat din genunchi sprijinindu-se cu mîna de podea. Și

îndepărtîndu-se la doi paşi, m-a cercetat cu atenţie.

— Acum o să te întorci la mine. Nimeni n-o să mi te dezbrace, ca să te spele. N-o să-ţi scoată bocancii, n-o să-ţi dezbrace cămaşa. Numai eu ştiu să te dezbrac.

— Acolo o să-mi dea uniformă, mamă. Trebuie să mă dezbrac.

— Sigur că o să-ţi dea. Cum să nu-ţi dea! Doar eşti un flăcău ca un plop. Nu-s mulţi ca tine. Dar n-o să te atingă nimeni. Nici glontele n-o să te atingă, nici sabia n-o să te atingă. Tu eşti al meu, eşti mititel, cît o vioară. Eu te-am îmbăiat, te-am îmbrăcat, cum te îmbrăcam altădată, te-am pieptănat cu cărare. Aşa că o să te întorci, fiule. N-o să te dezbraci tu singur. Nimeni n-o să te dezbrace. N-o să te culce. N-o să-ţi spele picioarele. Numai eu, fiule.

I-am sărutat mamei ochii şi am aşezat-o iar pe laviţă. Am alergat în şură. Am scos pistolul de după căprior şi l-am ascuns în buzunar. Întorcîndu-mă în casă, am rupt de deasupra fîntînii un măr din acelea aproape străvezii. L-am pus în faţa mamei.

— Cînd plec de-acasă, aruncă-l iepurilor. Se zice că în el s-a cuibărit momîia cea albă.

Pe la prînz trebuia să mă prezint în orăşelul din apropiere. După douăsprezece pleca de acolo un tren spre Tarnów. Cum din satul nostru eram vreo cîţiva mobilizaţi, primarul trebuia să ne asigure două căruţe. Pînă la plecare mai aveam însă mult. Voiam să trec pe

la Hela și pe la Marysia, să-mi iau rămas bun. Dar aducîndu-mi aminte de plînsul mamei, care umbla acum din colț în colț și se împiedica de toate lucrurile, am rămas acasă. Înainte de zece a trecut pe la noi un curier, care zicea că ne așteaptă căruțele în fața prăvăliei. Am îmbrățișat-o pe mama și, aruncîndu-mi cufărașul pe umăr, am ieșit aproape în goană în urma curierului. Ajuns sub sălcii, am mai aruncat o privire înapoi. Mama stătea în portița deschisă, ținîndu-se de uluci. Avea cosița lăsată pe piept. Se vede că plîngea și neavînd basmaua pe cap, își ștergea ochii cu ea. M-am plecat în fața ei pînă la pămînt. Și fără să mai privesc înapoi am intrat în sat.

Mergînd printre garduri, simțeam că mama tot mai privește în urma mea. Privește la bocancii cu șireturile legate de mîinile ei, la gulerul strîns al cămășii, la părul meu, încă ud, pieptănat cu cărare.

În pragurile caselor, în grădinile cu nalbe, femeile stăteau cu copiii în brațe. Plîngeau. Niște puștani, tîrșîind bețe peste uluci, strigau în urma mea : Cîntă-ne ceva, Piotrek. Hai, cîntă-ne ! Cîntă-ne. Iar cînd ai să te întorci, să nu uiți să ne aduci niște bomboane. Acolo, unde te duci tu, e plin de bomboane. Și într-adevăr, fără să-mi dau seama, îngînam ceva pe sub mustață. Era cîntecul lui Jasiek despre hoții de cai. Cînd am ajuns în fața Căminului Popular, cîntam cît mă ținea gura. Țăranii, care stăteau în jurul celor două căruțe și beau malaga,

s-au apropiat de mine. Mi-au întins sticla. Am tras o dușcă zdravănă. Acum cîntam toți.

Cînd și-a făcut apariția în fața prăvăliei și ultimul dintre cei mobilizați, ne-am urcat în căruțe. Ne-au aruncat și cîteva sticle cu vin. Bunicul Jakub, cavalerist al lui Franz Iozef, a venit la mine, șontîcăind pe piciorul lui de lemn, și mi-a întins o sabie scoasă de sub scurtă.

— Ia-o, draga de ea. Mi-a fost credincioasă. Mai credincioasă decît bătrîna mea. Să-ți slujească și ție. Dă în șvabii ăia. Lovește-i din tăria cerului. În numele Domnului nostru Isus Cristos, în numele craiului, al lui Witos !

Caii, șfichiuiți de bici, au pornit la trap. În urma noastră se auzea cineva strigînd, altul cînta la muzicuță, dar noi, apropiindu-ne în galop de rampă, urcam pe digul lat. Bariera era ridicată. De aici, de lîngă digul înalt de cîțiva metri, se vedea tot satul. Dacă te aplecai mai bine din căruță, puteai să te uiți pe coșuri în casele lipite cu spinarea de dig. De altfel, eu am și visat de cîteva ori că am aripi de răchită și, zburînd deasupra satului, mă uit pe coșuri să văd ce fac oamenii în casele lor. Acum însă casele erau pustii. În afara pruncilor de cîteva luni, în cămășuțe scurte, care mergeau de-a bușilea pe sub mese, încercînd să tragă de coadă vreun motan, agățîndu-se de vițelușul din colț, ca să se ridice în picioare, toți ieșiseră în praguri. Ne petreceau în tăcere. Numai băiețandrii alergau pe coama digului, luau din șepci și din sîn mere, pere și prune,

și ni le aruncau în căruțe. Cînd am ajuns la bac, căruța era aproape plină de fructe.

Pe bac am mai băut și cu plutașii două sticle de malaga. Și am tot băut pînă am ajuns în orășel. Ultima sticlă goală am aruncat-o la barieră. Ca să ne arătăm cum se cuvine în orășel, unul dintre noi a sărit din căruță și a rupt toate florile din prima grădină întîlnită în cale. Apoi le-a prins în coamele și în hamurile cailor. Șfichiuind cu biciul caii împodobiți ca la nuntă și cîntînd cît ne țineau puterile, am intrat în orășel. De sub copitele cailor o rupeau la fugă porcii tolăniți în niște rămășițe de noroi, gîștele și găinile ce se perpeleau în pulberea drumului. Am ajuns în stație însoțiți de guițatul porcilor, de cotcodăcitul găinilor și de norul de fulgi ridicat de gîște și de strigăturile noastre.

Trenul încă nu sosise. Nu se zărea nici măcar vreo urmă de fum pe dealurile învecinate, acoperite de stejăriș. Așa că i-am luat și pe vizitii și ne-am dus la cea mai apropiată cîrciumă. Acolo era mare înghesuială. Veniseră să bea și soldații, mobilizați ca și noi, de prin satele vecine. Lîngă tejghea zării părul aproape alb al flăcăului de peste rîu.

— Ce întîlnire? Te-au luat și pe tine? Credeam că pe bătrîni îi lasă să păzească babele.

— Da de unde, frățioare. Cînd au aflat că pleci tu, m-au chemat și pe mine. Se temeau pentru Hela. Se zice că în vreme de război, tinerele nu lasă să le scape nici măcar șontorogii. Așa că m-au luat și pe mine. Ca să fii tu li-

niștit. Să nu-ți tremure mîna pe trăgaci. Am ajuns soldat din cauza ta, fiindcă te-ai încăpățînat atunci să tragi în plopul tremurător. Îți mai aduci aminte de mutra aceea scrijelită de gloanțe ?

— Cum să nu, îmi aduc aminte. O să tragem în ea.

— Înainte de a trage, ai putea face cinste.

— S-a făcut, Piotr.

Ciocnind paharele, am băut pînă la fund. Și am mai băut o dată. Atunci, uitîndu-mă la flăcăul mai scund cu aproape un cap decît mine, am observat că seamănă cu Jasiek. Același zîmbet îi flutura ușor pe buze, aceeași înclinare a capului, fruntea îngustă ca o scîndură de pin și bărbia puternic retrasă, tăiată în cremene albă. Apoi mai era în el aerul acela comun întregului sat de peste apă. Asta se simțea în mișcarea mîinilor, în ridicarea umerilor, în înclinarea capului. Dar se vedea abia la serbări, la nunți, cînd scoteau cuțitele, le înfigeau în grindă, stingeau lampa și spărgeau fereastra cu cîte o oală luată de pe plită. În timp ce eu îl priveam pe flăcău și îl comparam cu Jasiek, convins că m-aș duce cu el la furat perne și cai, iar acum mă duc cu el pentru că alții vor să ne fure pe noi, nici n-am simțit că mă strînge cineva de cot. Abia cînd am auzit la ureche : N-ai vrea să dansezi ? Privește în oglindă. E mare cît un eleșteu. M-am uitat. În fața mea stătea Moise cu paharul în mînă și cu clarinetul sub braț.

— Și pe tine te-au luat ?

— Pentru orchestră, se pare. E și bătrînul meu aici. Și fratele mai mare, și mezinul nostru, Isaac. În zori, cînd a citit tata hîrtia aceea și a împăturit-o în patru, și a pus-o pe masă, apoi și-a scos ochelarii, și-a înghițit saliva, s-a întors spre mine și mi-a spus : „Află, Moișe, că eu nu te las să te duci singur la război. N-o să te descurci. Cum o să conduci tu o armată atît de mare cu un fluier ? Așa cum mă vezi, eu, Judka Abraham, tatăl tău și cel dintîi violonist peste trei județe, îți spun că merge cu tine toată orchestra familiei. Fiindcă armata noastră are nevoie de o orchestră bună. Iar eu am asemenea orchestră“. Așa că sîntem toți. Am și cîntat.

În cîrciumă înghesuiala era tot mai mare. Cumpărînd o sticlă de votcă și trăgîndu-i după mine pe Moise și pe flăcăul de peste rîu, cu greu am străbătut pînă la ai mei. Beam direct din sticlă. Încins de băutură și stînjenit de prezența întregii orchestre a familiei, Moise ținea morțiș să ne cînte. Dar în îmbulzeala aceea nici nu putea duce clarinetul la gură. De altfel, imediat s-a iscat vînzoleală în fața cîrciumii. Începuseră să bată cu pumnii în ferestre. Se pare că trenul tocmai intra în pădurea de stejari.

Am ieșit în fugă, sau mai degrabă am fost scoși din cîrciumă. Ne-am luat cuferele ferecate din căruțe. Toți le duceau pe umăr. Eu îl duceam în mînă, fiindcă mă încurca sabia înfiptă sub curea. Stăteam lîngă linia de cale

ferată cu cuferele alături. Trenul ieșea fluierînd din pădure. Lîngă mine stătea flăcăul de peste rîu. Cîțiva pași mai încolo il vedeam pe Moise cu toată orchestra familiei. Tatăl, Abraham Judka, ștergea praful de pe vioară cu o batistă în carouri. Același lucru îl făcea și cel mai tînăr cu contrabasul. Moise mereu ducea clarinetul la gură. Caftanele de mătase ale muzicanților fluturau în adierea ușoară a vîntului ce sufla dinspre stejăriș. Era limpede că orchestra se pregătea să cînte.

Cînd trenul, duduind pe podul de lemn, intră și se opri în gară, Abraham Judka lăsă arcușul alb pe vioară. Ne cîntau marșul generalilor. Ne-am descoperit capetele. Nimeni nu urca în tren. De altfel, nici nu se putea. Auzind muzica, tineretul care mergea la război se revărsase din vagoane. Careva dintre ai noștri a cerut „Privighetoarea". Era o melodie compusă de bătrînul Judka. În afară de el, nimeni nu reușea s-o cînte. Ca să asculte „Privighetoarea", se aduna tot ținutul la cîte o nuntă, ori la cîte o serbare, la care cînta orchestra aceea evreiască. Cum zicea Abraham Judka :

— Trebuiau să se adune. Așa privighetoare nu întîlnești dincolo de pădure, nici dincolo de apă, și nici dincolo de munte. Acolo sînt alte ape și alți munți și codri. Și fetele sînt altele. Așa că și privighetoarea e alta.

După „Privighetoare" au urmat ștaiere, oberekuri, polci. Au adus de pe undeva și cîteva fete. Se dansa pe pămîntul bătătorit. Se cînta. În zadar șuiera locomotiva, în zadar bătea clo-

potul rămas de la austrieci și fluierau conductorii. Tineretul nu se grăbea să urce în vagoane. Abia cînd trenul s-a pus în mișcare, au început să-și ia în grabă cuferele și să sară în vagoane. L-am împins pe Stach pe scări. Stînd pe scări, vedeam cum se golește în grabă peronul. Mai rămăseseră cîțiva vizitii și cîteva fete, iar în mijlocul lor orchestra de evrei cînta neîncetat. Am început să-l strig pe Moise. El însă, în mijlocul alor săi, cînta la clarinet, cu capul dat pe spate, cu ochii închiși, cu obrajii umflați ca niște bujori. Alături, avea cufărașul de lemn, iar pe el — tichia.

Ne apropiam de orchestră în goana trenului. Am strigat la Moise și, aplecîndu-mă pe scări, i-am luat cufărașul. Moise abia atunci s-a dezmeticit. Luîndu-și clarinetul de la gură și prinzînd tichia din fugă, porni în goană după tren. Ajunse din urmă vagonul nostru. Stach îl ajută să sară pe scări. Acum, în trei, ne uitam la bătrînul Judka, cum alerga pe peronul aproape pustiu, cu vioara sub braț și cu caftanul fluturînd în vînt. Dădea din mîini, ridica vioara deasupra capului și striga ceva. Se vede că voia să oprească trenul. Trenul însă intra de-acum în pîlcul de arini. Puțin mai tîrziu, întregul orășel acoperit cu carton gudronat, cu țiglă roșie, cu primii funigei, rămase dincolo de pădurice.

— Ei, am scăpat, Piotr. Îmi era tare frică să nu vină cu mine. Chipurile pînă la Tarnów. La Tarnów însă ar fi început să dea tîrcoale cazărmii. Să cînte pe străzi. Să-l piseze pe co-

lonel. Şi iar să cînte. Un cîntec pentru colonel, altul pentru doamna colonel, al treilea pentru fetele domnului colonel, pentru bunic, pentru rudele mai apropiate şi pentru cele mai îndepărtate. Şi aşa toată ziua şi toată noaptea. Nu-l cunosc eu pe bătrîn?

Înghesuind în compartiment cuferele pe care le ţineam pe genunchi, ne-am aşezat pe scări. Am scos de la cingătoare sabia care mă stînjenea. I-am cercetat ascuţişul pe buricul degetului. Era ca briciul. Trebuie să fi avut grijă bătrînul de ea. Se vede că tot la cîteva săptămîni se ducea şontîcăind pe malul rîului şi o curăţa cu nisip. Cum tot treceam prin cîte o pădurice de arini şi de sălcii, m-am aplecat de pe scări, ţinîndu-mă de bara metalică. Apoi, ridicînd sabia deasupra capului, o abăteam asupra nuielelor de arin. Rămînînd în urma trenului, crengile tăiate cădeau în bălţile de pe margine. Au încercat sabia şi Moise şi Stach. Le-a plăcut şi lor duelul ăsta. Cîntam:

Ulanii veniră,
Stăpîna găsiră.
O luară vie
În aspră robie.

Şi tot adăugînd cîte un cuvînt la cîntecul nostru, lovind cu sabia, străbăteam întinderi ce păreau presărate cu cenuşă din postul mare. Treceam printr-un şes greoi şi întins ca o masă de stejar. În cele din urmă, obosiţi, cu stropi de sudoare pe frunţi şi pe buzele de sus, ne-am

așezat iar pe scări. Am tras spre mine cufărașul, am descuiat lacătul și am scos cîteva mere. Ca să fie mai ușor de mîncat, le-am tăiat cu sabia în patru. Merele aveau gustul sevei de arin și al fierului. Se zice că așa era înainte gustul merelor crăiești. Iar din ce zicea Stach cel de peste rîu, după spusele ciomăgarilor din satul lui, ale tîlharilor smulși din ștreang, așa era gustul ultimei înghițituri de votcă oferită de călău sub spînzurătoare. În orice caz, ne simțeam ca după o bătălie. Pînă și sabia, cu seva de arin pe ea, se înnegrea pe genunchii mei, de parcă ar fi fost scăldată în sînge.

Încet, făcînd un ocol, ne apropiam de Tarnów. În gară ne întîmpină orchestra regimentului. Plutonierii ne-au adunat pe rînduri. Încolonați cîte doi, însoțit de marșul cîntat neconțenit de orchestra regimentului, am ieșit în fața gării. Acolo ne-au încolonat cîte patru. Cu orchestra în frunte, am pornit spre cazarmă. Pe strada principală era o mulțime de oameni. Pe capetele noastre au căzut cîteva flori. Cineva ne-a dat niște sandvișuri cu salam, și bomboane. Mergînd alături de mine, Moise mi-a dat cufărașul lui și scoțîndu-și clarinetul de la brîu, a început să cînte. L-a zărit mulțimea de pe trotuar și toate capetele s-au întors spre el. Deodată, din mulțime a ieșit o femeie strigînd și arătîndu-l cu mîna pe Moise :

— Un evreu, un evreu. Se duce la război.

Un tinerel coborî de pe trotuar. Pătrunse în coloana noastră. Lovi cu mîna clarinetul lui

Moise. Am ridicat cufărașul, parîndu-i lovitura cu pumnul. Țipă. Din buzele lui Moise curgea sînge. Aruncînd cufărașul pe caldarîm, am strigat cît am putut :

— Stai ! Stai !

Cum tinerelul furios se înfigea tot mai violent în coloana noastră, am scos pistolul. L-am izbit cu tocul revolverului în cap și fără să mă mai pot stăpîni, am început să trag în aer. Tinerelul a dispărut din coloană. A venit însă în grabă plutonierul :

— Cine a tras ? Ce dracu se întîmplă aici ?

N-a răspuns nimeni. Ne-am ridicat cufărașele de pe caldarîm. Am cotit într-o străduță laterală cu praful pînă la glezne. M-am uitat la Moise. Din buza spartă, tot îi mai curgea sînge. Am încercat să-l încurajez.

— Nu-i nimic. Nu-i nimic, Piotr. Într-o zi trece. Și atunci o să vă cînt. O să vă cînt pe cinste.

9

A doua zi dimineața, înainte de a se da deșteptarea, am ieșit în fața cazărmii. M-am așezat pe banca de lemn, privind terenul de instrucție răscolit de copitele cailor. Mi se părea un cîmp de luptă. Numai cadavrele de oameni și de animale lipseau. De altfel, era încă întuneric, iar cerul de deasupra terenului și a cazărmii părea și el un cîmp de luptă răscolit de copite. Cînd priveam printre gene, vedeam și cadavre pe el.

La cîțiva pași de mine, păzind pesemne cerul răscolit de copite, se plimba santinela cu carabina atîrnată peste umăr. Am vrut să-l întreb ceva, dar amintindu-mi de Moise și de Stach de peste rîu, mi-am zis să mai aștept pînă vin și ei.

Toți trei am fost dați la infanterie. Nu erau cai. Cei cumpărați de vreo lună încoace pe la iarmaroace, abia de ajungeau pentru militarii de profesie. Numai lui Moise, care era artilerist, i-au promis să-l transfere la Mościce, unde erau cîteva tunuri antiaeriene pentru apărarea unei fabrici. Ce-i drept, aseară am curățat cu nisip sabia înnegrită de seva arinilor, dar știam că n-o să mai am prilejul s-o ridic deasupra capului. De aceea curățam cu și mai mult zel o veche carabină franțuzească. Pe patul ei stîlcit se vedeau cîteva scrijelituri făcute cu briceagul ori cu baioneta. Înseamnă că slujise bine pînă acum.

Cum stam îmbrăcat numai în pantalonii de postav, în cizmele de piele și într-o cămașă de cînepă, tremuram de frig. Aducîndu-mi aminte de casă și văzînd-o aproape aievea în livada încărunțită de rouă, mi-am spus că la vremea asta mama cu siguranță trebăluiește prin odaie și aprinde focul în cuptor. Am întins și mîna să-i mîngîi părul presărat cu cenușă. Și pentru întîia oară, după mulți ani, aproape din copilărie, am început să îngîn o rugăciune. Cînd mi-am dat seama, într-atît m-am tulburat încît nici nu puteam să-mi răsucesc țigara. Fu-

mînd tutun, am luat moletierele de pe bancă și, întinzîndu-le cît puteam, mi-am strîns zdravăn pulpele picioarelor. M-am ridicat de pe bancă, am izbit de cîteva ori cu tălpile în pămînt, să văd dacă stau bine. Mă simțeam mai bine în cizmele acelea mari, cumpărate în orășel, cînd mă pregăteam cu Jasiek să furăm cai. Și m-am mai gîndit că bine ar fi fost să fie și el cu mine aici. Am sta acum amîndoi pe băncuță și ne-am aduce aminte de tretina cea neagră, de mersul și de gingășia ei. I-am alege din magazie o șa din box vișiniu.

În ușa întredeschisă a cazărmii își făcu apariția Stach de peste rîu, și el numai în pantaloni și în cămașă. Chica lui aproape albă îi cădea în șuvițe pe chipul încă adormit. Semăna cu un copil crescut peste măsură, pe care din clipă în clipă avea să-l ia mama în brațe, să-l dezbrace în pielea goală și să-l îmbăieze în copaie. Imediat după el ieși Moise. Tot cu părul răvășit. Dar pe fața lui smeadă nu se vedea atîta somn, ca pe chipul lui Stach. De altfel, toți cei de peste rîu, cînd îi întîlneai dis-de-dimineață, arătau de parcă în fiecare dintre ei s-ar fi cuibărit să ierneze cîte o pereche de bursuci. Abia către amiază se mai înseninau și ei. În schimb, se vedea că Moise se alesese cu o umflătură din întîmplarea de ieri.

— Vrednic mai ești, spuse Moise, întinzînd mîna după punga mea cu tutun. Chiar și aici în cazarmă. Eu credeam că tu te asemeni cu păsările numai la serbare și în zori, în grădină și în fața oglinzii.

— De foame. La ei în sat toţi sînt la fel. Simt varza prăjită de la o poştă. Şi cum o simt, ies din fîn, de sub perne şi de sub cojoace, pornesc adormiţi peste cîmp şi ajung la ea fără greş — adăugă Stach, aşezîndu-se pe băncuţă.

— De noi vorbeşti, Stach? Tu, care ai nasul în vîrful prăjinii. Ai simţit ciorba de fasole, deşi arăţi de parcă bucătăresele ar fi turnat în tine, chiar înaintea nunţii, vreo trei străchini cu gălbenuş de ou. Peste somnul tău de preot, de primar.

— Ce vrei de la el, Piotr? Doar e război. Se maschează şi băiatul cum se pricepe. De-ar fi putut, s-ar fi războit într-un răzor cu fasole urcătoare.

— Tu, Moişe, stai la locul tău. Faci pe deşteptul fiindcă ai clarinet. O să le cînţi domnilor ofiţeri. Şi o să acompaniezi polonicele bucătarilor.

Moise se înroşi. Pumnii strînşi îi umblau tot mai repede pe lîngă şolduri. Simţeam că-i gata să-l trosnească între ochi pe Stach. L-am apucat de cot şi l-am tras lîngă mine. S-a aşezat pe bancă. Şi aproape în acelaşi timp cu Stach a început să-şi înfăşoare picioarele în moletiere. Mă uitam la cefele lor dezgolite şi mi-am adus aminte de sabia lăsată pe cufăraş. Dar tot atunci am zărit sabia aceea căzăcească urmărind-o pe fata care fugea, tăind crengile de mesteacăn. M-am cutremurat. I-am apucat pe amîndoi de chică şi i-am tras spre mine.

I-am lovit cap în cap. Au icnit de durere. Le-am unit mîinile. Peste mîinile lor, le-am așezat pe ale mele.

— Să ne ținem la un loc. E război. Să nu ne despărțim.

Tocmai se dădea deșteptarea. În cazarmă începu forfota. Ne-am ridicat de pe bancă și am pornit în goană spre spălător. Apa semăna cu fierul iarna. Dezbrăcați pînă la brîu, spălam de pe noi somnul subțire ca o frunză de mesteacăn. După ce ne-am echipat și ne-am așezat pe prăjinile de care se legau caii, ținînd în mîini gamelele pline cu ciorbă de fasole, în mine și în Stach nu se mai zărea nici cîmpul, nici apa care ne aducea aminte de răchita tăiată de cuțit, iar în Moise — orășelul de lemn, răscolit pînă la mîlul cenușiu de porcii care rătăceau prin piață. Eram niște soldați care mîncau pe îndelete și cu răbdare.

Ne-am spălat gamelele, frecîndu-le de grăsime cu nisip. Cum mai aveam destul timp pînă la apel, Moise încercă să ne cînte ceva la clarinet. Nu prea-i reușea. Îl stînjenea buza umflată. Ori poate așa mi se părea mie. Eu îl văzusem întotdeauna pe Moise în caftan și cu tichie. Acum, în uniforma asta militară încheiată pînă la ultimul nasture, cu moletierele strînse pe pulpe, evidențiindu-i și mai mult ixul picioarelor, semăna puțin cu soldatul din „irozi".

Eu, împreună cu Stach, stăteam în iarba uscată. Ascultam cîntecul șontîcăit al lui Moise și ne gîndeam acasă. Peste cîteva zile începea

semănatul. Pe cine o să ia mama ca să-i semene atîta cîmp cu secară și cu grîu. Ascultînd cîntecul și gîndindu-mă la toate astea, zăream din cînd în cînd în frunzișul plopilor din jurul cazărmii, care începuseră să se aurească, chipul acela alb desprins din trunchiul plopului tremurător. După o vreme, în chipul acela se vedea tot cîmpul de instrucție răscolit de copitele cailor. Pînă și cerul, și mai răvășit de copite decît în zori, părea conturat în chipul de mesteacăn. Mi-am șters ochii cu palma și l-am înghiontit pe Stach, care stătea alături.

— Tot ți se mai arată chipul acela de pe plută ?

— Mi-e și rușine să recunosc, dar de atunci, din zori, de pe malul rîului, l-am văzut în fiecare noapte. Tot acoperișul șurii era în el. Mă ascundeam în fîn, mă acopeream cu perna, dar tot îl vedeam. Îl vedeam și mai mare. În mine. Se întindea peste tot ce țineam eu minte din copilărie. Iar cînd ieșeam pe cîmp, ca să ar miriștea, venea la mine din crînguri, ca o icoană într-o procesiune. Azvîrleam în el cu bulgări, cu pietre, îl șfichiuiam cu biciul. Dispărea, ce-i drept, dar numai pentru ca să apară imediat în alt crîng.

— Poate că o să scăpăm de el în război. Vor fi multe alte lucruri în care va trebui să tragem.

— Piotr, eu n-aș vrea să trag în nimeni. Dacă n-oi avea încotro, am să închid ochii.

— Cum vrei, Stach. Eu însă te sfătuiesc să-i ții deschiși. Dacă închizi ochii, s-ar putea să rămîi cu ei închiși.

Ascultînd discuția noastră, Moise se opri brusc. Se vede că voia să zică și el ceva. Tocmai atunci trompeta sună apelul. Am alergat în mijlocul cîmpului de instrucție. Stînd adunați pe două rînduri, îl vedeam pe colonel cum iese din cazarmă însoțit de ofițer. Cum era slab, în cizme, cu sabia la cingătoare, semăna cu o pasăre uriașă. Ne-am descoperit și am rostit o rugăciune scurtă. Lîngă mine, Moise tăcea. Apoi, retrăgîndu-se cîțiva pași, colonelul se opri în mijlocul careului. Ne salută și începu să vorbească cu o voce înaltă, emoționată :

— Băieți ! Astăzi la ora cinci dimineața, Hitler a atacat Polonia. Odată cu călcarea graniței, a fost călcată onoarea noastră. Acum ea e în seama baionetelor voastre ! Băieți...

Pe cerul răvășit, chiar deasupra plopilor, își făcură apariția niște avioane. Nu-l mai auzeam pe colonel. Coborînd deasupra coroanelor aurite ale plopilor, avioanele începură să mitralieze. Din plopi zburau crengile retezate de gloanțe. De pe cazarmă cădeau bucăți de țiglă roșie. Ne-am împrăștiat. Stînd în ușile sau sub streașinile clădirilor, îl vedeam pe colonel cum părăsea încet, cu pas de defilare, gazonul răscolit de copitele cailor.

S-a dat alarma. O parte din regiment a rămas la Tarnów, restul, luîndu-și echipamentul, tunurile antitanc și două bucătării de cam-

panie, a părăsit cazarma. Pe drum am aflat că mergem spre Mościce. În vreme ce treceam podul de peste Biała, am auzit cîteva explozii. Seara am aflat că la gara din Tarnów explodase o bombă cu ceas. Se zicea că au fost morţi şi răniţi.

La Mościce am fost cantonaţi în magaziile fabricii, după ce au scos din ele sacii cu azotat. Moise a fost repartizat servant la tunul antitanc. Se bucura ca un copil. Se învîrtea în jurul tunului acela, în bocancii lui prea mari, în casca ce-i cădea pe ochi, mîngîindu-i ţeava, stivuind obuzele. Se vede însă că nu-i era de ajuns, fiindcă îşi aduse clarinetul din magazie şi, cîntînd un cîntec de luptă, se porni să danseze în jurul tunului. Soldaţilor care făceau haz de el le spunea că sînt psalmii lui David. Psalmii aceştia de luptă se cîntau în pustiu, se cîntau la trompetă sub zidurile Ierusalimului.

În ziua aceea avioanele au mai apărut de cîteva ori la orizont. Le-am văzut, aproape, deasupra rîului Dunaieţ, năpustindu-se asupra unui biplan. Cîţiva dintre noi ne-am urcat pe coşul fabricii, ţinîndu-ne de barele de fier. Vedeam biplanul lăsîndu-se cînd pe o aripă, cînd pe alta şi încercînd să scape între copaci. Avioanele l-au ajuns însă deasupra apei. Rănit mortal, avionul s-a prăbuşit în rîu. O clipă mai tîrziu, din cabină a sărit pilotul. În jurul lui zburau fîşii din veşmîntul verde al rîului, forfecat de gloanţele mitralierelor. Pilotul a reuşit totuşi să înoate pînă la mal şi să se as-

cundă în răchită. O oră mai tîrziu era în mijlocul nostru. Ducea un raport la Rzeszów. Despre război știa tot atîta cît știam și noi.

Uitîndu-mă la avionul ce se prăbușea în rîu și avîndu-l mereu în fața ochilor, mi se părea că văd moara de vînt de pe dealurile noastre aurite și că pe moara aceea zboară Jasiek. Și n-am mai putut scăpa de vedenia asta nici cînd pilotul ce semăna cu o păpușă mare, îmbrăcată în piele neagră, stătea în mijlocul nostru bîndu-și romul.

În ziua aceea nu s-a mai întîmplat nimic interesant. Am dat populației cîteva sute de măști de gaze, ne-am îngrijit ca în toate podurile caselor să fie cîte o ladă cu nisip și am jucat cărți pe pături scoase din magazii.

Alături, jupuiau o vacă, cumpărată în satul vecin, ucisă de un glonte de pistol și atîrnată acum de craca unui ulm. Limba ei pîrlită spînzura pînă la iarba uscată. Moartă, dar tot mai păștea iarba aceea moartă și ea.

Noaptea n-am putut adormi multă vreme. Ne răsuceam de pe o parte pe alta. Mai cu seamă Moise. Nu se putea cu nici un chip agăța de somn. Soldații, dar și civilii care îl întîlneau, îl trăgeau să meargă la frizer să-și taie chica cîrlionțată și favoriții ce-i fluturau în vînt. Ziceau că nemții îi împușcă imediat pe prizonierii evrei, fără nici o judecată. I-am propus să-i radem favoriții cu briciul. N-a fost de acord. Nici Stach nu putea să adoarmă. Dădea din mîini în stînga și-n dreapta. Am încasat-o și eu, și Moise. Cînd îi dădeam cîte

un pumn, zicea că tocmai adormise, că visase cai gătiți de nuntă. Pînă la urmă Stach și Moise și-au găsit locul și, sforăind, s-au adîncit în somn.

Stăteam întins pe spate. Acoperișul depozitului învelit în carton gudronat era spart pe alocuri. Prin crăpături se prefira o lumină cenușie ca nisipul. Privind nisipul acela, ațipeam pentru o vreme. Atunci mi se părea că dorm în șură, cufundat în fîn, acoperit cu pilota. Și o vedeam pe Hela aruncîndu-și pe spate cosița împletită pe jumătate. Venea prin fîn spre mine. Se apleca asupra mea. Mă săruta pe buze. Încerca să se întindă lîngă mine. Cineva nevăzut o apuca însă de cosiță și o îndepărta.

După ea, își făcea imediat apariția Marysia. Ca de obicei, cu o crenguță între dinți. Voiam să apuc crenguța aceea, dar de îndată ce o atingeam, creștea din ea, din mugur, creștea tot mai repede un măr.

Eu rupeam mărul acela roșu, îl așezam pe pămînt și, luînd sabia, îl despicam. Apoi împărțeam mărul cu cele două fete, cu Stach și cu Moise. Dar mărul acela despicat în patru nu ajungea pentru toți. Mereu rămînea cineva fără măr.

Aproape toți ne-am trezit înainte de a se da deșteptarea. Cînd am ieșit din magazie ca să mă spăl la fîntîna din apropiere, cei mai mulți dintre soldați erau echipați. Moise nu era printre ei. Stach, care se trezise și el mai devreme decît mine, zicea că de cum se crăpase de

ziuă, Moise își luase clarinetul și se dusese la tunul lui. Stăteam cu Stach în fața magaziei, mîncam pîine tăiată în bucăți și beam apă. Pînă la apel și pînă la masă mai era mult.

Deodată, ca și în ziua precedentă la Tarnów, deasupra coșurilor de fabrică își făcură apariția avioanele. Se auziră și tunurile. În casele din apropiere, geamurile se făcură țăndări. Am alergat cu Stach spre cel mai apropiat tun. Avioanele se întorceau dinspre Dunaieț. Îl vedeam pe Moise cum își scoate casca prea mare de pe cap, cum ținteşte îndelung în avionul ce se apropia. În același timp am auzit soldații strigînd :

— L-a nimerit ! L-a nimerit !

Avionul care zbura chiar deasupra coșurilor scotea fum. Se prăbușea, gata, gata să se lovească de acoperișurile fabricii. Îl pierdurăm din ochi. O clipă mai tîrziu se auzi o explozie iar dintre acoperișurile fabricii se ridică o coloană de flăcări. Am alergat într-acolo. Celelalte avioane, făcînd cale-ntoarsă, o rupeau la fugă pe valea rîului Dunaieț.

Chiar lîngă clădirile fabricii, pe un cîmp cu cartofi, răscolit, avionul ardea, tresărind la fiecare nouă explozie. Lîngă noi stăteau și se uitau o mulțime de soldați. Așteptam cu toții să ia sfîrșit exploziile bombelor. Cînd focul s-a domolit, ne-am apropiat de avion. Cineva s-a uitat în carlinga ce mai fumega.

— E o muiere acolo. Vă spun că e o muiere. Mama ei... Înseamnă că nu-i chiar așa

de rău dacă au ajuns să ne trimită şi muieri. O să ne distrăm.

Acoperind cu nisip aluminiul încins, geniștii au scos din carlingă cadavrul fumegînd. L-au întins pe pămînt. Cînd cineva l-a atins cu mîna, s-a desprins o cosiţă carbonizată. Pe unghiile îngrijite, mai fumega lacul. Sub scurta de piele, arsă de foc, se zărea un sîn de fată. Cineva înjură cumplit. Altul scuipă. L-am zărit lîngă mine pe Moise. Ținea clarinetul în mînă.

— Am vrut să dansez de bucurie. Am vrut să dansez, Piotr. Așa dansau ai noștri în pustiu, cînd nimereu cu săgeata cîte o prepeliţă, cîte un şoim sau un vultur. Iar eu a trebuit să nimeresc tîrfa asta.

10

De cîteva zile mergeam spre răsărit. Zi și noapte mergeam spre răsărit. Infanteria, artileria, convoaiele de căruțe încărcate cu muniţii și cu hrană. Caii care trăgeau căruţele dormeau la oiște. Dormeam și noi mărșăluind în coloană. Batalioane întregi de soldaţi adormiți. Nu ne trezea nici lătratul cîinilor, nici dangătul clopotelor ce băteau a primejdie, nici incendiile care izbucneau ba ici, ba colo. S-a întîmplat de cîteva ori să ne trezim abia atunci cînd capul coloanei intra dormitînd într-un

rîu, sau, rătăcind drumul din cauza somnului, se înfunda într-o pădure.

În primele zile mai încercam să cîntăm. Atunci mergeam cu Moise în fruntea companiei. El cînta la clarinet, iar eu cîntam cu vocea mea înaltă ca sunetul oțelului călit în argilă albă. După două zile, eram însă obosiți și răgușiți. Cîntînd la clarinet, pe jumătate adormit, Moise încurca marșurile cu cîntecele de nuntă, iar cîntecele de nuntă cu psalmii de luptă ai regelui David. De la o vreme începusem să cînt și eu în loc de cîntece ostășești colindul meu preferat, sau cîntecul acela din postul mare pus în gura lui Cristos străpuns de sulițe.

De fapt, de cîteva zile mărșăluiam doar cîțiva kilometri la lumina zilei. Tot mai des ne atacau avioanele. Ne aciuam prin păduri și așteptam noaptea. Abia atunci, sub cerul înstelat, liniștit după furtunile fumurii ale lui august, făceam cîțiva kilometri și adeseori cîțiva zeci de kilometri.

În schimb ziua, stînd în pădure, ne uitam la civilii care treceau pe toate drumurile, pe toate cărările, ori de-a dreptul peste cîmp. Treceau în automobile, în căruțe, pe biciclete, pe jos. Animalele de pădure și cele de cîmp fugeau din calea lor. Cînd se lăsa seara, o mulțime de păsări alunecau pe cer în stoluri mari, însoțind umbrele amurgului. Atunci, pentru întîia oară în viața mea, mi s-a întîmplat să văd pe malul nisipos al unui rîuleț cu podul

distrus, o mulțime de oameni așteptînd să dea cineva de vreun vad. Dincolo de tabăra aceea de oameni care își găteau hrana în tot felul de căldărușe, de vase emailate și cutii de conserve, treceau rîul animalele. Cerbi și căprioare, mistreți și iepuri. Așa ceva nu mai văzusem decît în timpul inundațiilor. Atunci — pînă și șobolanii fugeau în păduricea de pe colina nisipoasă. Ieșeau din pămînt, din șure, din grajduri și, adunîndu-se în turme uriașe, alergau mărunt spre pădure. Țin minte cîrtițele orbite de soare. Ieșeau din pămînt, alergau cîțiva metri și iar intrau sub pămînt. Fuga lor se vedea mai departe după mișcarea grîului deasupra pămîntului, după cum se ridica pămîntul roșietic.

De fapt, de la refugiații civili am aflat unde au ajuns nemții. Spuneau lucruri monstruoase. Văzînd animalele care fugeau din calea lor și păsările ce alunecau pe cer odată cu lumina asfințitului, eram înclinați să le dăm crezare. Gîndindu-mă însă la povestirile din ultimul război ale tatălui meu, nu puteam găsi nimic asemănător în ele. Atunci lupta începea numai după ce populația civilă se adăpostea în locuri sigure.

De cîteva zile nu ne mai spălam și nu ne mai bărbieream. Ce-i drept, trebuia să ne tundă pînă la piele încă la Tarnów, dar se vede că nu mai fusese timp. În plus, aproape toți își lăsaseră briciurile în cufărașele depuse la magazie. Prima baie am făcut-o lîngă un orășel din ținutul Rzeszów. Am ajuns acolo înainte

de amiază. Și cum pe cer nu apăruse toată dimineața nici un avion, am primit permisiunea să intrăm în rîu. Stînd în apă pînă la brîu, sute de soldați despuiați se frecau unii pe alții cu săpun de rufe și cu nisip. Cei care se spălaseră, căutau locuri cu apa mai adîncă și, cățărîndu-se pe malul abrupt, săreau în rîu. Pe cerul uscat, parcă abia întins atunci peste orizont, se înălțau ramuri verzi de apă. Erau spălați în apă și caii nețesălați și neperiați de cîteva zile.

Toți trei, eu, Moise și Stach, făceam baie sub o răchită care cobora pînă aproape de apă. Săpunindu-i lui Moise umerii înguști care semănau cu două scînduri afumate, am observat sub omoplatul lui un semn ce aducea cu un gîndac. Gîndacul acela mi-a stîrnit curiozitatea. Mai văzusem eu pe trupurile oamenilor felurite semne, de la porumbe și vișine pînă la șoricei și gheară de diavol, dar gîndaci nu mai văzusem la nimeni. L-am întrebat pe Moise de unde are semnul ăsta. Mi-a spus rîzînd că prima l-a avut stră-stră-stră-străbunica lui încă pe vremea primului Moise. Cînd Moise i-a dus în Pămîntul Făgăduit, stră-stră-stră-străbunica lui, sfîrșită de oboseală, a adormit în pustiu. Au găsit-o soldații faraonului și au profitat de prilej. De atunci, în familia lor, cel puțin un copil se naște cu acest semn. Mai demult fusese un scarabeu. Aici, în lumea aslavă, s-a transformat într-un gîndac obișnuit de culoare violetă. Prin urmare, gîndacul acesta egipteano-slav i-a revenit lui moștenire.

Spălați, mirosind a săpun de rufe și aşteptînd prînzul ce se gătea în cazane, am alergat în soarele după-amiezii pînă ne-am uscat complet. Ce-i drept, de cîteva zile aproape că făceam foamea, fiindcă ni se terminaseră nu numai conservele, ci și orezul, fasolea și cașa. Acum însă tocmai jupuiau un buhai de cîțiva ani și-l hăcuiau să-l pună în gulaș.

Îmbrăcați, dar descheiați la toți nasturii, stăteam pe iarba arsă și ne curățam armele cu nisip. Orășelul ce se întindea albindu-se la picioarele noastre, acoperit în cea mai mare parte cu carton gudronat și cu țiglă roșie, părea, așa cum se cățăra pe colinele acelea joase, o pasăre gata să-și ia zborul. De acolo se întorceau oamenii aducînd în șiștare, în ulcioare și în găleți lapte proaspăt de vacă. Soldații flămînzi, nemaiputînd să aștepte gulașul, se înfruptau din ce găseau prin ogoarele și prin grădinile din împrejurimi. Cărau în jurul focurilor ațîțate napi, ridichi negre, sfeclă de zahăr și furajeră, și știuleți de porumb în lapte. Curățau totul cu baionetele, apoi le frigeau în țepuse și le mîncau înghițindu-le cu noduri. După o oră, ogoarele din împrejurimi arătau de parcă trecuse prin ele o turmă de mistreți. Cu apa era și mai rău. Ce-i drept în rîul din apropiere nu lipsea apa, dar mirosea a petrol, a fier și a pește stricat la soare. În schimb apa din cele cîteva fîntîni din orășel secase pînă la mîl. Ne mai salvau merele și prunele vineții. Dar în curînd și livezile din împrejurimi au fost despuiate pînă la ultimul măr.

Stînd toți trei în jurul focului, împingeam cu bețele cartofii ce se rostogoleau din jăratic. Cînd s-au copt de plesneau în mînă ca niște chifle, am împărțit și ultima conservă în trei și am prăjit cartofii împreună cu carnea. Luînd cele trei gamele, Stach a plecat în orășel după lapte. În loc de lapte a adus spirt. Soldații dăduseră peste butoaiele metalice din distilerie și împărțeau cui se nimerea cîte un polonic de alcool. Am turnat spirt în bidoane și am băut cîte o înghititură.

După spirtul acela și după cartofii prăjiți cu carnea din conservă, setea devenise și mai greu de suportat. Conserva fusese prea sărată. Nu ne-au mai ajutat nici ultimele mere scoase din raniță și tăiate cu sabia în trei.

Cum prînzul mult așteptat nu venea, ne-am desfășurat păturile și întinzîndu-le sub răchită, am încercat să adormim în soarele ce se cernea din arșița zilei. Rupți de tot ce se petrecea în jurul nostru, ne-am prăbușit într-un somn de cremene. Țin minte că am visat-o pe Marysia alergînd prin trifoiul cu floare albă. De sus cobora tot mai aproape de ea, zburînd pe moara de vînt și gonind prin pădure, un cazac cu sabia trasă. Eu stăteam la marginea răzorului de trifoi și încercam să-l dobor sau cel puțin să-l ametesc pe cazacul ce se apropia de Marysia, aruncînd în moara înaripată cu vrejuri uscate. El însă o ajunse și aplecîndu-se de pe moară o prinse de cosița ce-i sălta pe spate.

Atunci se dezlănţuiră împuşcăturile. Cînd ne-am dezmeticit din somnul de sub răchită, cîteva case din orăşel erau cuprinse de vîlvătaie. Soldaţii alergau spre piramidele cu arme, coborau în fugă spre rîu, se culcau la pămînt și trăgeau spre pădurea din apropiere. Apucînd carabinele de lîngă noi, alergam toţi trei de-a lungul rîului. Chiar pe malul apei zărirăm în crîngul de arini o motocicletă vopsită în culori de camuflaj. Lîngă motocicletă trei șvabi. Tocmai așezau mitraliera pe ataș. I-am tras pe Moise și pe Stach după mine. Am coborît, tîrîndu-ne, pînă la marginea apei, apoi, strecurîndu-ne cîte unul pe sub răchită, am încercat să-i surprindem pe motocicliști pe la spate.

Ei se și puseseră pe tras. Cînd am ajuns în spatele lor, vedeam scurgîndu-li-se pe ceafă șiroaie de sudoare de sub căștile ce le cădeau pe ochi. Ne mai despărțeau cîțiva pași de ei. Dacă ne încăpățînam, le puteam număra toate ţintele de pe tălpile bocancilor. Îi vedeam și pe ai noștri cum se ridicau și se culcau sărind de pe malul abrupt drept în apă. Dar cîțiva dintre ei nu s-au mai ridicat. Abia atunci mi-am dat seama că în afară de carabina pe care o țineam agățată de braț, aveam în dreapta și sabia. Le-am făcut semn băieților să rămînă sub răchită și să mă acopere, în timp ce eu, tîrîndu-mă, mă apropiam centimetru cu centimertu de motocicliști. Cînd am ajuns atît de aproape, încît îi puteam atinge cu sabia, m-am ridicat pe călcîie și luîndu-mi avînt l-am izbit

peste mîini pe servant. Scoase un țipăt. Ceilalți doi, văzîndu-mă cu sabia trasă, gata să lovesc, încercară s-o rupă la fugă. Dar cînd am ridicat din nou sabia, au rămas în iarbă cu mîinile încrucișate deasupra capului.

Moise și Stach ieșiră din răchită. Alergau țipînd mai rău decît șvabul rănit. Se vede că i-au zărit și cei din pădure, fiindcă gloanțele au început să reteze frunzele și crengile chiar deasupra capetelor noastre. Le-am strigat : Culcat ! și ascunzîndu-mi capul în iarbă, stăteam culcat între nemți. Ridicîndu-mi ușor capul, am zărit cîteva tanchete ieșind din pădure. Trei dintre ele se îndreptau spre rîu, celelalte spre orășel. Am simțit cum aleargă tot mai repede prin mine o cîrtiță, iar în urma ei se cerne pămînt și nisip. Sabia de lîngă mine mirosea a pămînt ruginiu răscolit. Cînd au văzut șarja tancurilor, nemții aciuați în iarbă au încercat să se ridice. Luînd sabia din iarbă, i-am lovit cu latul peste scăfîrliile descoperite. Apărîndu-se cu mîinile, s-au lăsat din nou în iarbă.

Deodată, de dincolo de rîu și din orășel, a început să bată artileria noastră. Vedeam cum explodează obuzele chiar lîngă tancuri, sfîșiind pămîntul. Cînd o tanchetă a început să scoată fum, învîrtindu-se în loc, apoi să ardă în flăcări, mi-am amintit de tunulețele antitanc, pe care le purtam pe brațe peste rîuri și peste mlaștini. Rîdeam de ele, întrebîndu-i pe servanți dacă n-au pornit cumva să scuture alune. Dar cînd am văzut în luncă trei tancuri arzînd,

nu m-am mai putut stăpîni și am strigat: Urra! Strigau și alții de peste rîu, din orășel, trăgînd din carabine. Cînd alte două tancuri au început să scoată fum, iar tanchiștii îmbrăcați în negru să sară din ele, celelalte s-au întors, îndreptîndu-se spre pădure. Pînă la pădure, mai era însă drum lung. Înainte de a intra între copaci, au mai rămas patru arzînd în luncă.

Schimbul de focuri continua. Vedeam infanteriștii germani strecurîndu-se pe sub poalele pădurii, aplecați pînă aproape de pămînt. Ai noștri au sesizat această manevră. Acum puștile noastre mitraliere trăgeau tocmai în infanteriștii ce alergau pe lîngă pădure. Un grup ceva mai mare de nemți a reușit totuși să pătrundă în orășel. Împușcăturile au amuțit imediat. Din cînd în cînd răzbătea de departe cîte un țipăt, zdrăngănit de găleți răsturnate și prelungi :

— O Doamne, *Mein Gott.*

Nu știu cît a durat. Poate un sfert de oră, poate mai puțin. În orice caz, zăcînd între cei doi nemți și avîndu-l pe cel de al treilea, care gemea, lîngă motocicletă, i-am văzut deodată pe ai noștri ieșind din oraș cu baioneta la armă. Atunci artileria noastră a început să scarmene pădurea. Nu-i răspundea nimeni din pădure. Se auzeau doar motoarele pornite și huruitul lor tot mai îndepărtat.

Ai noștri au pătruns în luncă. Alergau spre tanchetele sfărîmate, strigau, ridicînd carabinele în aer. Am vrut să alerg spre ei. Dar

tocmai atunci s-a apropiat de mine Moise, cu chipul alb ca varul.

— Piotr, Piotr, reuși să spună și mă trase de mînecă.

Sub răchită Stach zăcea ghemuit, cu genunchii aduși pînă aproape de bărbie. Alături de el — carabina și capela. Am îngenuncheat lîngă el și, ridicîndu-i părul ce-i cădea pe frunte, l-am întors pe spate. I-am descheiat bluza. I-am sfîșiat gulerul cămășii. Abia atunci a început să se prelingă sîngele. Primise în plin o serie trasă de mitralieră. Mai jos de claviculă avea toracele aproape retezat. Mi-am adus aminte de spirtul turnat în bidon. I-am spălat rana. Moise mi-a dat bandajul. L-am înfășurat cu el pe Stach. Avea ochii tot închiși. Abia cînd i-am spălat fața cu spirt și i-am umezit buzele a început să bolborosească ceva și a deschis ochii.

— Mamă, mamă, unde sînt? Piotr, Moise, ce-i cu voi aici? Nu vreau să dansez. Nu pot. Nu vreau serbarea asta. Nu vreau. Nu vreau. Toate mă dor.

Liniștindu-l, l-am întins la umbra răchitei. Moise a alergat după sanitar. Pînă s-a întors Moise, Stach și-a revenit. Știa că e rănit. M-a rugat să-l așez. Se uita cum îi mustește sîngele prin bandaj, prelingîndu-se, picătură cu picătură, pe medalion, pe insigna militară. Eu îi întorceam capul, dar el voia să vadă totul. Cerea apă. Eu îi umezeam buzele cu bandajul muiat în spirt.

Cînd a apărut Moise însoţit de un sanitar, care i-a schimbat bandajul, mi-am adus aminte de neamţul rănit. Ne-am apropiat de el. Camarazii lui îl bandajaseră. Mîna stîngă era doar zgîriată, cea dreaptă însă avea osul pe jumătate tăiat. Moise şi sanitarul l-au luat pe Stach cu brancarda. Eu trebuia să-i duc pe nemţi în tabără.

Cînd m-am întors, Stach stătea întins la umbra sălciilor pe malul apei. O femeie tînără, cu un băieţel de cîţiva ani, se străduia să-l hrănească. Băieţelul stătea pe pămînt, cu picioarele încrucişate sub el, ţinînd pe genunchi o strachină cu cartofi sfărîmaţi, presăraţi cu jumări. Luînd cu o lingură de lemn puţini cartofi, femeia mai lua dintr-un ulcior şi lapte acru şi îl hrănea pe Stach ca pe un sugar. Sîngele tot îi mai picura de pe medalion şi de pe insignă. Băieţelul ţinea capul întors. În ochii lui mijiţi se oglindeau cîteva frunze de salcie. Plîngea. Apăru şi Moise cu un prosop muiat în apa rîului. I-am ridicat lui Stach capul pe braţ şi i-am şters faţa cu prosopul.

Trecuse bine de amiază şi divizia se pregătea de plecare, temîndu-se de un nou atac al nemţilor, cînd Stach m-a tras spre el. M-am aplecat spre buzele lui.

— Ştii, Hela. Îmi plăcea. Am vrut să ţi-o iau. Te-aş fi omorît pentru ea.

I-am şters faţa de sudoare şi i-am ridicat părul căzut pe frunte. Stach şoptea :

— Atunci, n-am tras în plop, Piotr. În tine am tras. Am vrut să-ţi frîng mîna şi să te

croiesc între ochi. Apoi a ieșit chipul acela alb din plop. Cine l-a ascuns acolo ? Cine și l-a lăsat acolo ? Și acuma îl văd. Totul e în chipul acela. Piotr. Piotr, ucide-l ! Trage, Piotr !

Ridicîndu-se și răsturnînd cartofii, băiețelul porni în fugă spre orășel. Femeia, cu fața ridicată spre cer, și ducîndu-și tot mai repede mîinile la părul negru, împletit, rostea : „Odihnească-se în pace“. Ușor, ca să nu-l jignesc pe el, pe Moise, pe femeia ce se ruga și pe mine însumi și nici chipul acela ascuns în trunchiul fiecărui copac, l-am întins pe Stach pe iarbă sub salcie. S-a apropiat Moise și s-a lăsat în genunchi. I-a scos livretul militar din buzunarul exterior al bluzei și i-a desprins insigna de pe cămașă. A întins mîna spre medalion, dar și-a retras-o. M-am uitat la femeie. S-a aplecat și sărutîndu-l pe Stach pe ochii larg deschiși, i-a scos medalionul de la gît. Am pus totul în buzunar.

Cum artileria, împinsă de soldați, ba chiar aproape purtată pe brațe, și carele cu muniție treceau rîul printr-un vad jalonat, l-am dus pe Stach la cimitirul din apropiere. I-am săpat groapa în pămîntul ars și tare ca piatra cu niște cazmale împrumutate în orășel. Ne ajuta și femeia. Ne grăbeam. Eram leoarcă de sudoare. Cînd am ajuns la nisipul cenușiu, l-am înfășurat pe Stach în pătură și l-am coborît cu grijă în rana aceea vie a pămîntului. L-am acoperit în grabă. Băiețelul venea mereu de la malul rîului anunțîndu-ne că trecuseră de mult prin vad și ultima căruță și ulti-

mul soldat. Într-adevăr, cînd ne-am uitat la dealurile ce se negreau dincolo de rîu, deasupra lor se vedeau stelele decupate din cer.

Sub cerul acela nu se mai auzea nici scîrțîitul căruțelor, nici nechezatul cailor, nici sudalmele soldaților. Ne-am pus capelele. Am luat poziție de drepți, apoi am tras în aer trei salve de carabină. Dintr-un ienupăr își luă zborul, țipînd, un alunel mic cît un bob de linte. Vîrîndu-i femeii în mînă toți banii ce ne mai rămăseseră, ca să se roage pentru Stach și să-i îngrijească mormîntul, am plecat spre rîu. Alături de noi, în pantalonași ce-i ajungeau pînă la mijlocul pulpelor, alerga băiețelul. Noi am intrat în apă, iar el a rămas pe malul rîului, luminîndu-ne cu lanterna vadul.

11

Orientîndu-ne mereu spre răsărit, am mers toată noaptea. În jurul nostru, cît vedeai cu ochii, orizontul era în flăcări, asemenea unui uriaș acoperiș de paie. Mergeam în doi, umăr lîngă umăr, raniță lîngă raniță, baionetă lîngă baionetă. Fără să ne-o spunem, simțeam că dacă ne depărtăm cu un lat de palmă unul de altul, atunci el, Stach, va pătrunde între noi și va mărșălui împreună cu noi. De altfel, chiar dacă mergeam noi atît de aproape, el tot era cu noi. Se întîmpla ca stînd pe vine la marginea drumului și întinzîndu-ne unul altuia punga cu tutun, să o întindem și celui de-al

treilea. Așa era și cu împărțirea merelor în trei, cu ridichiile negre adunate de pe cîmp, cu băutul spirtului din bidon.

Atunci, în timpul acelui marș, mi-a intrat în cap că toată vina e a mea. Pentru că eu am vrut primul să-l croiesc între ochi pe flăcăul de peste rîu, eu n-am vrut să-l înving și am rîs cînd, întrecîndu-se cu mine, dădea din picioare și din cap, și nu-și putea ține limba în gură de atîta sforțare. Și am fost de acord să tragem în plop, așteptînd ca glontele lui să scoată al doilea ochi pe chipul ce se desprindea din trunchiul plopului tremurător. Iar cînd s-a desprins și al doilea ochi, mi-am spus că e chipul lui, fiindcă el a vrut să tragem în copacul acela.

Și tot atunci, așa din senin, m-am gîndit la Jasiek. Și l-am văzut în flăcăul de peste rîu pe Jasiek. Și l-am îndrăgit imediat. Și întorcîndu-mă de la rîu, am dus mîna în sînul Marysiei, vrînd să mi-o dezvăț de a mai căuta cele două vietăți din sînul Helei. Și nu mai aveam nimic împotrivă ca Stach să treacă pe la Hela, să meargă cu ea la serbări și să danseze cu ea, și aruncînd bani în contrabas, să cînte pentru ea. Iar cînd s-ar fi ivit prilejul i-aș fi vorbit de merele acelea azvîrlite în baltă și de baia noastră pe înserate, și de dormitul nostru pe acoperiș. Și i-aș fi spus-o așa cum cum se spune unui frate mai mic că i-ai mîncat aripa de găină ce i se cuvenea lui. Și abia atunci, dacă n-ar fi înțeles, m-aș fi întrecut cu el, l-aș fi învins și i-aș fi tăbăcit mutra.

Acum mergeam împreună cu el. Şi-l serveam mai des decît pe Moise cu tutun, cu spirt şi cu cîte o bucată de măr. Şi lipindu-mă de Moise, ca să nu întind în zadar mîna către Stach, îmi era teamă pentru clarinetist. Fiindcă şi cu el împărţeam totul, aşa cum făcusem cu Jasiek, cu Stach, şi amintindu-mi de Marysia şi de tot ce mi-a spus Moise despre ea, l-aş fi croit cu pumnul între ochi dacă ar fi încercat să-i ia crenguţa dintre dinţi şi s-o sărute. Dar nu ştiu dacă într-o bună zi, vrînd să aflu totul despre mine şi despre el, pînă la hotarele visului, n-aş fi aplecat pentru Marysia şi pentru Moise o creangă cu vişine, ca să nu întindă mîna, ci să le rupă de-a dreptul cu dinţii.

Şi am început să vorbesc cu Moise despre Hela şi despre Marysia. La început nu mi-a răspuns şi mă privea cu coada ochiului. Dar cînd i-am adus aminte de oglinda din coroana mărului şi de dansul meu în faţa oglinzii, a început să-mi răspundă. Şi mărşăluind noi aşa cu ochii aproape închişi, vedeam în faţa noastră satul meu cufundat în somn şi în paie. Şi şura cu uşa întotdeauna deschisă pentru orchestra familiei lui. Şi pe bătrînul Abraham Judka, dormind cu vioara în braţe, şi pe fratele lui cel mai mic cu buzele lipite de gîtul lung al contrabasului. Şi pe Hela, şi pe Marysia. Îşi pieptănau părul şi, împletindu-l în cosiţe, suflau în lămpile cu gaz şi intrau pe întu-

neric în șure, cuibărindu-se în fînul abia cărat din lunci.

Tocmai treceam pe lîngă o luncă proaspăt cosită. Ne-am oprit. M-am uitat la Moise. Tot chipul lui era cufundat în visare. Ne-am prins de mijloc și, părăsind drumul, am intrat în luncă. Am ales un stog mai mare, așezat departe de drum. Smulgînd otava din el, am pătruns în interiorul lui fierbinte. Mirosea a pîine proaspătă, a animal încins de căldură și a visare veșnic șoptită. Am tras în scorbura aceea de fîn tot avutul nostru. Numai pentru sabie, fiindcă era prea ascuțită, și pentru clarinet fiindcă era prea fragil, nu puteam găsi un loc potrivit. Așa că am încercat să adormim fără ele.

Otava proaspătă și uscată ca tutunul ne cădea însă în ochi si ni se scutura după guler. Primul care n-a mai putut rezista a fost Moise si a ieșit din scorbură. Am ieșit și eu după el. Ne-am răsucit cîte o țigară. Tăceam fumînd tutun și acoperind jăraticul cu palma. În fața noastră se deslușea în noaptea aceea luminoasă un sat asemenea oscioarelor unui pui golaș de pasăre. Am adus vorba de satul acela, în care am fi putut înnopta, dar amintindu-ne de lupta de după-amiază, am rămas lîngă stog. Moise a luat clarinetul. Îl cerceta pe toate părțile suflîndu-i praful, nisipul și fînul din orificii.

— Piotr, ar vrea și el să doarmă. S-a înnegrit de tot de atîta nedormit în marșul ăsta nesfîrșit. Dar tot am să-ți cînt ceva. Vrei ?

— Cîntă-i lui Stach.

Şi iar nu mai ştiam ce cîntă Moise. Parcă erau nişte psalmi cîntaţi după un foc mistuitor, după grindină, ori după moarte. Dar în afară de tristeţe, melodia mai era însoţită de un popor care mergea răbdător şi neobosit. Şi un proroc cuvînta poporului, şi se închina, şi cînta. I-am dat un ghiont lui Moise.

— Cîntă ceva mai vesel. Ceva de-al nostru.

M-am alăturat şi eu cîntecului născocit de mine despre flăcăul de peste rîu. Şi am cîntat apoi toate cîntecele acelea care atrăgeau fetele şi tinerele neveste, şi pe care le cîntam duminica stînd pe malul rîului cu braţele încrucişate sub cap. Am cîntat şi colindul, şi cîntecul de postul mare, pus în gura adăpată cu oţet şi cu fiere.

Şi nu-mi mai venea să dorm. De fapt ne trecuse somnul. Aşa că luîndu-ne lucrurile, am pornit iar pe urmele diviziei. Ne străduiam să ocolim satele, mergînd prin zăvoaie şi prin păduri. Intrînd în cîte o pădurice, grăbeam pasul. Zorii ne-au găsit obosiţi, cu picioarele frînte de mers, chiar lîngă un rîuleţ destul de mare. Mergînd pe malul lui, căutam drumul pierdut. Din nefericire, podeţul fusese aruncat în aer. Drumul, acoperit pînă la glezne de praf şi de ţărînă, purta urmele copitelor de cai şi ale roţilor de căruţă. După urme ne-am dat seama că pe aici trecuseră ai noştri. Şi că nemţii încă nu-i urmăreau. N-am văzut nici o urmă de tanc ori de maşină.

Scoţîndu-ne bocancii, ne-am muiat picioarele opărite în apa rece care frigea ca fierul. Apoi, scoţîndu-ne cămăşile, bălăcindu-ne în apă,

fornăind și țipînd ca niște copii, ne-am spălat pînă la brîu. Înviorați, încălțați din nou, cu pulpele strînse în moletiere, departe unul de altul, fiindcă între noi intraseră zorile, mărșăluiam pe urmele diviziei. Cam tot la o jumătate de oră intram în cîte un sat cu acoperișuri de paie. Odată cu noi intra, întîi în livezi, apoi și în crîngurile din jurul satului, soarele ce aluneca tot mai sus pe cer. Nu ne întîmpina nimeni în satele acelea. Casele erau zăvorîte. Din coșuri nu se ridica nici măcar o scamă de fum. Doar din cînd în cînd cîte un cîine sărea din somn, dar văzîndu-ne cu carabinele, își lăsa coada între picioare și se cuibărea din nou în fîn. Abia în al treilea sat ni s-a arătat o femeie.

Am intrat în casa ei, așezată pe un dîmb. În spatele casei, trecînd de pe o măgură pe alta, se întindea pădurea. În casă era aproape pustiu și strîmt. Singura fereastră cu trei geamuri era acoperită cu o broboadă. Undeva, lîngă soba cu ușa întredeschisă, mirosind a cenușă stinsă, plîngea un copil. Oferindu-ne lapte în căni de tablă, femeia povestea ceva despre bărbatul ei, despre copilul care plîngea. La început nu ne puteam dumiri ce vrea. Vorbea în alt grai decît al nostru, cu un amestec de cuvinte ucrainiene. În cele din urmă am înțeles că pe bărbatul ei îl luaseră ai noștri. Îl luaseră să-i conducă prin pădure, fiindcă nemții se învîrteau pe acolo încă de ieri. În schimb, copilului i se întîmplase ceva cînd a sărit de pe laviță.

I-am cerut să ia broboada din fereastră. M-am apropiat de leagănul ce stătea în apropierea sobei. Am luat din leagăn un copil aproape gol, de vreun an și jumătate. L-am cercetat amănunțit. Era limpede că avea hernie. I-am cerut femeii puțin unt. Masîndu-i micuțului pîntecele, îi aduceam măruntaiele la locul lor. Apoi l-am înfășurat într-un prosop. A adormit aproape imediat în brațele mele. I l-am dat mamei. A izbucnit în plîns de fericire. Nu știa cum să-mi mulțumească. Am rugat-o să se închine din cînd în cînd pentru tovarășul nostru ucis. Ieșind din casa aceea asemănătoare unui coteț, am sfătuit-o pe femeie ca de îndată ce apar nemții să meargă cu copilul la medicul lor. Îl vor fotografia, vor scrie cît sînt ei de sfinți, dar copilul va trăi. Cînd am părăsit casa, îndreptîndu-ne spre pădurea în care se pare că intrase ieri divizia noastră, Moise nu s-a mai stăpînit și mi-a spus :

— Dacă merge tot așa, întreg ținutul Rzeszówului o să se roage pentru Staszek.

— Dar ce, ești invidios ?

— Ești un prost. Nu știu cum se face, dar pe tine nu te-am văzut păcătuind cu vreo rugăciune.

Nu știam cum să-i explic. Fiindcă nu voiam să-i vorbesc de chipul de pe trunchiul plopului tremurător. Și nici de întrecerea de pe malul rîului. Nu îndrăzneam să-i spun nimic despre Hela. L-am lovit doar cu toată puterea în spate și, zîmbind, am retezat cu sabia un lăstar de

mesteacăn din apropiere. A căzut pe un ienupăr aproape negru, presărat cu boabe verzi.

Din lunca necosită, plină de puieți de mesteacăn, de ienupăr și de porumbe, înțesată cu iarbă-neagră, am intrat în pădure. Era liniște, mai multă liniște decît sub apă, cu toate că mai era mult pînă la amiază. Mergînd prin pădure, am dat în cele din urmă de un drum larg, cu urme de roți și de copite. Ținîndu-ne de drumul, astfel însemnat, neînsoțiți nici măcar de cîntecul unui pițigoi, ne gîndeam la mîncare. Lăsînd deoparte ridichiile negre de ieri, pe care le-am mîncat în stogul de fîn, și de cana de lapte, dată de femeie, nu mai pusesem nimic în gură. Moise intrase în pădure și căuta alune. Ce-i drept, alune erau, dar semănau cu niște cocoloașe de lapte covăsit. Așa că mestecînd măcriș, am vorbit întîi despre pîinea proaspătă scoasă din cuptor, apoi am trecut la felia de pîine presărată cu sare neagră, în cele din urmă convorbirea noastră s-a oprit la o coajă de pîine bine coaptă.

Înghițindu-ne saliva și lingîndu-ne buzele crăpate, fiindcă în afară de un rest de spirt nu mai aveam nimic de băut, am ieșit la marginea pădurii. La cîțiva pași de drum stăteau cîteva case cuibărite la poalele pădurii. Mergînd pe liziera înțesată cu aluni, ne-am strecurat aproape de-a bușilea spre una dintre căsuțe. Cînd eram gata să ieșim din aluniș și să intrăm în cea mai apropiată căsuță, am observat, chiar lîngă pădure, un iaz mic cu apă verzuie, pe care aluneca un cîrd de gîște.

Și deodată, ca pe vremurile lui Jasiek, am simțit miros de supă și de carne fiartă. Ne-am așezat pe așternutul de frunze al pădurii. Nici o gîscă nu mi s-a părut vreodată că seamănă cu un vultur, cu un șoim, ori cu un păun alb zburînd primăvara deasupra pădurii, așa cum mi se părea acum, de sub alunișul acesta.

Scobind mai de nerăbdare, mai de tristețe cu sabia în așternutul de frunze, am dat peste un cuib de viermi. Am început să-i adun în capelă. Cînd am adunat o mînă bună, l-am lăsat pe Moise sub aluni și spunîndu-i să țină sub observație căsuțele acoperite cu paie, m-am tîrît spre eleșteul cu gîște. Cîrdul, care plutise aproape de mal, se îndepărta, înotînd spre mijlocul apei. Am început să le chem, aruncînd în apă cîțiva pumni de nisip. Se apropiau. Cînd au ajuns aproape de mal, le-am aruncat cîțiva viermi. Fîlfîind din aripi și bătîndu-se pe viermi, gîgîiau îngrozitor. M-am și speriat de gîgîitul lor vesel, dar avînd mereu în fața ochilor supa și carnea aceea aproape aurie, le aruncam tot mai mulți viermi. Le-am momit din apă pe iarbă, de acolo la marginea pădurii. Ascunzîndu-mă după un ienupăr, am aruncat și restul de viermi unui gîscan arătos. Cînd s-a aplecat după ei, l-am croit cu sabia peste gît. Bestia însă sărea și cu gîtul tăiat, încercînd să zboare în tării. Celelalte gîște s-au aruncat asupra gîscanului. Îl ciuguleau cu ciocurile și-l loveau cu aripile. Am sărit între ele și apucînd pasărea decapitată, am fugit cu ea în pădure

Alergam prin pădure cu gîscanul cald încă sub braț și rîdeam ca nebunii. Și eram iar niște copii mici, care s-au strecurat într-o grădină străină, și-au umplut sînul și buzunarele cu mere păzite ca ochii din cap, și fug, sărind gardul, de teama cîinelui trezit din somn, a paznicului grădinii. Rîdeam stînd în păduricea de molid și gîndindu-ne ce să facem cu namila de pasăre tăiată.

N-aveam chef să jumulim gîsca. Cum lîngă cele cîteva case era un iaz, ne-am dat seama că pe undeva prin apropiere trebuia să fie și perechea lui. Și într-adevăr, mergînd pe marginea luncii și a pădurii, am dat peste o băltoacă. De bucurie, am dansat pe malul ei o polcă. Am despicat gîsca cu sabia și i-am scos măruntaiele. Cotrobăind prin ranițe, am găsit puțină sare și cîteva mere aproape stricate. Moise a mai dezgropat la marginea pădurii și niște usturoi sălbatic. Am aruncat totul în gîsca despicată, și am închis tăietura cu o nuieluşă. După aceea, am învelit gîsca în lut și, intrînd în pădure, am aprins focul. Ajunsesem să nu mai schimbăm nici o vorbă și înghițind tot mai des în sec, ne uitam cu atenție dacă nu se albește sfera aceea de pămînt cuprinsă de flăcări. Cînd s-a făcut aproape ruginie, am scos-o din foc. Cu greu am reușit s-o spargem cu baionetele. În pădure, pe sub aluni se aurise. Am pus gîsca golașă, fără nici o pană, mustind de grăsime, pe niște frunze de ferigă. Suflecîndu-ne mînecile și tăind carnea cu baionetele, ne astîmpăram foamea. Grăsimea ni

se scurgea pe bărbie și pe coate. O lingeam ca niște cîini. Abia cînd ne-am săturat, iar dinții nu ni se mai strîngeau pe oasele supte, am simțit că gîsca nu era îndeajuns de sărată.

Înfășurînd resturile în frunze de ferigă, le-am îndesat în raniță. Apoi, ștergîndu-ne mîinile în mușchiul de pe jos, am intrat în umbra groasă a alunișului. Sătui, de puteam atinge cu degetul, sub gîrgălod, ultima înghițitură de carne, am adormit imediat. Cînd ne-am ridicat în picioare, am zărit o vulpe fugind în pădure. Nu mai era nici urmă de oase prim-prejur.

— Piotr, Piotr, ia te uită, avem și femeie de serviciu. Sînt curios cine face curățenie după divizia noastră, după toată armata. Adunîndu-ne lucrurile de pe jos, am pornit pe urmele diviziei. Ne chinuia setea. Nu ne-a ajutat nici înghițitura de spirt. Tăind luncile, ne-am spus că în prima casă întîlnită, o să ne săturăm de apă. A trebuit să trecem însă încă două păduri pînă să dăm de cîteva căsuțe. În afară de niște bătrîni, nu era nici un bărbat. O bătrînică ne-a scos apă din fîntînă. Am băut direct din ciutura ce mirosea a mușchi și a putregai. Cînd am simțit că apa zace în stomacul nostru ca o piatră înverzită, am pornit iar la drum.

Spre seară, ieșind din nu știu a cîta pădurice, am dat peste niște refugiați. Acum mergeam cu ei. Lăsîndu-i să înnopteze într-un sat de cîmpie, am mărșăluit toată noaptea. Abia spre dimineață am ațipit și noi puțin într-o

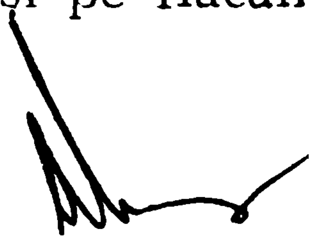
şură îndesată cu trifoi. Reluîndu-ne marşul dis-de-dimineaţă, cînd dispăruse şi lumina lăptoasă a lunii noi, nu eram prea convinşi că vom mai ajunge divizia. Oamenii pe care îi întîlneam spuneau însă că văzuseră o armată uriaşă, cu tunuri, cu căruţe, mărşăluind fără încetare spre răsărit. În ziua aceea a trebuit să ne ascundem tot mai des prin livezi, prin cîmpurile cu cartofi şi prin crînguri de teama avioanelor care ne atacau. Odată, ieşind din pădure, nu mai ştiam ce să ne facem cu un şvab nebun. Ne-am retras noi în pădure, dar el a continuat să se rotească deasupra noastră şi să tragă cu mitraliera.

Am mai mers aşa vreo cîteva zile. Bărboşi, prăfuiţi, mîncînd ce se nimerea şi cînd se nimerea, urcîndu-ne în cîte o căruţă ce ne ieşea întîmplător în cale, ne apropiam de un orăşel mai mare. Nu-mi mai amintesc dacă era Sadowa Wisznia, ori Grodek Jagielloński. În orice caz, era mult dincolo de rîul San. Sanul îl trecusem cu cîteva zile în urmă, lîngă Przemyśl. Oamenii ne avertizaseră că dimineaţa trecuseră pe acolo nemţii.

Într-adevăr, cînd mai aveam vreo doi kilometri pînă în orăşel, s-au dezlănţuit împuşcăturile. Imediat a început şi lupta. Stăteam în livada unui ţăran şi mîncam pere sălbatice. Vrînd să ne convingem ce se întîmpla în orăşel, ne-am urcat în cel mai înalt pom din grădină. Din coroana pomului se vedea, ca din palmele împreunate ale creatorului, tancurile

pornite la atac. În urma lor se furișa infanteria. Înconjurau orășelul.

Lupta a durat pînă spre seară. Ici și colo izbucniseră incendii. Schimbul de focuri s-a întrerupt brusc. Stînd la țăran și neștiind ce să facem, așteptam vești din orășel. Două ore mai tîrziu, am zărit o coloană venind spre noi. Ascunși în șură, ne-am văzut divizia căzută în prizonierat. În amurg, ni se părea că între sutele de soldați, i-am recunoscut și pe flăcăii din satul nostru.

12

Am dormit în șură, în fîn. Fără carabine. Noaptea le-am uns cu ulei de rapiță și, înfășurîndu-le în zdrențe, le-am îngropat lîngă fîntînă. Am lăsat țăranului și uniformele noastre de soldați. Ne-a dat în locul lor niște vestoane și niște pantaloni vechi și cîrpiți. Exceptînd mantalele, de la care am descusut epoleții și am tăiat nasturii, nu mai aveam nimic militar pe noi.

Am ieșit din fîn aproape în zori. Ne-am ras bărbile cu un brici împrumutat de la țăran, privindu-ne într-un ciob de oglindă. Aprinzînd focul cu paie și cu surcele, gazda ne cocea pe plită o lipie din făină neagră pentru drum. Încercam să-l conving pe Moise să-și radă favoriții. Nici nu voia să audă. Spălați pînă la brîu, am îmbrăcat cămășile care nu mai văzuseră apă de două săptămîni și ne pregăteam de drum.

Conducîndu-ne printre acareturi, țăranul ne-a scos la un drumeag de cîmp. De acolo, am pornit spre pădure, fără să ne mai uităm în urmă. Însoțiți de trilurile păsărilor, întîlnind la tot pasul animale ce ieșeau în goană din prăjiniș, ne întorceam acasă. Ne-am înțeles să facem zilnic cîte patruzeci de kilometri. Socotelile arătau că mergînd drept, ajungem acasă în cîteva zile.

Mergînd peste cîmp, ocolind pe departe orașele și satele mai mari, nu ni s-a întîmplat să dăm peste nemți. Pe drumurile mai importante vedeam de departe refugiați care se întorceau la casele lor. În schimb, tot mai des întîlneam pe cîmp țărani ce semănau grîu. Se întîmpla să ne așezăm cu ei pe cîte un hat și să vorbim de războiul care se terminase. Uitîndu-ne unii la alții recunoșteam în ei, după capela mototolită, fără vultur, după bluza militară, după bocanci, pe foștii soldați. Ridicîndu-ne de pe haturi, îi rugam să ne lase să aruncăm și noi cîțiva pumni de grăunțe în pămîntul arat ce prindea culoarea cenușii de atîta arșiță. De la taifasurile acestea plecam întotdeauna cu cîte un codru de pîine, cu ceva untură ori cu cîte o bucată de slănină.

Uitîndu-se la Moise, țăranii pe care îi întîlneam dădeau tot mai des din cap. Iar cînd Moise mesteca un fir de iarbă, cu privirile ațintite spre pădurea aurie, îmi arătau cu capul chica lui cîrlionțată, cu luciri de oțel. Și ca din întîmplare, aduceau vorba despre niște soldați evrei luați prizonieri și împușcați ime-

diat de nemți. Moise însă parcă nici nu auzea. Mesteca mai departe firul de iarbă, holbîndu-se la pădure, de parcă din clipă în clipă avea să iasă din ea o nuntă împodobită toată în mirt și voaluri. Iar dacă vreunul devenea mai insistent, scotea din raniță clarinetul învelit într-o basma, sufla în el și încerca să cînte vreun fragment dintr-un psalm.

A doua zi spre seară, mergînd pe scurtături, pe poteci și pe drumuri de cîmp, ne apropiam de un sat mai mare. După două săptămîni de dormit iepurește în clăi de fîn, în șure și în grămezi de otavă rămase încă pe cîmp, ni se făcuse dor de o pernă. Am intrat în sat. Oamenii ne-au arătat casa primarului. L-am rugat să ne găzduiască. Primarul, un țăran mai în vîrstă, cu burtă, care aducea puțin cu părintele din satul nostru, ne cinstea cu mahorcă. Vorbind cu noi despre una și despre alta, chemă la el un țînc de vreo cîțiva ani. Șoptindu-i ceva la ureche, adugă cu voce tare :

— Du-te acolo, unde-ai mai fost. Dar repede, zboară !

Nu mi-a plăcut acel „unde-ai mai fost". Luîndu-ne ranițele și mulțumindu-i pentru cana cu lapte, pe care voia să ne-o dea, am ieșit de la primar. După a treia sau a patra casă de la primar, cotind pe un drum de cîmp, am zărit trecînd prin sat doi polițiști pe bicicletă. Și în noaptea aceea am dormit în pădure, cufundați în frunzișul adunat de sub copaci, acoperiți cu mantalele noastre soldățești.

Cînd ne-am trezit, era încă întuneric. Înghețați, tremurînd de frig, scuturînd frunzele și acele de brad de pe noi, am ieșit din pădure pe cîmpul ce aluneca de pe un deal pe altul. În zori, am intrat într-o prisacă așezată jumătate în cîmp, jumătate în pădure. Ni se făcuse poftă de miere. Am ales un stup și am aprins focul lîngă el. Ca să facă mai mult fum, aruncam pe foc smocuri de iarbă. Am desfăcut cu sabia o scîndură de la stup. Am tăiat un fagure și l-am scos cu mîna. Ședeam amîndoi la foc, lîngă stup, pe iarba pîrjolită, ținînd în mîini fagurele tăiat în bucați. Mierea ni se prelingea pe la încheieturile mîinilor, pe bărbie, se întindea pe toată fața. Uitîndu-mă la Moise cum înfuleca fagurele cu tot cu ceară, nu m-am putut stăpîni și i-am tras o palmă peste spate. Înecîndu-se cu o bucată de fagure, Moise se opri cu toată fața în miere.

— Moise, tu arăți ca ăia din Pămîntul Făgăduinței. Ești plin de miere și de lapte de pasăre. Parcă ai fi ieșit din stup.

— Ce-ai făcut, Piotr. Unde mă mai spăl eu acum ? Nu mai scap de dulceața asta pînă acasă. Toate viespile o să tragă la mine.

— Așteaptă. Poate că pe drum dăm de vreun vițel pribegit. Te-o linge așa de bine, ți-o aranja și frizura, de nu-ți rămîne decît să chemi o trăsură și să te duci la nuntă.

— Uite la el ce deștept e. Arată de parcă și-ar fi petrecut tot sabatul sub sfeșnic și mai rîde de altul.

Aruncînd în spate fagurele supt, am început să tai cu sabia altul așezat mai jos. Sabia se opri însă în ceva tare. Scrîșni de parcă ar fi dat de un os. Am simțit cum mă furnică, începînd de la ceafă pînă la genunchi. Închizînd ochii, l-am văzut pe șvabul acela transpirat, întins lîngă mitralieră. Și mîna lui zdrobită de sabie. L-am chemat pe Moise. Smulgînd scîndura, am zărit pe fundul stupului un revolver și cartușe risipite. Pe peretele din spate era sprijinit un sul învelit în ziar. Alungînd albinele cu un smoc de iarbă aprins, am întins mîna după acel sul. Era gros și lung de aproape un metru. Ca și pistolul și cartușele, era stropit cu miere.

L-am desfăcut cu grijă. În fața noastră, pe iarbă, străluceau culorile argintii și aurii de pe steagul regimentului nostru. Pe deviza „DUMNEZEU ȘI PATRIA", cusută cu fir de aur, picurase miere. Cîteva albine umblau pe ea abia trăgîndu-și piciorușele și aripioarele. Îngenuncheați lîngă steag, ajutam albinele să iasă din miere. M-am uitat la Moise cum își linge degetele năclăite.

— Îți place ? Încă nu te-ai săturat ?

— Îmi place. Cui nu i-ar plăcea așa miere curată, fără pic de ceară ?

— Atunci hai să lingem deviza asta de aur. Numai să stabilim întîi cine ce linge. Tu îl preferi pe DUMNEZEU sau PATRIA ?

— Cum să-ți spun eu ? DUMNEZEU nu-i al meu, iar PATRIA e cusută. Ne-au mai alun-

gat cîte unii de la ea. Chiar și atunci, la Tarnów. Așa că mie nu-mi rămîne decît „ȘI".

— Ușurel, ușurel, frățioare. În legătură cu „ȘI" n-avem de ce ne certa. Tot atît de bine mi se cuvine mie cît și ție. Rămîne „DUMNEZEU". Rămîne „PATRIA". Picurate cu miere. Trebuie să le lingem. Să le curățăm. Pînă la cel din urmă fir. Așa că te întreb, ce preferi ?

— Dacă-i așa, Piotr, atunci și din DUMNEZEU un pic și din PATRIE oleacă. Dacă așa a fost să fie, apoi să ne desfătăm.

Am început cu DUMNEZEU. Lingeam literă cu literă, pînă a rămas locul uscat. La sfîrșit, fără să ne rușinăm, fiecare dintre noi am lins cîte o literă din ȘI. După ce s-a uscat steagul la soare, am început să ne gîndim ce să facem cu el. Am fi vrut să-l luăm cu noi. În cele din urmă am hotărît că e mai bine pentru steag și pentru noi, dacă îl lăsăm în stup. Înfășurînd din nou steagul în ziar, l-am înghesuit în stup, apoi am bătut la loc scîndurile smulse.

— Știi, Piotr, ciudate albine mai cresc oamenii pe aici. În loc de miere, adună armament pentru iarnă, acoperă steagul cu miere, ca să nu putrezească.

— Așa e. Ciudate.

Intrigați de toate astea, am început să umblăm de la un stup la altul, ciocănindu-le cu sabia. Ni se părea că în fiecare stup, în afară de fagurii cu miere, zornăie armament. Pătrunzînd în mijlocul prisăcii, iar prisaca era mult mai mare decît ne-am închipuit noi, eram

aproape convinși că pe lîngă armament și muniție, cineva ascunsese în stupi și soldați. Un regiment întreg. Poate o divizie întreagă. Îi îndreptase în timpul marșului, complet echipați, spre prisacă, deschisese stupii, iar ei, cîntînd despre un cavalerist și despre Marysia care mergea după apă, au pătruns în ei în rînduri de cîte patru. Și i-au acoperit mierea și ceara. Umblînd prin prisacă, ascultam dacă prin zumzetul albinelor nu străbat și vocile soldaților, ori vreun cîntec fluierat sau murmurat. Și ne uitam cu atenție dacă prin crăpături ori prin găurile lăsate de noduri nu iese vreo capelă, lama vreunei săbii, o lopată ori o mască de gaze.

Dar în afară de zumzetul prisăcii și de picuratul mierii printre scîndurile deformate de soare, n-am putut auzi și vedea nimic. Mierea ce se scurgea din stupii plini, strălucea aurie în iarbă. Se părea că iarba privește cerul cu niște ochi aurii, holbați de uimire. Se vede că fără să clipească, fără să miște o geană, un firicel, ea păzea regimentul, armamentul și steagul cu DUMNEZEU ȘI PATRIA. În orice caz, părăsind prisaca, ne uitam mereu în urmă, dacă nu iese vreun trompetist din stup și nu începe să cînte deșteptarea. Am încetat să ne mai uităm abia cînd prisaca a dispărut în spatele copacilor. Dar în pădure și chiar după ce am trecut de ea, tot mai așteptam sunetul trompetei.

Ziua aceea a fost cea mai spornică. Pădurile erau tot mai dese și nu ne mai chinuia căldura. Ranițele ni se păreau mai ușoare, iar bocancii

de piele parcă nu mai erau atît de scorțoși. Apoi, nu mai trebuia să ne apropiem de nici un sat ca să ne astîmpărăm setea. Într-o livadă aproape sălbatică de pe o moșie, am cules o sumedenie de mere. În timpul marșului, scoteam cîte unul din buzunar și-l mîncam. De cîteva ori ne-a venit să și cîntăm.

Pe la prînz ne-am așezat la poalele unei păduri, avînd în fața noastră luncile cosite, pline de căpițe, și un sat îndepărtat. Mîncînd ce mai rămăsese din pîinea și din slănina pe care le primisem cu o zi în urmă, discutam despre cei de-acasă. Apoi discuția a trecut la Marysia și la Hela. Stînd întins în iarbă, cu mîinile sub cap, și închizînd ochii, le vedeam pe amîndouă ieșind din grajd cu șiștarele pline cu laptele muls la amiază. Am simțit mirosul acelui lapte. Apoi m-am văzut pe mine ieșind de după colțul casei, apropiindu-mă de fete, îngenunchind lîngă șiștar și bînd cu poftă lapte aproape fierbinte. În același timp am zărit și pădurea din spatele nostru, acoperită de un auriu fraged, aproape albită de mesteceni. Și deodată laptele mi s-a amestecat cu mestecenii albi. Toți mestecenii erau răniți de baionete. Din ei curgea în arșiță seva ce semăna cu laptele proaspăt muls. Toată pădurea plutea în acel lapte proaspăt, în acea sevă de mesteacăn. Iar prin pădurea albă, albișoară, alerga Stach rănit de moarte. Se împiedica și cădea. Voia să bea din laptele proaspăt, din seva ce curgea din mestecenii răniți de baionete. Dar pădurea se făcea tot mai albă, asemenea unei aripi uria-

șe de corb bătrîn, unui păun alb, iar Stach se făcea tot mai alb de la pădurea aceea, de la laptele acela, asemenea varului stins, asemenea pergamentului dintr-o carte de rugăciuni, asemenea chipului acela de pe tulpina plopului tremurător.

Văzînd toate astea, am țipat și am sărit drept în picioare. A sărit și Moise. Mi s-a părut că și pădurea se pregătește s-o rupă la fugă În orice caz, țipătul meu se ducea tot mai departe împreună cu mestecenii albi sau în mestecenii albi. Și se vede că din nou totul se întipărise pe chipul meu, fiindcă Moise se apropie de mine și zgîlțîindu-mă de umeri, începu să mă întrebe ce s-a întîmplat. Spunîndu-i să asculte pădurea ce se îndepărta tot mai mult cu țipătul meu închis în mesteceni, m-am gîndit la el și la ce povesteau țăranii despre evreii uciși de invadatori. Și m-am mai gîndit la Jasiek și la Stach. Și a început să-mi fie teamă pentru Moise. Atunci mi-am spus că dacă cineva, zărindu-l pe Moise, mai aduce vorba despre așa ceva, îl silesc să-și taie părul.

Aruncîndu-mi ranița pe umăr, mi-am adus aminte de bucățile acelea de tablă de aluminiu, de aramă, de tablă nichelată, adunate cu gîndul la ferecătura trăsurii mele. Am lăsat ranița jos și dezlegînd-o, am început să arunc fierăraia aceea. Îmi trecuse cheful de brișcă vopsită în vișiniu și de mers cu ea la biserică. Voiam să ajung acasă, să mă opresc în prag, să aștept pînă ce mama, care-și cînta psalmii stînd pe laviță, se apropie de mine, îmi des-

cheie mantaua și-mi scoate șapca, și apucîndu-mă cu mîna ei uscată de chică, îmi dă capul pe spate în fața ferestruicii, ca să mă privească în ochi. Așa făcea întotdeauna cînd mă întorceam de la vreo nuntă ori de la vreo serbare din satul de peste rîu, unde de cele mai multe ori se băteau cu ciocanele, cu cuțitele, cu bricegele. Dar Moise, adunînd fierăraia aruncată de mine, o înghesuia înapoi în raniță. Zicea că de aceea a doborît el avionul lîngă Tarnów, ca trăsura mea să strălucească de aluminiu și de aramă.

Nu m-am mai împotrivit. Și iar mergeam unul lîngă celălalt, sporovăind și mîncînd mere. Seara am ajuns pe malul Sanului. Intrînd în răchitiș, ni se părea că am și ajuns la noi pe malul Dunaiețului. La fel mirosea a pește spintecat, a mure și a iarbă cu urme lipicioase de melci. Cînd am ieșit însă pe malul apei, totul s-a lămurit. Ce-i drept, rîul nu era mai lat decît Dunaiețul, era însă mult mai adînc și mai verde. Nu semăna cu răchita tăiată primăvara, ci cu un stomac de animal, spintecat cu cuțitul, dar care nu încetase să funcționeze.

Ne temeam să intrăm în apă. La vremea aceea a zilei, nici vorbă să putem găsi un vad. De altfel, se părea că nici nu putea fi găsit. Ce-i drept, eu de copil înotam cîinește, așa că m-aș fi descurcat, dar cu Moise era rău de tot. Mai rău decît cu o piatră, ori cu o secure aruncată în apă. Gîndindu-mă cum să trecem rîul, mi-am amintit că intrînd în răchitiș am trecut peste un drum, pe lîngă care am văzut o

linie de telegraf. Lăsînd ranițele între răchite și însemnînd locul cu o nuia înfiptă în nisip, ne-am întors în drum. M-am urcat pe stîlpul de telegraf și am tăiat cu sabia firul cel mai de jos. Același lucru l-am făcut la al treilea stîlp.

Ne-am dezbrăcat pe malul rîului, înghesuind toate lucrurile în ranițe. Mi-am legat o sîrmă de mijloc dîndu-i lui Moise un capăt, am luat o raniță. Încet, pas cu pas, înaintam în rîu. Apa îmi ajungea pînă la brîu, pînă la subsuori, pînă la gît. Eram însă destul de departe de mal. În cele din urmă a trebuit să înot. Mă străduiam să calc apa, ca să-mi dau seama unde și pe ce distanță nu dau de fund. Nu era chiar atît de rău. M-am întors după a doua raniță. A doua oară mi-a mers și mai bine. Atunci l-am chemat și pe Moise. Îl vedeam cum intră în apă. Înainta tot mai mult. Cînd îi rămăsese numai capul la suprafață, am tras cît am putut de sîrmă. Înota dînd din mîini și din picioare. La vreo zece, douăzeci de metri de mal s-a dus la fund. M-am speriat că i s-a dezlegat sîrma. Am tras și mai tare. A sărit din apă bolborosind. Trăgeam tot mai tare. Cînd a ajuns la cîțiva metri de mal, am sărit după el în apă. Apucîndu-l de mijloc, l-am scos ca pe un cățel. Am vrut să-l pun pe picioare, dar a căzut în nisip. Voma. L-am întins pe nisip, cu capul dat pe spate. M-a împins și s-a ridicat în capul oaselor.

— Fir-ar să fie, ce-am mai băut. Ca la botez, la vreun primar ori la vreun boier. Mi

se pare că am înghițit toată apa. Pînă la ultima picătură. A rămas albia uscată, iar peștii bat cu cozile pe fundul ei.

— De băut, ai băut. Așa ești tu, lacom. N-ai nimic din acei Moise care mergeau pe apă ca pe uscat. În fruntea poporului.

— Las' că nici tu nu ești o mamă iubitoare. Auzi, să legi omul cu sîrmă peste burtă și să tragi așa de el.

Alergam pe nisip, clănțănind din dinți. De bucurie că ne-a reușit trecerea rîului și că n-am pierdut nimic în apă, și amintindu-ne de bucuria aceea din copilărie, cînd săream în rîul nostru primăvăratic, în eleșteul încălzit la soarele lui iulie, ne dădeam peste cap, umblam în mîini și încercam să stăm în cap. Înfierbîntați de ieșeau aburi din noi, fără o picătură de apă pe piele, ca o aripă albă de pasăre scoasă din ploaie, am început să ne îmbrăcăm. Îmbrăcîndu-mi cămașa militară, fără guler, vedeam cum se stinge în umbra serii trupul aproape auriu al lui Moise. M-am uitat la capul lui, ce semăna cu o tigvă. Un cap asemănător avea Cristosul ce atîrna pe crucea din biserica parohiei noastre. Numai că era înclinat într-o parte, spre hoțul din dreapta, și era tot încercuit de spini. Despre Cristosul acela zdrobit cu bîta de stejar, străpuns de suliță, cîntam eu cîntecul de postul mare. Și fără să vreau, înclinam și eu capul. Dar în partea stîngă. Unde stătea Jasiek.

Îmbrăcați, cu nasturii toți încheiați, înfășurați în mantalele largi, cu ranițele aruncate

peste umăr, am ieșit din răchite. Voiam să ajungem cît mai repede în cel mai apropiat sat. Ne-am propus să dormim măcar cîteva ore într-o șură. Dar înainte de-a ajunge în vreun sat, am dat de o moșie cu stoguri cu fîn și cu grîu. Alunecînd de pe un stog țuguiat, cu greu ne-am cățărat pînă la prăjină. I-am dat la o parte vîrful, pînă am ajuns la un loc cald ca un animal cufundat în somn. Intrînd în căldura aceea, ne-am acoperit cu mantalele.

Ce-i drept, ne înțeleseserăm să nu vorbim, dar nu puteam cu nici un chip adormi. Lipiți unul de altul, stăteam întinși pe spate, cu mantalele trase pînă sub bărbie. Deasupra noastră se întindea un cer de septembrie, peste măsură de înstelat, căruia oamenii de pe la noi îi spuneau cerul fierarului (numai scîntei).

Moțăind și privind cerul acela, vedeam tot satul nostru. Apărea pe cer casă după casă, șură după șură, șopron după șopron. Încingea Ursa Mare într-un cerc tot mai strîns. Satul tocmai încheiase secerișul, fiindcă drumul cu praful pînă la gleznă era plin de spice, de balegă de cal și de păsări care ciuguleau bălegarul. Dar mai era și în zi de sărbătoare. În mijlocul satului, pe scena făcută din scînduri, stătea orchestra evreiască. Cînta. Dansatorii urcau perechi, perechi, pe scenă. Printre ei mă vedeam pe mine cu Marysia și pe Stach ținînd-o de mijloc pe Hela. Din cînd în cînd îl zăream printre dansatori pe Moise, care cînta la clarinet. Avea obrajii umflați ca

niște bujori, capul dat pe spate și ochii închiși. M-am mișcat, cît am putut mai ușor, și mi-am petrecut brațul pe sub capul lui Moise. A mormăit ceva prin somn. Atunci mi-am spus că dis-de-dimineață, de îndată ce ne trezim, îi tai părul.

Ca și altădată, fiindcă așa ne obișnuiserăm, ne-am trezit cînd se crăpa de ziua. Cum ne-am dat jos din vîrful stogului, lăsîndu-ne să alunecăm, l-am așezat pe Moise pe un braț de otavă, ca să-i fie mai moale. Am dus degetul în dreptul buzelor, ca să nu întrebe nimic, și am tras sabia. I-am încercat ascuțișul pe buricul degetului și pe un fir de iarbă. Nu era rău. Tăia aproape ca briciul tatei.

Cînd m-am apropiat de el, Moise a rupt-o la fugă. L-am prins de călcîiul gol și l-am tîrît înapoi. Se apăra cu furie. N-aveam ce face. L-am lovit cu pumnul în bărbie. Capul i-a căzut în piept. Înainte de a-și reveni, i-am tăiat favoriții. Și manevrînd atent sabia grea, îi tăiam smoc cu smoc părul cîrlionțat ce semăna cu un metal pufos. Sub ascuțișul sabiei, capul lui se lumina, luînd strălucirile ei. După ce i-am tăiat și ultimul smoc de păr, Moise a izbucnit în plîns.

— Mi-ai făcut-o. Ca tîrfa aia lui Samson. Ce nevoie ai tu de mine? Trebuia să mă lași, dacă ți-e frică să mergi cu mine. M-aș fi descurcat eu și fără tine. Ți-ai găsit să faci pe doica, pe măicuța, pe tătuțul.

— Ce-i cu Samson ăla ? Și după ce plîngi așa ? Pînă ajungem noi acasă îți cresc penele la loc.

— Sigur că-mi cresc, dar nu va mai fi părul din război. Iar pînă atunci, voi fi mai slab decît un copil și mai slab decît o pasăre, decît musca, decît iarba.

— Mai slab, mai slab. Uite și eroul. Dar ce, voiai să muți munții din loc, să te lupți la praznic cu vreun măgar, cu vreun urs ? Important e că te întorci acasă întreg. Acasă o să se ocupe ai tăi de tine. Au să te îndoape ca pe un curcan. Iar cînd te-or îngrășa, am să trec și eu pe la tine. Ne vom încerca puterile pentru răul pe care ți l-am făcut. Sînt convins că vei învinge.

Înainte de a porni la drum, Moise adună la un loc părul tăiat cu sabia și îl arse pînă la ultimul smoc. Cenușa o risipi în toate părțile lumii. Resturile de cenușă nevăzute, le strivi cu bocancii în iarbă.

— Dacă cenușa asta a căzut pe dușmanii mei, pe ochii și pe gura lor, și pe mîinile, și pe picioarele lor, și pe somnul lor, și pe somnul acelui somn, atunci putem să mergem. Nu mi se va întîmpla nimic.

În noaptea aceea am ajuns în orășelul ținutului nostru. L-am ocolit. Cu toate că mergeam aproape dormind, ne-am hotărît să nu ne mai oprim pînă acasă. Și într-adevăr, cînd cerul a început să se lumineze deasupra noastră, eram pe malul rîului Dunaieț. Coborînd de pe malul nisipos spre vad, ne-am spălat pe

față. Treceam rîul pășind cu băgare de seamă, ca să nu ne abatem de la vad. În rîu erau o mulțime de căruțe militare, de tunuri, obuze și sîrmă de telegraf. Se vede că și pe aici trecuse armata.

Am intrat în livada noastră printre garduri, ocolind grădinile, ca să nu ne vadă nimeni. M-am uitat la coș. Se ridica din el o șuviță de fum aproape invizibilă în lumina zorilor. Am împins ușa cu umărul și m-am oprit în tindă. În bucătărie se auzi zdrăngănitul unei cratițe care căzuse. Am apăsat pe ivăr. Mama era la ușă. Fără să spună un cuvînt, îmi scoase mantaua și bocancii. Abia după aceea mă apucă de chică, mă duse la fereastră și, înclinîndu-mi capul spre lumină, mă sărută pe gură și pe ochi, pe gură și pe ochi, și pe gură. Am luat-o în brațe și am alergat cu ea prin odaie pînă cînd a început să rîdă și să dea din picioare. Și să-mi spună ștrengar. Atunci am așezat-o pe laviță, la fereastră, și i-am împletit părul presărat cu cenușă.

13

Am dormit cu Moise în șură toată ziua, toată noaptea și a doua zi pînă la prînz, scufundați în fîn și în pernele aduse de mama. Lîngă noi, pe fînul bătătorit, stătea o găleată cu lapte și un castron zmălțuit cu friptură

de găină și de iepure. Trezindu-ne din somn, întindeam mîna după carne, apoi beam lapte și azvîrlind oasele curățate, ne vîram înapoi în perne.

I-am spus mamei să nu pomenească nimănui, nici celei mai apropiate vecine, despre întoarcerea noastră. A doua zi, pe la prînz, cînd am început să ne îmbrăcăm, ni se părea că cele două săptămîni de armată se scurseseră din noi, împreună cu sudoarea, în fînul bătătorit, în pernele ude de sudoare. Lovindu-ne cu pumnii în spate, în ceafă, trăgîndu-ne de păr și împingîndu-ne cu picioarele de pe fîn pe trifoiul așezat mai jos, rîdeam pînă la lacrimi și încercam să cîntăm cîntecul meu despre hoții de cai. Și pentru întîia oară după doi ani nu mai auzeam jderul stînd la pîndă după căprior și nu-l mai vedeam pe Jasiek, înainte de a adormi, călare pe tretina cea neagră.

Îmbrăcați în pantalonii aduși de mama, cu cămăși proaspăt călcate și încălțați în niște bocanci din piele neargăsită, cu ținte pe talpă, am coborît alunecînd pe fund, drept în bătătură. Și tot cîntînd și alergîndu-ne, am năvălit în odaie, de a gemut ușa împinsă cu umărul. O oră mai tîrziu, dezbrăcați pînă la piele, ne spălam unul pe altul într-o albie pregătită de mama în cea de-a doua odaie. Săpunindu-i spatele lui Moise și turnîndu-i pe cap apă caldă, pe care o luam cu cana dintr-o oală, am observat că părul lui, tăiat cu sabia pînă la piele, începuse să crească. Ce-i drept,

tot mai semăna cu flăcăiandrii aceia din cătun, rași în cap pe vreme de secetă prelungită și unși cu grăsime de gîscă, care erau puși să stea zile întregi în genunchi în fața troițelor și să cînte psalmi de pocăință, dar lui nu-i fumega capul și nu se simțea în el furtuna adunată fulger cu fulger.

Spălați pînă în cele mai ascunse locuri, mirosind a săpun de casă și a apă cu gust de fier, stăteam la masă, sorbindu-ne supa de găină dintr-o strachină de pămînt. Ghemuită pe un scăunel lîngă sobă, mama se uita la noi de parcă din clipă în clipă aștepta să ne crească aripile.

După masă, sătui ca niște duhovnici în zi de praznic, dînd drumul curelelor de piele întinse pe burțile noastre rotunjite, am ieșit în livadă la o țigară. Stînd pe bancă în grădina cu nalbe, ne uitam la izlazul pierdut pe sub sălciile ce-și scuturau frunzele, la dealurile de dincolo de Vistula, ce se unduiau în zare ca o țesătură de aur întinsă pe un război vișiniu. Abia atunci, văzînd dealurile de peste Vistula, mi-am adus aminte de Jasiek din satul acela plin de nechezatul cailor furați. Închizînd ochii, l-am zărit pe Stach. Mi se părea că-i chiar la marginea livezii împrejmuite cu gard de răchită, că se înalță în vîrful degetelor străduindu-se să rupă un măr roșu. Nu m-am putut stăpîni și ridicîndu-mă de pe bancă, am pornit spre cel mai îndepărtat colț al livezii, spre mărul acela plin de fructe roșii. Am rupt un măr de pe cea mai joasă cracă și ștergîndu-l

de aburul toamnei, am întins mîna peste gard. Nici n-am observat că în spatele meu stătea Moise. Înainte ca să-mi pot eu duce mîna la spate, Moise îmi și luă mărul din palmă și își înfipse dinții în el.

Nu i-am spus cui îi oferisem eu mărul. Pentru orice eventualitate, m-am apropiat de măr și cuprinzîndu-i cu amîndouă mîinile tulpina firavă, l-am scuturat pînă a căzut și ultimul măr de pe creanga din vîrf. Și cum Moise stătea cu gura căscată fără să poată scoate nici un cuvînt, i-am spus :

— Sînt pentru tine. Le duci bătrînilor tăi. Și spune-le că ai fost în rai, în Pămîntul Făgăduinței. Și că n-a fost nici un război. Iar despre Stach, nici un cuvînt. Acum vino să ne bărbierim. Dacă ne vede cineva, încep să se adune oamenii. Iar noi arătăm de parcă am fi păscut caprele dracului unde și-a-nțărcat el copiii.

Ne bărbieream în livadă, privindu-ne în oglinda adusă din casă. Dar, după experiența avută, n-am mai pus-o nici pe marginea fîntînii, nici în coroana mărului. Ne țineam unul altuia oglinda. După ce m-am săpunit și m-am apropiat cu briciul ascuțit pe curea de oglinda pe care Moise o ținea cu amîndouă mîinile, el a înclinat capul și, zîmbind, mi-a spus :

— Poate vrei să și dansezi ? Dansează, Piotr. Așa-ți vine de bine în fața oglinzii. Dansează pînă nu te vede cineva. Să fie ca altădată. Ca după serbare. Te rog, dansează, Piotr.

Am alergat pînă în casă. Am adus sabia înnegrită de atîtea mere tăiate. Și șuierînd din degete, am intrat cu sabia ridicată deasupra capului în ritmul polcii cîntate de Moise. În oglindă vedeam sabia scînteind deasupra capului meu, reflectată în sute de imagini. Cîntînd tot mai repede și șuierînd din degete, Moise mă îndemna ținînd oglinda în brațe. În timpul dansului l-am mai lovit o dată pe șvab peste mîini, am mai tăiat o tufă de ienupăr, un gîscan. Și mișcînd sabia aproape de piele, i-am mai tăiat o dată lui Moise favoriții și părul cîrlionțat. M-am oprit abia cînd m-am văzut în oglindă între crengile încărcate de mere, între sălciile aurii de pe izlaz, pe fundalul dealurilor mișcătoare de peste Vistula, cînd am crestat cerul deasupra casei Helei și a Marysiei. Azvîrlind sabia și ștergîndu-mi cu brațul fața asudată, am început să-mi rad barba, care nu mai văzuse briciul de cîteva zile.

Bărbierit, spălat, pieptănat cu cărare într-o parte, chipeș ca o fată ce se gătește de nuntă, am intrat în grajd, pentru întîia oară de la întoarcerea acasă. Ciulindu-și urechile, fornăind și nechezînd ușor, caii își vîrau în mine capetele lor ce semănau cu niște cutii de lemn. Dar umflîndu-și tot mai mult nările, scuturau din capete. Se vede că pe lîngă mirosul șurii cu fîn, al casei roase de cari, al pămîntului încins de soare, pe care-l cunoșteau, mai simțeau în mine ceva sau pe cineva străin. La început credeam că e vorba de Moise, care stătea alături, dar nici după ieșirea lui din

grajd nu s-a schimbat nimic. Abia cînd am început să le vîr între dinți știuleți de porumb luați din coș, să-i scarpin după urechi, să le ating cu buzele spinarea, și-au așezat, unul după altul, capetele pe umerii mei și, închizînd ochii, au adormit mulțumiți. La fel s-a întîmplat cu vitele și cu cîinele.

Cercetînd cu băgare de seamă gospodăria, controlînd plugul și grapa, m-am așezat împreună cu Moise pe pragul mîncat de ploi. Mi-am spus că de mîine va trebui să ies la cîmp. E drept că de cîteva săptămîni nu mai căzuse un strop de ploaie, iar cîmpul, fumegînd, era tare ca oțelul călit, dar nu se mai putea întîrzia nici o zi cu semănatul și cu strînsul cartofilor. Așa că de îndată ce s-a ivit mama în prag, am rugat-o să dea cu piatră vînătă vreo zece banițe de grîu, pe o ușă scoasă și întinsă în cămară. A doua zi aveam de gînd să ies dis-de-dimineață la cîmp, lîngă mărăciniș.

Spre seară, cum a răsărit prima stea, au început să se adune și vecinii. De la mama aflasem cine s-a întors de la război din satul nostru, din parohia noastră. Se știa aproape sigur că undeva pe lîngă Lvov pierise singurul fiu al fostului primar din satul de pe Dunaieț. Am scos din cămară o sticlă de votcă, scăpată ca prin minune. Vecinii scoteau și ei de la piept cîte o sticlă. Cînd am văzut însă că nu ne ajunge, am trimis un băiețandru să dea o fugă pînă la prăvălie după malaga.

Beam și vorbeam despre război, despre nemți, care, ce-i drept, nu ajunseseră în satul

nostru, dar unul și altul îi văzuse prin tîrgurile învecinate. Cînd s-a aflat că tocmai Moise doborîse avionul german de lîngă Tarnów, au început să se uite la el ca la sfîntul Gheorghe, care parcă tocmai coborîse din vitraliul bisericii și își făcuse apariția în odaia noastră. Îi mîngîiau mîinile, îl băteau pe spinare și ciocneau cu el mai des decît cu mine.

În odaie se întunecase de fum de mahorcă. Împiedicîndu-se de prag și șontîcăind pe piciorul lui de lemn, se ivi în ușă bunicul Jakub. I-am cedat locul la masă, iar eu m-am așezat pe patul răvășit. El își aprinse luleaua cu o așchie scoasă de sub plită și, sprijinit într-un baston cioplit dintr-o creangă de vișin, se uita atent la mine lăsîndu-și capul într-o parte. Mă feream de privirile lui, cît puteam. M-a prins însă cînd i-am întins paharul cu vin de malaga. Ce-i drept, a luat băutura, privind-o la lumina lămpii cu gaz, dar n-a dus-o la buze.

— Vezi, tu, fiule, eu aș vrea să beau în sănătatea ta, dar trebuie să-mi arăți întîi iubita. Doar n-oi fi pierdut-o ? N-ai aruncat-o în apă ? N-ai îngropat-o în gunoi ?

Toți se uitau la mine. Am ieșit în tindă încet, ca să nu mă împiedic, fiindcă mi se cam urcase băutura la cap. Abia aici mi-am adus aminte că luînd sabia din grădină, am dus-o în cămară și am înfipt-o în lada cu grîu. Cînd am adus-o în odaie, pe ascuțișul ei se mai legănau cîteva fire de pleavă. Le-am suflat de pe tăiș. Pleava a căzut pe plita încinsă. A

ars imediat. Ștergînd tăișul sabiei cu mîneca de la cămașă, i-am întins-o bunicului. Și-a trecut pe ascuțișul ei buricul degetului, cu pielea tăbăcită și arsă de cît a înfundat luleaua, apoi, apropiindu-și de nas lama aproape neagră, a mirosit-o ca pe o ființă vie.

— Miroase a pîine și a mere. Ce-ai făcut, tu, fiule, cu ea, ai tăiat pîine și mere ? Poate că tu nici n-ai fost la război, ci ai stat în vreo brutărie, în vreo livadă ? Eu ți-am dat-o să mergi cu ea la război. Iar tu nu i-ai dat iubitei mele să miroasă sînge și nici să bea nu i-ai dat. Nu m-ai ascultat, fiule. Eu ți-am spus limpede, mai limpede decît se spune o rugăciune : lovește-i din tăria cerului, în numele craiului, al lui Witos, al lui Isus Cristos !

Și scuturîndu-și capul lui de pasăre, scos din fire, bunicul Jakub încerca să frîngă sabia în mîinile lui noduroase. Cînd a văzut că nu reușește, s-a ridicat de pe scaun și a vrut s-o frîngă pe piciorul de lemn. Dar mai înainte ca cei din jur să vadă că s-a clătinat, bunicul Jakub se și rostogolise pe podea. Lîngă el, săltînd și zornăind, căzuse sabia înnegrită. L-am ridicat împreună cu Moise de subsuori. Ne-a împins vrînd să plece acasă. Pînă la urmă l-am îmbunat și l-am așezat înapoi pe scaun. După ce a povestit Moise despre neamțul pe care l-am altoit cu sabia, a încetat să-i mai tremure capul de pasăre și mîinile noduroase.

— Și cum zici c-a fost ? Neamțul stă la mașingever, cu labele pe miner, niște labe cărnoase, mari ca niște bujori, ca niște capete de

vițel, iar tu te tîrăști spre ei prin iarbă? Și cînd le-ai văzut pe mașingever, crescînd cît un tăuraș, cît un bou, te-ai sprijinit în cot, ai ridicat pe iubita asta deasupra capului și ai lovit în ele? Dar de ce nu i-ai tăiat și pe ceilalți doi? I-ai lăsat așa, fără nici o zgîrietură? Rău ai făcut, fiule. Ai să te trezești cu ei aici. Și dacă vin, ascunde-te, fiule, sub pămînt, în scorbură de pasăre, în gaură de șarpe. Te vor recunoaște oriunde. Te vor scoate din mulțime. Te vor spînzura, fără să clipească, de vreo cracă uscată. Unul care a mirosit moartea, va vedea pe chipul tău, pînă la a doua moarte, Piotr, moartea aceea care l-a privit din tine, din sabia ta și i-a făcut semn cu degetul.

Abia după ce spuse aceste cuvinte, bunicul Jakub luă sabia din mîinile lui Moise, o ridică la înălțimea buzelor și o sărută. Apoi, înapoindu-mi-o, îmi ură:

— Dacă ți-a plăcut, atunci să-ți slujească. Pînă la ultima picătură de sînge a celui din urmă șvab. Și să ai grijă de ea, Piotr. S-o cureți cu nisip și cu cenușă, pînă se face oglindă, ca o scînteie să scapere moartea în ea. Și înainte de-a o înfige în fîn pînă la mîner, dă pe ea cu o pană. Cu o pană de corb înmuiată în ulei. Și cu o pană de șoim, ca să fie iute și ușoară cînd o ridici deasupra capului.

Ducînd sabia în cămară, am auzit pe cineva fugind în vîrful degetelor din pragul casei. M-am ascuns în tindă. Puțin mai tîrziu, cineva ieșea din grădină și se furișa spre intrare. Cînd a ajuns aproape, încît îi auzeam răsufla-

rea grăbită, am deschis ușa pînă la perete. Acel cineva țipă, se împiedică și-mi căzu la picioare. M-am aplecat și am dat cu mîinile de niște cosițe.

— Hela, tu ești ?

— Ah, doamne ! Piotr ! Stai, Piotr ! Nu pot să-mi trag sufletul. Ce m-ai speriat.

Iar eu o și mîngîiam pe obrajii rotunzi, pe gît, pe umeri, pe păr. Ea, lipindu-și capul la subțioara mea, îmi atingea gîtul, fața, începînd cu degetele mici, apoi cu cele mijlocii și în cele din urmă, cu toate vîrfurile degetelor. Și lipiți unul de altul, ținîndu-ne de mijloc, fără să schimbăm o vorbă, am intrat în grădină. Abia cînd am ajuns în grădină și-a scos capul de sub brațul meu, dar ținîndu-mi fața între palme, m-a privit în ochi. Am încercat s-o ridic de umeri, s-o ridic de sub măr spre cerul înstelat și s-o sărut, dar nu s-a lăsat și mi s-a smuls din brațe.

— Ce-i cu el, Piotr, spune, ce-i cu el ?

M-am desprins de ea și sprijinindu-mă cu spatele de măr, mă scotoceam în buzunar după țigări.

— A fost aici, Hela. A fost aici astăzi la amiază. Stătea dincolo de gardul acela. Și voia să rupă un măr. Dar nu ajungea. Știi că nu era prea înalt. Așa că m-am dus eu și i-am rupt un măr. Și am întins palma cu mărul acela peste gard, dar n-a vrut să-l ia.

— Cum n-a vrut ? Ce aiurezi tu, Piotr ?

— Poate că și voia, fiindcă înghițea în sec. Avea buzele arse și-i era sete. Numai că nu

putea să ia mărul din mîinile mele. El n-o să mai poată lua nici un măr.

Lipindu-se de mine, Hela se ridică în vîrful picioarelor și mă trase de păr. Stăteam drept, cu fața ridicată spre cerul înstelat. Mă trăgea cu toate puterile de păr pînă mi-a apropiat fața de a ei. Mă săruta începînd cu claviculele, cu mărul lui Adam, cu barba, buzele, ochii și încă o dată ochii, buzele, gîtul și mîinile ce-i mîngîiau obrajii.

— Și n-a vrut mărul ? Nu l-a vrut, Piotr ? Dar tu-l vrei ? Nu-i așa că-l vrei ? Așteaptă, Piotr, ți-l dau imediat. O, Doamne, unde-au dispărut merele ? Ziua sînt atît de multe.

Am lovit-o peste mîna întinsă după măr. Odată cu creanga ce biciui întunericul, căzu și un măr, iar după el, o stea alunecă spre dealurile aurii de peste Vistula. Plîngînd încet, fata primarului se așeză pe pămînt.

— Ce vrei de la mine, nebuno ? Am fost la război. Iar de la război nu se întorc toți.

— Atunci tu de ce te-ai întors ?

— Ca să-ți spun că acolo, pe malul Dunaiețului, cînd ni s-a arătat chipul acela pe trunchiul plopului, Stach ochea în mine. Și să-ți mai spun că nici eu nu trăgeam în copac.

Fata primarului se ridică. Se apropie de mine. M-am retras pînă m-am lipit cu spatele de un măr.

— Acum vezi, Piotr, vezi cum ești ? Tu încă de atunci l-ai omorît. Încă de atunci. Ai avut noroc cu războiul ăsta ! L-ai dus la război și acolo, ca să nu cadă vina pe tine, să nu

te arate lumea cu degetul, să nu putrezești în pușcărie, el a fost omorît în locul tău. Dar nu-ți fie frică. Eu n-am să spun nimănui. Doar ți-am făgăduit că de vei fi crai, eu voi fi crăiasa ta, și de vei fi călău, eu voi fi nevasta călăului. Și ne vom scălda goi-goluți în iaz și în rîu ne vom scălda. Și nu pe întuneric, ca atunci în grădină, ci în amiaza-mare și de față cu toți oamenii. N-o să-ți fie rușine? Nu-i așa că n-o să-ți fie rușine? Fiindcă nici n-are de ce. Nu-ți lipsește nimic. Numai că trebuie să pregătești mult postav roșu. Mult postav, Piotr. Și să așterni cu el prundurile tuturor bălților și tuturor iazurilor de prin împrejurimi. Și rîul Dunaieț, și Vistula. Pe urmă, Piotr, am să-ți fac un copil. Am să-ți fac un motănel pufos, Piotr. Un cățeluș dulce, un motănel cum n-ai mai văzut, Piotr, Piotruś al meu.

Am tras-o spre mine și apucînd-o de bărbie am sărutat-o pe gură. Umblam cu gura uscată ca lemnul pe obrajii ei, pe gîtul ei, îi mușcam buzele, pînă am simțit pe limbă gust de sare, pînă a țipat. Sub mîinile mele îi tresăriră sînii. Aveam gîtul străpuns de cuțit și mă durea pîntecele. De teama gîtului și a pîntecelui, și a mîinilor ce umblau pe ea, de teama motănelului, a cățelușului, a puiului de călău, m-am depărtat de fata primarului. Atunci a început iar să vorbească :

— Cum se poate, Piotr, Piotruś? Știai că el ochește în tine și voia să mi-te omoare, și nu mi-ai spus nici un cuvînt? Și te-ai dus la

război așa, numai pe jumătate viu, cu chipul acela de pe plop ciuruit de gloanțe, și n-ai n-ai venit să-ți iei rămas bun de la mine ? Dacă n-ai venit să-ți iei rămas bun de la mine, m-am gîndit la Stach. Și cred că de asta a rămas el acolo. Pentru că dacă te gîndești la cineva și nu-i dai nimic, nici un măr, nici o cană cu apă, el nu știe că apa și mărul acela există, așa că nu are la ce să se întoarcă. Și la tine m-am gîndit. Dar cum n-ai venit să-ți iei rămas bun, m-am gîndit ca la cineva care a băut apă, a mîncat mărul, și-a astîmpărat setea și nu mai vrea a doua cană, al doilea și al treilea măr.

Ușa de la tindă scîrții. Am tras-o pe fata primarului mai adînc în livadă. Din prag mă striga Moise. Sărutînd-o pe Hela pe ochi, am luat-o în brațe și am trecut-o de cealaltă parte a gardului. Cînd i-am răspuns lui Moise : Nu s-a întîmplat nimic. Mă doare puțin capul. Vin imediat. Hela reuși să-mi spună că vine a doua zi noaptea la mine în fîn.

Era tîrziu. Cînd m-am uitat la cerul înstelat, Carul-mare, pe care-l văzusem de cu seară deasupra sălciilor, ajunsese deasupra livezii. Întorcîndu-mă în casă, am mai vorbit cu vecinii despre una și despre alta, dar cum s-a terminat malaga, s-au risipit pe la casele lor, bătîndu-mă pe mine și pe Moise pe spinare. După plecarea lor, i-am ajutat mamei să strîngă de pe masă și am ieșit în livadă. Am fumat cîte o țigară și din livadă am intrat în șură. Înainte de a adormi am stabilit că a doua zi dis-de-dimineață ieșim în cîmp, lingă mără-

ciniș. Ocolind satele și, mergînd drept peste cîmp și prin pădure, îl duc pe Moise acasă, în tîrg.

Cînd am ieșit dintre perne și din fîn, în șură era încă întuneric. Cum ne-am îngrijit amîndoi de cai și de căruță, după un sfert de ceas eram gata de drum. De pe caii scoși din grajdul din care răbufnea căldura ca dintr-un cuptor de pîine și care așteptau acum sub merii opăriți de primele geruri, se ridicau nori albi. În căruță, pe capra făcută dintr-un braț de fîn, stătea Burek. Mirosea clarinetul așezat de-a latul caprei, ca pe un os. Se părea că din clipă în clipă o să-l apuce cu labele dinainte și o să cînte un psalm cîinesc, numai de el știut.

Stăteam lîngă căruță, cu mantalele pe umeri, și fumam țigări răsucite din tutun de casă. Apropiindu-se de căruță, Moise dezlegă ranița și controlă dacă și-a luat toate măruntișurile. Se vede că-i lipsea ceva, fiindcă prea mult se foia.

— Filactera, * filactera mea. N-ai văzut-o pe undeva, Piotr ? Doar n-o să mă întorc acasă tuns și fără filacteră. Ar fi mai rău decît m-aș întoarce la bătrîni cu o ladă cocoșată în spinare.

Stingînd chiștocurile în iarbă, ne-am întors în șură. Am răscolit de cîteva ori pernele și fînul de sub ele. Dar filactera tot n-am găsit-o. N-am găsit-o nici în trifoi, unde Moise,

---

* Din eroare, în original : *tales* în loc de *tefilini* (n. tr.).

rușinat, se retrăsese ieri să se roage fierbinte și îndelung. Îl liniștearn și eu cum puteam. S-a mai luminat puțin abia cînd i-am promis că după întoarcere, mai răscolesc o dată tot fînul.

Mergeam fără acea Arcă a Alianței, ce semăna cu un măr pătrat, fără acel Templu al lui Solomon, plin de psalmi ai fericirii, ai ispășirii și ai luptei, plin de sălbăticiuni străpunse de sulițe, tăiate cu sabia în codri, în stepe, în pustiuri și pe cer. Zăbalele zăngăneau între dinții cailor, cîinele, sprijinit cu labele dinainte de loitră, lătra la păsările ce-și luau zborul în bătaia zorilor. Pe drumul de cîmp, printre spițele roților se cernea nisipul gros de un cot.

Am început să vorbim abia pe la mijlocul luncii, cînd deasupra pădurii ce abia se zărea, sau mai bine-zis abia se simțea, lumina semăna cu cea de pe fundul rîului toamna. De fapt, nu se prea lega vorba între noi, fiindcă Moise mereu se întorcea la filactera pierdută, iar eu nu puteam uita discuția de ieri cu Hela. Și pentru întîia oară, în luncile acelea, fără să iau în seamă visul de ieri și de alaltăieri, am închis ochii și am văzut-o în mine pe Marysia. Dar n-o vedeam nici la serbare, nici pe malul rîului, nici trecînd pe sub sălcii cu fruntea ridicată. Mi se arăta mereu în pădurea aceea de mesteceni ce se îndepărta odată cu țipătul meu. Îmi întindea șiștarul cu lapte proaspăt muls.

Și ca să nu-mi amintesc de pădurea de mesteceni, ce se îndepărta odată cu țipătul meu și nici de Stach, rănit, alergînd prin mestecănișul acela alb ca varul stins, am început să

cînt. Întîi mi s-a alăturat Moise, apoi cîinele, sărind și schelălăind în căruță. Arătam caraghios, chiar și prin luncile acelea pustii, cîntînd acompaniați de schelălăitul cîinelui, așa că l-am croit cu biciul și, apucîndu-l de ceafă, l-am zvîrlit din căruță. Acum alerga în fața oiștii și sărea la botul cailor.

Ne-am oprit din cîntat abia în pădure. Ne acoperea huruitul căruței ce se hurducăia pe drumul străbătut de mii de rădăcini ieșite din nisip. De altfel, cînd se intră cu căruța ferecată în pădure, între copaci se aude de o sută de ori mai tare, și altfel se aude într-un stejăriș, altfel în brădet și încă altfel într-o poiană cu ferigă. Apoi, chiar dacă pădurea creștea la șes, chiar dacă îi fumegau mlaștinile și ochiurile de smoală și de rășină scursă, ea ne aducea aminte de pădurile din ținutul Rzeszowului, ce alunecau de pe o colină pe alta. Și atunci ascultam dacă nu se aude zăngănitul sabiei lovindu-se de vreo creangă de alun, dacă nu se aude gîscanul ajuns de ascuțișul sabiei, ori gaița zburînd deasupra crîngului înțesat de refugiați.

Dincolo de pădure trebuia să trecem printr-un cătun, care nu ținea de nici un sat. În cătunul acela nu venea niciodată nimeni. Și nimeni de la primărie, ori de la parohie nu-și aducea aminte de el, decît dacă era vorba de impozite ori de danii. Nici oamenii din satele de primprejur nu prea știau cîte case are, cîți oameni mari și cîți copii. Apoi nimeni nu se ducea în cătunul acela la vreo nuntă, la vreo

serbare, ori botez, nici unul dintre ai noștri nu se însura acolo, neștiind cu ce strigături, cu ce sticle și cu ce pețitori să se ducă. Dar nici cei din cătun nu se încumetau să vină în satele vecine. În afara tîrgușorului de lemn al lui Moise, nu-i vedeai nicăieri.

Îi recunoșteai numaidecît. Înaintea secerișului, pe lîngă tîrșurile de mesteacăn, de măturicile din paie de mei, de cununile împletite din papură și crenguțe de pin, vindeau niște figurine lucrate în lemn de stejar și de fag. Nimeni însă nu voia să cumpere figurinele acelea, fiindcă nu semănau nici cu sfinții și nici cu oamenii obișnuiți, și cu atît mai puțin cu cavalerii și prințișorii echipați cu cîte un sceptru și un măr de aur. În figurinele acelea erau amestecate toate personajele. Ba se mai putea ghici în ele și cîte ceva din lumea animalelor, a păsărilor și a plantelor.

Pare-se că în cătunul acela se și închinau altfel decît în satele vecine. Ce-i drept, credeau într-un Dumnezeu asemănător, dar ei nu-l tratau ca pe cineva care putea să ți se arate în vis, dar nu putea atinge nici cu degetul cel mic apa sau aerul. După ei, Dumnezeu, chiar dacă nu locuia în cătun, sălășluia în fîn, în paiele de ovăz, în care zeilor le place să zăbovească în drumurile și pribegia lor, lăsînd vederii urma caldă a trupului său. De parcă bunicul, sau, să zicem, străbunicul cătunului l-ar fi prins dormind și l-ar fi luat de acolo, purtîndu-l pînă în ziua de astăzi prin pădurile din împrejurimi.

De aici se trag tinerii aceia cu capetele rase ca-n palmă și unse cu untură de gîscă, îngenuncheați pe vreme de secetă în fața troițelor de la răscruci, icoanele ce plutesc pe rîul de la marginea pădurii, pînă nu se aude secera în orzul de toamnă și nu se rostogolește pe masă pîinea țepoasă ca un bursuc, obiceiul de a aduce copiii nou-născuți în pădure, înveliți în ierburi sfinte. În afară de asta, tot cătunul era îngrădit. Între parii descojiți de plop tremurător era întinsă o panglică colorată. Se zice că cei din cătun primiseră panglica aceea de la diavolul conacului, pe care l-au prins croind cu o sapă uriașă din lunca lor pentru cea a baronului. De atunci, panglica aceea îi apără de vrăjitoarele care iau laptele vacilor, sug măduva animalelor și schimbă vitele nou născute cu niște pocitanii.

Așa că știind toate acestea, am pornit disde-dimineață spre tîrg. Ce-i drept, puteam merge pe un drum mai ocolit, prin sate, dar drumul era mult mai lung și mai primejdios, fiindcă pe acolo trece șoseaua, iar din cînd în cînd își făceau apariția și nemții. Am preferat să nu riscăm și ne-am hotărît să trecem prin cătunul acela ocolit de lume.

Cînd am ajuns la panglicuțele ce fluturau în vînt, am coborît din căruță, am smuls din pămînt doi pari și i-am făcut semn lui Moise. Caii, nechezînd și fornăind, de parcă ar fi simțit prin apropiere vreun lup, au urnit căruța. Am bătut parii în pămînt, la locul lor, și am sărit din mers pe capră. Intram în cătun.

Pe cer și pe pămînt era o liniște moale ca mușchiul de pădure, ca puful de pasăre. Nici măcar din grajdurile cu ușile întredeschise, din care ieșeau nori de căldură, nu se auzea rumegatul fînului, zornăitul lanțurilor și oftatul dobitoacelor în somn. Doar dincolo de păduricea de arini, ce se împreuna cu alta de stejari, șoptea apa scurgîndu-se dintr-un iaz în altul. Acolo, deasupra acelei scurgeri de apă, se zărea o lumină, de parcă o armată de cavalerie, pe care noi n-o vedeam, ridicase mii de săbii.

Cînd am ajuns la iazurile acelea, Moise îmi dădu un ghiont :

— Piotr, Piotr, ia uite ce se întîmplă acolo.

— Ce-au mai născocit lățarii ăștia ?

— Piotr, mi se pare că e o înmormîntare.

— La vremea asta ? Fără steaguri ? Fără cîntece ?

— Și ce coșciug ciudat.

— Mi se pare că-i cocoșat ?!

— Cred că da. Li s-or fi strîmbat scîndurile ?

Am dat bice cailor, s-o iau înaintea înmormîntării ce se apropia de drum. Văzînd însă oamenii ce veneau dinspre pădure, caii nu voiau să pornească la trap. Așa că înainte de a ajunge noi la pădure, alaiul cu coșciugul părăsise miriștea și pornise pe drumul de nisip. Am mai mers cîțiva pași, și ne-am oprit în mijlocul alaiului. Ne-am descoperit.

Abia acum, văzînd mai bine coșciugul cocoșat, mi-am adus aminte de un bătrîn schilod din cătun. Pe el îl vedeai de cele mai multe

ori pe la iarmaroace vînzînd figurine ciudate. În afară de figurine, mai vindea fetelor și flăcăilor niște cutiuțe de mesteacăn cu o buruiană mărunțită ca tabacul. Zicea că-i de ajuns să bei în zorii unei zile de primăvară atît cît iei între două degete din buruiana aceea și o cană de sevă de mesteacăn, ca să visezi noaptea pe cel sortit, sau pe cea sortită. Cum bătrînul era schilod de două ori, fiindcă avea cocoașă și în spate și în față, unii credeau că-i de ajuns să-l atingi ca să faci copii zvelți ca niște plopi, ori ca niște brazi. Mi se pare că mama a și zis odată, uitîndu-se la mine cînd intram în livadă atingînd cu capul crengile pomilor că, ducîndu-se la iarmaroc, cînd era însărcinată cu mine, a atins cu mîna, așa, ca să nu vadă tata, cocoașa bătrînului.

Era limpede că bătrînul murise. Și acum îl îngropau. Dar de ce-l duc în coșciug cocoșat ? Și capacul și fundul cocoșat. Ce-i drept, infirmitatea bătrînului era cumplită, dar măcar la scînduri nu trebuiau să se scumpească. Acum, după moarte, infirmitatea lui sărea și mai mult în ochi. Meditînd la toate astea și ținînd strîns în hățuri caii speriați, nici n-am observat că de căruță se apropiaseră cîțiva oameni.

— Dar de ce vă uitați, fraților, așa de ciudat la tristețea asta omenească ? Vă ies ochii din orbite și vă joacă gîrgălodul, de parcă dintr-o clipă în alta ar urma să vă ridice cineva în ștreang. Omul acesta a fost schilod,

a avut o viață schiloadă și moarte tot schiloadă. Nu se făcea să-l îngropăm altfel.

— Tată, ei nu înțeleg, chiar de le-ai vorbi trei zile și trei nopți. Ei sînt de dincolo, de pe Vistula, de la rîu. Acolo, la ei, după moarte, negrul e alb, pătratul — rotund iar strîmbul — drept. Așa că în zadar te miri de ei.

— Cum să nu înțeleagă ? Totu-i limpede. Ulciorul strîmb nu-l îndrepți cu ciocanul. Și de ce să-l îndrepți ? Laptele stă în el, mierea se învîrtoșează și smîntîna se acrește. Și încă mult mai bine decît în cele rotunjoare, cu gîtul lung, împodobit cu ochiul boului. Așa-i și cu omul. Nimeni dintre noi nu s-a uitat să vadă ce gîndea, ce visa el. Dar ce ieșea din mîna și din capul lui era ager ca o pană de șoim, ca o aripă de uliu. Iar faptul că sălășluia într-un trup atît de schilod, cu atît mai mult ne obligă să prețuim ce a rămas în urma lui. Așa-i obiceiul la noi. Iar dacă tot sînteți la noi, se cuvine să vă luați și voi rămas-bun de la fratele schilod după obiceiul nostru. Așa că dați-vă jos din căruță. Veniți să-l cinstiți pe fratele schilod, cine știe dacă nu cel dintîi dintre cei dintîi în fața Domnului.

Mergeam în urma bătrînului ce vorbea necontenit spre coșciugul acela cu capacul și cu fundul cocoșat. Cînd am ajuns lîngă el, am vrut să îngenunchem, dar nu ne-au lăsat. Ne-au luat doar mîinile și ni le-au purtat peste cocoașa de pin, care forma fundul coșciugului, și peste cea de plop tremurător a capacu-

lui. Iar cînd am terminat și am coborît mîinile de-a lungul trupului, bătrînul spuse :

— Și s-au netezit apele în urma ta, s-au netezit dealurile și văile, postavul și mătasea, lîna și cerul, și s-a netezit infirmitatea ta, frate. Și-n ceruri vei fi zvelt ca bradul, ca zorile ce înaintează precum un stîlp luminos prin lanul de grîu.

Spunînd asta, bătrînul ne făcu semn cu mîna că putem pleca. Am mers în tăcere cît a ținut drumul pînă în tîrg. Abia cînd am intrat între primele case acoperite cu paie, am început să vorbim despre înmormîntarea aceea.

— Știi, Piotr, aș vrea să am și eu așa înmormîntare.

— Ce aiurezi, Moise ? Cum, așa înmormîntare ?

— Uite așa. Nu așa cocoșată ca nefericitul acela, dar în contrabas. Ce te uiți așa la mine ? Nu înțelegi : în contrabas. Ei, în contrabasul familiei, la care cîntă acum Isac. Și eu am cîntat, primul, fiindcă sînt cel mai mare. Să se vadă că sînt tot dintr-o familie de muzicanți.

Înainte de a ajunge în fața casei lui, am mai apucat să-i trag una după ceafă, ca să înceteze cu aiurelile. În ușa întredeschisă stătea Abraham Judka, cu tichia pe cap și cu halatul pe umeri. Cînd ne zări, țipă, dădu din mîini și dispăru în tindă. Și înainte ca Moise să coboare din căruță, bătrînul și veni alergînd spre noi săltăreț ca o pasăre. Stăteau îmbrățișați, la cîțiva pași de căruță. Îndepăr-

tîndu-l, mîngîindu-l pe obraji, pe mînecile mantalei militare, pe capul tuns, tatăl îi șoptea :

— Ah, Moișe, Moișe. Tu, fiul meu dintîi, ți-ai lăsat tatăl și ți-ai lăsat frații. Și te-ai dus singur. Și uite ce s-a întîmplat. Și ți-am spus, Moișe. Ți-am spus, fiule. N-o să reușești singur. O armată atît de mare are nevoie de orchestra întregii familii.

14

Și n-am găsit filactera a doua zi. N-am găsit-o nici în toamna aceea, nici în iarna aceea, cu toate că am trecut prin mîini aproape tot fînul și tot trifoiul. Pentru orice eventualitate, cînd duceam cailor și vitelor cîte un braț de fîn, mai controlam o dată dacă nu-i prin el acea mică Arcă a Alianței. Am rugat-o și pe mama să facă la fel.

N-a venit nici Hela a doua noapte, cu toate că așa îmi șoptise atunci în livadă. Și am așteptat-o nopți de-a rîndul. Lîngă așternutul meu, adîncit la vreun cot în fîn, am adunat cele mai frumoase mere. Să avem ce mînca, așa cum am făcut atunci în grădina bunicului, sau cînd ne-am întors de la serbare. Dar eu nu mă înduram să mă mut în odaie, cu toate că se făcea tot mai frig, fiindcă începuseră de-a binelea gerurile, încît, trezindu-mă dimineața, săream ca ars de sub pilota înghețată.

Pe Hela n-o vedeam însă nici ziua. Era limpede că mă ocolea. N-am reușit s-o zăresc decît de cîteva ori în fața bisericii, cu fetele de vîrsta ei, și printre crăcile pomilor din grădină, ori printre crengile sălciilor. Nu mi s-a mai întîmplat niciodată s-o întîlnesc pe sub sălcii, ori pe poteca ce ducea la prăvălie, să-i pun mîinile pe umeri, s-o trag de cosiță și să stăm de vorbă. De altfel, și eu, ca toată lumea în vremea aceea, eram ocupat cu semănatul și cu adunatul cartofilor. Iar cînd aveam ceva timp liber, nu se cădea să umblu pe sub ferestrele ei, să mă uit în odaie şi să aștept pînă iese în grădina desfrunzită.

Umblam și eu, ca toți bărbații, prin răchitiș, ori intram în rîul ce curgea printre pietre, să adun și să duc acasă cîte ceva din căruțele militare, din afeturile și tunurile abandonate. De obicei erau lucruri mărunte: cîte o bucată de tablă, şuruburi, răscruci, curele de piele, dar se întîmpla să dăm și peste cîte o roată bună de căruță, o tablă de oțel, tocmai potrivită de lamă de plug, o oiște de stejar, o șa. Cel mai mult m-au bucurat însă două carabine scoase din nisipul și mîlul rîului, cîteva lăzi cu muniție, un mănunchi zdravăn de grenade de mînă și un revolver cu șase focuri, mic cît o jucărie. Am adus armele acasă noaptea, strecurîndu-mă printre acareturi, și le-am ascuns adînc în fîn.

La vreo lună sau chiar mai mult după întoarcerea de pe front, cînd mă hotărîsem ca la sfîrșitul săptămînii să-mi mut așternutul

în casă, fiindcă în pădure și în livadă iarna și începuse să dea tîrcoale, în vreme ce stăteam întins sub pilotă, cu mîinile sub ceafă, și mă gîndeam la armele ce se încălzeau în fîn sub mine, am auzit scîrțîind ușor ușa de la șură. La început am crezut că-i cîinele care, hoinărind prin ogradă și pe cîmpurile din împrejurimi, se întoarce obosit și înghețat pînă la măduva oaselor, și încearcă să intre în șură, să se cuibărească în fîn lîngă mine. Dar cînd în loc de schelălăit de cîine și de labe cu gheare, am auzit o respirație ușoară, ca printr-un pai, și un mers furișat ce venea spre mine, am încremenit.

Nu m-am ridicat însă în capul oaselor și n-am țipat. Nu mi-am scos mîinile de sub ceafă și n-am mișcat nici măcar un deget de la picior. Auzeam doar cum mi se scurge sîngele tot mai adînc în fîn, cum respiră tot mai repede fiece pai și aproape că mă înecam cu cotorul acela din mărul lui Adam, care mi se mișca tot mai repede în gîtlej. Iar acel cineva, neputînd să urce povîrnișul grămezii de fîn, se cățăra în patru labe. Cînd a ajuns la trei, patru pași de mine, știam că e Hela.

Și cu toate că o așteptam de peste o lună, n-am strigat-o pe nume și n-am ieșit de sub pilotă. Nu pentru că aș fi putut-o speria. Mie chiar îmi plăcea să mă apropii de ea pe nesimțite și s-o cuprind de mijloc. Atunci simțeam că sub degetele mele împletite se mișcă totul în ea, iar țipătul ei de pasăre străpunge văzduhul. Acum însă, poate pentru că am

așteptat-o atîta vreme, n-am mișcat nici un deget, vrînd să aflu cum se va apropia de mine. Și poate că voiam să aflu cum se va apropia de mine, fiindcă mai de mult, înainte de a ne întîlni în grădinile lunii august, am văzut-o de atîtea ori în vis mergînd pe acest fîn, stînd întinsă și respirînd ușor lîngă mine.

Și nu mai stăteam întins în fînul ce șoptea necontenit rugi numai de el știute, pline de lapte și de vis. Mi se părea că respirația lui uscată, rostirea lui păsăreasco-animalo-vegetală se curmase brusc. În schimb, îmi auzeam foarte bine sîngele zvîcnind în fiece pai. Și mai auzeam cum se adaugă acelei zvîcniri a fînului respirația ei întreruptă.

Acum însă era lîngă mine. Am închis ochii. Sub pleoape îmi stăruia luceafărul de seară luminînd prin acoperișul găurit. Între timp, obișnuită cu întunericul, Hela își plimba mîna pe deasupra pilotei ca să afle unde stau cu capul. Dar nu m-a atins. Nu îndrăznea nici să intre sub pilotă și să se lipească de mine. S-a întins alături, în căldura ce se scurgea din mine în fîn. Abia cînd a cuprins-o căldura trupului meu, a întins mîna. Nu a așezat-o însă nici pe capul, nici pe obrazul meu. O vedeam, privind pe sub pleoape, cum își plimba mîna cu degetele răsfirate peste pilotă. Cînd inelarul ei mi-a atins beregata, Hela a rămas nemișcată.

Atunci m-am mișcat și eu, prefăcîndu-mă că mă-ntorc din somnul de fîn. Dar n-am deschis ochii, nu mi-am scos mîinile de sub cea-

fă și n-am spus nici un cuvînt. Mă apropiam doar de Hela, centimetru cu centimetru, pai cu pai, sprijinindu-mă în călcîie și în coate. Iar mîna ei, deget cu deget, aluneca pe chipul meu. Pe buze, pe ochi, pe frunte. Și prefăcîndu-ne că nu știm nimic unul de altul, de parcă ne-am fi visat unul pe celălalt, de parcă ne-ar fi visat noaptea și fînul de sub noi, stăteam întinși șold lîngă șold, cap lîngă cap. Abia cînd căldura se pornise să iasă de sub pilota dată la o parte, iar Hela începu să tremure, m-am prefăcut că mă scutur de somnul acela greu. Am oftat și mi-am scos mîinile de sub ceafă. Apoi am cuprins-o pe Hela cu brațul și am tras-o spre mine.

O dezbrăcam, desfăcîndu-i copcă după copcă, capsă după capsă. Iar după ce am dezbrăcat-o și sub palmele mele au tresărit cele două vietăți, cele două renete aurii, atunci fînul de sub noi, gros de trei ori statul unui om, s-a prefăcut pe nesimțite într-un eleșteu în vreme de august, alb și împovărat de goliciunea ei. În fîn nu mai trebuia să-i înfrîng împotrivirea de mînz primăvăratic. În timp ce eu simțeam tot mai mult arșița goliciunii ei, vara somnolentă și aurie a trupului ei fecioreInic, singurul lucru care mai amintea de eleșteul acela plin de goliciune era ruga ei șoptită tot mai repede, aproape strigată. Și mi se părea că lîngă mine nu stă culcată o fată, ci oamenii aceia care cîntau sub cerul secat, abia însăilat, și se rugau să vină ploaia,

schilozii de pe la praznice, cu pupilele ochilor acoperite de cataractă, care se rugau să-și recapete vederea, și femeile uscate ca ramurile livezilor ce se tîrau în genunchi de pe o măgură pe alta, purtînd în spinare stînci uriașe de calcar, îngînînd cîntece despre pruncul din fîn.

Din ruga ei (așa aleargă nevăstuica pe gardul albit de zăpadă, asa trece rîul hermina rănită) se deslușea că mîinile mele văd și aud. Mîinile mele și trupul meu orb, trupul meu surd pînă acum, trup zălud și prost ca o vrabie primăvara, știe mai mult despre ea decît își putea ea închipui cîntînd în biserică și gîndindu-se în cîmp, în rîu și în fîn, cînd în locul fetelor, în locul goliciunii lor gîndește numai visul.

M-am rușinat de ruga ei, dar și mai mult m-am rușinat de trupul meu. M-am rușinat în zadar, fiindcă trupul nu mai era al meu. Ce-i drept, mă mai auzeam în el și mă mai vedeam în el, chiar mai bine decît atunci cînd stăteam lîngă Jasiek, cînd furam cai, și lîngă Stach, cînd făceam baie în rîul acela de toamnă, dar nu eram sigur dacă în afară de mine nu-mi mai aude trupul și altcineva care stă alături, cineva care locuiește pe ascuns în mine.

Așa că neputînd s-o scot la capăt cu acel cineva, care se uita la mine și mă privea din mine, m-am îndepărtat de Hela și de ruga ei șoptită. Și ca să nu mai aud nici un cuvînt, i-am acoperit gura cu palma. În zadar. Ce-i drept se auzea mai încet, se auzea parcă din

pădure, de sub frunzele de ferigă, dar acum îi șoptea ruga fînul gros de trei ori statul unui om. Iar cînd s-a oprit fînul, a început trifoiul. După trifoi, grîul, ovăzul și meiul. În curînd toată șura se auzea în ruga fetei.

Ca să nu mai aud ruga aceea, șura înveșmîntată toată în chiciură și în litania mai albă decît ea, mi-am luat mîna de pe fața Helei și am fluierat din degete cît am putut eu mai tare. Hela și-a întrerupt ruga, a țipat și s-a lipit de mine. Jderul care pîndea vrăbii chiar sub coama șurii, sări în paiele înălțate pînă aproape de acoperiș. Cîinele care alerga prin curte se porni pe lătrat, caii nechezară în fața ieslelor. Dar fînul, trifoiul, ovăzul, meiul mărunt și întreaga șură, asemenea unei guri uriașe, se opriră din rugă. Iar trupul meu, deget după deget, palmă după palmă, picior după picior, asemenea acelui trup rănit și străpuns, s-a întors în el. Și nimeni nu mai privea din mine și la mine.

— Ce s-a întîmplat, Piotr ? Pe cine ai fluierat ? Cine a fost aici ? L-am auzit cum fugea prin fîn și prin paie. Și acum îl mai aud fugind desculț prin cea dintîi zăpadă, pe izlaz, pe cer. Spune-mi, Piotr, cine vine la tine și de cine ți-e frică ? Ori poate că tu m-ai fluierat pe mine ? Dar nu cred. Fiindcă eu eram lîngă tine și în tine eram, eram toată, pînă la degetul cel mic, pînă la cel din urmă fir de păr.

— Ei, am fluierat și eu așa. De bucurie că ai venit. Nu mai credeam că o să vii. Toc-

mai aveam de gînd să mă mut în casă. Se apropie iarna. În fiecare dimineață mă trezeam în promoroacă. Dacă mai întîrziai o săptămînă, înghețam de-a binelea. Am vrut să te aștept. Mi-am spus că mă mut în casă după ce cade prima zăpadă. Așa mi s-a părut mie, că odată cu tine vine și prima zăpadă.

— Piotr, eu cu adevărat am vrut să vin atunci. Am și fost aici. În șură. Auzeam cum te răsucești de pe o parte pe alta, cum oftezi și cum adormi. Auzeam și cum respiri în somn. Ușor, tot mai ușor, pînă cînd răsuflarea ta semăna cu foșnetul unui șoarece. Și mai auzeam cum strigi în somn, cum chemi pe cineva și vorbești cu el. Iar adineauri, cînd ai fluierat, am crezut că acel cineva nu ți se arăta numai în somn și...

— Nu mi s-a arătat nimeni și n-am visat pe nimeni. Ai născocit tu pe cineva. Sau acel cineva ți se arată ție. Și strigi la el noaptea, îl chemi și vorbești cu el. Iar dacă vrei să știi neapărat pe cine am fluierat, atunci îți spun. Pe mine. Pe mine, pentru că eu nu eram aici. Nici aici, nici în fîn și nici în mine. Nu eram nici lîngă tine.

— ...Si atunci am plecat. Și mi-a fost teamă să mai vin. Credeam că tu vorbești cu el prin somn, cu Stach. Și că strigi la mine. Pentru tot ce ți-am spus atunci în livadă. Și ieri am fost aici. Voiam să mă conving dacă el, Stach, tot mai vine la tine și dacă tu tot mai strigi la mine. Tu însă nici măcar nu te-ai întors de pe o parte pe alta. Se vede

că ai adormit imediat. Am stat aici multă vreme, pînă aproape de miezul nopții. Pînă cînd Carul-mare s-a ridicat deasupra pădurii. Fiindcă mi-am spus că dacă pînă atunci n-ai să țipi în somn și n-ai să vorbești cu el, înseamnă că pot veni la tine. Altfel mi-ar fi fost frică. Și iată-mă, Piotrek. Iată-mă. Și tu ești aici. Iar în afară de noi doi nu mai e nimeni. Nici Jasiek al tău, nici Stach, nici Moise. Și nici Marysia nu-i. Așa-i, Piotrek, că nu-i? Au fost puțin mai înainte. Toți au fost. Peste tot. În tine, în jurul tău, în fîn, în trifoi, în grîu și în cel mai tăcut mei. Iar tu pe ei i-ai fluierat. Așa zici tu că pe tine. I-ai fluierat, ca să se sperie și să plece, pentru că voiai să rămîi numai cu mine. Nu voiai să fie și ei aici, cînd ești cu mine.

— Poate că i-am fluierat și pe ei. Cu toate că nu au fost niciodată aici, și nici astăzi nu i-am văzut. Dar în primul rînd m-am fluierat pe mine. Și pe tine. Fiindcă mi se părea că nici noi nu eram aici și că n-am fost niciodată în fînul acesta. Și asta numai de bucurie și din cauza ta, Hela.

— Piotruś, ai fost acolo, la el, peste rîu? Ziceai că trebuie să te duci și să le dai livretul militar și încă ceva. Și să le spui cum s-a întîmplat. Ai fost acolo, Piotr?

— Am fost. M-am dus imediat, a treia zi. Le-am dus și mere. Din mărul acela de lîngă gard. Le-am dat medalionul și livretul militar. Și le-am spus tot. Și despre femeia aceea și despre copil. Ei însă n-au zis nimic, n-au

întrebat nimic. Aveau ochii uscați. Și țineau mîinile pe masă. Semănau cu ale lui, doar că erau ceva mai mari. Dacă n-au zis nimic, nici cu vorba, nici cu mîinile, nici cu pleoapele, n-am zăbovit mult. M-am ridicat, am închis ușa și am ieșit în drum. Cînd am ajuns în drum, am auzit deschizîndu-se ușa și fereastra și l-am auzit pe bătrîn alergînd spre mine, în vreme ce bătrîna stătea în fereastră, între ghivecele cu asparagus, și plîngea. Dar nu m-am uitat înapoi. Am simțit cum mă prinde bătrînul de mînecă, mă trage spre el și-mi șoptește la ureche. Atît am înțeles, să nu spun nimănui nimic despre Stach. Pentru că ei îl așteaptă. Iar dacă spun cuiva și vestea se răspîndește, atunci nu se mai întoarce.

— Și n-ai spus nimănui, Piotr ? Spune că n-ai spus nimănui. Nici lui Moise, nici femeii aceleia, nici băiatului. Și că nici ție nu ți-ai spus. Nu-i așa, Piotr, că n-ai spus ?

— Ce vrei de la mine, Hela ? La ce ți-ar folosi ție și bătrînilor că n-am spus ? Eu și așa văd totul. Nici nu trebuie să închid ochii. Și acum văd. Îmi alunecă printre mîini ca un snop de paie și îl înfășor în pătură. Îl acopăr cu pămînt.

— Îl vezi așa pentru că tu l-ai acoperit cu pămînt încă de atunci de la serbare, pe malul rîului. Eu însă l-am văzut altfel. Și ei, bătrînii lui, l-au văzut altfel. Iar pămîntul tău, acela de la serbare și acela de la război, nu ni-l va acoperi niciodată.

— Atunci de ce ai venit aici ?

— Cum, de ce ? Doar ți am spus. Fiindcă n-ai mai strigat și n-ai mai vorbit prin somn. Și mi-a fost teamă că nu-l mai ții minte și că nu mai e în tine. Iar dacă n-ar mai fi în tine, n-ar mai fi nici în mine, nici în părinții lui. Cînd am venit la tine și lîngă tine am uitat de el, tu tocmai atunci ai fluierat. Și am crezut că-l fluieri pe el. Iar cînd mi-ai spus că nu l-ai fluierat pe el, ci pe tine și pe mine, a început să-mi fie teamă pentru el. Și acum mi-e teamă.

— Hela, Stach nu mai e și nici nu va mai fi.

— Bați cîmpii, Piotr. Cum nu e ? Este și trebuie să fie. Atîta vreme cît exiști tu. Cîtă vreme vei ține minte că ai vrut să-l omori, că l-ai înfășurat în pătură și l-ai acoperit cu pămînt. Și n-ai să scapi de asta.

— Dar de ce trebuie să scap ? Și apoi chiar de-ar fi de ce, nu-i treaba ta. Și să nu mai vii aici. Și nu mai trage cu urechea. Poți să umbli cu el. Dacă vrei îți dau fotografia lui. Mi-a dat-o ca amintire în cazarma de la Tarnów. Poți s-o și mărești. Am văzut așa ceva pe la nedei. Pînă și din cea mai proastă fotografie îți fac un portret de sfînt, de înger, de arhanghel. Fă-ți un portret, pune-l în ramă și poartă-l la gît cu lănțișor de argint. Să fie cu tine peste tot. Pe cîmp și în pădure, pe malul apei și în apă, în somn și la masă. Să nu te desparți niciodată de el. Iar eu în acest timp îl voi căuta pe cel care l-a ucis. Și-l voi găsi, chiar dacă ar trebui să-i omor pe toți șvabii.

Cînd îl voi găsi pe cel care l-a ucis, atunci mă va lăsa în pace. Iar cînd Stach mă va lăsa în pace și se va lumina în mine, și voi putea cînta stînd în iarbă pe malul rîului, n-am să-ți spun. Ca tu să nu mai cînți niciodată, să umbli cu el pînă la moarte.

— Să știi că am să umblu. Iar tu omoară-i, omoară-i, Piotr. Ți-am spus atunci pe malul eleșteului și pe acoperiș, ții minte ce ți-am spus, Piotr? De vei fi crai, eu voi fi crăiasa ta, și de vei fi călău, eu voi fi nevasta călăului.

— Țin minte, Hela, țin minte. N-am să uit niciodată ce mi-ai spus atunci. Și cînd ai spus, ai mai adăugat că-mi vei naște un băiețel, un pisoi drăgălaș, un pui de călău.

— Să știi, Piotr, să știi că așa va fi.

15

Eram vreo zece, douăzeci. Unii stăteau întinși pe sub pomi, mîncînd mere sau fluierînd încetișor. Lîngă ei, zăceau în iarbă carabinele ude de rouă. Cîțiva ședeau rezemați cu spinarea de meri, ținînd carabinele între genunchi și trăgînd din țigările ascunse în căușul palmelor. Îi vedeam pe toți, fiindcă eu ședeam pe un braț de paie, cu capul rezemat de scîndurile șurii. N-aveam carabină. Cînd atingeam buzunarul cu mîna, simțeam revolverul plat cu șase focuri, pe care-l dezgropasem acum doi ani de pe fundul rîului.

Păzeam comandamentul de partizani, care delibera în pivnița încă goală, așternută cu fîn și cu paie cărate de pe cîmp. Nu era prima dată cînd asiguram paza unor asemenea consfătuiri. În timpul consfătuirilor, care se țineau, ca și acum, în pivnița mea, eu eram omul de legătură. Se întîmpla că trebuia să alerg prin tot satul după una și după alta. De regulă, rolul meu se limita la căratul laptelui acru din cămară, a pîinii sau slăninii. Uneori, cînd dezbaterile se prelungeau, mă rugau să le aduc și ceva rachiu. Atunci aveau voie să tragă cîte o dușcă și băieții din grădină.

Nici astăzi nu s-a putut fără băutură. Lîngă ferăstruica pivniței, prin care răzbăteau cuvinte răzlețe pînă în mijlocul livezii, stăteau cîteva sticle goale, cîteva căni din care băuseră lapte acru, și niște farfurii emailate. Se vede că cei dinăuntru sufereau de sete și de arsuri, fiindcă tot cereau mere. Atunci, eu intram în livadă, puneam mîinile pe cîte un măr și-l scuturam de cîteva ori. Merele adunate în sîn și în buzunare le aruncam pe urmă prin ferăstruică, de duduia pivnița goală. Aruncatul merelor din pivniță, în jargonul nostru, se chema bombardament aliat.

Și astăzi, cînd în afară de lapte, de sticle și de farfurii cu pîine, le-am dat celor din pivniță mere, unul dintre băieții ce stăteau întinși în livadă nu scăpă prilejul să mă întrebe :

— Cum e, Piotr, vin ?

— Nu-i auzi ? Sînt deasupra Berlinului.

— Mai bine ar fi deasupra Varșoviei.

— Așteaptă pînă o să rodească mărul de lîngă gard. Atunci o să ajungă și deasupra Varșoviei.

Și iar s-a așternut liniștea peste livadă. Băieții nici măcar nu mai fluierau, nu mai fredonau nici un cîntec. Se vede că-i doborîse băutura și vremea tîrzie. Și apoi, înainte de a veni aici cu carabina, strecurîndu-se printre acareturi și prin grădini, fiecare cosise grîu ori cărase snopi toată ziua. Cei care adormeau în iarbă, fără să simtă roua, ca și cei rezemați de meri gemeau prin somn de oboseală. Deși căscam ochii și aproape că-mi sprijineam pleoapele cu degetele, începusem și eu să văd dublu și triplu. Mereu ațipeam și nu-mi mai simțeam șira spinării de atîția snopi cîți am încărcat în căruța cu loitre și cîți am descărcat din căruță în șură.

Mă trezeam din ațipeală, sărind, speriat, în picioare. De obicei visam că a intrat gestapoul în grădină și că l-au luat pe Stach cu mîinile legate la spate. Stach era mai alb decît un mesteacăn, de parcă abia fusese scos dintr-o groapă cu var stins. Și cu toate că-l vedeam din spate, avea capul întors spre mine și mă privea cu ochii albiți, duși în fundul orbitelor. Iar eu nu-mi nimeream buzunarul, ca să scot pistolul și să trag.

Și astăzi l-am visat pe Stach. Așa că aveam palmele asudate și aproape că le simțeam străpunse dintr-o parte în alta, ca atunci cînd cîntam psalmul din postul mare în corul bisericii, cînd mă scăldam cu Hela în eleșteul

acela de august. Pentru orice eventualitate, de frica acelui vis și a palmelor străpunse, țineam mîna dreaptă în buzunar, strîngînd revolverul ruginit. Și mă străduiam să nu adorm, urmărind steaua secerișului ce cobora tot mai jos dincolo de dealurile aurii, pierdute peste Vistula.

De altfel nici stelele nu se prea vedeau, fiindcă merii, deși n-aveau decît cîțiva ani, aproape că-și uniseră coroanele dese, iar cerul era și el acoperit de fum și de praful ridicat de furtunile verii și de seceriș. Ori poate că numai așa mi se părea mie. Deși nu cred, fiindcă aproape că nu se auzea nici un cîine lătrînd. Ori se știe că ei încep să latre abia atunci cînd cerul e plin de stele. Atunci fiecare cîine își poate îngădui să latre la steaua lui.

Nu cîntau nici cocoșii, nu gemeau nici vițele ce-și rumegau iarba în grajduri. Era o noapte somnolentă, cu cîteva carabine ce rugineau în rouă și cîțiva flăcăi ce gemeau de durerea care le rupea șalele după o zi întreagă de muncă la seceriș și la căratul snopilor. Unei asemenea nopți i se spune noaptea cocoșului tăiat și noaptea peștelui mort, și i se mai spune noaptea mlaștinilor de turbă cu ochi de țiței.

Iar ei deliberau acolo în pivniță, împreună cu căpitanul acela aproape încărunțit, stînd pe fînul răsfirat pe jos, cu picioarele încolăcite sub ei, zărindu-se la lumina pîlpîindă a lămpii cu carbid. Cînd închideam ochii, ve-

deam mîinile căpitanului, înguste, hieratice, mișcîndu-se aproape de chipul lui cu gura atît de retrasă, încît nici o fată să n-o poată atinge cu buzele ei. Și-l mai vedeam pe acel bătrîn *zugsfürer* [1] care scotea o vorbă pe săptămînă și despre care se spunea că e cel mai bun mînuitor de sabie dintre toți cavaleriștii, și pe tata, scris în fiecare an cu litere de aur în ceruri și la biserică. Și-l vedeam pe cel mai tînăr dintre ei, pe sergentul cel mic, ce semăna cu un copil care își linge degetele unse cu miere. Eram prieteni de vreun an de zile, cu toate că nu era din satul nostru, ci de pe undeva, de lîngă Częstochowa. Venise la noi abia de doi ani, dar mie mi se părea că-l așteptam încă din copilărie, așa cum se întîmplase cu Jasiek, cu Stach și cu Moise. Sergentul Pawełek, cum i se spunea, stătea zile întregi la mine, el care știa să cînte la vioară și la clarinet, iar în ultima vreme și la armonica cu butoni, pe care o cumpărase de la un șvab, el care se apropia de fete ca de niște crengi cu vișine și le săruta drept pe gură, ziua în amiaza-mare, de față cu toată lumea, el care nimerea cu pistolul chiar în mijlocul unui măr aruncat în tăriile cerului, care inventa pe loc anecdote despre preotul nostru cel zgîrcit, cum că orga bisericii, care mai ținea minte războiul trecut, s-a împreunat cu un alun și au născut un crîng întreg de fluiere de plumb, că sfîntul Florian s-a îndurat de

---

1 *Zugsfürer* (germ.) — plutonier major.

argatul veșnic flămînd de la parohie și, plîngîndu-i de milă, cum îi cădea o lacrimă de pe geană, pe loc se prefăcea în ducat de aur în poala argatului.

Adeseori rămînea și peste noapte. Stînd întinși în șură, mai ales toamna, cînd nu prea mai era de lucru, ne aduceam aminte de septembrie trecut. Numai lui i-am povestit totul despre Stach și despre Hela. Cînd i-am povestit despre noaptea petrecută în șură, a izbucnit în rîs și, lovindu-mă cu pumnul în spate, mi-a spus :

— Mare norocos mai ești, Piotr. Și nu pentru că fata-i ca un ac găsit în carul cu fîn, ci pentru că te va iubi cît pentru doi, norocosule. Și pentru Stach. Ce te uiți așa la mine ? Dacă nu mă crezi, facem schimb. Îți dau pe ea toate fetele din sat. Nu vrei ? Atunci, după război, te trimit pe banii mei în pelerinaj la mine, la Częstochowa, să ți se ierte prostia. Nici așa nu vrei ? Ei, vezi. Iar în privința călăului și a nevestei lui, nu-ți face tu griji. E treaba mea să ți-l găsesc pe ucigașul lui Stach.

Cînd închideam ochii, îi vedeam pe toți trei. Dar cel mai clar pe Pawełek. Îl vedeam și cînd țineam ochii deschiși și-mi urmăream pe cer steaua ce cobora dincolo de dealurile aurii, pierdute undeva de cealaltă parte a Vistulei. Poate că-l vedeam peste tot și atît de clar, fiindcă țineam minte, de un an țineam minte, ce-mi promisese. Și tocmai astăzi, deliberînd în pivniță, trebuia să se hotărască dacă-l

ucidem pe poștașul din satul vecin. Trebuia stabilit cînd și cine-l lichidează. Știam că Pawełek mă va propune pe mine.

Așa că ațipind, trezindu-mă și privindu-i pe băieții moleșiți de somn și întinși pe spate prin livadă, apoi aruncîndu-mi privirile spre cerul aproape auriu la vremea secerișului și aproape țipînd după visele acelea scurte în care mereu mi se arăta Stach dus de gestapo, Stach alb, de parcă ar fi fost scos din groapa cu var stins, trăgeam cu urechea să aud cînd se rostește numele meu și cînd vor spune toți : de acord, și se vor ridica din fîn, și vor ieși în livadă, și se vor uita la mine. Iar cînd eu voi lua poziția de drepți, căpitanul se va îndrepta spre mine și va spune, aproape fără să deschidă gura ce se ferea de sărut :

— Caporalul Piotr, la mine !

Iar eu, făcînd patru, cinci pași pînă la el, îl văd pe poștașul din satul vecin. Și înainte de a mă vedea eu pe mine și pe Stach în ochii lui, ne descoperă el pe noi toți, pe mine și pe tînărul locotenent omorît, și pe fiul pădurarului, și pe tînărul vicar, și mitraliera ascunsă în groapa așternută cu fîn pe malul rîului Dunaieț. Și duce mîna la buzunarul de la spate. Iar eu, înghițind ultimele cuvinte ale sentinței de condamnare îi trag un glonte între ochi. Apoi mă aplec asupra lui. Și mă mai văd o dată pe mine și pe Stach în ochii lui. Apoi, îndepărtîndu-mă de el, aud cum foșnește roata bine unsă a bicicletei pe drumul

spre bac și cum se scurge bob cu bob nisipul alb pe poteca de pe marginea drumului.

Aproape că dormeam cu ochii deschiși. În somnul meu picurau mere coapte, mere roșii și aurii. Mai auzeam cum latră cîinele lîngă fierărie, iar pe malul apei, care mirosea pînă aici a pește spintecat cu cuțitul, țipa o pasăre sugrumată de nevăstuică ori de vreun șobolan de apă. În schimb, nu vedeam nici cerul cu steaua tot mai apropiată de orizont, nici pe flăcăii ce sforăiau în iarbă, nici pe cei rezemați de meri și care țineau între genunchi carabinele scoase din fîn și de prin poduri.

M-a smuls din somn și m-a făcut să sar în picioare o voce limpede, ce semăna cu șfichiuitul unei nuiele :

— Vin ! Vin ! Auzi, Piotr ? Vin !

Avînd însă în urechi picuratul merelor roșii și aurii, țipătul păsării sugrumate pe malul rîului, auzeam cum îmi bombardează acoperișul șurii și livada care abia se deslușea în lumina reflectată de pe cer. Iar lîngă mine stătea Pawełek, îmbrăcat într-o scurtă militară, strînsă pe corp, cu capela dată pe ceafă, și apucîndu-mă de bărbie și privindu-mă în ochii somnoroși, striga cu vocea lui limpede ce semăna cu un fir de trestie albă :

— Ah, căscatule, căscatule ! Ce-ai mai dormit. N-ai auzit nimic. Au fost ai noștri. Ne-au aruncat brînză și chifle albe, și nuci tari, nuci de fier. Și acum se mai rostogolesc de pe acoperiș. Se împrăștie prin livadă. Iar tu n-ai văzut nimic.

Am zîmbit și l-am bătut pe umăr. Vedeam băieții în picioare, cu carabinele la spinare, aruncînd cu mere pe acoperișul șurii, iar unul dintre ei, Kazik, cel mai puternic, își ștergea în iarbă mîinile umezite de trunchiul înverzit al mărului. Acum se apropiau toți de noi și fără să-și ascundă zîmbetul, vorbeau de-a valma :

— Ți-am făcut-o, caporal. Dormi greu. Vezi ce faci cînd te însori. Dacă o să fie și după nuntă ca astăzi, o să-ți fure nevasta din așternut.

— E, i-o fură ! Caporalul nostru nu e Józek din Kozacka Makówka, de i-au luat flăcăii nevasta din fîn, în prima noapte după cununie, și i-au dus-o în pădure. Caporalul face cum a făcut paracliserul acela șiret și isteț. Ca să nu se mai chinuie dimineața pe scările ce duc în turla bisericii, a tras frînghia de la clopotul mic în casă și și-a legat-o de picior. Cînd se trezește, dă de cîteva ori din picior și îndată apare deasupra parohiei un înger cu aripioare albe. Se mai întîmplă însă să mai bată clopotul și în toiul nopții. Așa o să facă și caporalul cu nevestica lui. În prima noapte o leagă cu o funie de mătase.

Suportam cu umilință toată zeflemeaua lor. Exista între noi o înțelegere, că dacă vreunul e prins dormind, fiecare poate glumi cît poftește pe seama lui. Cel în cauză nu avea însă dreptul să răspundă. De altfel, băieții, prinși de atîtea ori de mine dormind, mi-o coceau de mult. Așa că acum se distrau. Dacă nu era

Pawelek, care, văzîndu-l pe căpitan și pe *zugsfürer* ieșind din pivniță, strigă : — Drepți ! — nu mai terminau cu zeflemeaua.

Aranjîndu-și tunica militară cambrată în talie, scuturîndu-și de pe mînecă un fir de pai și punîndu-și pe cap capela cu cozorocul lăcuit, căpitanul se apropie de noi. În urma lui venea tușind *zugsfürerul*. Sub tălpile lor mereu plesnea cîte un măr. Pe malul rîului iar se auzi un țipăt de pasăre. Cînd căpitanul ajunse între noi, văzui cum îi tremurau buzele ce se fereau de sărut. Mîna dreaptă, îngustă și subțire, de parcă toată viața ar fi ținut-o între filele unui liturghier, descheia și încheia nasturele de la mijlocul tunicii. În mîna stîngă ținea un măr din care mușcase.

Se vede că mergînd spre noi, voise să spună ceva. Aducîndu-și însă aminte de măr, îl ridică la înălțimea ochilor, ca regii odinioară, și îl privi cu atenție. Era roșu. Strîngînd mărul în mînă și examinîndu-ne pe fiecare dintre noi, armamentul, încălțămintea, uniforma, lăsă privirile în jos. Apoi, scotocind cu vîrful ghetei bucățile zdrobite de măr din iarba plină de rouă, de parcă și-ar fi căutat cuvintele în iarba aceea, în bucățile acelea de mere, spuse :

— Trebuie să-l lichidăm. Și încă astăzi. În zori. Cînd trece spre poștă, de cealaltă parte a rîului. Din fericire, de la dig pînă la bac e un răchitiș de trei ani. Îl vom aștepta în răchitișul acela. Dar îl va executa unul singur dintre voi. Caporal Piotr, ieși din rînd !

Am făcut trei pași înainte. Sub tălpile mele trosniră trei mere. Al patrulea plesni în mîna căpitanului.

— Dumneata îl execuți. Ține sentința. I-o citești. Rar și apăsat, ca să înțeleagă fiecare cuvînt. Iar noi, băieți, îl vom asigura pe caporal. Aceasta e prima noastră misiune. Cum e, caporal, ești de acord ? Nu trebuie să te grăbești. Ai zece minute de gîndire. Nimeni nu'e silit.

— Ordonați, domnule căpitan !

Cerul deasupra rîului se lumina, dar pînă în zori mai era încă multă vreme. Nu ne-am răspîndit însă pe la casele noastre ca să dormim și noi ca oamenii cele două-trei ceasuri care mai rămăseseră. Ieșind din livada întunecată, ne-am mai controlat o dată armele, ștergîndu-le cu mîneca de rouă. Pe urmă ne-am întins în grădină să ațipim.

Stăteam pe vechiul meu loc, sub streașina șurii, fiindcă acolo era mai uscat, și priveam tot timpul cerul ce se lumina. Căpitanul, *zugsfürerul* și sergentul Pawełek se plimbau prin grădină, rupînd mere cînd dintr-un pom cînd din altul. Cum nu vorbeau aproape deloc, Pawełek se apropia din cînd în cînd de mine și-mi mai da cîte o țigară. De cîteva ori am observat că ar fi vrut să mă întrebe ceva, dar în ultima clipă dădea din mînă și, trăgînd din țigară, pleca în livadă.

Mai bine că nu mă întreba nimic. Privind în sus, îl vedeam pe poștaș mergînd pe cer. De sub roțile bicicletei vopsite în vișiniu și curățată cu petrol pînă și de cele mai mici urme de

noroi, își luau zborul stoluri întregi de prepelițe aciuiate pe marginea potecii ce tăia lanurile de grîu și de trifoi. Pene cenușii cădeau pe cer, pe poştaș și pe bicicleta lui vișinie. Iar cînd mă uitam la cei trei care se plimbau prin livadă, îl vedeam pe poștaș trecînd printre ei. Mi se părea că îi înmîna fiecăruia dintre ei cîte un plic mare sigilat.

Atunci duceam mîna la buzunar. Aveam în el revolverul ofițeresc înfășurat într-o hîrtie cu pătrățele pe care era scrisă citeț sentința. Apoi, scoțînd ușor mîna din buzunar, de parcă aș fi ținut în ea niște uleiuri sfințite pentru cea din urmă miruire, adunam de pe jos merele ce cădeau necontenit și aruncam cu ele în băieții adormiți în livadă. Încasînd-o, gemeau, se întorceau de pe o parte pe alta și chircindu-și picioarele, se cufundau și mai adînc în somn. Atunci aveam chef să intru pe nesimțite în livadă și să strig cît mă ține gura :

— Deș-tep-ta-rea !

Dar aducîndu-mi aminte de Stach și imediat după aceea de Hela, mă strîngeam în mine și îndesîndu-mi capela pe ochi, ca să nu-l mai văd pe poștaș trecînd pe cer și printre cei trei care se plimbau prin livadă, mă străduiam să adorm.

Și exact așa, cu capela înfundată pe ochi, cu genunchii sub bărbie, m-au găsit cei trei care se plimbau prin livadă. Unul dintre ei, Pawełek, m-a strigat pe nume. Sprijinindu-mă cu spatele și cu ceafa de scîndurile șurii, am luat poziție de drepți. Mi-a căzut capela de pe

cap. Mă orbise lumina albă ca varul din livadă. Chipul căpitanului, al *zugsfürerului* și al lui Pawełek erau și ele albe ca varul.

— Ești gata, caporal? întrebă căpitanul, punîndu-mi pe umăr mîna aceea scoasă parcă dintr-un liturghier.

— Gata, am șoptit, simțind că odată cu acest cuvînt îmi înghit și cotorul de măr din gît.

— Atunci trezește-i pe băieți. E timpul. Cerul e tot în flăcări.

— Exact, spuse *zugsfürerul.*

— Parcă ar fi fost sacrificat un miel, adăugă Pawełek.

Cîteva minute mai tîrziu, micul nostru detașament stătea aliniat pe două rînduri lîngă șură. Trecînd prin fața detașamentului și controlînd armele și ținuta, simțeam venind din șură miros de fîn amestecat cu aroma merelor risipite prin el și cu mireasma somnului de dimineață ce bătea din trupurile încălzite ale băieților. Era atîta lumină, încît vedeam orice urmă de murdărie pe bocancii lor uzați, orice petic pe uniformele lor semimilitare, cîrpite cu grijă. Și cum erau vreo douăzeci eu vedeam de două ori atîția poștași, pentru că în fiecare pupilă se oglindea cîte un poștaș pe bicicletă vișinie.

Din livadă, i-am scos pe băieți în izlaz, sub sălcii. Din izlaz am intrat în grădini. Mergeam în șir, unul după altul. Șirul îl deschideam eu. Și îl închidea căpitanul. Cum ovăzul, meiul și grîul erau în cea mai mare parte necosite, auzeam spicele grele, aplecate deasupra potecii,

lovindu-se de carabinele băieților. Fără să mă uit pe unde calc, simțeam cum mi se udă de rouă pantalonii strînși în cizmele de genist, înalte pînă la genunchi. Cînd îmi mai aruncam privirile în urmă, vedeam că și băieții erau uzi pînă la brîu. De pe carabinele lor purtate în bandulieră curgea apa șiroaie. Cînd ne apropiam de balta dintre grădini, am simțit o durere în pîntece, care-mi ajungea pînă la șale și îmi simțeam gîtul străpuns ca de o săgeată cu pene. Eleșteul ce se vedea prin porumbiște și prin ovăz, printre rîndurile de fasole urcătoare, era și mai golaș decît acum trei ani, cînd m-am scăldat cu Hela în el. Și astăzi fugeau din el, azvîrlind din copite, caii speriați de merele aruncate de noi. În urma cailor, agățați de coamele și de cozile lor, săreau din apă niște copilandri tuciurii de atîta arșiță. Strîngînd în mînă revolverul înfășurat în hîrtia cu pătrățele, pe care era scrisă sentința, aveam mîinile străpunse, și tălpile picioarelor le aveam străpunse, iar băieții, care veneau în urma mea, își vîrau pe rînd mîinile lor mari cît niște pîini în rănile dintre coastele mele.

Și cu toate că în coloană nu era voie să se fumeze, am scos pe ascuns o țigară din buzunar. Sub cerul aproape luminat, îmi priveam mîinile, cercetîndu-mi, pînă la durere, adînciturile de sub unghii. În afara urmei lăsate de un cuțit la o nuntă, cînd m-am bătut pentru o fată, și a cîtorva picături de rouă, nu se vedea nici urmă de rană. În acest timp, cînd eram gata să cad, împiedicîndu-mă în grîul culcat de fur-

tună, am zărit livada și acoperișul de paie. Nu puteam însă vedea și urmele lăsate de trupurile noastre pe acoperiș. În schimb, privind țintă locul în care crengile coborau pe acoperiș, mi se părea că e plin de perechi îmbrățișate. Și uitîndu-mă eu așa, fără să clipesc, în băieții de pe acoperiș îl vedeam pe Stach, iar în fete — pe Hela. Pe deasupra lor, trecea încet pe coama acoperișului poștașul din satul vecin pe bicicleta lui vișinie curățată cu petrol de-ți lua vederea. Am scăpat de toate vedeniile abia cînd am intrat între răchite. Prea dureros mă izbeau peste față nuielele acoperite de rouă. Am ieșit pe malul rîului fără să le iau în seamă. Mergînd unul după altul pe malul apei, de pe care o aripă uriașă alungase întunericul, vedeam bacul de stejar, ca o pată întunecată, care, de la această distanță, semăna cu un bou înecat lîngă mal. Pe cealaltă parte, satul lui Stach abia se mai zărea între grădinile și răchita învăluite în ceață. În mijlocul satului era clădirea de zid a poștei. Alături, clădirea jandarmeriei germane. Acolo se ducea în fiecare dimineață poștașul.

Cînd ne apropiam de bac, se auzi aproape de noi, cît ai întinde mîna, primul tril de pasăre în această dimineață. Intrînd iar în răchitișul înalt, am ieșit pe drumul acoperit cu pietriș ce ducea la bac. Coborîndu-și carabinele din spinare, băieții s-au așezat în iarbă. După ce și-au răsucit cîte o țigară dintr-o mahorcă neagră ca smoala, au început să-și scoată bo-

cancii, vărsînd roua din ei. Cum stăteam sprijinit cu spatele de o tufă de răchită, îl aveam în față pe Pawełek lăsat pe vine îndărătul unui liliac sălbatic ce creștea pe marginea drumului. Așteptam să-mi facă un semn cu mîna.

Am auzit însă întîi pietrișul sărind de sub roți și lovind jențile și spițele bicicletei. M-am apropiat de-a bușilea de Pawełek. M-a prins de braț și strîngîndu-mă cu toată forța, mi-a șoptit :

— Vin cu tine.

Am scos din buzunar revolverul învelit în sentință. Împăturind hîrtia cu pătrățele, am înghesuit-o în buzunarul de la piept. Fîșîitul bicicletei se apropia. Parcă mergea pe hîrtia aceea împăturită. Cînd poștașul ieși de după cotitura drumului, iar soarele ce se ridica de dincolo de apă îl lovi drept în față, încît își acoperi ochii cu palma, Pawełek mă împinse din spatele liliacului.

Stăteam în mijlocul drumului, așteptîndu-l pe poștașul ce se apropia. Cum poștașul era voinic, cocoțat pe șaua bicicletei părea și mai înalt în bătaia soarelui de dimineață. Și ca toți oamenii mai în vîrstă, nu știa să meargă pe bicicletă. Stătea în șa drept, de parcă era legat cu spatele de un trunchi de stejar. Poate de aceea mi se părea că pe măsură ce se apropia de mine, creștea neîncetat. Capul lui se înălța peste răchitișul de trei ani. Eram convins că oamenii care treceau la vremea aceea pe dig îi vedeau chipiul pe deasupra răchitei. Așa cum îi vedeam eu chipul ce se întindea pe toată lăr-

gimea drumului și se pierdea în răchitiș. Crezînd că sînt vreun pescar mai zorit, poștașul coborî pe marginea drumului și vru să mă ocolească. Pe potecă dădu însă de Pawełek. Acum stătea lîngă noi, cu bicicleta lui vișinie între picioare. Sub picioarele lui încălțate în niște bocanci neargăsiți, scrîșnea pietrișul și nisipul. Cum Pawełek ținea bicicleta de ghidon, iar eu de șa, poștașul, încercînd să scoată niște hîrtii din buzunarul interior, bolborosea :

— Domnilor, eu, domnilor...

Cînd reuși în cele din urmă să scoată pachetul de hîrtii legate cu sfoară, eu am luat poziție de drepți și i-am citit cuvînt cu cuvînt sentința. Odată cu ultimul cuvînt al sentinței căzu în drum și pachetul legat cu sfoară. Am scos revolverul din buzunar și l-am încărcat. Pawełek mă opri făcîndu-mi un semn cu mîna și se aplecă după pachet. Dezlegînd sfoara, cercetă scrisoare cu scrisoare, hîrtie cu hîrtie. Îndesînd pachețelul în buzunar, spuse :

— Nimic interesant. Dar mai așteaptă. Trebuie să-l percheziționăm. Poate că ascunde ceva.

Căutînd în buzunarele poștașului, arunca în drum niște mărunțiș. Dintr-un buzunărel al pantalonilor scoase un ceas nichelat, cu lănțișor.

— E așa de tîrziu. Aproape cinci. Vrei să vezi, Piotr ?

Îl vedeam pe poștaș cum devine tot mai palid. Mîinile lui ridicate deasupra capului semănau cu două bucăți de marmură. Cînd Pa-

wełek i-a scos ceasul, a închis ochii. Am băgat revolverul încărcat în buzunar și m-am apropiat de Pawełek. Aplecîndu-mă asupra ceasului din mîna lui, l-am atins cu degetul. I-a sărit capacul nichelat. De sub el a căzut o foiță împăturită de mai multe ori. Am ridicat-o și am început s-o desfac atent. Foița era scrisă mărunt. N-am putut descifra acel scris. N-a reușit nici Pawełek. L-am chemat pe căpitan din răchitiș. Își scotoci buzunarele căutîndu-și ochelarii. Cu ochelarii pe nas, cu gura și mai retrasă, ferindu-se de sărutările fetelor, ținea în mîna întinsă și scoasă parcă dintr-un liturghier foița de hîrtie de pe care silabisea literă după literă. În cele din urmă, lăsînd mîinile să-i cadă în lungul trupului, exclamă :

— Aici e numele meu. Și al *zugsfürerului*. Și al tău, Pawełek. Și al dumitale, caporal. Și ale celorlalți băieți !

Pierzîndu-și stăpînirea de sine, își luă avînt și-l lovi în față. Iar cînd capul poștașului s-a dus pe spate, a mai lovit o dată și încă o dată. Din nasul poștașului și din buzele lui strivite curgea sînge. Ținîndu-și deasupra capului mîinile albite, ce semănau cu două bucăți de marmură, se străduia să-și șteargă fața cu umărul. Căpitanul, mai liniștit acum, își șterse de pantaloni mîinile scoase dintre filele liturghierului și ne șopti :

— Duceți-l în răchită ! Cercetați-l ! Fulger !

Aproape că l-am răsturnat de pe bicicletă. Mergea pe picioarele lui lungi ca pe niște picioroange. Pe asemenea picioroange înalte um-

blam toamna, cînd eram copil, de la o casă la alta. Ne puneam pe cap dovleci, pe care îi scobeam de miez, apoi tăiam în ei ochi și guri, îi împodobeam cu aripi de stăncuță sau cu gheare de bufniță și ne arătam la ferestrele luminate de lămpi cu gaz, ca să speriem fetele ce curățau pene.

Ieșind din șanț, poștașul se împiedică. Dacă nu l-aș fi ținut eu, ar fi căzut. Nici nu s-a aplecat cînd a intrat în desiș. I-a căzut chipiul de pe cap. Pentru o clipă i se zări fruntea îngustă, ce semăna cu o stinghie. Pe tîmple și pe gîtul ce-i ieșea din gulerul strîmt îi pulsau tot mai puternic vinele vineții.

Am mers destul de mult prin răchitiş căutînd o poieniță. Cînd am dat de una, fața și gîtul poștașului erau brăzdate de dungi roșii. Stînd în iarbă și trăgînd din țigară, îl urmăream pe *zugsfürer* cum îl ia la întrebări pe poștaș. Acesta însă nu voia să spună cui îi ducea foița. Cînd *zugsfürerul* l-a întrebat dacă o ducea la gestapo, poștașul aproape că a urlat :

— Nu ! Nu ! Nu !

Și căzînd în genunchi, bolborosea că are trei copii, că el nu-i vinovat, că l-au silit.

Desfăcîndu-și brațele a neputință, *zugsfürerul* se apropie de căpitanul ce stătea sub un plop tremurător. M-au chemat la ei. Mă duceam spre ei cu privirile ațintite spre plopul acoperit cu niște umflături întinse asemenea pecinginei. Din unele curgea sevă. Mi-am adus aminte de plopul tremurător în care am tras cu Stach. Nici în acesta nu se mișca vreo frunză.

De sub plop, de sub frunzele lui nemișcate, am auzit din gura ce se ferea de sărutul fetelor :

— Termină cu el, caporal.

M-am apropiat de poștaș. I-am atins capul aproape cărunt. Întorcîndu-și spre mine fața ce semăna cu coaja plopului, se ridică din genunchi. I-am făcut semn cu capul spre tufele de liliac din apropiere. Mergea în fața mea, cu mîinile îndepărtate de trup, de parcă ar fi dus sub brațe cîte două pachete trimise din America. Scosesem mai devreme pistolul din buzunar. Cînd am ajuns sub liliac și poștașul a vrut să se întoarcă și să privească (la mine ? la plopul tremurător ? la chipul acela ce se desprindea din trunchiul plopului ? la moartea lui ? la zorii dimineții ?) am țintit în tîmplă. S-a clătinat și a căzut cu fața în jos. De pe bocancii de piele neargăsită, care scormoneau iarba, se scurgeau ultimele firicele de nisip.

Stăteam cu pistolul în mîna lăsată în jos. Auzeam în mine suspinul plutei în care am tras împreună cu Stach. Mi-am adus aminte de acoperișul de sub crengile merilor, de căldura ce bătea din trupul Helei și de șoapta ei :

— Și de vei fi crai, și de vei fi călău, crai, călău, călău, călău...

Cineva mi-a luat revolverul din mînă. Mă uitam la Pawełek cum se apleacă asupra poștașului. Acum auzeam suspinul plutei din spatele meu, sub care stăteau căpitanul, *zugsfürerul* și ceilalți băieți. Poștașul căzut în iarbă își apropie mîinile îndepărtate pînă atunci. Pawełek

veni spre mine și, înapoindu-mi pistolul, mă lovi cu toată palma peste față.

— Nu te holba. Hai ! Și ca să știi cînd s-a întîmplat, ia ceasul ăsta.

M-am uitat la ceas. Era șase. Ascunzînd pistolul și ceasul în buzunar, am pornit în urma lui Pawełek. Trecînd pe lîngă plopul tremurător, am pus mîna pe pecinginea aceea umedă de sevă. Cînd am ridicat-o în dreptul ochilor, am văzut că în locul cuiului, strălucește în soarele ce se ridica tot mai sus o picătură aurie. Am lins-o. Avea gustul acelei guri care șoptise :

— Și de vei fi crai, și de vei fi călău, și de vei fi, și...

La întoarcere, Pawełek m-a mai lovit de cîteva ori peste față. Privind țintă la bicicleta pe care o ducea pe umăr unul dintre băieți, nu reacționam în nici un fel. Agățînd nuielele de răchită, roțile bicicletei se învîrteau tocînd soarele în verdeață și scîntei. Pe bicicleta purtată de unul dintre ai noștri, eu îl vedeam în continuare pe poștaș. Fără chipiu, cu brațele ca două bucăți de marmură, îndepărtate de trup, încerca să imite trilurile unui alunel ce zbura din cracă în cracă.

Văzînd bicicleta aceea în fața mea și pe poștașul care stătea în șa, duceam mereu mîna la buzunar după revolver. Alături de mine, Pawełek se sălta și mă lovea peste față, ori îmi dădea cîte un ghiont. Băgam revolverul la loc în buzunar, dar cum nu vedeam poteca de sub picioare, mereu mă împiedicam și cădeam. Mă ridicam singur, dar se mai întîmpla ca Pawełek

să fie nevoit să mă apuce de păr și să mă ridice în picioare.

Mergînd chiar pe malul verde al rîului cu albia așternută cu un nisip atît de alb de parcă toate femeile din împrejurimi și-ar fi scufundat în apă așternuturile de in scrobite, am ajuns la plopul tremurător în care am tras eu cu Stach. Cu privirile ațintite la trunchiul lui alb și căutînd pe el chipul cioplit de gloanțele noastre, mi-am adus aminte de Hela și de Marysia și mi-am adus aminte de Stach cum mergea pe limba de nisip adunat de curentul apei în mijlocul rîului Dunaieț. Apropiindu-mă de plop, am scos briceagul din buzunar și am început să-i jupoi scoarța, ca să găsesc cel puțin urma unui glonte. Văzînd că nu reușesc am început să trag cu revolverul în plop. Și mai înainte ca Pawełek să-mi smulgă revolverul din mînă, din trunchiul copacului se ivi din nou chipul acela alb. Acum însă nu mai semăna cu chipul lui Jasiek, nici cu al lui Stach și nici cu chipul meu din oglinda atîrnată în coroana mărului. Era chipul poștașului ce se prăbușea în iarbă.

M-am aplecat după mîl și după pămînt, ca să-i acopăr ochii încețoșați de albeață și gura ce-i tremura. Atunci băieții m-au luat cu sila de lîngă plută. Avînd capul sub brațul cuiva, l-am auzit pe Pawełek spunînd :

— Ce-i cu tine, omule ? Ai căpiat ?

Unul dintre băieți strigă :

— Dezbrăcați-l și în apă cu el ! În apă își vine el în fire.

Mă apăram, lovind cu pumnii și cu picioarele unde se nimerea. Dar ei mă și dezbrăcaseră, și mă duceau de mîini și de picioare spre bulboana verde ce spăla malul argilos. În vreme ce ei mă balansau, am mai reușit să strig :

— Ați uitat pietroiul. Legați-mi și un pietroi ! De-acum însă zburam deasupra răchitei ce creștea pe malul apei.

M-am dus la fund. Mi se părea că nu sînt în apă, ci într-un molid înalt, din care cad, de pe o treaptă pe alta, în feriga ruginie și pîrjolită de ger. Cînd am atins mîlul cu călcîiele, am început să mă sufoc. M-am desprins de prund și cu ochii deschiși, m-am străduit să ies la licuriciul ce strălucea deasupra mea. Licuriciul se mărea. Cînd a ajuns cît un liliac în flăcări, mi s-a părut că pe fundul apei se așterne, fîșie cu fîșie, un postav roșu. Era cît pe aci să mă sufoc în postavul acela, cînd m-au prins de păr niște mîini de marmură.

Deasupra mea am zărit fața ce se ferea de sărut. Apoi am zărit niște mîini, dar nu erau cele scoase din liturghier, ci unele smulse din rana lăsată între coaste de suliță. M-am sprijinit în coate, scuipînd apă. M-am ridicat în genunchi. Chiar în fața ochilor zării mîna căpitanului. M-am agățat de ea și m-am ridicat în picioare.

A venit comanda :

— Drepți !

Mi-am lipit brusc călcîiele. Am icnit de durere cînd mi-am lovit gleznele una de alta. Abia atunci mi-am dat seama că sînt gol.

Mi-am acoperit bărbăția cu mîinile. Gura ce fugea de sărut tresări în zîmbet. În ochii mijiți ai căpitanului goliciunea mea dispărea.

— Cum nu ți-e rușine, caporal. Ești un căcăcios, nu soldat ! Îmbrăcarea și acasă ! Și să nu se mai repete ! Iar dumneata, cel cu bicicleta ! Arunc-o în rîu ! Hai, mai repede ! Vrei să dai de vreo belea ?

Ne uitam la bicicleta vișinie, curățată cu petrol pînă și de cea mai mică pată de noroi, cum zboară pe deasupra răchitei, toacă soarele cu roțile ce se învîrteau în nisipul alb și dispare sub apă. Numai șaua înaltă a mai rămas o clipă deasupra apei. Apoi s-a dus și ea la fund, împreună cu umbra văroasă a poștașului.

Cum se făcuse lumină de-a binelea, iar ici și colo se auzeau voci și scîrțîituri, am ascuns armele într-un adăpost făcut în malul lutos al rîului. De aci am pornit fiecare spre casele noastre. Eu am intrat ultimul în răchită. Credeam că sînt singur. După cîte mi-a spus căpitanul de față cu toți, nu mai credeam să mă aștepte cineva. Ce-i drept, intrînd în lăstăriș, băieții își luau în grabă rămas bun de la mine, dar vedeam că îmi ocolesc mîinile și privirile. Nici măcar căpitanul nu s-a uitat la mine. Așa că mare mi-a fost mirarea cînd, pornind pe poteca ce ducea la dig, am dat peste Pawełek așteptîndu-mă în desiș :

— Ești supărat ? A trebuit să te lovesc. Arătai de parcă ai fi turnat în tine o găleată de rachiu. Iar în legătură cu ce-a spus Bătrînul,

nu-ți face probleme. A trebuit și el să-ți spună ceva, așa cum a trebuit și eu să te lovesc. A fost prima noastră misiune. M-am uitat la băieți, semănau cu tine. Nici Bătrînul și nici *zugsfürerul* nu arătau mai bine.

— Cum misiunea noastră, Pawełek ? Eu singur l-am trimis pe lumea cealaltă. Nu m-a ajutat nimeni. Nici nu m-am gîndit că o fac fiindcă pe foița aceea era trecut căpitanul și tu, și toți ceilalți. Nu m-am gîndit nici la cei turnați mai devreme : la locotenent, la fiul pădurarului, la tînărul vicar. L-am ucis pentru că ea mi-a spus că de voi fi crai, de voi fi călău...

Mi-am mușcat limba. Pawełek, care mergea alături de mine, mă privi în ochi și întoarse capul. Pe urmă, împingîndu-și șapca spre ceafă, adăugă :

— Ei vezi, și ea a vrut să ucizi.

Restul drumului l-am făcut în tăcere. Ne-am despărțit sub sălcii. Strîngîndu-mă de braț, Pawełek mi-a șoptit :

— Capul sus. Cu următorul o să ne meargă mai ușor.

16

Într-adevăr, cu următorul mi-a mers mult mai ușor. Poate pentru că am fost singur și s-a întîmplat peste rîu, în al treilea sat dincolo de

satul lui Stach. În orice caz, nici în drum spre satul acela, nici la Căminul Popular, nici cînd l-am văzut pe primarul acela bătrîn stînd la masă, amenințîndu-i pe țărani și fixîndu-le noi obligații, nu mi-a mai apărut Stach și nici Hela șoptindu-mi cuvintele acelea despre călău și despre crai. Fiind dintr-un sat vecin, m-am strecurat și eu printre flăcăii ce stăteau în spatele gospodarilor așezați pe bănci de pin și, trăgînd din țigară, așteptam să termine primarul de vorbit. Ca și data trecută, aveam în buzunar revolverul învelit într-o coală de hîrtie cu pătrățele, pe care era caligrafiată sentința.

Privindu-l pe primarul ce țipa, mă străduiam să mi-l amintesc pe bătrînul meu stînd la fereastră, tăind cu briceagul bucăți de pîine și de slănină și uitîndu-se spre sălcii. Cînd primarul își ridica însă capul aproape cărunt, privind spre lampa ce pîlpîia agățată de grindă, fața lui parcă semăna cu chipul uscat de pasăre al tatălui meu. De aceea mă străduiam și mai mult să văd crenguța de măr cu bobul de sevă, așezată pe mîinile împreunate ale bătrînului meu, ca să mă conving de plecarea lui în fumul de sub sălcii. Și aproape că fredonam cu voce tare cîntecul acela de postul mare, despre rana dintre coaste, despre rănile din palme și din picioare, despre oasele zdrobite cu bîta. Cînd peste amintirea tatălui meu s-a scuturat cîntecul de postul mare, plin de răni și de oase zdrobite, iar el a plecat, tăcut, sub sălcii și de acolo spre dealurile aurii, iar primarul a terminat de vorbit, am ieșit dintre

flăcăii ce stăteau lipiți de perete și, apropiindu-mă de masa de pin crestată cu briceagul și pătată cu cerneală, am pus în fața primarului revolverul învelit în hîrtia cu pătrățele, pe care era caligrafiată cu înflorituri sentința.

— Ce-i asta ?

— O cerere pentru rai adresată *fürerului*, primarule.

Țipînd : Ce înseamnă asta ? primarul întinse mîna după pachețel. I-am prins mîna. Degetele lui îngroșate de reumatism trosniră. Desfășuram sentința încet, ca să vadă toată lumea, scoțînd revolverul la lumină. Cînd l-am avut în mînă, am strigat :

— Nu mișcă nimeni ! Căminul e înconjurat de partizani. Și întorcîndu-mă spre primar, i-am citit cuvînt cu cuvînt sentința.

Stătea în fața mea cu ochii holbați, frecîndu-și palma de durere. Pe chipul lui de pasăre se așternea înserarea. În spatele lui, chiar deasupra capului cărunt, atîrna pe perete portretul lui Hitler, împodobit cu o coroană de trandafiri din hîrtie. Văzînd portretul, i-am poruncit primarului :

— Roagă-te !

Bîlbîindu-se și mîncînd cuvintele, începu să șoptească „Tatăl nostru".

— Nu așa, primarule. Nu de acolo îți cîștigi tu pîinea și nici raiul tău nu-i acolo. Așteaptă că te învăț eu. Spune după mine : tatăl nostru, Adolf, carele ești la Berlin.

Și țintind în gura lui deschisă, am apăsat pe trăgaci. Auzind cum cade pe masă trupul

acela uscat, și de pe masă jos, m-am îndreptat spre ușă. Cînd am ajuns în prag, m-am întors, adăugînd :

— Să nu îndrăznească nimeni să se miște de aici. O jumătate de oră. S-a-nțeles ?

— Înțeles !

Mi-am amintit toate astea cînd eram pe ogorul de lîngă pădure. Ba am și zîmbit, cînd la întoarcere m-am văzut într-o livadă, cu ceasul în mînă și cu privirile ațintite la ușa întredeschisă a Căminului Popular, și cînd, exact după o jumătate de oră, flăcăii și gospodarii au rupt-o la fugă în sat, împingîndu-se unul pe altul și sărind pe ferestrele deschise. Tăind cîmpul, chiar pe lîngă tufele de porumbari și pe lîngă sălcii, sărind șanțurile pline cu apă, ocoleam casele singuratice, îndreptîndu-mă spre rîu. Multă vreme, aproape pînă în satul vecin, am auzit trosnind gardurile și lătrînd cîinii treziți din somn în satul cu primarul ucis.

Gîndindu-mă la toate astea, nici n-am observat că dinspre pădure se apropie cineva de mine. L-am văzut abia cînd caii, simțind pe cineva străin, au început să fornăie și să sară în lături. La început nu l-am recunoscut. Abia cînd mi-a spus :

— Ce mai faci, Piotr ? Dansezi ? Dansează, dacă vrei. Îți cînt eu. Ah, ce-ți mai cînt, Piotr.

Și scoțînd de la brîu clarinetul, îl duse la gură. Abia atunci am strigat :

— Moise ? De unde ai apărut aici ?

— Cum de unde ? De la nuntă. Și încă de la ce nuntă. Din Cana Galileei. Am mîncat pîine,

Și am băut vin. Îți spun, n-am văzut în viața mea atîta pîine. Am mîncat și iar am mîncat, pînă au început să mă doară fălcile, pînă am obosit și am rămas cu gura deschisă și cu o bucată de pîine pe limbă. Și mîncau toți pîine, dar ea nu se mai sfîrșea. Iar cînd s-au săturat, și bătrînul meu, și mama, și surorile, și frații mei, am mai adunat din iarbă și de pe mesele din scînduri de pin peste zece coșuri cu resturi de pîine. Și am fărîmițat pîinea aceea și am împrăștiat-o pe lîngă ziduri, ca s-o mănînce păsările. Fiindcă atîta vreme cît am fost între ziduri, n-am văzut nici o pasăre pe acolo. Nici animale n-am văzut. Caprele, pisicile și cîinii, ba chiar și șobolanii au fost omorîți și mîncați. Cînd a văzut bătrînul meu atîta pîine, munți de pîine albă care nu se mai sfîrșea, a spus că aceasta-i ultima lui zi, fiindcă e convins că acesta-i Pămîntul Făgăduinței. Și a văzut toate astea scormonind cu bățul în gunoi, iar noi, ca să nu-l dezamăgim, am văzut și noi pîinea aceea albă și Pămîntul Făgăduinței. Și pentru că oamenii au început să cînte, să se închine și să plîngă de bucurie că tata a reușit să vadă Pămîntul Făgăduinței, am scos instrumentele și am cîntat pentru oameni, și am cîntat pentru noi și pentru tatăl nostru. Și a fost nuntă. Și s-au veselit toți. Iar cei de dincolo de ziduri, care au auzit muzica noastră și i-au văzut pe ai noștri dansînd pe caldarîm, pe grămezile de gunoi, în băltoace, îmbrăcați în caftane și tichii, spuneau că asta trebuie să fie nunta din Cana Galileei. Și auzindu-i cum vor-

besc, am băut apă din stropitoare, iar apa avea gust de vin.

Cîteva ore mai tîrziu, cînd nu mai dansa nimeni și toți stăteau întinși pe caldarîm și pe grămezile de gunoi, și se rugau, și cîntau psalmi, mulțumind cerului că bătrînul nostru văzuse Pămîntul Făgăduinței, au început să tragă în noi, apa avea gustul fierului și gustul sîngelui. Iar cînd am văzut în apa aceea, în vinul, în sîngele vărsat pe caldarîm și pe grămezile de gunoi, pe bătrînul meu și pe mama mea, și pe surorile mele, și pe frații mei, și pe mezinul Isaac, am fugit de acolo. Și dacă am fugit de acolo, am mîncat pîine de la un brutar și am dormit într-un cuptor de pîine stricat, și am avut vise încărcate de pîine albă. Iar acum două luni, m-am furișat într-o noapte pe cîmp și prin păduri, cu o pîine sub braț, și am venit în tîrgușorul nostru. Dar în tîrgușor nu era nimeni dintre ai noștri. Nici case nu mai erau.

Eu stăteam pe plug. Moise, alături de mine, pe hat. Se însera. În jurul nostru nu era nici țipenie de om. Uitîndu-mă la Moise, eu îl vedeam tot în lumina zorilor de august. Iar în urma lui, orchestra, condusă de părintele Abraham, care purta în spinare săculețul cu hrană cușer, iar sub braț vioara, tocmai ieșea din lunci și pășea pe tăpșanul izlazului. În urma orchestrei venea apoi mezinul Isaac cu contrabasul în spinare. Și mai vedeam îngerul străbătînd cerul de la rîu pînă deasupra pădurii. Și văzînd îngerul sau mai degrabă simțindu-l

în cerul zvîcnind de lumină, de lapte proaspăt muls, de blănuri și de sînge, auzeam un fel de psalm, un fel de cîntec de postul mare despre răni între coaste, despre mîini și picioare zdrobite cu bîta. Dar încă nu știam că Moise, care stătea pe hat, cînta la clarinet. Mi-am dat seama abia cînd a lăsat clarinetul și mi-a spus :

— Dansează, dacă vrei. Te rog, Piotr, hai dansează. Trebuie să te alegi și tu cu ceva de la nunta din Cana Galileei.

M-am apropiat de el și i-am pus mîna pe umăr. S-a oprit din cîntat și s-a uitat la mine. Pe chipul lui din stejar negru se vedea Pămîntul Făgăduinței și nunta din Cana Galileei, și trupul străpuns de sulițe și zdrobit de bîtă. Apucîndu-l de subsuoară, l-am ridicat de pe hat. Stătea în fața mea în mantaua militară cu nasturii tăiați cu briceagul, în bocancii militari găuriți, cu tichia pe cap. Avea mîinile lăsate de-a lungul trupului. Clarinetul, pe care-l ținea în mîna dreaptă, atingea cu muștiucul pămîntul arat.

— Ești flămînd ?

Dădu din cap. I-am adus din căruță două felii de pîine cu slănină. Lăsînd clarinetul pe hat și rupînd din pîine, mînca lacom. Se îneca. I-am dat cana cu cafea. A băut-o toată. O dîră de cafea albicioasă i se prelingea pe bărbie. A șters-o cu mîneca. Și iar înfuleca din pîine. Cînd n-au mai rămas din cele două felii decît vreo două îmbucături, s-a oprit din mîncat. Se uită la mine și legănîndu-se de pe un picior pe altul, întinse mîna cu restul de pîine.

— Dar tu ?
— Eu am mîncat, Moise.
— Cînd ?
— Azi, ieri, alaltăieri. Am mîncat în fiecare zi.
— Și ai mîncat în fiecare zi pîine ?
— Și pîine și tot ce se mănîncă.
— Înseamnă că ai mîncat mai mult și mai des decît mine. Pentru că ultima dată eu am mîncat în Pămîntul Făgăduinței și în Cana Galileei. Dar atîta pîine cîtă am văzut eu acolo, tu n-ai văzut și nici n-o să vezi.
— Și unde ești tu acum, Moise ?
— Cum unde ? În pădure.
— Singur ?
— Cu cine să fiu, dacă nu-i nici bătrînul, nici mama, nici frații, nici surorile, nici mezinul Isaac ? Vezi bine că sînt singur. Ei vin rareori la mine. Nu pot mai des. Acuma nu sînt nunți. Cînd vor începe nunțile, voi fi zilnic cu ei.
— Și unde dormi ?
— Sub pămînt. În pădure, sub pămînt. Am izgonit un bursuc din vizuină, am lărgit-o și am ocupat-o. E uscat, fiindcă vizuina e săpată în nisip pe un dîmb. Și e curat.
— Dar de unde îți faci tu rost de mîncare ?
— Cum de unde ? Umblu noaptea pe cîmp și prin pădure. Toamna pe cîmp și în pădure e multă hrană. Mi-am făcut rezerve și pentru iarnă. Am mult grîu, bob, napi și alune. Te miri de unde am atîta grîu ? De la cățeii-pămîntului. Ziua le ochesc vizuinele și noaptea

le dezgrop. În fiecare vizuină sînt cîteva ocale de grîu. Am acuma atîta grîu, că nici tu nu ai mai mult în cămară. Mai greu e cu măcinatul. Dar m-am descurcat și cu asta. Am găsit două pietre tocmai potrivite și acum am și făină de-ajuns. Noaptea frămînt aluatul și coc lipii. Le coc pe lespezi încinse. N-am mîncat lipii mai bune nici la mama ta.

— Ascultă, Moise, dar dacă te-aș lua din pădure acasă ? Ai merge ?

— Știu și eu, Piotr ? Cred însă că n-aș merge. La tine mi-am pierdut filactera și nu-i voie să te întorci în casa în care ți-ai pierdut filactera. Dintr-o asemenea casă nu mai ajungi la Pămîntul Făgăduinței, fiindcă fără filacteră nu te poți ruga ca să ajungi la Pămîntul Făgăduinței.

— Dar la iarnă vii cu mine ? Nu trebuie să stai la noi. Îți găsesc eu vreun colț pe la cunoștințe.

— Poate o să vin. Dacă o să-mi fie tare frig, o să vin.

— Dar dacă ți-aș da o armă, Moise ? Cînd ai armă e mai ușor. Dacă vrei îți dau o carabină. Am două. Una ți-o pot da ție. Nu știe nimeni că am două carabine. Și nici n-o să afle că ți-am dat și ție una.

— Piotr, eu aș prefera filactera. Dac-o găsești, adă-mi-o. Dar nu în pădure. Nu vreau să vii în pădure. Nu pentru că n-aș avea încredere. Dar te mai vede cineva și se ia după tine. A, știu. Lasă-mi-o în mărăcini. În tufa aceea de la capătul ogorului. O să trec din cînd

în cînd pe acolo. Am s-o văd și am s-o iau.

— Dacă nu vrei carabină, îți dau cel puțin vreo trei grenade. Pentru orice eventualitate.

— Grenadele mai merg. Încap în vizuina mea. Lasă-le împreună cu filactera.

— Moise, poate că ar trebui totuși să-ți fac o vizită în pădure. În doi ți-am aranja mai bine vizuina. Aduc o lopată. Ori poate mai bine vin cu o căruță cu fîn și cu scînduri. Căptușim vizuina cu scînduri, o așternem cu fîn. O să-ți fie cald ca în sînul lui Avram.

— Nu te supăra, Piotr, dar nu mă vizita în pădure. Astăzi nu trebuie să mai vizitezi pe nimeni. Și mai ales pe unul ca mine.

— Atunci o să-ți aduc cel puțin de mîncare. În fiecare vineri o să-ți las mîncare în mărăcini. Bine, Moise?

— Bine, Piotr. Și dacă ai niste bocanci și niște cămăși vechi, adă-mi-le. Ăștia militari mi-au plesnit de căldură și n-am decît o cămașă. Celelalte au rămas în Cana Galileei, în Pămîntul Făgăduinței. N-am mai apucat să le iau.

Deasupra pădurii strălucea luceafărul de seară. Din pădure, în care abia intrase roata de fag a soarelui, se ridica fum. Așa fum ieșea și din pămîntul arat și din caii ce stăteau în apropiere. Eram numai în bluză și răcoarea serii mă pătrundea pînă la oase. Și Moise tremura, cu toate că era în manta militară. Mi-am adus aminte de litra de rachiu din buzunarul scurtei. Am luat sticla și i-am scos dopul.

I-am dat-o lui Moise. A băut jumătate. Înapoindu-mi sticla, spuse :

— Poate că totuși dansezi. Vreau să-ți cînt, Piotr. Ah, cum ți-aș mai cînta.

De atunci, în fiecare vineri îi aduceam lui Moise de mîncare. O pîine, o bucată de slănină, cîteva mere și cîteva cepe. Cum se înmulțiseră iepurii și era ușor să-i prinzi în capcane, tot mai des puneam pe lîngă pîine și cîte o bucată de carne. N-am uitat nici de bocanci, de cămăși și de grenade. Am rugat-o pe mama să coasă, din pieile de iepure argăsite cu tanin, un fel de vestă cu mîneci.

Am discutat despre Moise și cu colegii partizani. Am stabilit că dacă Moise își revine și e de acord, o să stea peste iarnă la unul dintre noi, iar la primăvară îl primim în detașamentul nostru. Dar dacă nu va putea uita de getoul de la Tarnów, de Pămîntul Făgăduinței, de Cana Galileei, am hotărît, ca pentru orice eventualitate, să-l căutăm în pădure și să-l aranjăm cît mai bine în vizuina aceea de bursuc.

Ducîndu-mă în fiecare săptămînă la mărăciniș, și culegînd porumbe prinse de ger, mă bucuram văzînd că legătura cu mîncare lăsată cu o săptămînă în urmă fusese luată. Cînd a căzut a doua zăpadă și s-a prins pe cîmp, am observat niște urme ce veneau din pădure și duceau în pădure. Îmi recunoșteam bocancii soldățești după potcoavele tocite și după țintele de pe talpă. Se vede că Moise se gîndea tot mai puțin la Pămîntul Făgăduinței și la Cana Galileei, pentru că deși zăpada era mare

și nimeni n-avea chef să scoată nasul din casă, el nu bătătorise poteca pînă la mărăciniș. Mergea întortocheat pe urmele tari ca piatra lăsate de iepuri, venea dinspre pădure pe un drum și se întorcea pe altul. Venea de obicei dinspre lac, dincolo de care se întuneca satul, și se întorcea prin crîngul ce se întindea pînă la cantonul pădurarului.

De cîteva ori am vrut să trec pe la el. Porneam pe urmele lăsate de bocancii lui și aproape acoperite de viscol, dar ajungînd la lac în crîng și amintindu-mi de grenadele pe care i le dăruisem, mă întorceam. O singură dată am ajuns pînă la marginea pădurii. Auzind însă cum trosnesc copacii de gerul ce se întețea, cum alunecă de pe molizi zăpada înghețată și cum latră cîinii în cătunul de dincolo de pădure, m-am întors acasă.

Să fi fost pe la începutul lui februarie. În orice caz la vreo lună după a doua zăpadă, care rămăsese pe cîmp, cînd am observat niște urme de cîine chiar lîngă cele lăsate de Moise. La început am crezut că vreun cîine vagabond vînează potîrnichi și iepuri flămînzi. Dar tot gîndindu-mă la urmele de cîine, am început să mă neliniștesc și simțeam cum mă bîntuie un viscol mai alb decît varul stins. Poate că cineva îl urmărește pe Moise cu cîinele. Dar în afară de urmele lăsate de bocancii soldățești ai lui Moise, pe zăpadă nu mai erau alte urme de om. De aici am tras concluzia că de Moise se lipise vreun cîine vagabond.

Mă străduiam să-i dau acelui cîine un nume de om. Cel mai potrivit ar fi fost unul de fată, ori poate unul de vrăjitor, de prinț, de crai, de diavol. Și să-l înzestrez cu șiretenia lui Pawełek și cu șiretenia mea, și cu înțelepciunea căpitanului, și cu muțenia *zugsfürerului*. Și mai că-l învățasem să poarte carabina, să tragă cu ea și să arunce cu grenada. Și-i băgam în cap că el l-a ucis pe poștaș și pe primar, iar dacă va fi nevoie va ucide pe oricine s-ar apropia de ascunzătoarea lui Moise.

Spre sfîrșitul iernii, cînd zăpada de pe cîmp se cam topise, iar din crengile rupte ale sălciilor picura sevă, cîinele ce-l însoțea pe Moise aproape că-l înlocuise pe vechiul Dumnezeu care-l condusese pe celălalt Moise la Pămîntul Făgăduinței.

Cam tot pe atunci, ducînd cailor un braț de trifoi, am simțit sub mînă ceva tare. La început am crezut că-i vîrful unui mușuroi de furnici, tăiat odată cu iarba, un bulgăr de pămînt sau o bucată de lemn. Aruncînd cailor trifoiul după scară, am ieșit afară cu obiectul găsit. În lumina slabă a serii am recunoscut filactera.

Abia am rezistat pînă vineri. Cum știam că Moise vine după mîncare noaptea, am rugat-o pe mama să fiarbă o găină. Am plecat seara, cu o pîine sub braț și cu o oală în care duceam găina și supă. Mă hotărîsem să-l aștept pe Moise, ascuns în mărăciniș.

Stăteam în mărăciniș pe niște crengi acoperite cu pir zvîntat și, trăgînd din țigara as-

cunsă în căușul palmelor, mă uitam spre pădure. Cum în lunca din fața mea creșteau ici și colo niște tufe de răchită, mereu săream de la locul meu crezînd că vine Moise.

Dar Moise nu venea. De vreo două ceasuri, cîinii încetaseră să mai latre prin satele vecine, gălețile nu mai zdrăngăneau de marginea fîntînilor și nu se mai auzea huruitul căruțelor. Din sălciile ce creșteau pe marginea șanțurilor cu apă verzuie, bufnițele își luau zborul spre ogoarele descătușate de zăpadă, pentru ca ajunse sub stelele tot mai luminoase să se prăbușească asupra șoarecilor porniți în căutarea hranei.

Cu urechea la satele adormite și cu ochii la lunca ce se apropia de mine cu tufele ei de răchită, mi s-a întîmplat să ațipesc de cîteva ori. De fiecare dată m-am trezit însă țipînd. Cerul era tot mai luminos. Un cer asemănător, dar mai adînc, se vedea și în șanțul plin cu apă rămasă din zăpada topită. Am scos ceasul din buzunar. Era trecut de miezul nopții. Nu puteam aștepta mai mult. Am lăsat pîinea, oala cu găina și filactera în mărăcini, am mai aprins o țigară și am pornit spre casă.

Sărind peste șanțuri și mergînd pe potecile zvîntate ce tăiau ogoarele, mă uitam mereu înapoi, făceam cîțiva pași și iar mă opream. Se vedea aproape pînă la pădure. Dar în afară de tufele de răchită nu venea nimeni din partea aceea. Grăbind pasul, m-am hotărît să mă duc și a doua zi la mărăciniș.

A doua zi, pe la amiază, cînd mă apropiam de mărăcini, am zărit încă din mijlocul locului nostru basmaua albă în care era înfășurată pîinea. Am început să alerg peste cîmpul moale, înglodîndu-mă pînă la glezne în pămîntul primăvăratic. Basmaua zăcea sfîșiată pe cîmp. Pîinea era mîncată pe jumătate. Restul — ciugulit. Abia acum am observat că în sălciile deprimprejur era plin de coțofene și de stăncuțe. Și oala cu găina fiartă era răsturnată. Filactera ajunsese în supa vărsată. Am ridicat-o și am șters-o într-o bucată de cîrpă.

Am pornit spre Moise, cu filactera în buzunar, trecîndu-mi dintr-o mînă în alta mărul roșu scos din fîn și gîndindu-mă la urmele pe care le văzusem pe zăpadă. Cînd am intrat în pădure, am dat de urmele lui Moise și ale cîinelui, fiindcă pe sub aluni și pe sub puieții de brad era încă multă zăpadă. Le urmăream pas cu pas, ca să nu le pierd, pentru că în poienițe soarele topise zăpada, și pătrundeam tot mai adînc în pădure. În pădurea de pini de pe dealul nisipos începuse să miroasă a rășină și a animale năpîrlite. Aici urmele erau mai numeroase. Mai erau însă și alte urme. Un întreg hățiș, care ținea pînă aproape de culmea dealului.

Înainte de a ajunge la ascunzătoarea lui Moise, am zărit o pată de nisip galben răscolit. Apoi un cîine azvîrlit pe nisip. Într-o pîlnie adîncă de un stat de om, zăcea Moise. De fapt l-am recunoscut după mantaua sfîrtecată și după bocancii de piele cu potcoavele tocite.

Chiar lîngă mîna lui dreaptă era o bucată de pîine începută. Fața îi era acoperită cu grăunțe luate din vizuinele de hîrciog.

Ținînd mărul roșu în mîna stîngă, am scos cu dreapta filactera din buzunar. Mărul era din pomul acela de lîngă gard. Îi oferisem unul lui Stach. N-a vrut să-l ia. Nu putea. Atunci s-a apropiat de mine Moise și mi-a luat mărul din palmă. Așa că am coborît în groapa de pămînt sfîrtecat de grenade, cu mărul într-o mînă și cu filactera în alta. Am îndepărtat bucata de pîine de mîna lui Moise și am așezat alături mărul roșu. Filactera, acea mică Arcă a Alianței, am băgat-o în buzunar. Ieșind din pîlnie, am tras cu mîinile nisipul galben ca ceara peste Moise, peste palma lui și peste măr, peste mărul înflorit, peste toate livezile din împrejurimi.

17

Cîteva zile mai tîrziu am aflat de la partizanii din satul de sub pădure că de urmele lui Moise dăduse comandantul poliției în bleumarin. Cel care mi-a adus mie în septembrie ordinul de mobilizare. E drept că el personal n-a luat parte la acțiunea de prindere a lui Moise, dar a trimis acolo jandarmii din orășelul vecin. Cînd jandarmii s-au apropiat de deal, cîinele a început să latre. Cînd au ajuns la vizuină, se zice că Moise cînta la clarinet.

Au încercat să-l scoată ațițînd un foc la ieșire. Moise cînta în continuare. A lăsat clarinetul abia cînd cîinele a început să schiaune, sufocat de fum. Cîteva secunde mai tîrziu pămîntul a sărit în aer, împreună cu cîteva tufe de ienupăr. Cîțiva jandarmi au fost și ei azvîrliți. Bînd bere la cîrciuma din orășel, jandarmii bandajați povesteau cele întîmplate, înjurîndu-l pe polițist, pe Moise și pe cîine.

Cum se încălzise binișor, mi-am mutat iar așternutul în șură. Amintindu-mi de carabinele și de grenadele ascunse în fîn, îmi venea să le scot, și fără să-i spun căpitanului, nici *zugsfürerului*, și nici chiar lui Pawełek, să mă duc la postul de poliție să arunc în el cu grenade și să trag pînă la ultimul cartuș în ferestrele lui cu gratii și plasă de sîrmă.

Atunci, lîngă căprior mi s-a arătat iar Jasiek. Mi-a spus zîmbind : Vicleanule, Vicleanule, ce te-am păcălit. Imediat după el l-am văzut pe Stach trăgînd cu pistolul în pluta de pe malul rîului. De sub scoarța ei ieșea la iveală un chip de var, iar frunzele, pînă la cea din urmă, pînă la cea din vîrf, șopteau : Vicleanule, Vicleanule. Cînd Stach a dispărut în răchitiș, fluierînd din degete, în locul lui mi s-a arătat Moise. Mergea pe cerul luminat de zorii dimineții, cîntînd la clarinet un psalm de luptă. În fața lui pășea Abraham Judka în caftan de mătase. Dar în locul săculețului cu hrană cușer, ducea pe palmele întinse două mere roșii. Într-unul dintre ele se adunase toată copilăria

lui Moise, în celălalt îl aștepta înfloritor Pămîntul Făgăduinței. În urma lui Abraham Judka venea alergînd cu pași mărunți mezinul Isaac, cu contrabasul mai înalt decît el cu jumătate de gît, același contrabas spart pe izlazul acoperit cu gheață și lipit apoi la loc, în care au văzut lumina zilei puii aceia și vioara cea mică. Deasupra lui zbura arhanghelul cu aripile întinse de la pădure pînă la rîu. Deasupra capului îi strălucea paloșul. Deasupra sălciilor, paloșul despica cerul lăsînd să se vadă zorii primăverii. Din rana aceea, din zorii primăverii se auzea un strigăt : Vicleanule, Vicleanule, Vicleanule, dansează. Îți cîntăm noi, Vicleanule. Ah, cum o să-ți mai cîntăm.

După vreo lună, văzîndu-i necontenit pe Jasiek, pe Stach și pe Moise, zi și noapte, în livadă, sub sălcii, în cîmp, dincolo de dealurile aurii, m-am dus în pădure. Am luat cu mine lopata și securea ca să rînduiesc vizuina de bursuc, să sădesc pe ea cîteva tufe de ienupăr și să îngrădesc mormîntul. De fapt nu era vorba atît de aranjarea acelui nisip răscolit, galben ca ceara topită, și nici de sădirea tufelor de ienupăr. Mi-am pus în gînd să caut în pădure un plop tremurător asemănător cu pluta de pe malul rîului, să-l crestez cu securea iar seva ce se va scurge de sub coajă s-o torn peste nisipul de ceară.

Cum seva, aproape aurie, începuse să circule de-a binelea sub scoarța copacilor, cînd am crestat pluta cu securea, îngenunchiat cum eram, seva care a țîșnit mi-a acoperit fața

și mîinile. Fără să-mi șterg fața și mîinile, am lipit cana de tablă de rana plutei și am așteptat să se umple ochi. Duceam cana, mergînd în vîrful picioarelor, de parcă m-aș fi temut să nu sperii lumina ce se rotea printre pini. Oprindu-mă pe nisipul de ceară, am rupt o crenguță de brad și muind-o în mîzga aceea de plută, am stropit mormîntul lui Moise. Apoi, aruncînd în spate cana goală, am îngenuncheat.

Și pentru întîia oară din copilărie, mergînd în genunchi prin nisipul scurs din sfeșnice, afînat, mirosind a ars, a brad și a Pămînt al Făgăduinței, mă rugam fierbinte să nu mi se mai arate nici Jasiek, nici Stach, nici Moise. Și să nu mai văd niciodată chipul de plută ivindu-se de sub scoarță. Și am făgăduit că voi fi Viclean, Viclean, Viclean, și voi pătrunde în vizuină de bursuc și în gaură de șoarece, și mă voi coborî pe fundul rîului, iar dacă va fi nevoie voi merge pe el pînă îmi voi pierde respirația, și nu mă voi lăsa pînă nu-i voi ucide, pînă nu-i voi spinteca cu cuțitul, nu-i voi zdrobi cu bîta pe cei care i-au ucis pe Stach și pe Moise. Chiar dacă Hela mi-ar naște un fiu, un pisoi pufos, un pui de călău. Chiar dacă de acum înainte voi purta în locul chipului meu, chipul de pe plută.

M-am întors acasă seara. Intrînd în odaie m-am împiedicat de prag. Mama, care stătea pe un scăunel lîngă cuptor, cu spatele spre mine, și cîrpea o cămașă, mă privi și strigă :

— Ce-ai făcut, fiule ? Ai ucis pe cineva ? Toată fața ți-e plină de sînge, de var și de sînge.

Ridicîndu-se de pe scăunel și scoțîndu-și șorțul, se apropie de mine ca să-mi șteargă fața. Am prins-o de încheieturile mîinilor și am tras-o spre mine. Îi simțeam pulsul de parcă niște prepelițe speriate ar fi alergat prin grîu. Cum mama începuse să plîngă și-i tremura capul, eu o mîngîiam pe părul împletit, lăsat pe spate înainte de culcare. Neputînd s-o liniștesc, îi șopteam :

— Se și vede, mamă ? Se vede ? Dar eu n-am ucis. N-am ucis pe nimeni. Astăzi n-am ucis pe nimeni.

S-a desprins din brațele mele încet, ca din strînsoarea unor spini. Și-a eliberat mîinile și umerii din mîinile mele. Numai capul nu și-l putea ridica. Prinzîndu-mă în brațe și strîngîndu-mă cu toată puterea ei, mă privi ca prin visul ce plutea deasupra leagănului la întîia și ultima vestire a maternității ei.

— Ai ucis, Piotr ?

— Mamă.

— Spune, ai ucis ?

— Am ucis.

— Pe cine ?

— Pe aceia. Pentru Stach. Pentru Moise.

— N-a putut s-o facă altcineva ? A trebuit tu ?

— A căzut pe mine, mamă.

— Și pe mine, fiule. Și pe mine. Și pe amintirea tatălui tău. Și pe cel osîndit. Pe cerul nostru. A căzut pe noi toți. Prin tine, toți am ucis.

— Nu toți. Numai eu. N-am vrut și nu vreau să cadă pe tine. Pe osînditul tău. Pe cerul tău, mamă.

— Dar a căzut, Piotr. Și chiar dacă n-ar fi căzut, dacă n-ar fi putut să cadă, m-aș ruga, aș merge în genunchi prin toată biserica, aș sta zi și noapte la picioarele celui răstignit să se îndure și să-mi dea o parte din vina ta.

M-am apropiat de mama și prinzînd-o de mijloc, am ridicat-o de la pămînt. Alergînd cu ea în brațe prin odaie, îi șopteam :

— Mamă, mamă, de-ai ști tu, mamă.

Cînd am lăsat-o jos, s-a dus la perete, a luat oglinda și mi-a dat-o în mînă. M-am privit în ea. Din oglindă se uita la mine chipul de pe plută. Am încercat să zîmbesc. În oglindă tremurară niște buze albe, albe ca varul. Atunci, așezîndu-se iar pe scăunel, mama mă întrebă :

— Și vei mai ucide ?

— Da, mamă. Să știi. Da, da, da ! Pînă nu dau de cel care i-a ucis pe Stach și pe Moise. Și nu vreau să iei vina asupra ta și asupra celui răstignit, și asupra cerului tău. Nu vreau de la nimeni așa ceva.

Lăsînd oglinda și odată cu ea chipul de pe plută pe masa de pin, albă de atîta frecat cu nisip, am ieșit din casă. Cum am trecut pragul, a venit la mine cîinele, schelălăind de bucurie și sărindu-mi în brațe. L-am lovit cu piciorul în burtă. Ghemuindu-se de durere, cîinele fugi în șură. Am intrat în grajd și aprinzînd felinarul, am țesălat și am periat caii acoperiți de sudoare uscată și frînți de oboseală. Cînd am

intrat în livadă ca să trag o țigară, știam că pînă la sfîrșitul săptămînii îl voi ucide pe comandantul de poliție.

M-am pregătit fără să-i suflu o vorbă lui Pawełek. Am scos din fîn sabia curățată cu nisip, unsă cu ulei de rapiță și înfășurată în fuior de in. Am dus-o noaptea la fierar și i-am spus să-mi facă din ea un stilet. Cînd a fost gata, am luat un baltag de lemn, i-am tăiat mînerul și am prins în el lama stiletului. Apoi, cu un sfredel și cu un cui înroșit în foc am făcut în baltag un fel de teacă. După cîteva ceasuri de muncă, stiletul intra în teacă.

Știam că în fiecare sîmbătă comandantul poliției mergea cu bicicleta în orășelul din apropiere, la consfătuire. Cum șoseaua care ducea în orășel făcea un ocol destul de mare, ca să scurteze drumul, polițistul mergea pe o potecă ce tăia cîmpul. Lîngă poteca aceea, în mijlocul cîmpului, era o adîncitură numită Ponorul Păsărilor, în care creșteau răchite, porumbari și măceși. M-am hotărît să-l aștept pe polițist în Ponorul Păsărilor.

Nu mai aveam răbdare pînă sîmbătă. Vineri noaptea spre sîmbătă, n-am dormit aproape deloc. Ce-i drept, Jasiek, Stach și Moise nu mi se mai arătau, jderul se liniștise și el lîngă căprior, dar întorcîndu-mă de pe o parte pe alta, vedeam peste tot oglinda cu chipul de pe plută. Din cauza oglinzii cu chipul de pe plută, mă bărbieream pe nevăzute, nu îndrăzneam să mă uit nici în găleata cu apă, nici în fîntînă. Am acoperit oglinda cu o basma neagră. În za-

dar. În zadar închideam ochii, în zadar mă gîndeam la acel Piotrek mititel, cu pantalonii trei sferturi, cu mînecile de la cămașă sfîșiate, care se cățăra prin toți plopii după cuiburi de stăncuțe, își rădea puful de pe obraji cu cîte un ciob de sticlă și cu nisip. Peste tot nu vedeam decît chipul de pe plută. Abia spre dimineață am adormit cu chipul acela sub pleoape.

Am sărit din așternut, orbit de lumina ce cădea printr-o spărtură în acoperiș. Credeam că am dormit prea mult. Enervat, de nu puteam nimeri cracii pantalonilor, m-am lăsat să alunec de pe fîn în aria pe care rămăseseră rîșnița, tocătorul și grebla. Plin de vînătăi și sîsîind de durere ca bobocii scoși din țarc, am alergat în livadă, trîntind cu toată puterea ușa de la șură. Ce-i drept, soarele ce se cernea printre crengile merilor nu mai păstra puful dimineții, dar încă nu se albise ca pămîntul prefăcut în cenușă.

Stăteam la fereastra ce dădea în izlazul încărcat de sălcii și izbind cu călcîiul în pămînt, îmi încălțam cizmele cu tălpile cusute pe două rînduri, pe care abia le cumpărasem. În vreme ce-mi îmbrăcam haina și mă chinuiam să nimeresc mîneca, l-am zărit pe polițist trecînd cu bicicleta pe șosea. I-am spus mamei că mă duc la locul de lîngă mărăciniș, să văd dacă n-a putrezit grîul de toamnă, și am intrat în șură. Am scos de sub acoperiș baltagul cu stiletul ascuns în el și încet, șchiopătînd și sprijinindu-mă în baston, am pornit spre Ponorul Păsărilor.

Cînd am ajuns lîngă casa Helei, ca să nu trec prin curtea ei, am intrat în cîmp. Mergînd pe hatul lat, acoperit cu păpădie înflorită, mă tot uitam în urmă, de parcă nu mă mai săturam să privesc casa noastră aciuată în spatele merilor ce dădeau primele frunzulițe, încă galbene. De fapt, voiam să verific dacă mama nu se uita după mine. Ieșind din casă, am zărit o pasăre cenușie zburînd peste chipul ei. O mai văzusem zburînd peste chipul ei de fiecare dată cînd tata zicea că se duce pînă în vecini și se strecura printre acareturi la cîrciumă.

N-am zărit-o însă pe mama nici în livadă, nici la portița întredeschisă ce dădea în cîmp. N-am încetat totuși să mă uit în urmă, fiindcă simțeam, cum simte botul umed al mînzului, că cineva mă urmărește. Ce-i drept aveam acest obicei încă din copilărie, încît atunci cînd mergeam pe cîmp sau pe un drum pustiu, trebuia să mă uit în urmă fiindcă simțeam în spate o aripă sau o mînă. Acum mă gîndeam că poate cîinele nostru, pe care l-am zăvorît în șură, a ieșit de acolo prin vreo spărtură ascunsă în îngrăditura de nuiele și, adulmecînd în livadă urme de păsări și de animale, se chinuie să dea de urma mea. Dar abia cînd ieșeam din crovul mlăștinos spre cărarea ce tăia cîmpul de-a curmezișul și-am mai cercetat o dată capătul satului nostru, am simțit că cineva mă privea din grădina primarului, plină de vișini înfloriți, de zmeură și de coacăze. M-am oprit, ridicînd mîinile ca să-mi feresc ochii de soarele puternic. Dar în afara florilor revărsate

peste coroanele vișinilor, ca spuma laptelui proaspăt muls, nu puteam vedea nici măcar o umbră mișcătoare. M-am gîndit totuși la Hela, la cosița ei aurie, atît de potrivită s-o înfășori în jurul brațului, ca să-i dai capul pe spate, să-ți sprijini genunchii de genunchii ei și s-o săruți începînd cu gropițele de sub clavicule și terminînd cu rădăcina părului.

Mergînd pe cărarea ce se zvînta după ploaia de ieri, întretăiată de urmele iepurilor, vulpilor, jderilor și păsărilor, țineam ochii aproape închiși și o vedeam pe Hela pe malul rîului. Și tot ca atunci, în iulie anul trecut, pe aceeași cărare, mă furișam spre ea, pîndind în mine, temîndu-mă să nu ating cu cotul, cu genunchii ori cu capul ierburile galbene ce înfloreau între ea și mine. Iar cînd am reușit să ies dintre ierburile galbene, de nu s-a clintit nici o frunzuliță, am văzut-o șezînd în iarbă pe malul rîpos, cu brațele petrecute în jurul genunchilor adunați sub bărbie.

Stînd pe malul abrupt din care nisipul galben se cernea în rîul ce curgea pe sub el, Hela nu se aștepta să se apropie nici un animal, nici o pasăre și cu atît mai puțin vreun om. Așa că am mai văzut o dată pe chipul ei eleșteul din august cu copii goi scăldîndu-se în el, și serbarea, m-am văzut pe mine și pe Stach la serbare, și noaptea aceea din fîn, albită de prima zăpadă. Și văzînd toate astea pe chipul ei, auzeam în ea o voce mai firavă decît iarba, care ne vestea copilul, pisoiul pufos, puiul de călău.

În afară de chip, îi mai vedeam picioarele dezvelite pînă sus. Mă duceam spre ea ca ursul la miere, mă furișam în patru labe prin nisipul galben ce cădea în rîu. Și mi se părea că prin nisipul acela galben ce semăna cu ceara unei lumînări topite pînă la sfîrșit, trecuse înaintea mea o întreagă procesiune cu psalmi, cu litanii, toți flăcăii din satul nostru și din satele vecine. Și auzeam cîntece bisericești pline de nume femeiești, amestecate cu strigături de nuntă, începînd cu cele care stîrneau rîsul și terminînd cu cele rănite de cuțit și de secure.

Iar cînd am ajuns lîngă Hela și trebuia să-i ating picioarele dezvelite, mi-am adus aminte de poștașul care tocmai se prăbușea în iarba înaltă, mirosind a melci, a pește, a scoică și a gunoi de pasăre, și mi-am mai adus aminte și de primarul din satul vecin. Îi vedeam fața uscată, auzeam cum îi cade trupul ciolănos peste masă și apoi sub masă. Trăgîndu-mi mîna la spate, m-am lipit de nisipul acela picurat dintr-o lumînare uriașă. Din clipa aceea n-am mai îndrăznit să mă apropii de ea, să o ating, să-i pun mîinile pe umeri, să-mi înfășor mîna în cosița ei aurie, ca să-i întorc capul și s-o sărut.

Alți flăcăi, chiar și căpitanul cărunt, cu mîinile scoase din liturghier, cu gura ce se ferea de gura fetelor, de sărutul lor, se plimbau la braț cu fetele lor, mai ales duminica dupăamiază, prin tot satul, pe cărările din cîmp, pe malul rîului. A doua zi, cînd se întîlneau seara

în cîte o livadă, ori în vreo poieniță din răchitiș, se întindeau cu voluptate, lingîndu-și buzele crîmpoțite. Și bătea din ei o lumină, de parcă toată săptămîna ar fi stat îngenuncheați lîngă sfînta Magdalena, îmbrățișîndu-i genunchii poleiți cu aur.

Cînd ieșeam din răchită și ne despărțeam în grădini, atunci ele, fetele lor, îmbrăcate în fuste de percal, cîrpite, spălate de atîtea ori pe piatră, desculțe, cu cîte o floare prinsă în cosița lăsată pe piept, se apropiau de ei și atingîndu-le ușor buzunarele umflate de revolvere și de cartușe, îi luau de braț, de brațul stîng, ducîndu-i în locuri neștiute de nimeni. Trecînd prin satul scufundat în livezi încărcate de belșugul merelor, prin lanurile cu grîu de coasă, pline de chemările păsărilor, le auzeam rîsetele și le vedeam mîinile încleștate de le trosneau încheieturile și li se tăia respirația.

Treceam prin sat, prin lanurile cu grîu foșnitor, ținînd lipite de șolduri mîinile care l-au ucis pe poștaș și pe primarul de peste rîu. Și intram în șură, tremurînd de căldura ei. Și aproape că smulgeam de pe mine hainele leoarcă de sudoare. Și mă culcam în fîn cu mîinile cît mai îndepărtate de mine. Abia după ce auzeam jderul pîndind lîngă căprior încetam să mai văd mîini de marmură și mîini noduroase de bătrîn, și atunci pe mîinile mele, de care le plăcea mînjilor și vițeilor să se lipească, se lăsa capul blond al Helei, iar eu o apropiam încet de mine și mă împăcam cu propriile-mi mîini. Le așezam sub ceafă și adormeam.

Aducîndu-mi aminte de toate acestea și mergînd aproape cu ochii închiși, sprijinit în baltagul de lemn ce ascundea stiletul făcut din sabia dăruită de bunicul Jakub, îl vedeam pe Moise cîntînd la clarinet psalmi de luptă. Ridicînd baltagul deasupra capului, retezam cu el spicele grîului de toamnă. Și atît am retezat la spice, pînă au început să mă doară coatele și palmele, pînă mi s-au albit încheieturile degetelor, iar pe buza de sus am simțit broboane de sudoare. Și avînd acum ochii deschiși, mergeam tot mai repede spre Ponorul Păsărilor, ca să-l aștept în răchită pe polițistul ce se întorcea din orășel.

Îmi pusesem în gînd să trec prin Ponorul Păsărilor, ca să-mi aleg cel mai potrivit loc pentru ascunzătoare. Știam că pe fundul ponorului, în spatele răchitelor și mărăcinilor de pe marginea lui, se adunase multă apă din zăpada topită. Simții nevoia să cobor pînă la apa aceea, să mă uit în oglinda ei și să-mi spăl mîinile. Ținîndu-mă de nuielele de răchită și înfingîndu-mi tocurile cizmelor în pămîntul reavăn, coboram pas cu pas. Dar nuielele de răchită, acoperite cu frunzulițe lipicioase, îmi alunecară din mînă și m-am trezit rostogolindu-mă de-a berbeleacul pe panta abruptă. Ghinionul meu a fost că a trebuit să nimeresc cu piciorul într-un laț de sîrmă, pus de astă-iarnă pentru iepuri. M-am agățat și m-am întins cît eram de lung în apă. Pînă să mă ridic în coate și să ies din apă, eram ud din cap pînă în picioare și plin de noroi și de mătasea broaștei.

Fiindcă baltagul îmi căzuse în apă, n-aveam de ales decît să-mi scot hainele și să le spăl. Storcîndu-le de le trosneau cusăturile, mi-am întins boarfele pe răchita însorită. Intrînd în apa încălzită la soare, căutam orbește baltagul prin nămol, prin mătasea broaștei și prin brădiș. În cele din urmă am dat de el și l-am aruncat pe mal. M-am hotărît să mă scald. Mai ales că apa din baltă se încălzise la soare, iar dincolo de mătasea broaștei și de pluticâ era curată ca ochii unui nou-născut.

Mi-a plăcut prima baie din această primăvară. După ce m-am spălat de nămol, de mătasea broaștei și de pămînt, am început să mă cufund pînă la fundul apei acoperit cu iarbă albă. Mă bălăceam ca un copil în copaie, dînd din mîini și din picioare, bolborosind în apă și privind cu ochii deschiși la cerul de primăvară încărcat de ramuri verzi. Cînd m-am scufundat pentru a nu știu cîta oară în apă, încercînd să zăresc deasupra mea primul nor pufos care dă frunze, mi s-a părut că mă strigă cineva.

Încet, fără să-mi scot capul din apă, m-am ridicat cu genunchii îndoiți. Acum îmi auzeam clar numele. Niciodată nu mi-am mai auzit numele așa ca acum, sub apă. Parcă auzeam prin vis, printr-un grîu înalt de un stat de om, prin toată copilăria, prin biserica plină de balauri zburători, de psalmi și de tămîie. Așa că, deși mă sufocam, stăteam sub apă încercînd să-i zîmbesc lui Jasiek, lui Stach, lui Moise, Helei,

lipită cu tot trupul de mine pe acoperișul înverzit de mușchi.

Cînd n-am mai putut rezista sub apă, am țîșnit drept în glasul acela care mă striga pe nume. Îndepărtîndu-mi părul ud de pe ochi, am zărit-o pe Hela ținîndu-se de răchită și coborînd spre mine. Am mai apucat să strig : — Ai grijă ! cînd ea, împiedicîndu-se cu piciorul de sîrmă, și aluneca pe povîrniș. Apa țîșni acoperind răchita și cerul înverzit de frunze. În baltă se zvîrcolea parcă un nor scămoșat sau un petic de luncă înflorită. Tăind apa cu genunchii, am alergat spre norul acela, spre lunca aceea. Am apucat cosița aurie ce ieșea din apă. Fusta și cămășile înfoiate i s-au lipit de trup. Luînd în brațe trupul ud, l-am scos la mal.

Așezînd-o pe Hela sub răchită, la soare, mi-am adus aminte că sînt în pielea goală. M-am acoperit cu mîinile. Cînd am dat însă cu ochii de mîinile mele de var, care atîta vreme s-au ferit de trupul ei, de cosița, de capul ei, de buzele ei, de mama mea, de animalele noastre și de trupul meu, le-am ascuns la spate. Rușinîndu-mă însă de goliciunea mea, m-am lăsat pe vine și m-am tras în dosul răchitei. De acolo o vedeam pe Hela cum își stoarce părul, apoi își scoate bluza și fusta, și juponul. Cînd a rămas numai în cămașă, am auzit-o spunînd :

— Mi-e frig. Nu mai intru în apă. Tu tot te-ai scăldat, spală și zdrențele mele. Nu te teme, n-am să mă uit.

Ieșind din apă și văzînd-o pe Hela coborînd spre mine, eram atît de fericit, încît mi se părea că nu mai departe decît ieri ne-am dat întîlnire în Ponorul Păsărilor. Stînd în apă pînă la brîu și spălînd lucrurile Helei, mi-am adus aminte de vișinii înfloriți de lîngă casa ei, de opririle mele și de privirile aruncate în urmă, cînd mi se părea că cineva îmi atingea spinarea. Mă uitam la ea cum ședea sub răchită, cu spatele spre mine, cu părul despletit, uscîndu-se la soare, și ținîndu-mi aproape de ochi mîinile care au ucis poștașul și pe primarul de peste apă, am întrebat-o:

— De unde ai apărut aici? Ți-am spus încă atunci, în fîn, să nu mai vii la mine.

— Te-am văzut cînd treceai. Am văzut și cum te uitai în urmă. Tocmai sădeam niște nalbe. Nu erai cu cîinele. Întotdeauna te-am văzut cu cîinele. Erai singur. Niciodată n-ai fost atît de singur ca astăzi pe cărare. Nici în duminicile, cînd tu rămîi în prag, iar cei de seama ta trec prin fața casei cu fetele la braț, sau le duc pe bicicletă. Așa că m-am luat după tine. Am vrut să te întreb de ce ești atît de singur. Și am mai vrut să nu fii atît de singur.

— Ți s-a năzărit, Hela. Nu sînt singur deloc. Se vede că ai și uitat că nu sînt singur. Eu voi fi întotdeauna cu Jasiek și voi fi cu Stach. Iar de acum încolo și cu Moise. Dacă merge tot așa, o să port în mine o jumătate de sat. Vezi, Hela, că eu nu pot fi singur. Te-ai ostenit în zadar. Mai bine sădeai nalbe. Pen-

tru el, Hela, pentru Stach. Cîndva mi s-a destăinuit că dintre toate florile, cel mai mult îi plac nalbele. Și mie îmi plac, dar nu așa de mult ca lui. Lui îi plăceau din copilărie. Zicea că slujnica scotea leagănul în fața casei și îl lăsa între nalbele înflorite. De atunci vedea toată lumea, tot cerul în nalbe înflorite. Eu le-am îndrăgit abia în școală. Odată, învățătorul ne-a arătat un tablou. Era o casă sau un conac. Ce-i drept cu acoperiș de paie, dar cufundat în nalbe. Iar între nalbele acelea stătea o fată. Semăna cu tine. Cu păr auriu împletit în cosiță. Și alături un cavalerist aplecat spre ea. Iar cavaleristul acela semăna cu Stach ca două picături de apă. Așa că mai bine sădeai nalbe, decît să vii aici.

— Piotr, Piotruś, eu știu că el nu mai e. Am știut și atunci, în șură. Ți-am spus că e în tine, că vine la tine și că e și în mine, fiindcă tu atunci, la serbare, ai vrut să merg cu el. Și dacă am văzut că tu vrei să merg cu el și ai dansat cu Marysia mai mult decît cu mine, am venit să aflu dacă ai fost la ea acasă și dacă umbli cu ea.

— Doar știai că nu umblu cu nimeni. Nici cu Marysia, nici cu altă fată. Eu nu mai am voie să umblu cu nimeni. Nici cu tine, Hela. Și te rog să nu te mai apropii de mine, să nu mă mai atingi și să nu te mai uiți la mine.

Ieșind din apă, am întins lucrurile Helei lîngă zdrențele mele. Apoi am adunat niște iarbă și niște pir de anul trecut și m-am așezat departe de Hela. Întors cu spatele la ea,

mă uitam la pițigoii ce săreau din cracă în cracă, adunînd puf de răchită, și așternîndu-și cuiburile. Nici n-am auzit-o pe Hela apropiindu-se în genunchi de mine. Cînd mi-a acoperit ochii cu palmele și mi-a dat capul pe spate, am țipat. M-am lipit de părul ei despletit și încă ud. Am întins chiar și mîinile, ca să-i prind capul între palme și s-o apropii de mine. Dar văzîndu-mi mîinile de var întinse spre capul ei și zărind cerul aproape roșu printre degetele mîinilor, am sărit drept în picioare. Stăteam în fața ei gol și nu mă rușinam văzînd-o că se uita la mine, de parcă copiii aceia din eleșteul din august ar fi fost copiii noștri.

— De ce te uiți așa ? De-acum știi, de-acum vezi că vei fi nevastă de călău, că ne vom scălda goi-goluți și toate apele, și fundul Vistulei, și fundul Dunaiețului vor fi așternute cu postav roșu. Ne vom scălda de față cu toți, cu tot satul și nu ne vom rușina deloc, și-mi vei naște un băiețel, un pisoi pufos, un pui de călău.

— Ai ucis, Piotr ?

— Am ucis. Am ucis. Și astăzi o să ucid. Dacă vrei, poți să rămîi. O să vezi cum ucid. Înainte de a veni tu aici, m-am îmbăiat. Cred că te-ai mirat de ce mă scald atît de timpuriu. Așa fac întotdeauna înainte de a ucide. Trebuie să fiu curat. Ca un șiș scos din argilă, ca o aripă fluturînd în ploaie, ca o hermină. Și mai trebuie să mă rog înainte de a ucide. O zi întreagă trebuie să mă rog. Iar noaptea, cînd nu vede nimeni, cînd biserica e închisă,

intru în ea prin vitraliul dinspre sacristie, știi, acela ce-i înfățișează pe cei patruzeci de mucenici și stau toată noaptea răstignit pe crucea pe care-i prins în cuie trupul acela de lemn străpuns de sulițe și zdrobit cu bîta.

— Rămîn, Piotr. Să știi că rămîn.

Se apropia de amiază. De pe izlazul îndepărtat, care ținea pînă aproape de pădure, se auzeau mugind vitele mînate spre satul vecin. Am ieșit din Ponorul Păsărilor și ne-am așezat sub răchită. Îmbrăcați în jerpeliturile încă ude, ne uscam la soare. Ieșeau aburi din noi, de parcă stăteam pe foc. La cîțiva pași de noi trecea cărarea. Nu ne atingeam și nu ne vorbeam. Ținînd baltagul pe genunchi, Hela scoase stiletul, încercîndu-i ascuțișul cu degetul. În jurul nostru era pustiu. Era luna mai și în vremea asta oamenii n-au ce face pe cîmp. Trăgînd din țigară și privind casele de la marginea satului vecin, îl așteptam pe polițistul cu bicicleta. De obicei se întorcea din orășel în jurul prînzului.

Hela l-a văzut prima. Mi-a dat un ghiont, arătînd cu capul spre satul din apropiere. Am luat stiletul din mîna ei și l-am vîrît în baltag. Ridicîndu-mă de sub răchită, am rugat-o să se întoarcă în Ponorul Păsărilor.

Am ieșit în cărare, șchiopătînd și sprijinindu-mă în baltag. Polițistul era din ce în ce mai aproape. Dacă n-ar fi avut cizmele lustruite l-aș fi confundat cu poștașul. Mergea ca și el pe bicicletă, drept și tot mai înalt pe cărarea pustie. În văzduhul ce tremura de căl-

dură, se simțea pămîntul încins, mirosea a fier stins și a var fărîmat bulgăr cu bulgăr. Cînd l-am privit pe polițist cu ochii nemișcați, înecați în lacrimi, în cerul albit s-a deschis deodată ochiul somnoros al Providenței. Tocmai din ochiul acela venea polițistul spre mine.

Cînd a ajuns la cîțiva pași de mine, am ridicat mîna. A frînat și, fără să coboare din șa, s-a oprit chiar în fața mea. Am scos din buzunar pachetul cu țigări de mahorcă și deschizîndu-l, i-am cerut un foc. Duse mîna după chibrituri. Oferindu-mi cutia, se uită la baltag.

— Văd că șchiopătezi. Sînt sigur că umbli noaptea cu bandiții.

— Ce spuneți, domn' comandant ?! La noi în sat e ca în țarc. Liniște și pace. Nici ziua nu prea ies oamenii de după cuptor, darămite noaptea. Cît privește baltagul, trebuie să-l port. Din septembrie. Din septembrie trecut. M-au atins și șchiopătez.

— Tu, băiețaș, nu-mi trăncăni mie de septembrie. Mai bine spune cu cine te înhăitezi noaptea.

— Văd că m-ați uitat de tot, domn' comandant. Nu mai țineți minte dimineața aceea ? Merele de deasupra fîntînii, poteca din izlaz și cîinele de pe potecă ? Un cîine prost și pe deasupra lipsit de respect față de culoarea și mirosul autorității.

Vedeam cum apare pe chipul polițistului lumina acelei dimineți de august, cum se înfiripă în ochii lui, frunză cu frunză, altoiul de lîngă fîntînă. În același timp, am observat

că mîna lui dreaptă, pe care o ținuse pînă atunci pe ghidon, se apropia pe nesimțite de buzunar. Cînd era gata s-o bage în buzunarul hainei, am scos stiletul și, făcînd un pas înainte, i l-am proptit în gîtlej.

— Stați liniștit, domn' comandant! Nu vedeți că nu-i nimeni pe cîmp! Nici urmă de om. Mai dați de vreun necaz. Nu-i mai bine să stăm de vorbă ca două cunoștințe, de la suflet la suflet?

— Spune, ce vrei de la mine?

— Ei, imediat „ce vrei?" Văd că domn' comandant s-a făcut risipitor și darnic peste poate. Eu, domn' comandant, nu vreau nimic de la dumneavoastră. Cu toate că-s olog. Dimpotrivă. De-ați ști cît m-am rugat eu, cît am mulțumit eu lui Dumnezeu și celorlalți sfinți din ceruri, în genunchi, în amîndoi genunchii, și în ăsta atins în septembrie, că mi-ați urat atîta noroc atunci în livadă. Și Dumnezeu s-a milostivit și corurile de îngeri s-au milostivit, și m-au învrednicit să vă înmînez ceva, ce-i drept, o nimica toată.

Ținînd stiletul lipit de gîtul polițistului, am scos cu stînga filactera și i-am dat-o.

— Ce-i asta?

— Arca Alianței, domn' comandant. Cine are o asemenea Arcă, poate ajunge departe. Nici nu vă dați seama cît de departe se poate ajunge cu o asemenea Arcă. Dar Moise, Moise acela din pădure, știți dumneavoastră, muzicantul din tîrgușorul de lemn, știa. Nu demult mi-a spus cît de departe se poate ajunge cu o

astfel de Arcă. Se zice că pînă în Pămînt. Știți, pînă la Pămîntul Făgăduinței. Așa că m-am rugat pentru dumneavoastră să vă dea Dumnezeu o Arcă, ca să ajungeți la Pămîntul Făgăduinței.

Cînd polițistul încercă să ducă mîna la buzunar, lăsîndu-se brusc pe spate, i-am înfipt stiletul în inimă. Oftă și se prăbuși cu bicicleta pe cărare.

18

Cînd totul s-a terminat iar comandantul, tras de mîini și de picioare din cărare, zăcea împreună cu bicicleta într-o adîncitură în care fuseseră îngropați cartofi, acoperit cu pămînt și cu resturi de paie pîrlite, am coborît cu Hela la apă, ca să ne spălăm. Sprijinit cu spatele de o răchită, stăteam cu fața udă și îndreptată spre soare, cu ochii mijiți, așteptînd-o pe Hela să-și împletească părul. De cînd am ieșit în calea polițistului n-am schimbat nici o vorbă cu Hela și-mi era teamă să spun ceva. Ce-i drept, Hela încerca să-mi prindă privirea, să-mi pună mîna pe umăr, dar eu mă feream cît puteam.

Cînd s-a apropiat pe nesimțite de mine și m-a sărutat drept pe gură, am rupt-o la fugă. M-a ajuns cînd încercam să mă descurc din mărăcinii ce creșteau pe marginea Ponorului Păsărilor. M-am smuls din mîinile ei, dar cînd

mărăcinii m-au agățat de păr și de mîneci, m-am lăsat păgubaș, și atunci ea m-a scos din mărăcini bucățică cu bucățică. Cînd am fost complet eliberat și ne-am așezat pe pămîntul aproape gol, Hela și-a scos basmaua de pe cap și ștergîndu-mi fața rănită, mi-a șoptit :

— Vezi cum ești ? Vezi ? Dacă n-ar fi fost mărăcinii iar mi-ai fi scăpat. Și iar m-aș fi uitat din grădină, din șură, din tinda cu ușa întredeschisă cum cari apă, cum repari căruța, cum înhami caii. Și aș fi venit pînă la șura voastră noaptea, desculță, în vîrful picioarelor, ca să nu trezesc cîinele, nici cîrtița adormită sub mușuroiul proaspăt, nici furnica întoarsă pe înserate, să nu se miște nici măcar frunza plopului. Și aș asculta pînă în zori răsuflarea ta și somnul tău. Și aș mîngîia fînul atîrnînd din șură, să nu trosnească din încheieturi, să nu șoptească prea tare prin somn. Dar nu m-aș fi încumetat niciodată să intru în șură, să mă furișez în așternutul tău și să mă culc lîngă tine, ca în toamna trecută.

— Sigur că nu te-ai încumeta. Cu toate că ar trebui să vii. Abia acum ar trebui să vii. Doar mi-ai făgăduit că-mi naști un pisoi pufos, un pui de călău. Și tocmai acum poți să-mi naști un pisoi pufos, un pui de călău drăgălaș. Și nu trebuie să te temi că ți se întîmplă ceva. Voi dormi gol-goluț, așa cum ai vrut tu. Iar anul trecut, înainte de a căra fînul, am așternut toată lunca cu postav roșu. Poți aduce tot satul cu felinare, cu lumînări, să vadă că

sînt gol și că nu mi-e rușine că sînt gol. Numai că acum nu mai ai de ce veni. De cîteva luni Stach nu mi se mai arată și nu mai strig noaptea, și nu mai alung pe nimeni cu șuieratul din degete.

— Ce vrei de la mine, Piotr? Doar ți-am vorbit de el. Și am rămas astăzi cu tine. Am vrut și eu să-l omori pe polițist. Și m-am uitat tot timpul dintre răchite cum te apropii de el. Iar cînd ai vorbit cu el și el a dus mîna la buzunarul de la spate, am vrut să strig, fiindcă credeam că nu vezi. Și m-am rugat să nu vină nimeni, să fie stiletul ascuțit și să-i intre în inimă pînă în plăsele. Iar dacă m-am rugat așa și polițistul a căzut de pe bicicletă, iar bicicleta s-a răsturnat peste el, mi-am spus că l-am omorît împreună cu tine. Și m-am mai gîndit că l-am omorît împreună cu Stach. Iar dacă polițistul s-ar fi ridicat, l-aș mai fi omorît o dată, fără tine. Ca să nu ni se mai arate Stach, nici ție și nici mie. Să nu mai fie nici la serbare, nici pe malul rîului, nici în livadă, în șură, pe dealurile aurii, în biserică, în Tatăl nostru, în Bucură-te, Marie. Să rămînă în veșnică pomenire, în țărînă. Și el a și rămas acolo, și n-o să ni se mai arate. Iar dacă a rămas, sărută-mă, Piotr, și nu mai fugi de mine.

Îmi ridicam mîinile din iarbă încet, centimetru cu centimetru, de parcă aș fi ridicat două bucăți de fier abia scoase din foc, doi bulgări de var.

Pe cea dreaptă, mergea o furnică ducînd un ou străveziu prin care i se vedea capul negru și se împiedica în firele mele de păr decolorat de soare. Cînd a reușit să urce pe unghie și să cadă la pămînt împreună cu oul, am închis ochii și am prins-o pe Hela de umeri. Iar ea, ridicîndu-mi-le, deget după deget, își ascundea fața în ele. Aproape că simțeam grunjii de sare de pe obrajii și de pe buzele ei uscate. Dar îmi era frică s-o privesc, pentru ca sub grunjii de sare de pe chipul ei să nu-i zăresc pe băieții aceia goi, scăldîndu-se în eleșteul din august, și apa goală, roșie de mere, de parcă și-ar fi spălat cazacii în ea săbiile după bătălie, de parcă toată ziua aș fi înfipt stiletul în apa învîrtoșată de atîta fier. Dar se vede că nu-și mai aducea aminte de apa acoperită cu mere roșii, de copiii goi ce scăldau caii, de Stach intrînd în răchita de pe malul Dunaiețului și fluierînd de acolo din două degete, de polițistul ce zăcea în groapă sub pămînt și paie pîrlite, de mîinile mele abia scoase din var stins și care mai simțeau încă în mînerul de lemn inima murind, umbla cu buzele uscate pe palmele mele, atingînd cu vîrful limbii șleaurile adînci, lăsate în palma mea de cărutele încărcate ale atîtor generații. Cînd a ajuns cu buzele la degetul de la inimă, am gemut de durere. Strîngîndu-mi mîna în încheietură, mi-a scos spinul din deget. Apoi, sorbindu-mi sîngele din rană, s-a aplecat asupra mea și m-a sărutat pe gură.

— De-acum sîntem împreună, Piotr. Și dacă sîntem împreună, eu l-am omorît pe polițist. Iar mîinile tale sînt spălate în apă și scoase din psalm, din lumina reavănă a dimineții, și-abia ce au mîngîiat capul cîinelui, și capul iedului, și nu au atins niciodată fierul, nici rănile dintre coaste, nici trupul zdrobit de bîtă și a bătut în cuie pe lemn. Și te rog ca de acum înainte să spui : „Tu ai ucis, Hela. Tu. Tu. Tu.“ Pentru că eu am vrut să-l ucid pe polițist. Și l-am ucis. Și Stach a vrut să-l ucidă. Sigur că a vrut să-l ucidă, de vreme ce nu ți se mai arată nici ție, nici mie. El a fost mai bun decît mine și decît tine, și decît trupul zdrobit de bîtă și bătut în cuie pe lemn. Și a vrut ca noi să fim împreună. Iar dacă a vrut să fim împreună, și nu mai vine la noi, înseamnă că el a ucis. L-a ucis pe polițist pentru mine și pentru tine. Iar noi n-am ucis pe nimeni. Pentru că noi n-avem voie să ucidem, Piotr, ca să nu ni se nască, să nu ni se nască... Știi tu, Piotruś. Pentru ca nici tu, nici eu, să nu fim, să nu fim niciodată călăi.

— Dar eu am ucis, Hela. Am ucis mai demult. Chiar tu ai spus să ucid. Am ucis încă de atunci, pe malul rîului, cînd am tras în plopul tremurător. L-am ucis pe Stach. Iar dacă l-am ucis, nu l-am mai putut păzi. Și nu l-am mai putut aduce nici acasă, nici la tine. Nu l-am putut aduce în brațe. Îmi aluneca printre mîini ca un snop auriu, ca apa de primăvară. Mai tîrziu, cînd mi s-a arătat și n-a luat mărul pe care i l-am dat, am țipat

prin somn. Cînd ai venit la mine ca să-l vezi, ca să ți-l dau, am vrut să-l mai ucid o dată, și pentru totdeauna. Și l-am ucis. Acum nu mai e în mine. Dar ca să nu mai fie în mine l-am ucis pe poștaș și l-am ucis pe primar. Iar astăzi l-am ucis pe polițist. De data asta pentru Moise. Pentru că și Moise mi se arăta în somn. Și amîndoi purtau pe brațe chipul alb desprins de sub scoarța plopului. Și m-au rugat să iau chipul de plută, să mi-l pun mie și să nu mai port chipul de la serbare, din livadă, din corul bisericesc. Dacă vrei să vezi chipul de plută, privește-mă mai bine.

— Ce tot spui, Piotr ? N-ai nici un chip de plută. Nu l-ai luat niciodată de la Stach ori de la Moise. Și nici pe malul rîului n-a fost și nici nu e vreun chip de plută. Nimeni din sat nu-și aduce aminte, nici cei mai în vîrstă oameni, ca să aibă cineva chip de plută și neputîndu-l purta să-l ascundă sub scoarța copacilor. Iar chipul tău e la fel ca atunci în grădini și la serbare. Ba chiar mai frumos, pentru că nu se mai vede în el apa acoperită cu mere roșii, apa tăiată de săbii căzăcești și nici urmă de cîntec de postul mare, cu toate că ai fruntea însîngerată de spini.

— Hela, o să umbli cu mine ?

— Sigur că o să umblu. Duminică vin să te iau să mergem pe malul rîului. O să mergem încet, ca să ne vadă tot satul. Și pe urmă o să venim unul la altul în fiecare zi, și o să mergem unde ne-o place. Și toate fetele, chiar și Marysia, o să plesnească de necaz că umbli cu

mine, că mergem la braț, că zîmbim, fredonînd cîntece. Pentru că tu, Piotr, ești atît de frumos și atît de înalt! Mai înalt decît merii noștri, decît sfîntul Mihail de sub corul bisericesc, decît turla bisericii cu clopotul cel mic. Și ești atît de puternic. Ca fierul uscat. Și mă poți purta pe brațe. Iar cînd o să mă iei în brațe și o să mă duci pe malul apei, o să-mi cînți cum numai tu știi cînta, cît poți tu de tare, să audă tot satul, și cei de peste apă, o să-mi cînți cîntecul acela pe care l-ai cîntat Marysiei la serbare.

— Am să-ți cînt, Hela, și am să te port pe brațe. Iar cînd o să-mi termin trăsura, o să mergi cu mine la biserică, la praznice, la nunți și la botezuri. Și o să dansăm împreună. De la amiază pînă a doua zi dimineața. Numai să fie loc destul, știi tu, pentru cosița ta. Pentru că o să dansez cu tine pînă n-oi mai putea, pînă o să mi se întunece privirea... Iar cînd ne-om sătura de dansat, de cîntat și de mers pe malul rîului, atunci ne luăm. Dar nu te las să-ți tai cosița. Pentru mine o să rămîi întotdeauna fată, chiar dacă părul tău o să fie cărunt ca al mamei mele. Și o să-mi naști un fiu, un pisoi pufos, un pui de...

— De ce-mi spui tu ce o să nasc? De ce? Poate vrei să-ți spun eu ce o să nasc? Vrei? Dacă vrei, îți spun.

— Tu singură ai spus ce o să-mi naști. De atîtea ori mi-ai spus. Iar acum, cînd vorbesc despre asta și nu vreau să spun, cuvîntul acela îmi vine singur pe limbă.

— Ți-am spus, ți-am spus. Am spus prostii, Piotr. Ca muierile. Cînd am văzut apa aceea roșie și aurie de atîtea mere, și pe noi în ea, goi-goluți, mi-am adus aminte ce-mi povestea bunica despre un crai și o crăiasă, despre o crăiasă și un călău. Și atunci am vrut să fiu crăiasă. Și am fost crăiasă, iar tu ai fost crai. Și m-am mai gîndit, dar numai pentru o clipă, dacă tu ai putea fi călău. Și în mintea mea ai fost. Iar dacă tu ai fost călău, eu am fost nevasta călăului. Vezi, Piotr, că am vorbit prostii. Am vorbit pentru că m-am simțit bine, pentru că de mult voiam să mă cuprinzi de mijloc și să mă săruți și să se întîmple asta cu tine. Iar tu n-ai de lucru și ții minte prostiile pe care le-am spus eu atunci. Pentru tine nu-i bine că le ții minte, dar pentru mine e bine. Pentru că dacă nu le-ai fi ținut minte, n-aș fi venit la tine nici atunci în livadă, nici în fîn și nici astăzi n-aș fi venit după tine.

— Iar mie, Hela, mi se pare că tu ai ieșit din grădină și te-ai luat după mine, pentru că văzîndu-mă pe potecă, știai că merg cu călăul la braț. Și ai vrut să-l vezi pe craiul tău cu mărul de aur cum ia în mînă mărul roșu și se preface în călău. Tu și acum, sărutîndu-l pe gură pe călăul care stă întins lîngă tine, tot pe crai îl săruți. Dar în mine n-a existat niciodată un crai. Nici în grădini, nici în apa aurie de mere, nici în livadă ori pe acoperișul încărcat de renete aurii. Pentru că Jasiek a existat înainte de a ne întîlni noi doi.

Am furat împreună perne, și de la voi, am furat găini, cai, și am băut împreună rom. Și am dansat pe banii aceia, le-am cumpărat fetelor ciocolată și trăgîndu-le de cosițe pe la colțuri, prin livezi, pe malul rîului, în lunci, le sărutam pe gurile ce murmurau Bucură-te... Şi chiar dacă n-am știut că Jasiek ucidea, pentru că nu mi-a vorbit niciodată despre asta și nu m-a îndemnat și pe mine, după ce și-a tras un glonte în cap și l-au îngropat la un loc cu cîinii, lîngă cimitir, faptele lui au căzut asupra mea. Știam că voi ucide și eu. Nu așa ca el, pentru bani, dar că voi ucide. Și acum ucid. Și nici mama, nici tu nu mă puteți elibera de omor, chiar de-ați sta prosternate în biserică săptămîni întregi, chiar de-ați merge în genunchi dintr-un pelerinaj în altul, sărutînd fiecare piatră de pe marginea drumului, fiecare tufă de pălămidă, de mărăcine, fiecare cui.

— Înseamnă că vei mai ucide, Piotr ? Da ?

— Da, Hela. Și nu pentru că și căpitanul, și *zugsfürerul*, și Pawełek s-au obișnuit și nu trebuie să se mai gîndească cui îi cade piatra neagră dintre atîtea albe și cui îi dau revolverul înfășurat în sentință. Și nici pentru că ei au luat acest omor și asupra lor și l-au împărțit cu tot satul și împrejurimile lui. Și nici pentru că atunci cînd ucid nu mi se mai arată Stach și Moise, ci voi ucide pentru că atunci cînd umblam cu Jasiek, el și-a tras un glonte în cap, cînd am fost cu Stach, după cîteva zile mi-a alunecat printre mîini, iar cînd

am reușit să-l aduc pe Moise, l-au încolțit într-o vizuină de bursuc, iar el s-a aruncat în aer cu grenadele mele. Și văzînd că în locul chipului meu am chip de plută, trebuie să ucid. Iar tu, Hela, în zadar mă minți că nu am chip de plută. E de-ajuns să privesc întîmplător în oglindă, în eleșteu, într-o găleată cu apă, ca să-l văd. Nu demult a observat și mama. Și tu îl vezi, dar nu vrei să-mi spui. Mă săruți, mă dezmierzi și te lipești de mine, fiindcă ți se pare că nu-i decît puțin var, praf alb, puf rătăcitor.

— Nu mi se pare nimic, Piotruś. Dar și dac-aș vedea pe chipul tău un chip de plută, tot te-aș săruta și te-aș dezmierda. Și nu pentru ca să șterg ceva de pe el. Și te rog, Piotr, să nu te mai gîndești la asta. Iar dacă tot trebuie să te gîndești, ține minte că eu l-am ucis pe polițist. Și trebuie să-mi făgăduiești că dacă o să te mai gîndești la asta, o să-ți spui : „Tu l-ai ucis“. Și o să-ți mai spui : „Tu, Stach, ai ucis. Și tu, Moise.“ Și ei vor încuviința. Pentru că ei vor să fim împreună și să ne sărutăm, să stăm pe malul rîului și să cîntăm cît putem de tare. Piotr, îmi făgăduiești că o să-ți spui așa ?

— Bine, Hela, îți făgăduiesc. Așa îmi voi spune. Și vom fi împreună, și vom sta pe malul rîului. Și o să-ți cînt, Hela, ah, cum o să-ți mai cînt.

Vorbind așa, fără să-mi scot capul din mîinile ei, mi-am adus aminte de Moise. Așa zi-

cea și Moise cînd îi plăcea ceva, cînd se bucura sau voia să bucure pe cineva. Așa că mi-am mai adus o dată aminte de polițist. Și m-am uitat la Hela. Și fără să mișc nici o geană, mi-am spus : Tu l-ai ucis. Și imediat am adăugat, gîndindu-mă la Moise : Și tu l-ai ucis. Și tot așa, gîndindu-mă la poștaș, la primarul de peste apă, mi-am spus despre Stach. Abia atunci am zărit-o pe Hela, i-am zărit fața aplecată asupra mea, mîinile care îmi țineau capul. Iar cînd am văzut-o ținîndu-mi capul, aplecată asupra mea, m-am uitat mai jos la picioarele ei dezgolite, și am simțit în palme două mere vii, două vietăți ce se mișcau. M-am ridicat în coate și uitînd de toate, m-am pornit s-o sărut pe Hela începînd de la coatele dezvelite. Și am simțit durerea aceea în capul pieptului, iar gîtul îmi era străpuns de săgeată. Și m-am bucurat că mi se mai întîmplă așa ceva. Și am zîmbit tăvălind-o pe pămînt, umblînd cu mîinile pe picioarele ei dezvelite, apucînd cele două vietăți. S-a luminat și Hela, cum se limpezesc apele primăvara, iar în cuvintele ei tot mai grăbite se înfiripa o rugă și un psalm. Și aproape că începuse ruga sau psalmul acela, cînd Hela, îndepărtîndu-mă cu mîinile, se porni pe plîns. S-a așezat în iarbă, coborîndu-și fusta.

— Nu ți-am spus eu, Piotr, nu ți-am spus ? În zadar te-ai temut de Stach. Și de mine te-ai temut în zadar. Trebuia să vii la mine, demult trebuia să vii, să mă chemi din casă și să-mi povestești totul. De mult am fi umblat îm-

preună. Cum umblă căpitanul, cum umblă Pawelek și toți băieții din partizani. Ți-aș fi curățat arma, ți-aș fi cîrpit ciorapii și ți-aș fi cusut nasturii. Dar acum nu am voie, Piotr. Nu am voie. Fiindcă el e acolo. Polițistul. E al meu. Și încă se mai uită la mine. Hai să mergem. E tîrziu.

De atunci m-am văzut cu Hela aproape în fiecare zi. Cînd s-a mai încălzit, ne duceam în după-amiezile de duminică pe malul rîului și dezbrăcîndu-ne pînă la piele, stăteam întinși între răchite. Rîdeam încet, cu gurile lipite de iarba înaltă mirosind a melci și a pește, ca să nu ne audă nimeni, să nu vină și să ne vadă. Iar cînd ne săturam de răchită, fiindcă mereu trebuia să ne mutăm după soare, ieșeam chiar pe malul rîului și, tot goi, stăteam culcați în iarba cu miros amar. De cîteva ori, înjghebînd litanii năstrușnice, am chemat tot satul, să vină și să vadă cum stăm culcați în iarbă, cu mîinile împreunate sub ceafă, cu picioarele atîrnînd în apă.

Seara, cînd mă întorceam acasă, mă împleticeam de oboseală. Sorbind laptele lăsat de mama și înghițind repede pîinea, intram pe furiș în șură, de parcă toată seara aș fi înfulecat cele mai frumoase renete și bergamote. Tot fînul avea mireasma trupului Helei. Iar dimineața, cînd, dezbrăcat pînă la brîu, mă spălam în apa de fîntînă, turnată în albie, și mă uitam la trupul meu, plin de vinătăi și de mușcături, simțeam fiori de-a lungul șirii spinării și chicoteam stropind în joacă cîinele ce

se învîrtea prin livadă. Tot mai des o luam pe mama în brațe și alergînd cu ea prin odaie, cîntam cele mai vesele cîntece. Iar cînd o lăsam jos, ea își punea mîinile în șolduri și lăsîndu-și capul într-o parte, îmi spunea :

— Mi-ai slăbit, fiule. Ai slăbit și te-ai înnegrit. Dar mi se pare mie că nu din pricina rugăciunilor și nici a amărăciunii.

Tot în vremea asta, am scos de sub cuptor, din ascunzișuri, din șopron, tabla de aluminiu și de aramă, cu care venisem din război, și am dus-o fierarului. Abia acum, după ani de zile, aveam iar poftă de trăsură vișinie. M-am gîndit că ar fi bine s-o am acasă, să-i lustruiesc cu cenușă ferecătura, iar cînd vine vremea, s-o scot în livadă, s-o urc pe mama în ea, să trag în fața casei primarului și, plesnind din bici, s-o iau pe Hela la plimbare.

Și băieții din detașamentul de partizani au observat la mine o lumină în care se scălda un chip de fată. Și nu era de mirare, fiindcă mă vedeau aproape în fiecare zi cu Hela. Așa că n-au întîrziat nici glumele pe seama mea. Pawełek era în frunte. Ziceau că sigur caporalul a semănat din greșeală sau pe întuneric un lan întreg cu mărar. Cu mărar și cu buruiană-de-lingoare. Și lovindu-mă în spinare, adăugau :

— Numai să ai grijă la anul, să nu semeni din întîmplare cu mărar, cu mărar și cu buruiană-de-lingoare tot cîmpul, pînă la biserică. Cînd ai de gînd să ieși în cîmp cu mărarul și cu buruiana-de-lingoare, ți-l dăm pe Pawe-

łek să te însoțească. El o să-ți spună exact, unde și cîte delicatesuri din acelea să semeni.

Le răspundeam și eu cum puteam. Dar cînd mergeam la instrucție în pădure sau pe malul rîului, nu-i chinuiam prea tare. Iar ei, aducîndu-și aminte de zilele de instrucție, care au urmat lichidării poștașului și a primarului de peste apă, cînd mai că-și dădeau sufletul și se așezau pe pămînt gîfîind ca niște cîini hăituiți, îmi zîmbeau, oferindu-mi țigări sau mere pe care le scoteau de prin buzunare. Știam că nu se mai uită la mine de parcă în loc de cap aș fi avut un bostan scobit, cu lumînare aprinsă în el, iar în loc de brațe niște aripi uriașe de liliac. Niciodată n-au adus vorba despre poștaș și despre primar. Nici Pawełek, fiindcă numai lui i-am spus că l-am ucis pe polițist, nu m-a turnat căpitanului și *zugsfürerului*. Iar cînd ne întorceam acasă din pădure ori de pe malul rîului și-l invitam să doarmă la mine în fîn, zîmbea, dădea din cap și se ducea acasă.

Pînă și căpitanul, care mai ținea minte povestea cu poștașul și cu plopul tremurător, a încetat să mă mai sîcîie. Ba de cîte ori băieții se duceau în cîte un sat să scarmene pe vreun primar mai zelos sau să tundă la piele vreo fată care dădea din geamantan în fața nemților, îmi punea mîna scoasă din liturghier pe umăr și mă trimitea acasă. S-a întîmplat, ce-i drept, să mă trimită de cîteva ori cu armament, cu manifeste sau cu un aparat de radio și în alt județ, dar cei cîțiva jandarmi împuș-

cați pe teritoriul nostru erau opera celor din sectorul vecin.

Așa că pînă toamna tîrziu, pînă aproape de iarnă, n-a trebuit să-mi spun :

— Tu ai ucis. Tu ai ucis, Stach. Tu, Moise.

Cînd a trebuit lichidat un jandarm din satul de peste Dunaieț, nu m-a chemat pe mine și nu mi-a dat arma învelită în sentință. Stăteam în șură și trăgeam pietricele din capela căpitanului acoperită cu o batistă. Toate pietricelele erau albe, cu excepția uneia. Cum eu eram ultimul, n-a trebuit să mai trag.

Dar după ce am ucis jandarmul și am aruncat pietricica neagră în rîu, nu i-am mai spus Helei. N-a trebuit să-mi spun nici mie, în taină față de ceilalți :

— Tu ai ucis. Tu, Stach, și tu Moise.

Ei nu mi se mai arătau și nu mai era nevoie să spun că ei au ucis. Abia la începutul iernii, cînd am distrus postul de jandarmi din orășelul vecin, iar eu am comandat plutonul de execuție, noapte de noapte mă întorceam de pe o parte pe alta și șopteam, iar cînd adormeam, strigam :

— Tu l-ai ucis ! Tu ! Tu ! Tu !

Dar nu Hela, nici Stach și nici Moise. Cu Hela mă vedeam în fiecare zi. Iar Stach și Moise nu mi se arătau în somn. Așa că mie îmi spuneam : — Tu ai ucis, tu, tu, tu ! mie, adică celuilalt, care a luat din mîinile lui Stach și ale lui Moise chipul de plută și-l poartă în taină. În schimb eu, cel care stăteam culcat lîngă Hela, cel care o sărutam nopți de-a

rîndul, cel care o conduceam pe ascuns, ca să nu audă mama, pînă în livada acoperită cu nea, îmi purtam mîinile lîngă trup, le așezam sub ceafă și nu mă sfiam să le pun pe capetele animalelor.

Abia în primăvară, cînd m-am certat cu Hela, de i-am zis cățea, pentru că i-a zîmbit lui Pawełek și l-a mîngîiat pe mînecă, și nu ne-am văzut vreo cîteva săptămîni, am fost și un Piotr și celălalt Piotr. De cîte ori mă uitam în oglindă, în apa din albie, în găleata cărată în grajd, în ochii mamei, ai cîinelui sau ai calului, mă vedeam cu chip de plută. Atunci mi s-au arătat iar Stach și Moise. Îmi zîmbeau și îmi făceau semn cu mîna. Mi se părea că ei pot zîmbi, că lor le e ușor, fiindcă mi-au dat, fără să piardă nimic, chipul de plută, iar eu încetasem să le mai spun : Ai ucis, Stach, ai ucis, Moise.

Cum băieții iar nu mi se mai uitau în ochi cînd îmi zîmbeau, cînd mă cinsteau cu cîte o țigară sau cu rachiu și nu mă mai sîcîiau, iar Pawełek nu mă mai lovea cu pumnul în spate, ieșeam tot mai rar în sat. Stăteam zile întregi în casă, pe cîmp sau în curte. Nici nu îndrăzneam să mă mai uit la casa Helei. Dar nici n-aveam curajul să-mi spun :

— Ai ucis, Piotr. Ai ucis. Și cînd vei primi ordin, vei ucide din nou.

Și cum n-am spus : Tu ai ucis. Tu, Stach, și tu, Moise, și nu am îndrăznit să spun cu voce tare : Ai ucis, Piotr. Tu ai ucis. Tu, tu, tu — m-am gindit iar la noi toți : La mine,

la Hela, la Stach și la Moise, și la băieții din detașamentul de partizani, numindu-ne pe noi toți : EL. Iar dacă ne-am numit pe noi toți așa, m-am dus la rîu și m-am spălat în el. Apoi m-am apropiat de plopul tremurător și așezînd mîna pe trunchiul lui, am șoptit : EL. EL a ucis. Și am spus-o cu voce tare. Și am strigat să se audă și peste rîu. Iar cînd ecoul s-a lovit de răchita de pe celălalt mal, de salcîmii în care a intrat Stach, și a răspuns : — EL. EL, EL, EL a ucis — am luat mîinile de pe plop și fără să mă uit în urmă am pornit în fugă printre grădini spre casă. Pentru întîia oară, după cîteva săptămîni, m-am cuibărit în fîn, în amiaza-mare, am adormit imediat și nu m-am trezit niciodată strigînd.

19

Cu Hela am început să umblu din nou pe la începutul lui mai. De atunci pînă la sfîrșitul războiului n-am mai ucis pe nimeni. Dar în aprilie, cînd am împușcat împreună cu Pawełek, în județul vecin, pe un om de al gestapoului, i-am raportat căpitanului :

— Ordinul a fost îndeplinit. EL l-a ucis.

Căpitanul și-a luat privirile de la mîinile scoase din liturghier și, înclinîndu-și capul într-o parte, a întrebat :

— Care EL ? Noi l-am ucis. Noi.

— A, nu. Greșiți, domnule căpitan. EL l-a ucis. EL.

Cum căpitanul se apropia de mine ca să-mi pună mîna scoasă din liturghier pe umăr și să se uite bine în ochii mei, Pawełek veni în grabă și, bătîndu-mă pe spinare, spuse :

— Piotr spune adevărul. EL l-a ucis. EL.

După această întîmplare, detașamentul nostru a mai executat cîteva sentințe, dar eu am fost lăsat deoparte. Se vede că Pawełek vorbise cu căpitanul și cu *zugsfürerul*. Eu îi instruiam pe băieți, atrăgeam în detașament gospodari mai în vîrstă, mergeam cu ei în fiecare săptămînă în pădurea din apropiere la exerciții. Tot mai des se vorbea însă de sfîrșitul războiului.

Înainte de a mă împăca iar cu Hela, pe la mijlocul lui aprilie, cînd mă întorceam de la rîu, am întîlnit-o pe Marysia. Nu pot spune că pînă atunci n-am mai întîlnit-o. Ba s-a-ntîmplat de cîteva ori cînd mă duceam la cîmp, s-o iau și în căruță o bucată de drum. O vedeam aproape în fiecare zi trecînd la prăvălie. Dar n-am avut niciodată curajul s-o cuprind cu brațul, s-o trag spre mine și s-o sărut. De altfel, nici nu voiam să-i sucesc capul, fiindcă am văzut-o de cîteva ori mergînd la braț cu Pawełek.

Abia acum, în aprilie, cînd mă întorceam de la rîu și era în amurg, iar livezile de peste gard păreau acoperite cu spumă de lapte de atîta floare, am prins-o de mijloc și am tras-o spre mine. Dar cînd am văzut că se împotri-

vește, înfigîndu-mi cotul în piept și ferindu-și gura, i-am spus :

— Moise voia să ne cînte, Marysia. Ah, cum mai voia să ne cînte.

— Dar n-o să ne mai cînte, Piotr.

— Dar tu ai vrea să ne cînte ?

— N-o să ne cînte. El nu mai e.

— De unde știi că nu mai e ?

— Cum de unde ? Toată lumea știe.

— Dar eu știu că EL este. EL, Stach, Hela și cu mine. Dacă n-ar fi, n-ar ucide. Iar EL ucide.

— Ce tot vorbești, Piotr ? Care EL ?

— EL, Marysia. EL. Toți știu că EL.

— Eu am auzit altceva.

— Ce-ai auzit ?

— Știi tu mai bine decît mine, ce am putut eu auzi.

— Că noi ? Că eu ?

— Că tu, Piotr. Tu.

— Poate că-ntr-o vreme eu. Dar acum EL. EL, Marysia, EL.

— Cum vrei tu, Piotr. Eu nu m-amestec. Poate fi și EL. Dacă ție ți-e bine așa, atunci sigur că EL.

Ne-am despărțit în fața casei ei. Intrînd în livadă cu capul ridicat, de parcă ar fi vrut să prindă cu dinții crenguța cea mai de jos, se opri brusc și sprijinindu-se cu spatele de un măr, adăugă :

— Ai dreptate, Piotr. EL e. Hela mi-a spus că EL. Iar ea știe cel mai bine. Așa că du-te la ea, Piotr.

A doua zi după întîlnirea cu Marysia, am plecat seara de acasă şi, furişîndu-mă pe sub meri, am intrat în şura feţei primarului. Ştiam că Hela, ca şi mine, dormea din martie în şură. N-am intrat însă sub pilotă, ci m-am aciuiat alături, acoperindu-mă cu fîn. Hela n-a venit multă vreme. Ce-i drept, îndată după intrarea mea în şură, cineva s-a furişat prin fîn spre mine, dar cînd a început să mă adulmece, am ştiut că e cîinele. Mă temeam să mă mişc, fiindcă simţind om străin, potaia s-a aşezat deasupra mea mîrîind. Şi nu s-a mişcat de pe mine pînă n-a scîrţîit uşa de la şură. Atunci cîinele a început să scheaune, atrăgînd-o, se vede, pe Hela spre mine, fiindcă ea a dat din mînă, zicînd :

— Da mai lasă-mă-n pace. Ai înnebunit sau ce-i cu tine.

Auzeam cum îşi scoate rochia, cum îşi azvîrle papucii din picioare, cum intră sub pilotă şi oftează. Îmi venea să rîd. Cînd stăteam întinşi în livadă, pe acoperişul de paie al casei bunicului, iar ea, cu merele în sîn, abia ajungea să-şi petreacă pe după gîtul meu vîrfurile degetelor, adormea şi ofta la fel ca acum. Sigur că şi acum avea buzele întredeschise şi cosiţa despletită. Ca să nu izbucnesc în rîs, îmi muşcam degetele pînă la sînge. Cînd oftatul şi foiala au încetat, am strigat încet :

— Hela, Heluśka !

Am auzit-o cum se ridică şi se aşează în capul oaselor. A trecut poate un minut. Atunci a spus :

— Mi s-a părut sau ce? și s-a culcat din nou.

Am strigat mai tare :

— Hela, Helunia ! E EL !

A sărit drept în picioare, aproape țipînd :

— Doamne sfinte, care EL ?

— EL, Piotr, EL, Stach, EL, Moise. EL, Hela.

Era gata s-o ia la fugă, dar se vede că mi-a recunoscut vocea, fiindcă s-a oprit :

— Tu ești, Piotr ? Unde ești ? Răspunde.

Am ieșit din fîn. Cîinele care stătuse deasupra mea lătra. Mă apropiam de Hela cu brațele întinse. În cele din urmă, nimerindu-i umerii, am cuprins-o și, îmbrățișînd-o, i-am șoptit :

— Eu sînt, Hela. Eu sînt. Am venit. Iar dacă am venit, tu știi că nu eu și nu tu am ucis. Ci EL, Hela. EL Stach, EL Moise.

— Piotruś, eu am știut că nu tu și nici eu. Cum ar fi putut fi altfel.

— Știu că ai știut. Mi-a spus Marysia că știi. Cînd am aflat de la ea, am și venit la tine.

— Care Marysia ?

— Ei, Marysia.

— A, Marysia.

— Și mi-a mai spus să vin la tine, fiindcă tu vrei să vin. Dar și înainte de a-mi spune ea, am vrut să vin. Și am vrut să-ți cer iertare pentru povestea aia cu Pawełek. Pentru ce ți-am spus atunci.

— Nu-i nevoie, Piotruś. Nu-i nevoie. Am uitat demult ce mi-ai spus. Și am vrut să vii. Iar dacă ai venit și știi și tu că EL e, atunci rămîi cu mine. Rămîi toată noaptea. N-am să te las să pleci chiar de mi-ai săruta mîinile și de mi-ai săruta picioarele, de-ai înconjura în genunchi și cu mîinile împreunate toată șura, chiar de te-ai ruga și-ai cînta toate cîntecele bisericești.

Nu m-am rugat și n-am umblat în genunchi ca să-mi dea drumul din șură. Istoviți, cu broboane de sudoare pe față și pe umeri, stăteam îmbrățișați. Simțeam că Hela, cu gura lipită de gîtul meu, ascultînd dacă nu se aude în mine pasărea aceea speriată, jderul ce stă la pîndă, EL Stach, EL Moise, voia să mă întrebe ceva. Și aproape că știam ce vrea să mă întrebe, fiindcă la fel ca vara trecută, cînd stăteam goi în iarbă, cu picioarele atîrnînd în apă, țineam în mînă cele două renete aurii, cele două vietăți. Ținînd ochii închiși, vedeam ca și atunci turla bisericii din apropiere, arhanghelul vestitor zburînd pe deasupra turlei. Arhanghelul în care au tras jandarmii pînă l-au rănit, pînă a început să sîngereze peste tot cerul și să se prăbușească în rîu.

Iar cînd am văzut cerul și arhanghelul rănit, iar Hela s-a mișcat în brațele mele, dezlipindu-și buzele de gîtul meu, ca să spună ceva, am strîns-o și mai puternic și am sărutat-o pe gură. Știam că era arhanghelul care venise să ne vestească și nouă, iar Hela nu trebuia să-mi mai spună nimic. Ca și atunci în iulie,

am strîns pleoapele pînă m-au durut și am mai sărit o dată de pe mal în rîul înroșit de răchite. Și am mers pe fundul lui presărat cu nisip auriu. Am mers cu ochii deschiși pînă am dat de aripile frînte, de trupul cu piciorul rănit și îndoit pînă aproape de bărbie. Am scos pe mal trupul acela înnegrit de soare și de durere, l-am așezat pe iarbă, i-am supt rana și am acoperit-o cu pămînt cenușiu. Cînd arhanghelul a deschis ochii și mi-a zîmbit, am strigat-o pe Hela. S-a ridicat din iarbă. Dar văzînd-o goală, el nici nu s-a uitat în partea aceea, ci desprinzîndu-se de pămînt cu piciorul sănătos și, șchiopătînd, s-a cufundat în ceruri.

Și tot ca atunci, fără să-i pomenesc măcar de arhanghelul înnegrit de durere și de arșiță, i-am povestit despre orchestra aceea de demult ce trecea peste izlaz. Și i-am povestit despre Moise. Despre un Moise pe care nimeni nu-l știa și căruia, în timpul războiului, eu am vrut să i-o dau pe Marysia. Dar neștiind că eu vreau să i-o dau pe Marysia, povestea cît își dorise el niște ghete roșii, ca să le încalțe duminica, să meargă în fața bisericii și trecîndu-și greutatea trupului de pe un picior pe altul, ca să scîrțîie tălpile cusute zdravăn, să aștepte, împreună cu ceilalți flăcăi, fetele ce ieșeau de la biserică. Iar cînd ele s-ar fi îndreptat spre sat, cîte două, cîte trei, să aștepte pînă-i trece teama adunată în genunchi, bucuria ce te apasă în capul pieptului, apoi, pășind cu vîrful ghetelor întins, să pornească în urma lor. Să treacă

pe lîngă ele, încălțat în ghetele lui roșii și lustruite, îmbrăcat în costum negru, cu cămașa albă, fără să se uite în urmă. Abia cînd vreuna dintre fete ar fi început să rîdă mai tare, să-i șoptească ceva prietenei, să se apropie pe neașteptate de ele, să le ia de braț, să le ducă pe malul rîului, să se așeze în iarbă și să le cînte, ah, cum mai voia el să le cînte.

După această povestire, eram și mai hotărît să i-o dau pe Marysia lui Moise. Și voiam să-i cumpăr ghete de șevro, vișiniu închis, ca trăsura mea, costum negru și cămașă albă. Să lase caftanul și tichia lui și să treacă prin sat cu Marysia la braț, să se așeze pe malul rîului să-i cînte, ah, cum avea să-i cînte.

Cred că i-am spus Helei povestea cu Moise, fiindcă am scos de pe fundul rîului arhanghelul rănit de jandarmi. Un arhanghel asemănător, dar vestind altceva, am văzut zburînd deasupra orchestrei evreiești, deasupra lui Moise, a lui Abraham Judka, a mezinului Isaac. Iar cînd i-am povestit Helei despre arhanghelul rănit și despre cel ce zbura deasupra orchestrei evreiești, ea m-a întrebat ce se va întîmpla cu primul nostru născut, cu Isaac al nostru.

N-aș fi vrut să mă întrebe acum și aproape că o înăbușeam strîngînd-o la piept. Abia cînd și-a lipit din nou buzele de gîtul meu, ascultîndu-mi adîncurile, am slăbit strînsoarea și luîndu-mi mîinile de pe cele două renete aurii, de pe cele două vietăți, mi-am plimbat degetele pe chipul ei pînă s-a liniștit, pînă a adormit.

Se vede că dezmierdînd-o şi amintindu-mi de vara trecută, întîi albă apoi neagră de goliciunea trupurilor noastre tuciurii, am adormit, fiindcă atunci cînd m-am trezit, mîinile mele erau tot pe chipul ei. La început am crezut că Hela vorbeşte prin somn, dar cădea o ploaie de primăvară şi acoperişul, şiroind de apă, şoptea neîncetat. M-am gîndit că e timpul să ies în ploaia aceea, în şoaptele acelea, fiindcă afară se albea, iar în şură se desluşea fiecare fir de pai. În orice clipă putea intra primarul în şură, iar vecinii puteau să iasă după treburi prin ogrăzi.

Încet, ca să n-o trezesc pe Hela, care şuiera în somn, am desprins-o din îmbrăţişarea mea. M-am aşezat în fîn alături de ea, am mai stat o clipă şi am început să mă îmbrac. Hela, făcută ghem, cu părul răsfirat pe fîn, cu buzele întredeschise, dormea respirînd ca un prunc. M-am mai aplecat o dată asupra ei ca s-o sărut, cînd ea a suspinat şi, desfăcîndu-şi braţele, se întoarse pe partea cealaltă. Cînd mi-am dat drumul de pe fîn în bătătură, Hela vorbea ceva prin somn. Mi se părea că aud :

— Piotr, Piotruś. EL a ucis. EL.

De atunci n-am mai vorbit cu Hela nici despre Stach, nici despre Moise. Şi nu mi s-a mai întîmplat să-l văd pe poştaş, pe primarul cel bătrîn, pe poliţist, pe jandarm sau pe SS-iştii împuşcaţi în orăşel. Ce-i drept, cînd stăteam mai mult cu mama în casă, ori lucram în cîmp şi mă uitam la chipul ei încă frumos, dar care abia mai semăna cu cel din copilăria

mea, vedeam pentru o clipă umbra lui Stach și umbra lui Moise. Dar eu și acestor umbre le spuneam EL. Iar EL nu semăna nici cu Stach, nici cu Moise, nici cu Hela, și cu atît mai puțin cu mine. Aducea puțin cu arhanghelul scos pe mal de pe fundul rîului, puțin cu căpitanul, cu *zugsfürerul*, cu Pawełek, cu fiecare dintre băieții mei, care-și ștergeau armele de rouă și se tîrau pe sub ferigi. Dacă avea ceva din mine, atunci doar mîinile mari de marmură. Încă nu mă obișnuisem cu propriile-mi mîini și le purtam puțin depărtate de trup. Nu erau însă mîini care să semene cu două bucăți de marmură, cu două bucăți de fier scoase din vatra fierarului.

Cam în vremea aceea mi-a terminat și fierarul brișca. Acum stătea în șură, vișinie, așa cum voiam eu. Pentru orice eventualitate, ca să nu mi-o ia nemții, am acoperit-o cu paie. În cîteva duminici, spre seară, m-am dus cu ea după căpitan, după *zugsfürer* și după Pawełek să-i iau în pădure la instruirea batalionului. Stînd în spatele meu, ei, dar mai ales Pawełek, mă înghionteau întrebîndu-mă cînd îi invit la nuntă. Eu biciuiam caii bine hrăniți și nu le răspundeam. Goneam în galop printre lanurile cu grîu copt, încît spicele încîlcite între spițe ne azvîrleau grăunțele în ochi.

Temîndu-mă de raziile care se sfîrșeau cu trimiterea la muncă în Germania, n-o puteam duce cu brișca la biserică nici pe mama, nici pe Hela, așa că într-o duminică l-am rugat pe căpitan să-mi permită s-o iau în pădure și pe Hela. Ocupat cu instruirea băieților pe malul

rîului sau în pădure, în ultimele trei duminici n-am găsit timp să ies cu ea pe malul apei sau măcar să trecem împreună pe ulița satului. Iar cînd ne întîlneam în grabă îmi dădeam seama că și dacă rîdea, rîsul ei era domolit, de parcă în livada de alături ar fi dormit un om istovit. Apoi se lipea de mine mai sfioasă și se uita la brațele mele, de parcă pe unul dintre ele aș fi dus un ied nevăzut sau un mînz încă ud.

Cum nu înțelegeam ce se întîmplă și repetînd de cîteva ori pe zi, mai ales cînd mă uitam la mîinile mele : EL. EL ! m-am hotărît s-o iau cu mine în pădure. Acolo cu siguranță se ivește vreo ocazie să las băieții măcar pentru o jumătate de oră, să mă așez cu ea în ferigă și să stăm de vorbă. Știam din propria-mi experiență că în pădure, ca într-o biserică plină de tămîie și de rugă, e mai ușor să te destăinui, să spui în șoaptă tot ce-ai ținut în taină.

Așa că în duminica aceea, mergînd cu Hela și avîndu-i în spate pe căpitan și pe *zugsfürer*, o cuprindeam cu brațul drept și o strîngeam la pieptul meu. Deprinși cu drumul ce străbătea lanurile albite de grîu și chemările păsărilor, caii mergeau la trap cu capetele ridicate. Cînd am intrat în luncă și în amurgul tot mai dens, Hela s-a lipit cu tot trupul de mine și pentru întîia oară de cîteva luni încoace mi-a venit chef să cînt. *Zugsfürerul*, care stătea în spatele meu, se foia neliniștit, dar cînd mi s-au alăturat căpitanul și Hela, a început și el să bată tactul cu piciorul.

Cînd am ajuns în poiana din pădure, prin care se învîrteau o mulțime de băieți de-ai noștri, și am coborît din trăsură, căpitanul s-a apropiat de mine și ridicînd spre cer fața Helei, aproape că a zîmbit. Și zîmbind, a adăugat :

— Ei, voi duceți-vă. Deocamdată n-am nevoie de dumneata, caporal. Numai să nu vă îndepărtați. S-ar putea să dați de vreo patrulă și să vă confunde cu niște nemți.

Am legat hățurile de leucă, am aruncat cailor un snop de fîn, apoi am luat-o pe Hela de braț și am intrat în pădurice. Ne sufocam de căldură, de rășina ce se scurgea din ramuri și de ciupercile ce începuseră să răsară din patul de frunziș. Abia ne-am așezat pe patul de frunze și am și prins să ne sărutăm și să ne tragem unul spre celălalt. Nu mai auzeam fornăitul cailor și cu atît mai puțin comenzile rostite în poiană. Ne-am oprit din hîrjoană abia cînd Hela și-a agățat cosița într-un pin noduros și aproape uscat. Descurcîndu-i cosița, am încercat să-i scot rochia. Se apăra cu îndrîjire. În cele din urmă aproape că strigă :

— Astîmpără-te. Nu se poate. Nu-i voie.

— De ce ? Ce s-a întîmplat, Hela ?

— Aia.

— Ce ?

— Îți spun că aia. Așa sînteți voi. Niciodată nu știți ce s-a întîmplat.

Spunînd asta, mi-a luat mîna și a așezat-o pe cele două renete, pe cele două vietăți. Sînii ei mi se păreau mai mari ca de obicei. Dar cum tot mai respira repede, încă nu înțelegeam ce

vrea să spună. Abia cînd mi-a coborît mîna mai jos, pe burtă, am tresărit.

— Adevărat, Hela ?

— Adevărat, adevărat. Sigur că-i adevărat.

— Și tu știai mai de mult ?

— De două luni.

— Și de ce nu mi-ai spus nimic ?

— Mi-a fost frică, Piotr. Nici nu știi cît mi-a fost de frică. Am știut încă atunci, cînd ai ieșit de la mine din șură și eu m-am trezit, iar afară ploua și tot acoperișul, șiroind de apă, șoptea că s-a întîmplat. Iar cînd m-am convins că s-a întîmplat, am văzut apa aceea acoperită cu mere roșii, spintecată de săbii căzăcești, și pe noi doi întinși pe acoperiș și am auzit ce ți-am spus atunci. Și dacă am auzit o dată, apoi în fiecare zi, n-am vrut să-ți spun că s-a întîmplat. Dar rău am făcut că nu ți-am spus. Fiindcă EL, el a ucis. Iar dacă știm amîndoi că EL a ucis, înseamnă că puteam să-ți spun și să nu mai aud ce-am spus atunci pe acoperiș, și să nu-mi mai fie frică. Nu-i așa, Piotr, că mi-a fost frică în zadar ?

Mîngîind-o pe cap, pe gîtul îngroșat, pe cele două vietăți care se înălțau și coborau, vedeam eleșteul acoperit cu mere roșii și cazacii ce-și spălau săbiile în el, și rîul așternut cu postav roșu, și rîul în care a căzut arhanghelul rănit de jandarmi, și auzeam ce mi-a spus Hela pe acoperiș și ce mi-a spus mai tîrziu. Iar cînd mîna mea a coborît de pe cap, de pe gîtul ei, de pe cele două vietăți și a rămas nemișcată, iar eu am închis ochii, l-am văzut pe crai atin-

gînd cu sceptrul eleşteul şi rîul rănit, în care căzuse arhanghelul, şi pe crăiasă aruncînd mărul de aur. Şi rîul se făcu iar verde ca răchita şi aproape alb de la varul stins în el.

Şi am văzut-o pe Hela intrînd în apa aceea, fără cămaşă, scoţînd din ea un văl alb, împodobit cu mirt. Şi mă auzeam spunînd : EL. EL. Iar cînd am auzit asta în mine şi am spus-o cu voce tare, mie, Helei şi pinilor sub care stăteam, şi pentru întîia oară a ajuns pînă la noi nechezatul cailor, iar acestui nechezat i-a răspuns un mînz pierdut în pădure, am luat-o pe Hela în braţe şi aplecîndu-mă pe sub pinii tineri, am alergat cu ea prin pădure pînă cînd am ajuns în poiană, pînă m-a orbit cerul de iulie albit de grînele de pe cîmp. Acum stăteam întinşi în feriga înaltă de un stat de om. Pentru că o strîngeam în braţe, de i se tăia respiraţia, Hela m-a apucat cu mîna liberă de păr, şoptind :

— Ai grijă, Piotr, ai grijă.

Şi luîndu-mi capul între palme, m-a aplecat pe genunchii ei. La început am stat nemişcat, ascultînd zăngănitul armelor, vocea aspră a lui Pawełek, comenzile căpitanului, respiraţia grea şi gîfîiala băieţilor ce se tîrau purtîndu-şi carabinele. Abia cînd Hela a început să-mi împletească în joacă părul în mici codiţe şi să-mi culeagă din păr acele de pin, am încercat să-i găsesc cu buzele arterele sub genunchi. Iar cînd le-am găsit, am auzit cum trece prin ea un furnicar întreg adunînd pentru casă ac

cu ac, grăunte cu grăunte. Și gîndindu-mă la asta, am întrebat :

— Ai tău știu ?

— Încă nu.

— Dar au băgat de seamă ?

— Așa mi se pare, fiindcă mama se uită tot mai des la mine. Din pricina cearcănelor. Mă pudrez eu cu făină, dar în zadar.

— Săptămîna asta vin la voi. Trebuie să le spunem.

— Așa repede ?

— Dar ce-ai crezut ? Doar n-o să te ascunzi de ei și de sat. La partizani iar nu poți merge. Băieți avem mulți, dar arme doar de leac.

— Mă descurc eu și fără partizanii tăi. Mai încolo, spre toamnă, plec la o mătușă peste Vistula. E singură. Am să nasc la ea. N-o să afle nimeni.

— Nu pleci nicăieri. Naști acasă. Nunta o facem înainte. Pentru toți. Îl invităm pe căpitan, pe *zugsfürer*, pe Pawełek, pe toți băieții. Ori poate că tu nu mă vrei, Hela ?

— Cine nu te-ar vrea ? Sigur că te vreau. Toate fetele te-ar vrea. Am văzut eu încă înainte de serbare că se uită la tine ca la o icoană în timpul procesiunii. Oricare ar merge în genunchi si pe boabe de fasole pînă la Częstochowa, ziua în amiaza-mare, numai să te aibă. Așa că și eu te vreau. Și întotdeauna te-am vrut. Te-am vrut, Piotr, înainte de a te uita tu la mine. Dar acum e altceva. Știi că acum e altceva ? Iar dacă nu știi, atunci dă-mi mîna.

Nu-i așa că acum e altceva ? Așa că aș vrea să mă duc la mătușa mea și să nasc la ea. Iar dacă ai să vezi, dacă ai să-l vezi, dacă vii la mine și-l vezi, și o să dai din cap, și o să zîmbești, și o să cînți, atunci o să vreau.

— Dar eu vreau acum. Și am să vin la tine. Mîine am să vin. Cu mama. Și o să dăm amîndoi din cap, o să-ți zîmbim și o să-ți cîntăm.

— Dar eu aș vrea...

— Aș vrea, aș vrea. Vin mîine cu mama, și gata. Iar acum, hai să mergem. S-a făcut liniște. Mi se pare că băieții au terminat instrucția.

A doua zi spre seară, după ce m-am întors de la cositul meiului, m-am îmbăiat, m-am bărbierit și am început să-mi pun cămașa albă. Cum nici dimineața, nici după ce m-am întors de la cosit nu i-am suflat mamei o vorbuliță despre însurătoare, ea umbla acuma în jurul meu și se uita la mine ca la unul care și-a ieșit din minți de fericire. Aducîndu-și însă aminte de desele mele plecări în pădure, în orășelele și satele din împrejurimi, nu îndrăznea să întrebe nimic. Cînd am scos din dulap costumul negru, pe care nu-l mai folosisem de la începutul războiului, n-a mai răbdat :

— Ce-i cu tine, fiule, pleci în pețit ?

— Ai ghicit.

— Departe ?

— Nu, aici, la cîțiva pași. Și aș vrea să te iau și pe dumneata cu mine. Așa că, gătește-te.

— Văd că iar te ţii de şotii. Un băiat aşa mare, dar cum deschide gura te-apucă plînsul, ori te prinzi cu mîinile de burtă de rîs.

— Ce şotii ? Cum aş îndrăzni eu să glumesc cu dumneata ? Uită-te bine la mine. Mi-a căzut bruma pe tîmple şi barba parcă mi-e de in. E timpul să mă însor. Peste cîţiva ani, nici o văduvă cu şapte copii nu se mai uită la mine. Aşa că grăbeşte-te cît mai e timp, pînă nu mă răzgîndesc. Altfel n-o să mai ajungi să-ţi vezi nepoţii.

Vedeam că mama încă nu mă crede. Stătea în faţa mea, cu capul într-o parte, încercînd să mă privească în ochi. Dar cînd am scos cravata din dulap, apoi fusta ei cea neagră, jupoanele şi broboada cu ciucuri, a început să se gătească şi ea. Ajutînd-o să-şi pieptene părul presărat cu cenuşă, să-şi împletească cosiţa şi sărutîndu-i mîinile, i-am şoptit :

— Şi-ţi vine şi un nepoţel. Nici nu te aşteptai să-ţi vină şi un nepoţel. Vezi ce băiat ai. La toate s-a gîndit. Nuntă cu botez.

— Vai, fiule, fiule, parcă nu te-aş cunoaşte. Ai tu astăzi chef să baţi cîmpii.

— Aşa ţi se pare. Mai bine pregăteşte scutecele şi coboară din pod căluţul de lemn şi leagănul. În curînd o să fie nevoie de ele.

— Şi-i departe pînă la aleasa inimii tale ? Dacă-i departe, poate ar fi mai bine să scoţi brişca.

— Ţi-am spus că-i aproape de tot. Dincolo de livadă.

— La primar ?

— Poate că la primar. O să afli îndată.

Cînd am ieșit pe portiță în izlaz, m-am oprit. În stînga era poteca ce ducea la primar, în dreapta la Marysia. Așteptam să văd încotro face biata mamă primul pas. Se vede însă că ea a priceput, fiindcă uitîndu-se la mine, mi-a poruncit :

— Ia-o înainte !

— Dar unde vrei să te duc ? La stînga sau la dreapta ?

— Tu ai ales, așa că știi mai bine. Nu chinui o femeie bătrînă. Ia-o înainte !

Am luat-o de braț și am pornit-o drept înainte. Se vede însă că asta a supărat-o, fiindcă s-a oprit și a bătut din picior. Renunțînd s-o mai necăjesc, m-am îndreptat spre casa primarului. Zîmbind, mama tuși cu înțeles și cu mulțumire.

— Hela e ?

— Hela, mamă.

— Ai ochi buni, fiule. Mai buni decît bătrînul meu. Cu toate că nici mie nu-mi lipsea nimic. Cînd ieșeam de la biserică, ori mergeam la cîte un praznic, cînd umblam printre tarabe la iarmaroc, ba chiar și cînd ieșeam la cîmp, flăcăii își pierdeau răsuflarea. Pe unul de peste apă, pe unul blond, abia l-au scăpat. Tocmai mînca ceva la praznic, cînd l-am atins fără să vreau cu cotul. S-a înecat și s-a învinețit tot. L-au bătut cu pumnii în spinare, au turnat peste el apă, apă sfințită. Iar el, cînd și-a mai venit în fire, nu spunea decît atît :

— Drăcoaica. Ați văzut ce drăcoaică.

I-am zîmbit mamei. Mai voia să spună ceva, dar tocmai intram în ograda primarului. Aplecîndu-mă pe sub meri, să nu ating cu capul crengile de jos, am zărit pe cineva uitîndu-se de după colțul casei. Se vede că ne-a zărit, fiindcă a dispărut, iar puțin mai tîrziu s-a auzit trîntindu-se ușa de la cămară. Ne-a ieșit însă înainte cîinele, lătrînd. Cînd l-am chemat pe nume, s-a liniștit și a început să-mi lingă mîna.

Tocmai intram în tindă, cînd mi-am adus aminte că acum vreo doi ani cîțiva băieți de-ai mei i-au tras primarului o bătaie zdravănă. S-a întîmplat ca la nunta unei rude să se nimerească și niște jandarmi, el a băut cu ei, lăudîndu-se cîtă carne și cît grîu a dat el armatei germane. Ce-i drept, eu m-am învîrtit și nu m-am dus cu bîta la primar, dar de-atunci, de cîte ori mă vedea trecînd pe lîngă casa lui, intra repede în odaie. Dar înainte de a putea eu să-mi fac vreun plan, mama și deschise ușa, zicînd „Lăudat fie".

Erau toți trei acasă. Se vede că Hela îi prevenise, fiindcă erau îmbrăcați de sărbătoare, iar pe masa acoperită cu o față albă stătea o vază de pămînt cu bujori proaspăt rupți din grădină. Primarul era aplecat asupra unor hîrtii, dar după cămașa albă închisă la guler, după părul proaspăt spălat și pieptănat la spate se putea înțelege că scria și el așa, de ochii lumii. În schimb primărița nu ascundea că ne așteaptă și știe de ce venim. S-a dus la mama și îmbrățișînd-o, a sărutat-o pe amîndoi obrajii. Cînd

m-am aplecat să-i sărut mîna, m-a tras de păr, șoptind :

— Zănaticule.

Abia acum am zărit-o pe Hela. Stătea la fereastra dinspre grădină, potrivind mirtul și asparagusul din ghivece. Cînd a chemat-o primărița, era mai roșie decît bujorii de pe masă.

Ne-am așezat pe o laviță trasă de lîngă perete, vorbind de una și de alta. Ca să nu lîncezească discuția, am scos pe neobservate din buzunar o sticlă, am pus-o pe masă și m-am uitat la primar. El își drese glasul, zicîndu-i nevestei :

— Mamă, ia pune tu niște pahare. Mi se pare că Pietrek are o treabă cu mine.

— Așa-s vremurile. Acum toți au treabă cu dumneata. Așa că nici eu nu-s mai de soi.

— Nu mai vorbi, Pietrek. Cum nu ești mai de soi. Ești gospodar. Om înstărit. Ce treabă poți să ai tu cu mine ?

— Înstărit, neînstărit, dar am. În legătură cu merele aurii din livadă. Le-am văzut și unul mi-a plăcut tare mult. Și cînd dormeați, am intrat în livadă și am mîngîiat mărul acela. Iar după ce l-am mîngîiat, am vrut să-l rup și să-l duc acasă, să-l pun în fîn, să-l pun pe scaun, să-l pun pe masă. Să lumineze casa și să bucure ochii.

— Ce mere ? Vorbești cam ciudat astăzi, Pietrek. Taman ca părintele cel bătrîn. Nu pricep o iotă. Hai să bem, poate că după ce-om bea, te-oi pricepe mai lesne.

Știam eu că primarul pricepuse despre ce mere vorbesc eu. Ochii îi scînteiau și se uita cînd la primăriță, cînd la mama, cînd la Hela. Și dînd pe gît al patrulea păhărel, primarul continuă :

— Auzi ce-a născocit el. Măr auriu. Ăsta-i măr crăiesc. Pentru mine însă și starostele e peste mări.

Eu însă n-aveam curajul s-o spun mai simplu. Văzînd mama cum stau lucrurile, cînd a scos și primarul o sticlă, a lămurit ea totul. Primarul s-a uitat la mine, și-a tras scaunul și punîndu-mi mîna pe genunchi spuse :

— Asta-i altceva. Tu-i dai întruna cu mărul. Cu toate că se poate și așa. Gîndindu-ne la Eva, la rai. Și zici, Pietrek, că ai vrea să-mi iei mărul de aur. Ce zici, mamă, de asta ?

— Eu mă bucur din toată inima. Numai că-i cam tîrziu. Fiindcă s-a și întîmplat. Ce vor spune oamenii ?

— Nu-i vorba despre ce vor spune oamenii. Ei întotdeauna născocesc ceva, chiar de-ai purta pe cap o coroană de spini. Ba mie-mi și place cînd după nuntă trebuie să te pregătești de botez. Dar cu noi cum a fost ? Nu te-nroși, mamă, doar știi bine cum a fost. Numai că eu aș vrea să vorbesc ceva cu Pietrek. Numai noi doi, fără voi, femeile.

Cînd am rămas singuri, turnînd în păhărele și ciocnind cu mine, primarul întrebă :

— Am auzit că ai ucis. Că ai ucis, Pietrek. Știu, știu că ai fost nevoit. Dar tot o să cadă și asupra noastră, și asupra Helei, și asupra co-

piilor o să cadă. Mi-e teamă că o să cadă asupra copilului, fiule.

— Nu eu am făcut-o. Hela știe că nu eu. EL, primarule, EL. Nici eu, nici Hela, nici mama, nici Stach și nici Moise. EL. EL.

— Care EL ? Ce-ai mai născocit ?

— N-am născocit nimic. N-am vrut să născocesc nimic. Cînd au venit și l-au ucis pe Stach, și l-au ucis pe Moise, și pe vicar, și pe locotenent, a apărut EL. Cînd mă duceam la poștaș, la primarul de peste apă, la polițist, la jandarm și la SS-iști, și întindeam mîna cu pistolul, iar mîna mi se albea de parcă era scoasă din var, atunci EL i-a ucis. Și acum mai ucide. Și va ucide în continuare. EL. Îți spun, primarule, EL.

— Dacă tu socotești așa, e treaba ta, Piotr. Dar asta-i ca și cu mărul de aur. Eu nu mă amestec. Dacă Hela știe și zice că EL, atunci sigur că așa e. Numai să nu cadă asupra copilului, Piotr. Asupra copilului.

20

Am stabilit să facem nunta la începutul lui septembrie, îndată după seceriș. În afară de o vacă, de ceva mobilă și veselă, Hela primea ca zestre pămîntul de lîngă mărăciniș, care se învecina cu al nostru. Intrasem de cîteva ori în grîul copt de pe tarlaua aceea, încă înainte de a mă întîlni cu Hela în grădini, și nu m-am

putut stăpîni să mai trec o dată pe acolo la cîteva zile după ce am fost în pețit. Și n-aș spune că mă rușinam umblînd în cămașă cu mîneci scurte de-a lungul și de-a latul lanului cu grîu. Iar cînd primarul s-a dus să-l cosească, m-am invitat și eu la seceriș.

Primarul voia să merg eu primul, dar am reușit să-l fac s-o ia el înainte. Mergeam în urma lui, fără a încerca să-l ajung. Hela aduna grîul culcat și curat ca lacrima. Tot la cîțiva pași mă opream, chipurile, ca să-mi ascut coasa, dar de fapt ca să mă uit la Hela și s-o întreb dacă n-o doare ceva. Legînd snopii de grîu, Hela îi arunca pe miriște și aducîndu-mi cana cu cafea de cereale, răspundea :

— Totu-i bine, Piotruś. Totul.

Cu primarul aproape că nu vorbeam. După ce coseam cîte o brazdă și ne așezam pe marginea șanțului, la umbra porumbarilor, ca să mai fumăm o țigară, se uita la mine pe furiș, de parcă ar fi vrut să descopere în mine acel șoim aprig, căruia îi spuneam EL.

Ca să-l conving că există numai EL și că nu va cădea nici măcar un fulg asupra Helei, asupra copilului, la vreo două săptămîni de la logodna noastră m-am dus la primar cu stiletul scos din baltag în buzunar. L-am rugat să trecem în altă odaie, iar cînd am fost singuri și am închis ușa cu cheia, am scos stiletul din buzunar și l-am pus pe masă. I-am spus primarului să ia din perete crucifixul de lemn. Așezînd stiletul pe cruce, pe trupul zdrobit, cu mîinile și picioarele bătute în cuie, cu coastele

străpunse de sulițe, i-am spus primarului să ia poziție de drepți, să ridice două degete de la mîna stîngă și să jure. După ce a devenit unul dintre ultimii partizani din sat, l-am pus să repete :

— Eu, soldat, partizan în deplinătatea funcțiilor mintale, văzînd acest trup zdrobit cu bîta, jur pe el și pe toate trupurile care au fost zdrobite, răstignite, străpunse de sulițe, că voi ucide. Și eu voi fi tu, și tu vei fi EL.

De atunci primarul mergea cu noi la instrucție. I-am adus una dintre cele două carabine. Și tot de-atunci, după ce nevasta, căreia îi era supus ca un vițel care simte găleata cu lapte proaspăt, l-a găsit curățind carabina și a început să țipe la el, iar el i-a tăbăcit pentru întîia oară spinarea, se uita la mine ca la Franz Iosef cînd i-a întins pe front sticla cu rom, sau la Witos cînd l-au purtat muntenii în trăsură, ca la un moșier care își aprinde țigara cu o bancnotă de douăzeci de zloți.

În vremea asta, în satul nostru și în împrejurimi, sosea tot mai multă armată de pe front. Din această cauză am încetat să mai mergem pe malul rîului și în pădure. Așa că aveam timp berechet ca s-o ajut pe Hela la pregătirile de nuntă. Cum spuneam, voiam ca la nunta noastră să vină o mulțime de oameni. După a doua strigare, m-am dus cu Hela la biserică, să ne spovedim. Eu nu mă mai spovedisem de cînd m-am împrietenit cu Jasiek la cor. Nici măcar de Paște, cu toate că mama îmi aducea de la

paroh chemare personală. Întotdeauna o dădeam cîte unui băiat mai fricos, care o lipea cu puţină pîine de a sa şi o înapoia parohului. Acum însă nu mai aveam încotro.

Am ajuns la biserică în amurg. În afară de paracliserul bătrîn, care abia îşi trăgea picioarele, şi de trei slujitoare ce oftau prin colţuri, în biserică nu mai era nimeni. Aşa că Hela s-a dus acasă după preot. A venit, şi luîndu-şi locul în confesional, îi făcu semn Helei. Înainte de a ieşi din bancă, înfăşurîndu-se în broboada subţire, se aplecă spre mine şoptindu-mi la ureche :

— Spune că EL.

Ştiind că şi parohului îi plăcea să se intereseze de cele mai mici amănunte, m-am hotărît să procedez altfel. De altfel, am gîndit toată spovedania cu cîteva zile în urmă, la cosit. Dar cînd Hela s-a ridicat, am sărit din bancă de parcă s-ar fi aprins focul sub mine. Îngenunchind în faţa confesionalului, am sărutat stola, ferindu-mă de mîna îmbătrînită întinsă spre buzele mele. Părintele îşi drese glasul şi trăgîndu-şi mîna, şopti :

— Spune-ţi păsul, fiule.

Am început cu corul, cu cîntecul de postul mare cîntat împreună cu Jasiek. I-am povestit multe şi mărunte despre Jasiek, despre furturile noastre şi despre peticul acela de pămînt al cîinilor, în care a fost îngropat ortacul meu. Am mai adus vorba despre Marysià, despre Stach, pe care nu l-am salvat, şi despre Moise. Şi am tăcut, lovindu-mă cu pumnii în piept.

Mi se părea că pe părinte îl doborîse somnul în confesionalul așternut cu pernă de puf. Nu tușea și nu i se mișca nici un fald de la sutană. Abia după o bună bucată de vreme, se apleca și ascultîndu-mi ruga, îmi puse mîna pe cap. Nu mi-a dat însă absolvirea. Apoi am auzit imediat :

— Apropie-te, fiule. Vreau să te întreb ceva.

Cînd am îngenuncheat din nou pe treapta de lemn, cu mîna la urechea lipită de gratii, părintele începu să șușotească :

— Se zice că ai ucis.

— Nu eu, părinte.

— Că l-ai ucis pe poștaș, pe primarul de peste rîu, pe polițist și că ai ucis încă pe mulți alții.

Văzînd mîinile împletite ale parohului, chipul lui abia deslușit în lumina slabă, mi-am adus aminte de mîinile poștașului, ce semănau cu două bucăți de marmoră, de mîinile noduroase ale primarului de peste apă și am auzit căderea surdă a trupului uscat pe masă și apoi sub masă. Fără să vreau, mi-am luat mîinile de pe confesional, îndepărtîndu-le tot mai mult de mine. Am reușit totuși să mai spun :

— EL a ucis. EL, părinte.

— Poate că EL, fiule. Satana e în fiecare dintre noi. Dar cu mîinile tale.

— Nu Satana, părinte, EL Stach, EL Moise, EL Vicarul și EL locotenentul.

— A, acesta-i EL al tău, fiule ?

— Acesta părinte.

— Dar EL, Stach al tău, Moise al tău, vicarul nostru și locotenentul tău nu mai trăiau cînd ai ucis. Martirii se odihnesc în ceruri. Așa că ei nu au putut ucide. Ai ucis tu în numele lor. Ai ucis din ură, din răzbunare. Și trebuie să te căiești. Și trebuie să spui : am ucis. Cu mîinile acestea am ucis. Mîntuiește-mă, Cristoase. Am ucis.

M-am uitat spre bănci, unde stătea Hela îngenuncheată. Înfășurată în broboadă, fiindcă în biserica de piatră chiar și vara era răcoare, se ruga, cu mîinile împreunate, cu privirea ațintită la altarul mare deasupra căruia atîrna o cruce de înălțimea unui om. Atunci m-am văzut pe mine în cor cîntînd cîntecul de postul mare despre crucea aceea pe care era răstignit trupul zdrobit cu bîta. Și am spus :

— Am ucis. Mîntuiește-mă, Cristoase.

Și s-a ridicat o mînă deasupra mea iar cuvintele fărîmate ca bulgării de var stins s-au risipit deasupra capului meu. În drum de la confesional la bănci, repetam :

— Ai ucis. Ai ucis. Ai ucis.

Dar cînd m-am așezat lîngă Hela și i-am privit chipul și mîinile împreunate pentru rugă, cînd i-am atins brațul, iar ea s-a mișcat desfăcîndu-și broboada și i-am văzut pîntecul țuguiat, am șoptit :

— EL a ucis, Hela. EL.

La întoarcere, cînd treceam printre soldații germani care se plimbau pe șosea, printre căruțele și tunurile ce se îndreptau spre pădure, i-am mai văzut o dată pe Stach și pe Moise ală-

turi de mine, apoi numai pe Moise. Mergeam pe urmele diviziei dispărute, lipiți unul de altul, umăr lîngă umăr, șold lîngă șold, baionetă lîngă baionetă, pentru că ne temeam să ne depărtăm unul de altul fie și la un țol, la o jumătate de țol, fiindcă ni se părea că ar intra între noi Stach, ar întinde mîna după țigară, după bidonul cu spirt, după ultimul măr. Și iar îmi venea să ucid vreun soldat dintre cei care treceau pe lîngă noi, rîdeau și încercau să se ia de Hela. Și îmi spuneam mereu :

— Ai ucis. Ai ucis. Ai ucis.

Dar simțind-o pe Hela crescută parcă în mine, simțindu-i șoldurile late, văzîndu-i clar pîntecul în amurgul fumuriu, adăugam repede :

— Tu, Stach, tu, Moise, locotenente, vicarule. Tu. Tu. Tu. Ai ucis. Ai ucis. Ai ucis.

Apoi, apropiindu-ne de luncă, am zărit eleșteul nemișcat, abia licărind printre sălcii, și imediat am văzut în mine apa aceea din august, roșie de mere, caii și băieții goi. Și am auzit plînsul unui copil. Îl duceam în brațe, cum se duce un ied, un mînz, ca să-l culci în fîn. Și-mi era frică să calc în hîrtoapele din mijlocul drumului, ca să nu se trezească și să nu plîngă copilul, iedul, mînzul pe care-l duceam în brațe. Și îmi spuneam :

— EL a ucis. EL.

În noaptea aceea, stînd întins în fîn, cu mîinile sub cap, am auzit iar jderul pîndind lîngă căprior, țipătul vrăbiilor, căderea penelor cenușii în fîn, în grîul cu spicele încă înfoiate. Și închizînd ochii, am zărit în penele care că-

deau pe văduvă, pe Jasiek și pe slujnica cea tînără alergînd pe cerul de primăvară, pe care apăruseră primele frunze. Și l-am mai auzit pe Jasiek, călare pe tretina cea neagră, rîzînd și blestemînd că nu le putea ajunge.

După spovedanie, întîlnindu-mă cu Hela în fiecare zi și ajutîndu-i la pregătirile de nuntă, trăgeam cu ochiul la pîntecele ei binecuvîntat. Cînd ducea mîinile în față, cînd își împletea cosița ori își înfigea pieptenele în păr, închideam ochii, s-o mai văd o dată și încă o dată, pînă încep să simt durere în gîtul străpuns de săgeată, în eleșteul acela din august, ori culcată în iarbă lîngă mine. Și tot mai des îmi venea să pun mîna pe pîntecele ei țuguiat și blagoslovit, pe cele două vietăți învîrtoșate peste măsură, pe buzele ei îngroșate de presimțire, de așteptarea cuvîntului încă nerostit.

Nu mai țineam mîinile îndepărtate de trup, ba îmi erau chiar dragi, fiindcă aveam treabă multă, iar mîinile mele erau peste tot, dar nu îndrăzneam să ating acea bună-vestire. Hela însă, neștiind nimic despre spovedania mea, îmi lua mîinile și, cînd nu vedea nimeni, le așeza pe pîntece și plecîndu-și capul într-o parte, întreba :

— Simți, Piotruś ? Simți ?

În afară de scurgerea acelui amurg de august și a verii albe ca varul, petrecute pe malul rîului, în afară de șoaptele acoperișului de paie șiroind de ploaie, nu deslușeam nimic în măgura care creștea necontenit. Dar nu-mi luam mîna, ci o țineam cît mă apăsa ea cu degetele.

Credeam că în măgura binecuvîntată se mișcă ființa aceea a noastră. Că se mișcă el.

Tot umblînd de la casa mea la casa primarului, stînd de vorbă cu viitorul socru, care acum se rățoia în fața mea la primăriță, cerîndu-i ouă cu slănină, cîrnați, votcă, nici nu mi-am dat seama că pînă la nuntă nu rămăsese mai mult de o săptămînă. Ce-i drept, cu cîteva săptămîni în urmă îl rugasem pe căpitan să ne fie naș, iar pe Pawełek — primul cavaler de onoare, dar mai aveam de tăiat porcul și vițelul, de curățat cu ulei de in brișca și hamurile.

Deși îi invitasem pe toți băieții din detașament să-mi fie cavaleri de onoare, am stabilit cu căpitanul că mergem la cununie numai în două trăsuri. Eu cu Hela și cu părinții, apoi Pawełek cu unul din cavalerii de onoare. Am stabilit și cu preotul să facă o cununie modestă, fără orgă și fără cor. Și în loc să fie, ca de obicei, duminica, înaintea slujbei de seară, să fie într-o zi de lucru, chiar la prînz.

În ultimele zile dinaintea cununiei, eram frînt de oboseală. Intrînd pe la miezul nopții în șură, cum puneam capul pe pernă, cum adormeam. Nu mai auzeam nici jderul ce pîndea lîngă căprior, nu-l mai așteptam nici pe Jasiek să vină pe cer și nu mai repetam :

— EL. EL a ucis.

Uitînd de spovedanie, prinsesem atîta curaj, încît puneam singur mîna pe pîntecele Helei. Și mi se părea că în măgura acelei bune-vestiri s-a mișcat ceva asemeni luminii ori a peștelui ce lovește cu botișorul lui în oglinda înghețată

a apei. Iar cînd mîinile mele au simțit mișcare în măgura bunei-vestiri, am văzut arhanghelul străbătînd cerul. Nu era arhanghelul ce zburase deasupra orchestrei evreiești și nici cel rănit de jandarmi. Ori poate că nici nu era un arhanghel, ci așa mi s-a părut mie, fiindcă exact în ziua aceea tocmisem orchestra de peste pădure, iar la întoarcere m-am gîndit la orchestra evreiască și la Moise m-am gîndit, și atunci am auzit o voce din luncă :

— Cum o să-ți cînt eu, Piotr. Ah, cum o să-ți mai cînt.

Nevrînd să mă mai gîndesc la orchestra evreiască, la Moise, la arhanghelul ce zbura pe deasupra lor și la arhanghelul rănit de jandarmi, fiindcă mă convinsesem că acesta era arhanghelul care ucidea împreună cu mine, cînd am pus mîna pe măgura bunei-vestiri am zărit al treilea arhanghel.

Cu acest arhanghel, pe care îl văzusem prima dată în copilărie, întîi pe vitraliul bisericii, pe urmă în zbenguiala mînzului de izlaz, în gheața ce cobora pe Dunaieț, în scorburile cu viespii și cu bufnițe, m-am urcat în brișcă împreună cu Hela, acoperită în vălul cu coroniță de mirt, și am pornit lipiți unul de altul. Cum Pawełek întîrzia, ca de obicei, am luat cu mine ceasul poștașului și tot scoțîndu-l din buzunarul vestei, îl înghionteam în spate pe vizitiu, ca să dea bice cailor, care și așa alergau în galop. Cînd am trecut pe lîngă buncărele în care de cîteva săptămîni se foiau artileriștii,

Hela s-a lipit și mai strîns de mine, șoptindu-mi :

— EL. Piotruś. EL.

Pesemne artileriștii ne observaseră de departe, fiindcă s-au apropiat de șosea, dar văzînd caii cu panglici și pe Hela cu văl, au început să tragă salve în aer. Speriați, caii ne purtau în goană. Arhanghelul meu din copilărie, care ne însoțise pînă acum, și-a luat zborul. S-a închis în cerul vioriu ca și pădurea. Abia în fața bisericii a reușit vizitiul să potolească întrucîtva caii înspumați.

În fața bisericii era pustiu. Coborînd din brișcă, am luat-o pe Hela în brațe și am lăsat-o jos ușor, cu băgare de seamă, ca pe un ghiveci cu flori. Am ajutat-o să coboare și pe mama, și pe viitoarea mea soacră. Îl așteptam pe Pawełek cu cavalerul de onoare. Cînd au ajuns și au coborît din trăsură, am vrut să le-o încredințez pe Hela. El însă dispăru într-o casă din apropiere, zicînd că dă o fugă pînă la poștă să vadă dacă n-are vreo scrisoare de la mama lui, pe care a lăsat-o la Częstochowa. Întîrzia însă cam prea mult. Îmi pierdusem răbdarea tot uitîndu-mă la ceas. Vrînd să-l scot cît mai repede de la poștă, m-am dus după el.

Stătea la ghișeu și vorbea cu o femeie mai în vîrstă, aproape căruntă. M-am apropiat de el și, scoțînd ceasul din buzunar, i l-am vîrît sub nas. Cînd s-a luat cu mîinile de cap și a strigat :

— Aoleo, așa-i de tîrziu ? femeia și-a ridicat privirile de pe maldărul de scrisori și ui-

tîndu-se la mîna în care țineam ceasul, a înlemnit. Înainte de a mă dezmetici, ea-mi smulse ceasul din mînă și cercetîndu-l pe toate părțile, șoptea :

— El e. E ceasul bărbatului meu. De unde îl ai ? Și uitîndu-se la mine, urlă : Ucigașul !

Am făcut un pas spre ușă, dar Pawełek mă prinse de mînecă și scoțînd pistolul spuse rar femeii ce țipa :

— Dacă sufli cuiva cîndva un cuvînt, te împușc pe loc. Iar ucigaș a fost bărbatul dumitale. Înțelegi ?

Mi-a cerut să-l chem pe celălalt cavaler de onoare. Lăsîndu-i pistolul, i-a șoptit ceva la ureche. Cînd acesta a dat din cap și s-a uitat la mine, am ieșit de la poștă. Se vede că arătam de parcă abia aș fi ieșit dintr-o groapă cu var, fiindcă apropiindu-ne de cei care așteptau la ușa bisericii, Hela a alergat spre mine, întrebîndu-mă :

— Ce-i cu tine, Piotruś ? Unde-i Władzio ?

Am arătat cu capul spre poștă, dar Pawełek, lovindu-mă cu palma în spinare, spuse cu voce tare :

— N-are nimic. De emoție. Nuntă și botez deodată. Iar Władzio a rămas la poștă. I s-a făcut rău poștăriței.

Cînd am intrat în biserică, însoțit de un cavaler de onoare și de mama, m-am împiedicat pe scările de piatră. Și aș fi căzut dacă nu mă sprijineau femeile. Uitîndu-se la mine, mama zîmbea ușor. Se vede că-l crezuse pe

Pawełek că e din cauza emoției. Văzînd că mă fac tot mai alb, mă mîngîia pe mînă, zicînd :

— Nu-i nimic, fiule. Nu-i nimic. Cu tatăl tău a fost la fel. Mergea de parcă-i lumina soarele în vîrful nasului...

Strîngînd-o mai tare de cot, pășeam țeapăn prin biserica aproape goală. Înaintea mea mergea Hela, însoțită de Pawełek și de primar. Am închis ochii s-o mai văd o dată în apa de august, în iarba de pe malul rîului. Dar în loc s-o văd pe ea, m-am văzut pe mine în corul bisericii, stînd pe lada rămasă de la luminări și cîntînd cîntecul de postul mare. Prin cîntecul de postul mare, prin rănile lui, am văzut-o pe văduva lui Jasiek cu băsmăluța legată la ceafă, și imediat după ea pe slujnica cea tînără ținîndu-și cu mîinile pîntecele umflat.

Înainte de a începe organistul să cînte, l-am auzit pe Jasiek intonînd :

— Vicleanule. Vicleanule. Vicleanule, ce te-am păcălit.

Și l-am văzut cum își scoate revolverul, cum îl duce la gură și trage. Și am auzit cum cade trupul uscat al primarului de peste apă întîi pe masă și apoi sub masă, trupul poștașului și al polițistului, mai înalt decît lăstărișul de trei ani. Înainte de a deschide ochii am văzut deasupra mea mîinile scoase din liturghier, din Biblie, din Evanghelie, din cuvîntul divin, dintre coastele sfinte, mîinile căpitanului și gura lui ce se ferea de sărutul fetelor, și care mă striga acum :

— Caporal, Piotr. Caporal.

Abia atunci am deschis ochii. Stăteam în genunchi alături de Hela în fața altarului mare. Preotul ne lega mîinile cu stola. Se vede însă că se întîmplase ceva, de care eu nu știam, văzînd atîtea lucruri în mine, fiindcă preotului îi tremura capul bătrîn, iar mîinile lui nu reușeau să lege stola. Îngenunchind lîngă mine, Hela șoptea cu capul plecat :

— Piotruś, Piotr, unde ești ? Ce s-a întîmplat ? Ce se întîmplă cu tine ?

Nu știam ce vor Hela și părintele de la mine. Dar cînd bătrînul a repetat de cîteva ori :

— Spune „da", fiule. Spune. Spune „da" am șoptit :

— Nu. Nu. EL. Vă spun că EL.

Abia după aceea, uitîndu-mă la Hela, la trupul răstignit, atîrnînd deasupra altarului mare, am strigat de s-a auzit aproape în toată biserica :

— Da, Hela. Da. Da.

21

Orchestra cînta de cîteva ceasuri și aproape se întunecase, dar eu încă nu ajunsesem nici la mine acasă, unde se dansa, nici la Hela acasă, unde era pusă masa. Îndată după întoarcerea de la biserică, Hela și cu mama m-au dus în șură și, scoțîndu-mi ghetele, m-au dezbrăcat aproape pînă la piele și m-au băgat sub pernă. Am adormit înainte de a ajunge în livadă. Țin

minte că pînă să mă trezesc, am auzit prin somn, prin livezi, prin furajele și prin paiele cărate de pe cîmp, bubuitul contrabasului și vocea unui cîntăreț care mergea dezbrăcat, dar în ghete, pe fundul unui rîu primăvăratic. Am vrut să sar în rîu, să-l apuc pe acel cineva de chică și să-l scot pe mal, cînd m-am simțit sărutat pe gură. Hela stătea în genunchi lîngă mine. M-am ridicat în capul oaselor, prins încă în vălătuci de somn și am tras-o spre mine.

— Ai grijă, Piotr. Să nu se întîmple ceva.

— Nu se-ntîmplă nimic, Hela. Ce avea să se-ntîmple, s-a-ntîmplat.

— Eu vorbesc de el. De micuțul nostru.

— Și eu, Hela.

— Te gîndești la el, Piotr ? Fiindcă eu nu mai am răbdare. Aș vrea să-l am mîine, imediat după nuntă. Acum, la nuntă. Să stea culcat în fîn, gol-goluț, să dea din piciorușe și să țipe. Să țipe cît poate el de tare. Să audă întreg satul. Să se încrețească pielea merelor, să se chircească copacii și să necheze caii în grajduri de țipetele lui. Și să te tragă de urechi și de păr. Să scoată din tine, ca dintr-o pădure în noaptea de sînziene, toate tainele, toate temerile. Să te poți lipi de copaci, de cai, de cîini, de mine. Să zîmbești.

— Vorbești de parcă ar fi Ajunul. De parcă ai fi venit cu un braț de ostii. Eu însă aș vrea să știu ce s-a întîmplat în biserică.

— Ce să se-ntîmple. Nu s-a întîmplat nimic. Ai căzut puțin pe gînduri. Altceva nu s-a întîmplat nimic. Îți spun că nimic.

— Fiindcă, vezi tu, Hela, la poștă...

— Știu, știu tot. Mi-a spus Pawełek. Dar să știi că EL, Piotr. EL a ucis. Amîndoi știm că EL. Știm de mult. Și Pawełek știe că EL.

— I-ai spus ?

— Nu. Nu i-am spus. Singur mi-a spus că EL.

— Dar de unde știe Pawełek că EL ?

— Cum de unde ? Toți știu că EL. Toți oamenii din sat. Și oamenii din împrejurimi.

— Poate că știu, Hela. Dar la poștă și mai tîrziu în biserică, n-a fost EL. Și nici acum nu-i EL. Și nici tu, nici mama, nici Pawełek, nici măcar căpitanul nu veți fi vreodată EL.

— Îți spun eu că EL. Nu te mai gîndi la asta, Piotruś. Acum vino să dansăm. Eu încă n-am dansat. Te-am așteptat pe tine. De atîta vreme, n-am mai dansat cu tine. De la serbare. Toți așteaptă să dansăm, fiindcă vor să danseze cu mine. Și vor să-mi taie părul.

— Ți-am spus că nu-ți dau voie să-ți tai părul. Am să alung cu mătura toate babele, am să le frîng foarfecele. Pentru mine vei rămîne mereu o fetiță. Chiar de-am avea cincisprezece copii. Pînă la moarte. Dar nu pot să dansez cu tine. Dacă n-ar fi mîinile astea, poate că aș putea. Din cauza lor nu pot.

— Dar ce ai iar cu mîinile ?

— Nimic, Hela. Nu am nimic cu ele. Ba ar trebui să le ridic o troiță. Pentru fiecare cîte una. Și să mă închin lor. Doar îmi dau ascultare. Îmi sînt mai credincioase decît un cîine. Dar la poștă, cînd s-a uitat poștărița la mîna

mea, iar am văzut mîinile poştaşului şi pe ale primarului, şi pe ale poliţistului. Le-am văzut în var stins, în lut, în nisipul plin de furnici şi de gîndaci. Iar mîinile mele erau mîinile lor. Aşa că nu pot dansa cu tine. Dacă aş dansa cu tine, Hela, şi aş pune mîinile astea pe umerii tăi, pe spinarea, pe gîtul tău, înseamnă că ar pune mîinile pe tine toţi cei ucişi de mine. Atunci ni s-ar naşte... Tu singură ai spus, de atîtea ori ai spus, ce s-ar naşte, Hela.

— Ţi s-a năzărit, Piotr. N-am spus aşa ceva. Şi chiar dacă aş fi spus, ţi-am explicat că era o vorbă spusă aşa de parcă o pasăre ar fi zburat peste apă, o furnică ar fi intrat în pămînt, o picătură de apă ar fi căzut de pe acoperiş. Mîinile tale sînt mîinile mele şi mîinile micuţului nostru. O să-l ţii în aceste mîini şi o să-l legeni, şi-o să-l arunci pînă în tavan, pînă la crengile din vîrful merilor.

— Nu dansez, Hela. Nu pot.

— Dar acum, cînd nu ne vede nimeni, îmi dai mîna ta ? Nu-i aşa că mi-o dai ?

— Nu ţi-o dau.

— Te rog, Piotr. Numai una. Pe cea stîngă. O clipă.

— De ce pe cea stîngă ?

— Pentru că-i de la inimă, Piotr.

— La mine dreapta-i de la inimă. De la inimă şi de la toate celelalte. Mai ales de la moarte. De la moarte în primul rînd.

— Atunci dă-mi dreapta. Sau dă-mi-le pe amîndouă.

— Nu ţi le dau. Nu pot.

— Atunci ți le dau eu pe ale mele. Vezi, Piotruś, că ale mele sînt la fel ca ale tale ? Doar puțin mai mici. Dar dacă ale mele sînt ale tale, atunci pot să mi le iau, să mi le pun pe cap, să mi le pun pe păr. Te rog, Piotr, trage-mă de cosiță. Mai tare. Și mai tare. Ca atunci în grădini, ca la serbare. Peste cîteva ore, chiar dacă nu vrei tu să mi-o taie, nu va mai fi nici o cosiță de fată. Pune-mi-le și pe umeri. Și pe piept. Și acum punele aici. Auzi ?

— Aud, Hela. E EL.

— Nu, Piotruś. Nu-i EL. Ești tu.

— Nu, ești tu, Hela.

— Sîntem amîndoi, Piotr. Amîndoi. Și acum, hai să dansăm.

Abia am ieșit din șură în livada tînără, în primul sau al doilea an pe rod, încărcată cu mere roșii și aurii, cînd ne-au înconjurat băieții mei din detașament. Aproape toți erau îmbrăcați pe jumătate milităreşte. În orice caz, cei mai mulți aveau cizme ofițereşti sau cizme de geniști, lustruite oglindă. Cum toți erau îmbrăcați în tunici strînse pe talie, ca să poată mai uşor încinge centura cu pistol şi cu grenade, mi-am dat seama, după buzunarele umflate, că au venit înarmați. M-au cam speriat buzunarele acelea umflate, pentru că în orice clipă își puteau face apariția la nuntă nemții care staționau pe malul rîului și în sat. Ba chiar am vrut să strig : Drepți ! și să-i trimit acasă, să-și ascundă armele prin scorburi, sub acoperișurile șurelor, în stupi, cînd ei ne-au în-

conjurat și, scoțînd sticlele cu rachiu, au băut în sănătatea mea și a Helei.

Beam direct din sticle, cum am făcut-o de atîtea ori în livadă, pe malul rîului, în pădure. Îmbrățișîndu-ne și sărutîndu-ne, îi pofteam acasă la mine, de unde se auzea orchestra cîntînd, vocea unui cîntăreț și duduitul dușumelei. Îi pofteam să se așeze la mesele întinse în odaie și în grădină. Dar se vede că ei erau vorbiți, pentru că înainte de a mă dezmetici eu, m-au luat pe brațe și au început să mă arunce în sus. Zburam din brațele lor tot mai sus, pînă la coroanele merilor de cîțiva ani, deasupra crengilor din vîrf. Cădeau mere aurii și roșii. Acoperind cu strigătele lor rîsul meu, țipetele Helei, huruitul merelor și lătratul cîinelui, băieții porniseră cu mine în brațe prin livadă, peste izlaz, drept în livadă la mine, apoi la orchestră. Eu încercam să le scap, dînd din picioare, lovind cu pumnii în toate părțile, dar ei mă strîngeau tot mai tare, de nu mai puteam respira. Pe sub brațul cuiva, o vedeam pe Hela alergînd în urma mea, ținîndu-și cu o mînă cosița ce-i sălta pe spate, iar cu cealaltă pîntecele umflat. Voiam să-i strig să nu alerge, să meargă încet, dar eram de-acum în livada mea, iar băieții și intrau cu mine în casă, pe ușa larg deschisă.

Muzicanții s-au oprit din cîntat. Dansatorii s-au oprit și ei. Cînd băieții m-au lăsat jos, s-a apropiat de mine Hela, gîfîind, abia trăgîndu-și răsuflarea. Dinspre mijlocul odăii, de sub lampa cu carbid ce atîrna de grindă, venea căpitanul, cu Marysia la braț. Fără să vreau,

am luat poziție de drepți. În spatele meu s-au auzit pocnind călcîiele băieților. Trăgîndu-și mîna de sub brațul Marysiei, căpitanul luă și el poziție de drepți și răspunse la salut. Apoi, ordonînd : Pe loc repaus, mă îmbrățișă și mă sărută pe amîndoi obrajii. Și împingîndu-mă spre Marysia, care stătea alături, se înclină în fața Helei. Luînd-o de braț, se opri în mijlocul odăii. Unul dintre băieți fluieră din degete și strigă :

— Orchestra ! Oberek !

Mă uitam la Hela, care stătea lîngă căpitan. Abia acum am observat că după înclinarea capului, după genunchii îndoiți, căpitanul semăna cu Stach. Cînd a început orchestra să cînte, eu căutam ca și altădată, ca la serbarea din august, cosița aceea aurie. Pumnii mi se strîngeau singuri. O conduceam pe Marysia în așa fel ca să mă apropii de Hela și de căpitan, să-l croiesc cu pumnul între ochi pe Stach, pe căpitan. Din fericire, cineva s-a dus la contrabas, a plătit și a început să cînte. Era un cîntec despre mine și despre Hela, despre nunta noastră și despre botezul apropiat. Trăgînd-o pe Marysia de mînă, am pornit spre contrabas. Dar, lipindu-se de mine, Marysia îmi șopti :

— Astîmpără-te, Piotr !

M-am mai uitat o dată la cîntăreț, stăpînindu-mi pumnii strînși. Orchestra preluă melodia începută. Mă lipeam de Marysia ca atunci la serbare, îmi purtam mîinile pe spinarea ei, pe gîtul ei sărutat pînă la strălucirea aurului, pe pieptul ei. Mîinile mi-au tresărit cînd au

coborît și au atins cele două bergamote întoarse. Urmărind cosița aurie, îl vedeam pe Moise cîntînd la clarinet, îl auzeam pe Moise spunînd :

— E a ta ? A-ntîia. Pe cînd nunta ? Vă cînt eu, Piotr. Ah, cum am să vă cînt.

În același timp, sărutîndu-mă pe gît, Marysia îmi șoptea :

— Piotruś, astîmpără-te, se uită la noi. Toți se uită la noi. Și Hela, și căpitanul, și Pawełek.

— Știu că se uită. Toți, Marysia, toți. Jasiek, Stach, Moise și Abraham Judka, și mezinul Isaac. Toți se uită la noi. Și nu se mai satură privindu-ne. Pentru că alta așa ca tine n-au mai văzut. Și nici nu vor mai vedea în curînd.

— Dar asta-i nunta ta, Piotr. Se uită și Hela. Hela.

— De unde știi că-i a mea ? Și a Helei ? Poate că e nunta noastră ? A mea și a ta, Marysia ?

— Cum de unde ? Toți știu asta. Vorbești și tu așa, pentru că ai băut și vrei să mă necăjești.

— Poate că am băut. Dar acum e nunta noastră. Moise voia să fie nunta noastră. Ah, cît voia. Și eu vreau să fie nunta noastră. Măcar o clipă. Bine, Marysia ?

— Dacă vrei tu Piotr, așa să fie.

Și pentru o clipă a fost nunta noastră, fiindcă nu mă mai uitam după cosița aurie, chipul căpitanului nu mai era chipul lui Stach, iar mîinile mele nu mai erau mîinile poștașului, ale

primarului de peste apă, ale polițistului. Puteam să le iau de pe cele două bergamote întoarse și să le pun din nou, să le privesc cum le priveam cu ani în urmă, cînd le țineam pe capul cîinelui, pe zorii ce abia respirau sub sălcii, cînd așezam crenguța cu bobița de clei pe mîinile încrucișate ale bătrînului meu.

Și tot pentru întîia oară de la întoarcerea de la biserică am simțit că vreau să mă apropii de Hela, s-o îmbrățișez, s-o sărut pe gură și, de față cu toți, să pun mîinile pe pîntecele ei țuguiat. Strecurîndu-mă împreună cu Marysia printre dansatori, m-am apropiat de Hela. Iar cînd căpitanul, pe care l-am bătut pe umăr, s-a oprit, i-am luat-o pe Hela și am sărutat-o pe buzele îngroșate de presimțire, de cuvîntul nerostit. Cînd a început să clipească des din pleoape, aruncîndu-și cosița pe spinare, mi-am trecut mîinile peste șoldurile ei late, pînă s-au împreunat pe acea bună-vestire. Și am simțit cum se mișcă sub mîinile mele. Iar dacă am simțit că el, al nostru, se mișcă, am îmbrățișat-o pe Marysia și de față cu Hela și cu căpitanul, am sărutat-o pe gura ce voia să prindă crenguța de pom. Și fluierînd din degete de fericire, am strigat :

— Orchestră, cîntă !

Am luat-o pe Hela pe brațe și am dansat cu ea pînă au început să mă doară mîinile, pînă cînd sudoarea ce mi se scurgea de pe frunte mi-a acoperit ochii. Atunci m-am dus cu Hela la Pawelek și punîndu-i-o în brațe, am dansat cu drușca. Nuntașii, care ne înconjuraseră bă-

tînd din palme, lovindu-se peste coapse, mă luau peste picior :

— Ai grijă, Piotr, ai grijă. Dansezi cu toată familia.

Și se porneau să danseze polca de zăngăneau ferestrele. Iar eu, strigînd : Schimbăm partenerele ! mă duceam la contrabas, plăteam și iar dansam. De cîte ori o zăream pe Hela în dans, îmi doream să-mi nască un băiat. Și asta imediat. Acum. La nuntă. Închizînd ochii, mă vedeam alergînd cu pași mărunți dintr-o odaie în alta, din tindă în livadă, cu copilul pe umeri. Și mă mai vedeam în șură, în luncă, în pădure, umblînd în patru labe pe sub ferigă, pe sub aluniș, cățărîndu-mă în cîte un molid după vreo pană de gaiță, mă vedeam nechezînd ca un mînz de cîteva săptămîni. Iar el, micuțul nostru, stătea în spinarea mea, trăgîndu-mă de urechi, de păr, înghiontindu-mă cu călcîiele în coastele dureroase, și striga peltic :

— Dii, Vicleanule. Dii !

Cu orice fată dansam, îi spuneam :

— Știi, Hela, nu-i așa că știi ?

Fetele răspundeau chicotind :

— Știm, Piotr, sigur că știm. Se poate ? Doar e război. Vei avea băiat. Sigur băiat.

M-am trezit abia cînd am dansat cu mama Marysiei și am auzit :

— Te-ai făcut praf, Pietrek. Ce-i cu tine ? Să-i zici tu unei babe Heluśka ?

Cum eram leoarcă de sudoare după atîta dansat, de atîta vorbit, de cîntat, de viitoarea alergătură prin livadă și prin odaie cu fiul pe

umeri, de umblatul în patru labe prin pădure și prin luncă cu copilul în spinare, m-am dus la Pawełek și luînd-o pe Hela, am ieșit să mă mai odihnesc în bucătărie. Stăteam pe lavița de lîngă fereastră, lipiți unul de altul, ștergîndu-ne sudoarea, ne uitam la cerul tot mai luminat.

— Știi, Hela, acolo lîngă Rzeszów, cînd l-am îngropat pe Stach, cerul era tot așa de luminat. Ca nisipul pe fundul rîului.

— Nu te mai gîndi la asta, Piotr.

— Nu mă gîndesc, Hela. Mi-am adus și eu aminte. Dar aș fi vrut să fie și Stach la nunta noastră. Atunci, după serbare, cînd l-am condus prin vad, l-am poftit la nunta mea. Și el m-a poftit la a lui. Cu tine, Hela. La nunta lui cu tine.

— Ți-a vorbit de mine ?

— Nu, Hela, nu mi-a vorbit. Dar cînd m-a poftit la nuntă, s-a uitat la tine pe mal. Dacă ar fi trăit, sigur aș fi fost la nunta lui. La nunta voastră. Și aș fi dansat cu tine. Dar nu te-aș fi purtat pe brațe. El nu ne-ar fi lăsat.

— De ce-mi spui toate astea ?

— Pentru că acum pot, Hela. De mult am vrut să-ți spun. Imediat după serbare. Și atunci în livadă, cînd m-am întors din război. Și atunci în șură. Dar n-am putut. Nici astăzi n-am putut să-ți spun. Atunci cînd tu dansai cu căpitanul, iar eu cu Marysia. Căpitanul seamănă atît de mult cu Stach. Uită-te bine la el. Am vrut să-l lovesc cînd dansa cu tine. Și i-am spus Marysiei că e nunta noastră. A ei și

a mea. Dacă ar fi trăit Stach, m-aş fi însurat cu Marysia. Şi Moise voia să mă însor cu Marysia. Aşa că a trebuit măcar pentru o clipă să avem nunta noastră.

— Vezi cum eşti, Piotr ? Vezi ? Şi atîta ai ţipat la mine atunci în livadă şi pe urmă în şură, cînd ţi-am vorbit de Stach. Şi eu am ştiut. Am ştiut tot, Piotr. Am ştiut de la bun început, de la serbare. Dar mi-a fost frică să vorbesc. Întotdeauna mi-a fost frică. Pînă acum, cînd mi-ai spus tu. De aceea ţi-am vorbit de Stach. Ţi-am spus tot despre el. Chiar mai mult decît tot.

— Şi ai vrut să ucid ?

— Nu, Piotr, asta n-am vrut.

— Dar m-ai îndemnat să ucid.

— Nu eu, Piotr. EL. EL te-a îndemnat. EL. Stach, Moise, locotenentul, EL vicarul. Şi EL a ucis. Doar ştii, ştim amîndoi că EL.

— Acum nu mai ştiu nimic. Şi nici nu vreau să ştiu. Pînă nu se naşte el, al nostru, nu vreau să ştiu nimic. Şi să nu mai vorbim de asta. Îmi ia foc capul de atîta vorbit. Mereu : EL şi EL. Dar înainte de a fi EL, ai fost tu, a fost mama mea, Pawełek, căpitanul. Ziceau că ei au ucis. Iar dacă ei ziceau aşa, eu îmi spuneam în fiecare noapte, ţinîndu-mi aproape mîinile scoase din var :

— Tu ai ucis, Hela, tu mamă, tu Pawełek. Şi tot spunîndu-mi aşa, mîinile mi se lipeau singure de trup şi mi se aşezau sub ceafă şi dormeam pe ele pînă mă trezeam, pînă nu auzeam jderul pîndind lîngă căprior, pînă nu

mîngîiam cu ele capul cîinelui, al mînzului, al calului. Atunci vedeam iar mîinile poștașului, mîinile primarului și mîinile polițistului. Și spuneam, spuneam cu voce tare : Ai ucis, Piotr. Cu mîinile acestea ai ucis. Pentru Hela și pentru mama, și pentru Pawełek, ca să-l răzbuni pe Stach, pe Moise, pe locotenent, pe tînărul vicar. Ai ucis, Piotr. Și ai mai ucide o dată. Și încă o dată, și încă o dată. Dar nu acum, Hela. Nu te uita așa la mine. Doar îți spun că acum nu. Pînă nu se naște el, al nostru, nu mă ating nici de-o furnică.

Vedeam că Hela vrea să spună ceva, cînd în bucătărie intră Pawełek, trîntind ușile.

— Piotr, te caută căpitanul.

Am prins-o pe Hela de umeri și sărutînd-o în creștetul capului, am pornit spre căpitan. Stătea lîngă fereastra acoperită cu hîrtie, înconjurat de băieți. Băieții îi explicau ceva, cinstindu-l cu rachiu. Căpitanul dădea din cap, dar zărindu-mă pe mine, spuse :

— Bine că ai venit. Băieții vor să danseze. Numai ei. Cu fetele lor. Unul de-al pădurenilor, de-al partizanilor. Ei zic că merită și ei. Eu zic la fel. Numai că vor să-i conduci dumneata. Și să le cînți, Piotr. Ce spui, ești de acord, caporal ?

— Am înțeles.

Căpitanul se îndreptă spre orchestră și urcîndu-se pe un scaun, spuse :

— Vreau să cer iertare tuturor, dar acum orchestra va cînta pentru oamenii pădurii.

Pentru partizani. Pentru soldați. Doar e nuntă de partizani. Caporal Piotr, condu-i !

M-am apropiat de contrabas, am plătit și am cîntat un cîntec despre pădure, despre un flăcău culcat în iarbă, cu mîinile încrucișate sub ceafă, despre carabina udă de rouă, despre o fată ce oftează prin somn, despre calul legat de un pin și care nechează așteptînd, despre un șoim ce zboară deasupra pădurii și se rotește tot mai sus în cenușiul văzduhului. Și cîntînd acest cîntec încropit la nimereală, îl vedeam pe Stach acoperit cu nisip, și pe Moise cu fața în grîul luat din vizuina hîrciogului. Și a trebuit să-mi mușc buzele pînă la sînge, ca să nu mă văd pe mine cîntînd în corul bisericii cîntecul de postul mare, zdrobit cu bîta și străpuns de sulițe.

Iar cînd s-a alăturat dansatorilor și *zugsfürerul*, am coborît de pe laviță și cuprinzînd-o pe Hela cu brațul, am intrat în dans ca-ntr-o salvă sărbătorească. De-abia acum a început. Mereu sărea cîte unul pe scaun și cînta. Se schimbau partenerele. Fetele treceau de la unul la altul. Cei mai înalți, cînd săreau, atingeau cu pumnii grinzile albite cu var. Varul se scutura peste dansatori, peste cîntece, peste rîsetele și bătăile din palme ale celor de lîngă perete.

Dar acesta încă nu era dansul partizanilor. Abia cînd am văzut că băieților li se prelinge sudoarea în cizme, iar unii își scot hainele, am fluierat din degete. Fetele s-au lipit de pereți. Băieții, lovindu-se cu palmele peste bu-

zunarele umflate, împingîndu-și pe ceafă capelele cu vultur, scoase de la brîu, se adunară în cerc în jurul meu.

Acum eram iar caporalul lor. Îi conduceam spre rîu printre lanurile de grîne, printre acareturi. Îi învățam să tragă cu arma, să se culce la pămînt, să atace la baionetă. În timpul dansului se tîrau împreună cu mine de la un brăduț la altul, se ascundeau în ferigă, în aluniș, galopau deșelatelea prin lunci tomnatice pe cai nechezînd, treceau înot rîuri, purtîndu-și carabinele deasupra capetelor, înconjurau orășelul învecinat, alungau în șuturi jandarmii din posturile lor. Îi puneau la zid. Ocheau. Trăgeau. Trăgeau la comanda mea.

Iar cînd n-am mai avut în cine trage, cînd fetele ce se încățelau cu nemții au fost tunse la piele, cînd unii dintre primari umblau cu perne la fund, cînd, istoviți, cu broboane de sudoare pe față, ne-am așezat direct pe podea, cinstindu-ne cu rachiu, unul dintre băieți spuse :

— Ce liniște. Parcă am fi în luncă după cosit.

Altul adăugă :

— Ca după război.

De-acum vorbeau toți de-a valma.

— Întocmai. Ca după război.

— Cred că n-a mai rămas mult.

— Sigur. Caporalul a simțit. A simțit încă din aprilie. Și a făcut nuntă.

— S-a grăbit. Dar a și nimerit. Cred că a umblat cu abacul. A vrut să aibă urmaș. După război e mai greu.

— Dar nu pentru caporalul nostru.

— Oricum, e mai greu.

— Acum e sigur. Urmaș zdravăn.

— Și încă leit taică-său.

— Păi cum altfel.

— Înalt ca plopul.

— Frumos ca sfîntul Ioan din vitraliu.

— Și viclean, viclean...

— Cu ochi ageri.

— Cu mînă sigură.

— Unuia ca el nu-i scapă nimic.

— Și pe întuneric nimerește vrabia în ochi.

— Da ce-ți închipui tu, frățioare ? L-ai văzut pe caporal la bac, l-ai văzut în orășel ? Nici n-a clipit.

Înainte ca Pawełek, care stătea lîngă mine, să deschidă gura ca să întrerupă vorbăria asta, l-am și croit cu pumnul între ochi pe cel care vorbise ultimul. Și fără să mă mai stăpînesc, m-am aruncat și asupra celorlalți băieți. Îi loveam cu pumnii, cu picioarele, îi trăgeam de păr, să le scot ochii, nu altceva. Unii dintre ei, ridicîndu-se de la podea, se retrăgeau lîngă perete, unde țipau femeile speriate. Ceilalți s-au aruncat însă asupra mea. O clipă mai tîrziu, eram țintuit la podea. Cîțiva băieți mă țineau de mîini și de picioare. Dar pînă nu mi-au băgat capela în gură, am strigat cît puteam eu de tare :

— Nu vi-l dau ! Nu vi-l dau, tîlharilor ! Nu vă las, bandiților ! O să ucideți voi singuri ! Singuri ! Singuri ! Singuri !

22

Imediat după nuntă, Hela s-a mutat la noi. De cîteva luni locuiam împreună. Acum și ea și mama se învîrteau în jurul plitei, frămîntau pîinea, mulgeau vacile, curățau pene. Se îngrijeau de mine, gătindu-mi cele mai năstrușnice mîncăruri și preparînd cele mai delicioase prăjituri. După încăierarea aceea de la nuntă am zăcut vreo cîteva zile la pat, fără să-mi pot mișca mîna sau piciorul. Mă frecau cu denaturat și cu rachiu, mă ungeau cu alifii făcute din ierburi și din unt. În vremea asta s-au dus cîteva găini și cîțiva porumbei pentru supe. Cînd am început să umblu, șchiopătînd, sprijinindu-mă de pereți și gemînd de durere, una dintre ele, de obicei Hela, mă însoțea în șură, în grajd, în șopronul cu lemne. Dar cînd am putut bate talpa și ridica mîna pînă la grindă, fără să gem și să icnesc de durere, nu m-au mai lăsat să umblu în straie cîrpite. Acum și cînd mă duceam în grajd, în șură, sau să sparg butuci în șopron, eram gătit de parcă mă duceam la praznic. Cămășile erau scrobite și călcate, găurile din pantaloni și din haină, oricît de mici, erau cusute, toți nasturii la locul lor.

După ce mi-am revenit, nu mai răbdam să stau în casă. Dormind iar în şură, mă sculam pe întuneric şi, înhămînd caii, ieşeam la cîmp. În cîmp, departe de oameni, mergînd în urma plugului şi a grapei, semănînd grîu, îmi era mai uşor să mă gîndesc la mine şi la Hela. Fiindcă de la nuntă, de la încăierarea aia, n-am mai îndrăznit să vorbesc cu Hela nici despre ea, nici despre mine. Nici ea nu încerca să afle de ce m-am aruncat eu atunci asupra băieţilor. Se vede că se înţelesese cu mama să nu aducă vorba de asta de faţă cu mine.

La vreo săptămînă după ce m-am însănătoşit, am dat drumul cailor să pască pe lunca din apropiere şi m-am aşezat la o ţigară. Stînd pe marginea şanţului sub acelaşi porumbar sub care lăsasem mîncarea pentru Moise, mi-am spus întîi în şoaptă, apoi cu voce tare şi în cele din urmă am strigat de şi-au ridicat caii capetele şi au început să necheze :

— Ai ucis, omule. Pe toţi, pe toţi i-ai căsăpit. I-ai căsăpit cu mîna asta, prin care, dacă o duci în dreptul ochilor, abia de mai vezi soarele şi pădurea îndepărtată, şi caii ce pasc în apropiere. Şi e mîna ta. Şi n-o pui pe foc, nu o tai cu securea, n-o speli în rîu, ori în apă sfinţită, nici măcar în rana dintre coaste n-o speli. Aşa că vă rog să plecaţi de lîngă mine, tu, Stach, şi tu Moise, tu, locotenente din capătul satului, şi tu, vicarule, ce locuiai la văduva de lîngă casa parohială. Şi pe voi vă rog, mamă, Hela, căpitane, Pawelek, lăsaţi-mă. Şi nu-mi mai spuneţi că EL.

După ce mi-am spus așa, a încetat să-mi mai pese de ce se vorbea despre mine în sat. De la încăierarea aceea la nuntă, toți socoteau că m-am scrîntit. Cînd treceam prin sat, oamenii se dădeau la o parte din calea mea, cînd stăteau în pridvor, se făceau că vorbesc cu cineva de-ai casei. Numai copiii, înțelegînd pesemne altfel cele auzite despre mine de la cei mai vîrstnici, alergau după mine, strigînd :

— Piotr, Piotr, fă-ne niște praștii. Omorîm toate pisicile. Omorîm toți cîinii. Și stăncuțele, toate stăncuțele, așa cum i-ai omorît tu pe nemți. Țac, țac, le omorîm pe toate !

Le zîmbeam și promițîndu-le că le fac praștii de îndată ce o să am ceva timp liber, îi luam la prăvălie și îi încărcam cu bomboane. Dar cînd mă întorceam acasă și mă așezam la masă, mă temeam să mă uit la Hela, la pîntecele ei. De cîte ori venea la mine și mă atingea cu genunchiul ori cu cotul, întindeam mîna ca s-o pun pe măgura aceea ce creștea. O retrăgeam însă imediat și, așezînd-o pe masă, îi cercetam fiecare bătătură, fiecare nod, fiecare șanț, fiecare fir de păr.

Abia pe la mijlocul lui decembrie, cînd a căzut prima zăpadă, iar eu nu mai puteam adormi din cauza jderului ce pîndea după căprior și a copiilor ce strigau : — Țac, țac, îi omorîm pe toți ! am ieșit din șură și mergînd desculț prin prima zăpadă, am deschis ușor întîi ușa de la tindă, apoi și pe cea de la odaie, ca să n-o trezesc pe mama care dormea în bucătărie, și m-am dus la Hela. Nu s-a trezit cînd am

intrat în odaie, nu s-a mișcat nici cînd m-am oprit lîngă ea. Dormea pe spate, ținîndu-și mîinile pe pîntecele ce se boltea sub pernă. Abia cînd i-am dat la o parte cosița răsfirată pe față, s-a mișcat și, oftînd prin somn, a deschis ochii. Trebuie s-o fi speriat, fiindcă înainte de a spune eu : Hela, ea s-a și ridicat în capul oaselor, strigînd :

— Cine-i ?

— Eu sînt, Hela. Am venit.

— O, Doamne, Piotr. Ești ca un sloi. Intră în pat.

Eu stăteam încă lîngă pat, lăsîndu-mă cînd pe un picior, cînd pe altul, Hela însă mă trase de mînă, se mută lîngă perete și începu să-mi frece picioarele înghețate.

Stînd culcat lîngă ea, mi-am pus mîinile pe fața ei. Încet, începînd cu fruntea boltită, îmi plimbam mîinile pe buzele ei îngroșate, pe gîtul umflat, oprindu-mă mai mult pe sînii ei crescuți de nu mai încăpeau în căușul palmelor. Dar am coborît mai departe și ridicîndu-i cămașa mi-am pus amîndouă mîinile pe acea Bunăvestire dezvelită. Umblam cu mîinile pe ea, așteptînd să se miște. Iar cînd măgura s-a mișcat, am luat mîinile de pe ea și sărind din pat, mi-am culcat capul pe ea. Nu aveam încredere în mîini și voiam să mă conving cu urechea, cu buzele, cu toată fața mea, că nu m-au înșelat. Iar cînd m-am convins că nu m-am înșelat nici acum, nici atunci cu poștașul, cu primarul, cu polițistul, m-am culcat din nou lîngă Hela și ridicîndu-i capul, mi-am

petrecut amîndouă palmele sub capul ei. Ea însă, luîndu-mi mîinile de sub cap mi le săruta deget cu deget, nod cu nod, brazdă cu brazdă. Apoi, fără să spună nimic, le-a așezat din nou pe pîntece.

Nici nu știu cînd am adormit. Cînd m-am trezit, afară era aproape zi. Mîinile mele erau în continuare pe măgura mișcătoare. Nu îndrăzneam să le iau, fiindcă mi-am amintit de somnul nostru pe acoperișul de paie, cînd Hela avea sînul plin de mere, iar eu simțeam în fiecare măr mișcîndu-se două renete aurii, două vietăți. Și mă temeam, ca și atunci, că trezindu-se, Hela va spune prin cele din urmă crîmpeie de somn :

— Și de vei fi crai, eu voi fi crăiasă. Și de vei fi călău, eu voi fi nevasta călăului.

Așa că ținînd mîinile pe pîntecele ei, m-am aplecat și am sărutat-o pe buzele întredeschise. S-a mișcat în somn, încercînd să se întoarcă pe partea cealaltă. Am mai sărutat-o o dată, mușcîndu-i ușor buza de jos. Și-a scos mîinile de sub cap și a început să mă caute. Atunci, ca să nu poată spune nici un cuvînt prin somn, i-am astupat gura cu gura mea. Mi-am ridicat capul abia cînd a început să se sufoce.

De atunci am dormit împreună. Necrezîndu-mi mîinile, noapte de noapte ascultam cu toată ființa mea măgura bunei-vestiri. Și n-am mai ieșit din casă zile întregi, nici măcar pînă în șură după fîn, nici pînă la fîntînă după apă, pînă la șopron după lemne. Mă temeam că dacă o las pe Hela o clipă singură, în casa

noastră ar putea intra poștașul, primarul de peste apă, polițistul. Și ca să nu intre niciodată în casa noastră, am mutat cușca cîinelui de lîngă șură, chiar lîngă ușa casei. Fiindcă se știe — cîinele, ca și calul, simte, vede și aude tot ce se petrece în lumea plantelor, a apei, a păsărilor ce zboară pe cer, a furnicilor, a cîrtiței de sub pămînt.

Neîncrezîndu-mă nici în cîine, într-o zi, cînd Hela s-a dus cu mama să mulgă vacile, am scos de sub acoperiș baltagul cu stilet și am străpuns cu el ușa, am sfîșiat în cruce văzduhul în amîndouă odăile, în tindă și în cămară și am rănit inima văzduhului ce bătea în horn. Cînd casa a fost pusă la adăpost de poștașul, de primarul de peste apă și de polițistul din plante, din apă și din păsări, am ieșit în livadă și am lovit de mai multe ori văzduhul plin de chiciură de sub meri și am scrijelit fiecare pom pînă a dat seva din ei. Abia atunci m-am întors liniștit în casă și am înfipt stiletul pînă la plăsele deasupra ușii de la intrare.

Convins că pe această ușă nu se va încumeta să intre nici un nechemat sub înfățișare de plantă, de apă, de pasăre, de furnică, m-am urcat în pod, am scos de sub fîn leagănul și calul meu de lemn pe tălpici, și le-am coborît. Cînd s-au întors Hela cu mama din grajd, cu gălețile pline cu lapte, am luat-o pe Hela și am pus-o în leagăn, iar pe mama pe calul de lemn. La început am apăsat ușor pe tălpicii leagănului și ai calului de lemn, dar cînd Hela

și mama au încercat să coboare din leagăn și de pe cal, strîngind la piept găleţile cu lapte, am început să mă ajut și cu mîinile. Abia cînd leagănul și calul erau gata să se dea peste cap, iar laptele vărsat acoperise toată podeaua, fața Helei și fața mamei, m-am așezat pe dușumea și, lovindu-mă cu palmele peste coapse, m-am pornit pe un rîs de zăngăneau toate geamurile prost chituite.

Uitîndu-se la mine și temîndu-se că iar mă apucă și încep să apăs din răsputeri pe tălpicii leagănului și ai calului de lemn, Hela și cu mama au coborît în grabă. Ștergîndu-se cu șorțurile, s-au apropiat de mine și, mîngîindu-mă pe cap, se străduiau să mă liniștească. M-am oprit din rîs abia cînd am simțit că mă usturā coapsele de parcă cineva mi-ar fi băgat urzici în nădragi. Nu m-am ridicat însă de pe dușumea. Uitîndu-mă la leagănul, la calul și la odaia stropite cu lapte, și privind la femeile de lîngă mine, de parcă le-aș fi văzut întîia oară în viață, am strigat cît mă ținea gura :

— O să-l scăldăm pe micuțul nostru în lapte, în albii, în găleți, în butoaie pline cu lapte. Să fie alb ca șoimul ce zboară prin ploaie, să fie curat ca o hermină și luminos ca nisipul de pe fundul rîului.

Îndată după prînz, am scos de prin unghere sticlele cu ulei de in, cutiile cu vopsele și m-am apucat să dreg leagănul și calul de lemn. Întîi am spălat leagănul și căluțul de praf și de pulberea de cari cu apă caldă și cu săpun.

Leagănul era pictat cu păsările paradisului, cu cocoși de mesteacăn arțăgoși, ce se băteau deasupra răchitei înfrunzite primăvăratic, și cu maci de felurite culori (asta pentru adormit), din care, în loc de flori, ieșeau niște sori vegetali.

Multe necazuri mi-au făcut păsările acelea ale paradisului, cocoșii de mesteacăn și macii. În orice caz, pînă am dres cu leagănul au trecut cîteva zile. Dar cînd a fost gata și l-am arătat femeilor, nu se mai puteau opri din bătut din palme de bucurie. În schimb, mult mai ușor mi-a mers cu căluțul de lemn. Era vopsit în roșu. Așa că era de-ajuns să dau cu miniu și cu ulei de in, și prindea viață. E adevărat că a trebuit să-i schimb coama și coada putrezită, ca și frîul, dar nu am avut de lucru ca la leagăn. Doar atît că în grajd calul avea de-acum coada tăiată, iar hățurile albe de la nuntă nu mai erau bune de nimic.

Și așa chef am prins lucrînd la cal și la leagăn, încît stăteam ore-n șir și strunjeam din lemn de salcîm, de măr, de fag și de tei, tot felul de cuci, de cocoși, de bîtlani ce stăteau într-un picior în rîu și o familie întreagă de berze în cuib. Văzînd berzele acelea, Hela s-a pus pe rîs, ținîndu-și cu amîndouă mîinile pîntecele tot mai mare. Nici mama nu s-a putut abține și apucîndu-se cu mîinile de cap, spuse :

— Ce nevoie ai de atîtea berze, fiule ? Una-i de ajuns pentru cinci nepoți. Iar tu ai făcut un stol întreg. Cred că trebuie să-mi cumpăr un abac.

Luîndu-mă cu vopsitul leagănului și al calului de lemn, cu strunjitul păsărilor, nici n-am observat că se apropiau Ajunul și Crăciunul. Am lăsat cuțitul și bucata de lemn abia cînd mama și cu Hela s-au apucat de copt cozonaci și de gătit mîncărurile pentru seara de Ajun. De teamă că nu isprăvesc pînă cînd răsare prima stea, m-am dus în șură și răscolind totul pînă unde ascunsesem carabina, am luat de sub ea un braț de fîn. Pe fînul acesta scos de sub arme voiam să așez păsările de lemn, ostiile și tot pe acest fîn avea să stea, măcar cîteva clipe după venirea pe lume, primul nostru născut.

Cînd rupeam din ostii, mama, Hela și cu mine o făceam în așa fel de parcă fiecare dintre noi își ținea pe brațul stîng fiul sau nepotul. Ne-am apropiat toți trei de brațul de fîn și am așezat pe el cîte o bucățică de ostie. Așezîndu-ne la masă, alături de lingura de lemn a Helei am pus și singura linguriță de argint. Am început să mîncăm abia după ce Hela a gustat mîncărurile cu lingurița de argint. După masă, m-am dus în cămară și am adus o sticlă cu votcă. Am obligat femeile, deși ele se codeau, să bea măcar o înghițitură. În schimb eu, pentru întîia oară de la nuntă, mi-am turnat cîteva păhărele la rînd și am băut, ciocnind cu lingurița de argint.

Mi se învîrtea de-a binelea capul cînd femeile au început să cînte colinde. M-am alăturat și eu. După mine au început să zăngănească tingirile de deasupra sobei, geamurile

prost chituite, lingurița de argint de pe masă, iar cîinele de lîngă sobă s-a pornit pe lătrat. Mi se părea că și stiletul înfipt pînă în plăsele deasupra ușii a tremurat în timpul colindului. Prin cîntecul nostru a trecut umbra poștașului, a primarului de peste apă, a polițistului, umbra cîntecului de postul mare, plin de răni în palme, în picioare și între coaste. Mi-am privit mîinile așezate pe masă, alături de lingurița de argint. Se albeau văzînd cu ochii. Începuseră să semene cu varul stins, cu ostiile.

Temîndu-mă că în orice clipă pot să văd în locul lor mîinile poștașului, ale primarului de peste apă, ale polițistului, m-am ridicat de la masă și ducîndu-mă la ușă, am izbit cu pumnul în mînerul stiletului. Lemnul spintecat de lama stiletului a scrîșnit, varul cenușiu s-a scuturat peste legătura de fîn, peste colindul brusc întrerupt. A căzut ivărul de fier și a scîrțîit ușa scofîlcită. În prag stătea Pawełek.

— Cîntați ?

— După cum auzi.

— Mă primiți și pe mine ?

— De ce nu ?

— Dar în numele tuturor. Al căpitanului și al băieților.

— N-o să reușești să cînți pe atîtea voci, Pawełek.

— Am să încerc, Piotr, poate că o să reușesc.

— Cred că o să reușești. Ție toate îți reușesc. Dar înainte de a te preface în cor bisericesc, bea ceva cu mine.

Pînă să se dezgheţe Pawełek de atîta chiciură şi zăpadă, şi de sfiala din el, sticla se şi golise. Am adus alta. Cînd şi a treia era pe sfîrşite, noi băuserăm de-acum în sănătatea Helei, a mamei, a căpitanului, a *zugsfürerului* şi a băieţilor. N-am putut să nu bem în sănătatea linguriţei de argint, să nu stropim leagănul şi căluţul de lemn.

Femeile dormeau de mult, cînd noi ne-am ridicat cu greu de pe laviţă şi am ieşit în livadă, ţinîndu-ne pe după umeri. I-am făgăduit lui Pawełek că de Anul nou o să trec pe la băieţi, şi acum mă uitam cum se îndepărta prin neaua ce abia se cernea şi liniştea totul. Cînd a dispărut după primele case, m-am uitat la cer. Mi se părea că printre crengile pomilor zăresc chipul lui Stach şi al lui Moise. Am intrat în grabă în casă şi luînd o ostie, am aruncat-o bucăţică cu bucăţică în coroanele merilor acoperiţi cu zăpadă.

Aşa cum mă înţelesesem cu Pawełek, la Anul nou m-am întîlnit cu băieţii. Toţi erau înarmaţi. Am petrecut toată noaptea bînd la unul dintre băieţi... Careva a cîntat la muzicuţă şi la pieptene. Cîţiva au încercat să danseze cu nişte fete aduse în grabă. Cum frontul era la vreo cincisprezece kilometri de noi, credeam că în noaptea asta începe atacul. În jur însă era linişte, ca iarna într-un furnicar.

Cînd după vreo două săptămîni şi-au făcut apariţia pe celălalt mal al rîului primii soldaţi ruşi, aproape că nu i-a observat nimeni. În orice caz eu, care mă aşteptam ca Hela să

nască în orice clipă, am aflat abia a doua zi că nemții plecaseră din sat.

De bucurie, am scos carabina din fîn, am ieșit în livadă și am tras pînă la ultimul cartuș în coroanele merilor acoperiți cu zăpadă. Zăpada se scutura pe mine, pe mîinile mele înghețate și albite de ger, pe cîinele ce stătea la picioarele mele, schelălăind de frică. Mai aveam chef să scot ultimele grenade, să mă duc la eleșteul din apropiere și să sparg gheața. Să privească și eleșteul cerul cu ochii deschiși. Cînd mă duceam însă spre șură, mi-a ieșit în cale mama, fără basma pe cap, fără cojoc în spinare, strigînd :

— Naște Hela ! și a pornit în fugă spre casa primarului.

Trîntind ușa, am dat năvală în odaie. Pe pat, ținîndu-și pîntecele cu mîinile, cu capul întors spre ușă, zăcea Hela. Stăteam în genunchi lîngă pat și-i ștergeam cu dosul palmei sudoarea de pe față, șoptindu-i. Ce ai ? Ce ai, Hela ? A vrut să spună ceva, dar n-a făcut decît să țipe și să-și muște buza de jos. S-a prelins prima, apoi a zecea picătură de sînge. Eu îi ștergeam sîngele și broboanele tot mai mari de sudoare de pe față, de pe gîtul dezvelit, privindu-i mîinile ce umblau peste tot patul. Cînd Hela a mai încercat o dată să spună ceva, dar a țipat de s-a auzit în toată casa, în odaie a intrat mama cu primărița.

M-au trimis la bucătărie. Primărița, care de cîțiva ani moșea toți copiii din sat și din împrejurimi, a rămas lîngă Hela. În schimb

mama punea pe plită toate oalele din casă. Eu căram apă în găleți, alunecînd pe poteca înghețată, împiedicîndu-mă de toate pragurile și de țipetele tot mai puternice ale Helei. Cînd toate oalele au fost umplute, am vrut să intru la Hela. Mama nu m-a lăsat. Stătea în ușă, alungîndu-mă cu ghionturi. Cînd am vrut s-o dau la o parte din fața ușii, pentru întîia oară m-a făcut ticălos.

Cum nu puteam sta în bucătărie, cu toate că-mi astupam urechile, m-am dus în grajd. Dar țipetele Helei se auzeau și din grajd. Am închis ușa cu ivărul. În zadar. Am început să o acopăr cu fîn. Țipătul încetă. Mi se părea însă că tremură fiecare fir de iarbă. Așa că m-am dus la cai și stînd între ei, îi scărpinam între urechi, îi băteam pe gît. De la scărpinatul acela tremura pielea pe gîtul cailor. Întîi calul, apoi și iapa castanie se lăsau cînd pe un picior, cînd pe altul și ridicîndu-și capetele tot mai sus, nechezau. Auzind cînd nechezatul cailor, cînd țipătul ce străbătea prin livadă și prin ușa acoperită cu fîn, șopteam :

— Taci, Hela, taci.

Bunicul Jakub m-a găsit în grajd, stînd între cai și vîrîndu-le între buze cînd un smoc de trifoi, cînd un știulete de porumb. Deschizînd ușa și împiedicîndu-se în fîn, strigă :

— Ești aici, Pietrek ?

— Aici, bunicule Jakub.

— Lasă animalele. Ți s-a născut un băiat și tu stai în grajd. Nu sîntem la Bethleem.

Țîșnind dintre cai și îmbrățișîndu-l pe bunicul Jakub de i-au trosnit oasele bătrîne, am alergat în casă. M-am oprit în prag. Abia cînd mama a strigat : Închide ușa odată ! am intrat în odaie.

Pe masa acoperită cu cearșafuri, stătea el, copilul nostru, dînd din piciorușe și țipînd cît îl ținea gura, iar mama îl ștergea. Am întins mîinile, dar mama se uită la mine și îmi făcu semn cu capul spre patul lîngă care stătea pe un scăunel primărița.

M-am apropiat de pat cu mîinile întinse, ca un orb. Stăteam lîngă pat drept, cu mîinile tot întinse. Abia cînd primărița mi-a dat peste ele, m-am aplecat asupra Helei. Zîmbea :

— Totu-i bine, Piotruś. Totul.

Am pus palmele pe fața ei. Le-a sărutat. După ce a înfășurat copilul în cearșaf, mama s-a apropiat de pat și i l-a dat Helei. Ar fi vrut să-l scoată din cearșaf, dar nu putea. A ajutat-o primărița. Ținînd în mîini ființa aceea golașă, care țipa și dădea din piciorușe, mi-o oferea mie. Încet, de parcă aș fi ridicat niște pietre, am întins mîinile. Eram gata să iau acea făptură, cînd, uitîndu-mă la mîinile mele întinse, am zărit mîinile poștașului, ale primarului de peste apă, ale polițistului și ale tuturor celor uciși de mine. Mi-am tras mîinile și am fugit în mijlocul odăii, strigînd : Nu ! Nu ! Nu ! Ușa a scîrțîit și în odaie a intrat șontîcăind bunicul Jakub.

— Ei, cum e, Piotruś ? Nu-i așa că-i un flăcău pe cinste ? Parcă-i cremene, oțel. Îți

amorțesc mîinile dacă-l ții mai multă vreme în brațe. Ăsta-i copil împărătesc, crăiesc, copil din neamul lui Witos.

— Nu, bunicule. Nu-i copil împărătesc, nici crăiesc și nici din neamul lui Witos nu-i. E fiul meu. Dar eu nu-l iau în brațe.

— Da' de ce, Pietrek ?

— Nu pot, bunicule.

— Așa ești de slăbit ? Doar n-ai născut tu. Ia-ți fecioru-n brațe și nu mai trăncăni. Ești tată. De astăzi încolo ești tată. Iar tatăl trebuie să-și ia copilul în brațe, să-l ridice pînă-n tavan și să-l poarte prin toate unghe-rele. Ia uite la el ! I-a venit pe lume urmașul și încă în asemenea vremuri, iar el ridică nasul și dă din copite. Armăsar nărăvaș, ce ești !

— Nu pot, bunicule. Nu pot să-l iau. Îi fac rău. Îl nefericesc pentru toată viața.

— Cum să-i faci rău ? Doar știi cum se ține un copil în brațe, cum se ridică pînă în tavan și cum se poartă prin odaie. Toată lumea știe asta. Și încă din copilărie.

— Nu-i vorba de un astfel de rău.

— Atunci de care. Ce-ai mai ticluit ?

— N-am ticluit nimic. Știi dumneata bine despre ce vorbesc. Toată lumea știe. Pînă și copiii știu. Nu mă lasă să trec prin sat. Așa că nu-l iau în brațe. Nu pot. Eu am ucis, bunicule. Cu mîinile astea am ucis.

— Și ce-i dacă ai ucis ? Toți au ucis. Și eu. Am ucis încă în celălalt război. A trebuit să ucid. Dacă n-aș fi ucis, n-aș mai fi astăzi aici. Dar mi-am purtat feciorii în brațe. Pe toți

șapte i-am purtat. Și s-au făcut mari. S-au făcut oameni de treabă. Și nu le-am făcut nici un rău.

— Dumneata, bunicule, ai ucis la război. Ai ucis soldați. Eu însă a trebuit să ucid pe furiș. A trebuit să-l păcălesc pe poștaș, pe primarul de peste apă, pe polițist. Abia după ce i-am păcălit, i-am ucis.

— A trebuit, Pietrek, sigur că a trebuit să-i păcălești. Dacă nu i-ai fi păcălit tu, te-ar fi păcălit ei pe tine, ne-ar fi păcălit pe noi toți. Pentru că i-ai păcălit și i-ai omorît, ca să nu ne păcălească ei pe noi, ar trebui să te acoperim cu aur, să-ți sărutăm mîinile.

— Ce tot spui, bunicule. Mie de mîinile astea mi-e frică. Uită-te bine la ele. Ele au ucis. Și seamănă cu mîinile poștașului, cu ale primarului de peste apă și ale polițistului. Sînt la fel ca ale lor. Sînt scoase din var stins, din rănile mîinilor și picioarelor, din trupul acela sfîșiat. Așa că nu pot să-l iau în brațe. Și nu pot să-l ridic pînă în tavan. Cei uciși de mine l-ar purta împreună cu mine și l-ar ridica împreună cu mine. Și nu se știe ce-ar ieși din asta.

— Pietrek, vino-ți în fire, Pietrek. Ce tot îndrugi ? Te-ai scrîntit de tot. Și cînd te gîndești că toată lumea te laudă. Și eu te lăudam că ai scaun la cap. Și ce-i dacă ai omorît ? Toți au omorît. Și regii au omorît. Și Dumnezeu a omorît. Pedepsind, a omorît. Tu ai fost ca un crai, ca un paloș în mîna Domnului.

Ți-a venit pe lume un fecior, un fecior crăiesc, Pietrek.

— Ori poate că eu sînt călău ? Și călăul e crai. Craiul morții.

— Ia uitați-vă la el, ce-a mai născocit. Călău, călău. Te-ai chinuit mult pînă ți-a venit în minte călăul ăsta ? Lasă prostiile și ia-ți feciorul în brațe. Ia-l, că altfel te pocnesc.

Stăteam pe pat, cu mîinile încrucișate la spate. Hela, care ținuse pînă atunci copilul în brațele întinse, l-a culcat lîngă ea. Plîngea. Aplecate deasupra patului, mama și primărița se străduiau s-o liniștească pe Hela și pe copilul care țipa. Retrăgîndu-se la peretele dinspre cămară, bunicul Jakub se pregătea de atac împotriva mea. Lăsînd capul în jos și strîngînd pumnii, șontîcăia tot mai repede, bocănind cu cîrja lui ferecată în fier. Eu mă retrăgeam din fața lui. Cînd m-am proptit în peretele de lîngă ușă, m-a ajuns și izbindu-mă cu pumnii, țipa :

— Ia-l ! Ia-l ! fire-ai să fii ! Ia-l imediat în brațe.

Încasam loviturile fără să scot o vorbă. În cele din urmă, nimerindu-mă în cot, bunicul Jakub icni de durere și se așeză gîfîind pe lavița de alături. Abia acum mi-am dat seama că copilul nu mai țipa. În odaie era ca într-un cîmp cu maci. Trăgîndu-și sufletul, bunicul Jakub își scoase luleaua din buzunar, o umplu cu tutun și pîcăind se uita la mine. Deodată, lovindu-se cu palma peste genunchi, strigă :

— Gata. Știu ce-i de făcut ! Mai ții tu sabia mea, Pietrek ?

— N-o mai am, bunicule. Am făcut din ea un stilet. Uite-l deasupra ușii.

— Dă-mi-l !

— Dar eu cu el am ucis.

— Cu atît mai bine. Cu atît mai bine, fiule. Și eu am căsăpit cîțiva cu sabia. Dă-mi-l !

L-am scos cu greu. Înfipt pînă la plăsele, scîrțîia în lemnul tare, de parcă ieșea de sub omoplat. Pînă la urmă l-am scos. I l-am dat bunicului. L-a luat și privindu-l la lumina lămpii cu carbid, s-a ridicat de pe laviță și a pornit șontîcăind spre pat. I-a spus Helei :

— Dezvelește copilul ! Dă la o parte scutecele. Lasă-l în pielea goală.

Aplecîndu-se deasupra copilului, purta stiletul de-a lungul trupului copilului. De-a lungul mîinii drepte și de-a lungul mîinii stîngi. De-a lungul piciorului stîng și de-a lungul piciorului drept. Peste pieptul și peste spatele lui. La urmă a atins cu stiletul buzele copilului. Și purtînd stiletul peste trupul copilului spunea :

— Fie ca de mîinile tale, de picioarele tale, de trupul tău, fărîmă de om, să nu se atingă niciodată lancea, nici paloșul, nici sabia, nici cuțitul, nici cuiul, nici spinul, nici un fir de pilitură. Și cum ești din rai, de acolo, unde totul este presimțit încă în grăunte, fă ca acest fier, care a ucis, să fie curat. Ca de acum înainte să poată tăia numai pîine, să curețe ridichi și mere.

Îndepărtîndu-se de pat, se apropie de mine și-mi petrecu stiletul peste palme și peste dosul palmelor. Apoi, apropiindu-mi stiletul de

buze, mi-a poruncit să-i sărut de trei ori tăişul. Iar după ce am sărutat stiletul, l-a aruncat în copaia cu apă, în care a fost scăldat primul nostru născut. Și luîndu-mă de mînă m-a dus spre pat.

— Acum poți să-l iei. El e curat. Și stiletul e curat. Și tu ești curat ca lacrima.

Am întins mîinile. Erau grele. Mai grele decît două bucăți de fier, mai grele decît două pietre de var. Și am luat copilul pe care mi l-a dat Hela. Și am spus :

— Fiule.

Și l-am ridicat pînă în tavan. Și l-am mai ridicat o dată și încă o dată. Și strigînd : Fiule ! Fiule ! Fiule ! îl purtam prin toată încăperea. Cînd copilul s-a pornit iar pe plîns, i l-am înapoiat Helei și am ieșit în fugă din odaie. Am intrat în șură. Scormonind pe întuneric în fîn, alegeam renete aurii și-mi umpleam buzunarele și sînul cu ele. Cînd am ieșit din șură, bunicul Jakub mă aștepta în livadă :

— Pe unde-ai umblat ?

— O să vezi îndată, bunicule.

Am intrat amîndoi în odaie. Am luat leagănul de lîngă perete și așternîndu-l cu fînul adus în Ajun, l-am așezat în mijlocul odăii. Apoi am luat copilul din mîinile Helei și l-am culcat gol-goluț în fîn. Am scos din sîn și din buzunare renetele aurii și le-am pus în jurul fiului. Cînd goliciunea lui a început să se aurească de la mere, bunicul Jakub, strigă :

— Crai ! Crai ! Copil crăiesc !

— Cum vrei dumneata, bunicule. Poate fi și crăiesc. Dar e fiul meu. Al nostru.

În sîn îmi mai rămăsese un măr. Nu-l puteam scoate, fiindcă îmi alunecase la spate. În cele din urmă l-am apucat. Voiam să-mi încoronez fiul cu el. Am deschis mîna. Mărul era roșu. Stăteam cu mărul acela în mîna întinsă. Mîna mi se albea tot mai mult. Văzînd asta, bunicul Jakub, strigă :

— Ăsta-i mărul nostru. Împarte-l, Pietrek ! Taie-l în cinci.

Am tăiat mărul roșu. Dar numai în patru. Și l-am împărțit cu Hela, cu mama și cu soacră-mea. Bunicului Jakub i-am dat unul auriu din leagăn. Amîndoi, copilul și bunicul, erau din rai. Doar că unul venea de acolo, iar celălalt se ducea.

---

4. III. 1967

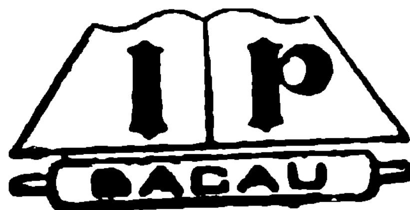
Lector : OLGA JORA
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK

*

Coli de tipar : 12 ; Bun de tipar : 05.06.1987.

*

Tipărit sub cd. nr. 5087/987 la
ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ
BACĂU, str. Mioriței nr. 27.

Tadeusz Nowak

Și de vei fi crai, și de vei fi călău

Tadeusz Nowak (n. 1930) scriitor polonez contemporan, ocupă un loc distinct printre poeții și prozatorii generației sale.

Și de vei fi crai, și de vei fi călău, se prezintă ca o operă cu frecvente și ample incursiuni în straturile folclorice ale culturii naționale poloneze, cu o viziune metaforică asupra realității dar și cu multiple implicații în problematica lumii contemporane.

GLOBUS

EDITURA UNIVERS

Lei 13,50

437 6

TADEUSZ NOWAK Și de vei fi crai, și de vei fi călău

1987

TADEUSZ NOWAK

Și de vei fi crai, și de vei fi călău

Colecția GLOBUS / Editura Univers